НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО
З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

NATIONAL AGENCY
ON CORRUPTION PREVENTION

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

ДО ПРОЕКТУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ НА 2020-2024 РОКИ

Київ 2020

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
1.1. Корупція, її сприйняття та вплив на економічне зростання	**Коментар і пропозиція:** «Оскільки характеристика корупції у підрозділі 1.1. не дається, то його назва є надто амбітною. Достатньо було б обмежитися такою: «Сприйняття корупції та її вплив на економічне зростання».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано редакційно**	**1.1. Вступ**
	Пропозиція: викласти назву підрозділу 1.1. у такій редакції: «1.1. Вступ».	**Іван Пресняков**	**Враховано**	
Результати соціологічних досліджень засвідчують, що частка громадян, які мають безпосередній досвід корупції, протягом останніх років суттєво зменшилася (якщо у 2013 році такий досвід мало близько 60%, то станом на початок 2020 року – не більше 40% громадян). Спостерігається також поступове покращення порівняльних показників рівня корупції в Україні. Згідно з даними міжнародної організації «Transparency International» в період з 2013 по 2019 роки Індекс	**Коментар:** «Це можна пояснити різними ТИПАМИ корупції: рівень побутової корупції / кількість практики підкупу зменшується, однак ситуація щодо інших типів корупції погіршується (політична корупція, шахрайство в публічних закупівлях, у діяльності державних підприємств). Цим можна пояснити теперішній високий рівень сприйняття корупції. Можливо варто в стратегії виокремити ті типи корупції, практики яких спостерігаються в Україні, і	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Оскільки оцінки рівня та поширеності політичної корупції не є достовірними, то побудова відповідних гіпотез могла би бути надто некоректною.	Результати соціологічних досліджень засвідчують, що частка громадян, які мають безпосередній досвід корупції, протягом останніх років суттєво зменшилася (якщо у 2013 році такий досвід мало близько 60%, то станом на початок 2020 року – не більше 40% громадян). Спостерігається також поступове покращення порівняльних показників рівня корупції в Україні. Згідно з даними міжнародної організації «Transparency International», у період з

сприйняття корупції (далі – ІСП) в Україні зріс з 25 до 30 балів.	відповідно посилатися на ці типи під час обґрунтування проблем і результатів, які описуються далі»			2013 по 2019 роки Індекс сприйняття корупції (далі – ІСП) в Україні зріс із 25 до 30 балів.
Однак результати цих же досліджень показують, що досягнутий за останні роки прогрес не задовольняє суспільство, оскільки є надто повільним. Загальний рівень сприйняття корупції в Україні залишається високим (у 2019 році, набравши 30 балів зі 100 можливих, за ІСП Україна посіла 126 місце серед 180 країн). Корупція, як і раніше, залишається однією з найважливіших проблем (згідно з опитуванням, проведеним на початку 2020 року, важливість проблеми корупції залишається на одному рівні з питанням вирішення кризи на Донбасі).	**Коментар і пропозиція:** «Припускаю, що це індекс ТІ. Зазначення посилання тут було б доречним»	**Світовий банк**	**Враховано змістовно** Як у первинному, так і остаточному тексті міститься посилання на Індекс сприйняття корупції (ІСП), який обчислюється міжнародною організацією «Transparency International».	Однак результати цих досліджень свідчать, що досягнутий за останні роки прогрес не задовольняє суспільство, оскільки є надто повільним. Загальний рівень сприйняття корупції в Україні залишається високим (у 2019 році, набравши 30 балів зі 100 можливих, Україна за ІСП посіла 126 місце серед 180 країн). Корупція, як і раніше, залишається однією з найважливіших проблем (згідно з опитуванням, проведеним на початку 2020 року, важливість проблеми корупції залишається на одному рівні з питанням вирішення кризи на Донбасі).
	Коментар і пропозиція: «Є декілька опитувань, проведених на місцевому рівні, результати яких можна тут навести. Це опитування (яке тут згадується) є опитуванням населення чи представників бізнесу? Ви також можете посилатися на нещодавнє опитування підприємств України, проведене Світовим Банком, відповідно до результатів якого корупція є другою найбільшою перешкодою для національних компаній: https://www.enterprisesurveys.org/en/data/exploreeconomies/2019/ukraine#2»	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповіді на коментарі:** 1. У опитуванні, про яке йдеться у цьому пункті, брали участь як представники бізнесу, так і населення в цілому. 2. Під час підготовки проекту Антикорупційної стратегії фахівцями Національного агентства було вивчено результати десятків соціологічних досліджень, що проводилися в останні роки (в тому числі й результати зазначеного у коментарі дослідження, проведеного Світовим банком, а також досліджень, які розкривають регіональні особливості поширеності, сприйняття та причин корупції). Основні висновки, зроблені з аналізу цих досліджень, наведено у п. 2 Пояснювальної записки до проекту Закону України «Про засади державної антикорупційної	

			політики на 2020–2024 роки», який оприлюднено на веб-сайті Національного агентства.	
Низькі темпи реалізації антикорупційної політики в Україні суттєво сповільнюють її економічне зростання. Опитування бізнесу демонструють, що поширеність корупції та недовіра до її судової системи є основними перешкодами для залучення в Україну іноземних інвестицій.				Низькі темпи реалізації антикорупційної політики в Україні суттєво сповільнюють її економічне зростання. Опитування бізнесу демонструють, що поширеність корупції та недовіра до її судової системи є основними перешкодами для залучення в Україну іноземних інвестицій.
Разом з тим досвід таких країн, як Грузія та Польща, показує, що істотний прорив у протидії корупції можливий навіть за період у 3 – 5 років за умови проведення державою швидких та ефективних змін. Концентрація зусиль на впровадженні антикорупційної політики дозволить Україні у найближчі роки наздогнати показники ІСП східноєвропейських країн-членів ЄС, а за 10 років - досягти середньоєвропейських значень цього індексу.	**Коментар і пропозиція:** «В останньому абзаці цього підрозділу зазначено: «Концентрація зусиль на впровадженні антикорупційної політики дозволить Україні у найближчі роки наздогнати показники ІСП східноєвропейських країн-членів ЄС, а за 10 років – досягти середньоєвропейських значень цього індексу». Видається, що неправильно в стратегічному документі ставити за мету досягнення певного формального показника, причому лише одного. «Індекс сприйняття	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано** 1. З метою забезпечення кращого розуміння того, як відбуватиметься процес вимірювання успішності реалізації Антикорупційної стратегії, у підрозділі 1.3. «Механізм реалізації та оцінка результатів виконання Антикорупційної стратегії» визначено, що: *«Індикаторами ефективності реалізації Антикорупційної стратегії, зокрема, є:* *- виконання заходів, передбачених державною програмою;* *- відповідність ухвалених нормативно-правових актів, передбачених державною програмою, міжнародним стандартам та найкращим світовим практикам;*	Разом з тим досвід таких країн, як Грузія та Польща, показує, що істотний прорив у протидії корупції можливий навіть за період у 3–5 років за умови проведення державою швидких та ефективних змін. Концентрація зусиль на впровадженні антикорупційної політики дозволить Україні у найближчі роки наздогнати показники ІСП східноєвропейських країн–членів ЄС, а за 10 років – досягти середньоєвропейських значень цього індексу.

	корупції» TI є одним із відомих індексів щодо вимірювання стану корупції в країнах світу. Іншими подібними проектами є, зокрема: «Індекс платників хабарів» («Bribe Payers Index»); «Барометр світової корупції» («Global Corruption Barometer», або GCB); «Опитування Гелапа» («The Gallup Organization»); «Корупційний компонент політичного ризику» («International Country Risk Guide», ICRG); «Щорічне дослідження конкурентоспроможності» («The World Competitiveness Yearbook»), в рамках якого є «Індекс хабарництва» («Bribing and Corruption»); «Щорічне дослідження «Індекс верховенства права» («Rule of Low Index»), яке проводить «Проект правосуддя в світі» («World Justice Project», WJP), і в рамках якого одним з дев'яти базових є «Індекс відсутності корупції» («Absence of Corruption»); «Індекс контролю (стримування) корупції» («Control of Corruption») – один з шести агрегованих індикаторів		- *підвищення позиції України в рейтингу ІСП;* - *збільшення частки населення, яка негативно ставиться до корупційних проявів;* - *зменшення частки населення, яка мала власний корупційний досвід;* - *зростання кількості громадян, готових повідомляти про факти корупційних проявів, а також громадян, які заявили про факти корупції, що мали стосовно них місце, компетентним органам».* 2. Більш детально про індекси та показники, які використовуватимуться Національним агентством для оцінки успішності реалізації Антикорупційної стратегії, можна дізнатися з п. 2 Пояснювальної записки до проекту Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки», який оприлюднено на веб-сайті Національного агентства. 3. Абсолютна більшість із зазначених у коментарі індексів і показників використовуватиметься Національним агентством під час оцінки успішності реалізації Антикорупційної стратегії.	

	державного управління («The Worldwide Governance Indicators», WGI), які визначаються Світовим банком за програмою «Якість державного управління» («Governance Matters»). Взагалі ж має йтися, умовно кажучи, не про покращення статистики надою корів і кіз, а про забезпечення населення якісним молоком в достатній кількості»			
	Коментар і пропозиція: «У розділі 1.1 згадано надихаючу ціль досягнення показника в Індексі сприйняття корупції (ІСП) Transparency International, але було б добре чітко це висловити та використовувати інші показники в цифрах або показники результативності. Можна включати деякі інші глобальні показники, такі як показники WB Doing Business, оскільки Стратегія робить акцент на бізнес-середовищі, також – показники та цілі, виявлені в опитуваннях громадської думки, зокрема в опитуванні громадської думки від НАЗК (наприклад, сприйняття громадянами, досвід	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано** (див відповідь на попередній коментар)	

	громадян, упевненість громадян у впровадженні владою антикорупційних реформи тощо).			
	Коментар: «ПОКАЗНИКИ. Ми закликаємо НАЗК бути завбачливими у своїй діяльності щодо використання складових показників, таких як Індекс сприйняття корупції Трансперенсі Інтернешнл. Ці показники не є «корисними» для відстеження прогресу України в реалізації Стратегії. Ми пропонуємо НАЗК визначити або розробити показники на основі місцевих досліджень, які можуть бути більш орієнтовані на конкретні сфери, визначені в Стратегії. Існує багато проблем у застосуванні CPI для вимірювання прогресу України – навіть TI не рекомендує країнам це робити. Можливо було б доцільніше використовувати більш конкретні та сфокусовані опитування на місцевому рівні, проведені іншими організаціями або навіть	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** 1. Національне агентство планує використовувати не один, а низку індексів та показників, які у сукупності можуть надати досить об’єктивну картину загальної ситуації з корупцією, її сприйняттям тощо. 2. Національне агентство використовує та активно використовуватиме й надалі у своїй роботі результати всіх досліджень корупції, які правдитимуться в Україні протягом реалізації відповідної Антикорупційної стратегії. 3. Національне агентство планує найближчим часом доопрацювати Методологію стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні із тим, щоб за результатами такого опитування можна було також визначати ефективність державної антикорупційної політики, а отже й вивчати стан та динаміку досягнення найважливіших показників у цій сфері.	

	проведені НАЗК, як індикатор вимірювання прогресу»			
1.2. Формування та реалізація антикорупційної політики у 2014 – 2020 роках				**Виключено**
	Коментарі та зауваження: «Основні пріоритети державної антикорупційної політики в Україні визначаються у спеціальному нормативному акті – антикорупційній стратегії. НАЗК як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом розробляє проект антикорупційної стратегії та державну програму щодо її виконання, що затверджується Кабінетом Міністрів України, та проводить аналіз стану запобігання та протидії корупції в державі, діяльності державних органів, статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції тощо (стаття 11 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (далі – Закон № 1700-VII)).	**Вища рада правосуддя**	**Відповіді на коментарі:** 1. Відповідно до ч. 3 ст. 18 Закону України «Про запобігання корупції» антикорупційна стратегія має розроблятися Національним агентством на основі аналізу ситуації щодо корупції. З позиції Національного агентства, аналіз ситуації щодо корупції включає в себе, щонайменше, такі складові: 1) аналіз результатів соціологічних і кримінологічних досліджень; 2) аналіз даних офіційної статистики, експертних досліджень та інших аналітичних матеріалів; 3) безпосередній аналіз Національним агентством ситуації щодо корупції, що здійснюється під час реалізації передбачених законом повноважень. ***Аналіз результатів соціологічних і кримінологічних досліджень*** На початку 2020 року фахівцями Національного агентства було вивчено результати *кількох десятків соціологічних і кримінологічних досліджень*, проведених за останні	

	Відповідно до частини третьої статті 18 Закону № 1700-VII антикорупційна стратегія розробляється Національним агентством на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії. Водночас пункт 1.2 розділу I проекту Антикорупційної стратегії містить загальні посилання: «…попередня Антикорупційна стратегія (на 2014–2017 роки) та Державна програма з її реалізації були якісними програмними документами з високим антикорупційним потенціалом. Вказано, що реалізувати цей потенціал повною мірою не вдалося передусім через тривалий процес створення антикорупційних інституцій, що відбувався протягом 2014–2019 років, а також низьку спроможність Національного агентства у питаннях формування антикорупційної політики та її періодичного коригування (актуалізації). У зв'язку з тим, що ці програмні документи жодного разу не переглядалися та не		5–7 років, що дало можливість ідентифікувати основні проблеми і тенденції у сфері запобігання та протидії корупції в Україні та утворити надійний фундамент майбутнього проекту Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки (детальніше про них можна дізнатися з Пояснювальної записки). При цьому особливу увагу було звернено на дослідження, проведені інститутами громадянського суспільства та міжнародними організаціями протягом 2019 – 2020 років, які були зорієнтовані (комплексно або в окремих напрямах) на вивчення стану та рівня корупції в Україні, проблем подолання цього явища, реалізації антикорупційної реформи, оцінки діяльності відповідних антикорупційних державних інститутів тощо (див. Пояснювальну записку). Зокрема, у січні 2020 року у рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!» (USAID/ENGAGE) була проведена шоста хвиля опитування громадської думки для оцінки змін в обізнаності громадян щодо громадських організацій та їхньої діяльності (Національне опитування щодо громадського залучення), якою було визначено	

	оновлювалися, починаючи з 2016 року їх положення поступово втрачали свою актуальність. Наприкінці 2017 року завершився період дії Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки. Нову антикорупційну стратегію ухвалено не було. Це призвело до розбалансованої та малоефективної антикорупційної діяльності п'яти публічних інституцій». Проте, на переконання Вищої ради правосуддя, таке обґрунтування розроблення проекту Антикорупційної стратегії без аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії суперечить статті 18 Закону № 1700-VII та не відповідає конституційній нормі частини другої статті 19 Конституції України, згідно з якою органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. За таких умов проект Антикорупційної стратегії, розроблений всупереч		стан сприйняття громадянами корупції, їх оцінку щодо просування антикорупційної реформи тощо (ці дані є порівнюваними з даними перших п'яти хвиль опитування, проведених з вересня 2017 року по червень – липень 2019 року). Результати цього дослідження були ретельно вивчені працівниками Національного агентства та взяті до уваги під час розробки концепції нової Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки. Крім того, у березні – квітні 2020 року Національним агентством за фінансової підтримки Антикорупційної Ініціативи Європейського Союзу в Україні (EUACI) було організовано проведення ґрунтовного дослідження «*Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність*», яке включало в себе опитування населення (2516 інтерв'ю), представників бізнесу (1093 інтерв'ю) та експертів (98 інтерв'ю). Результати цього наразі найбільш актуального дослідження у цій сфері було покладено в основу розробленого Національним агентством проекту Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки. ***Аналіз даних офіційної статистики, експертних***	

	імперативним приписам законодавства, не може створювати основу для подальшого розвитку антикорупційного законодавства та потребує доопрацювання»		***досліджень та інших аналітичних матеріалів*** Під час підготовки проекту Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки Національне агентство широко використовувало дані офіційної статистики та брало до уваги експертні дослідження, інші аналітичні матеріали у сфері запобігання та протидії корупції (див. Пояснювальну записку). Більш детальну інформацію щодо даних офіційної статистики, основних експертних досліджень та аналітичних матеріалів у сфері запобігання та протидії корупції, які враховувалися під час підготовки проекту Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки, можна отримати з Поснювальної записки до законопроекту, яким плаується затвердити Антикорупційну стратегію на 2020–2024 роки, а також *Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2019 році*. Під час розробки ІІІ розділу Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки (запобігання корупції у пріоритетних сферах) бралися до уваги відповідні *секторальні дослідження*, а також *дослідження, в яких розкриваються корупційні ризики у кожній з таких сфер* (див. Пояснювальну записку).	

			Загальна ж кількість вивчених Національним агентством досліджень обліковується *десятками за кожною зі сфер*, про які йдеться у відповідних підрозділах розділу III Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки. Наприклад, під час підготовки підрозділу 3.1. «Справедливий суд» було ретельно вивчено: - міжнародні зобов'язання України у сфері забезпечення правосуддя в Україні (в тому числі рекомендації GRECO); - висновки та доповіді Венеційської комісії, Консультативної ради європейських суддів та інших інституцій Ради Європи; - звіти та дослідження проектів міжнародної технічної допомоги; - дані офіційної статистики та інших досліджень; - щорічні доповіді про стан забезпечення незалежності суддів Вищої ради правосуддя; - альтернативні доповіді громадських організацій; - експертні дослідження аналітичних центрів; - міжнародні індекси і рейтинги тощо. ***Безпосередній аналіз Національним агентством ситуації щодо корупції, що***	

			здійснюється під час реалізації передбачених законом повноважень Реалізація Національним агентством протягом 2016 – 2020 років повноважень, передбачених ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції», дала змогу накопичити значний обсяг інформації як про основні проблеми у функціонуванні загальної системи запобігання та протидії корупції, так і про корупційні ризики у різних сферах. *Цьому сприяло виконання передусім таких функцій:* *- здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії на 2014 – 2017 роки та Державної програми з її реалізації;* *- проведення аналізу діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції;* *- проведення аналізу стану запобігання та протидії корупції в Україні;* *- проведення аналізу статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції;* *- організація у 2017 та 2020 роках проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції;*	

			- підготовка та оприлюднення проектів національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2016 – 2019 роках; *- координація та надання методичної допомоги щодо виявлення органами державної влади та органами місцевого самоврядування корупційних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення (у тому числі підготовки та виконання антикорупційних програм);* *- координація, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;* *- отримання та розгляд повідомлень, здійснення співпраці з викривачами, забезпечення їх правового та іншого захисту;* *- координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики, співпраця з міжнародними організаціями;* *- формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань;* *- здійснення моніторингу та контролю за дотриманням окремих вимог антикорупційного*	

			законодавства, законодавства про політичні партії та вибори. Значна частина такої інформації відображена у щорічних звітах про діяльність Національного агентства. Відповідно до ч. 3 ст. 18 Закону України «Про запобігання корупції» антикорупційна стратегія має розроблятися Національним агентством на основі аналізу результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії. Варто зазначити, що Національне агентство здійснювало підготовку проекту Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки за результатами комплексного та неупередженого аналізу стану, динаміки та ефективності реалізації Антикорупційної стратегії на 2014 – 2017 роки та Державної програми з її реалізації. Результати такого аналізу відображені у: - трьох проектах щорічних Національних доповідей щодо реалізації засад антикорупційної політики (у 2016, 2017, 2018 роках); - окремому Аналітичному звіті про виконання Антикорупційної стратегії на 2014 – 2017 роки та Державної програми щодо реалізації засад Антикорупційної стратегії. Крім того, розробці Антикорупційної стратегії на 2014 –	

			2017 роки передувало вивчення низки інших документів, у яких відображено результати оцінки стану, динаміки та ефективності реалізації Антикорупційної стратегії на 2014 – 2017 роки та Державної програми з її реалізації. **Узагальнені коментарі:** 1. Проект Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки розроблено на основі всебічного аналізу ситуації щодо корупції, а також аналізу результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії, що включав у себе: - аналіз результатів соціологічних і кримінологічних досліджень з основним акцентом на дослідження, що були проведені у 2019 – 2020 роках; - комплексний аналіз даних офіційної статистики, експертних досліджень та інших аналітичних матеріалів; - аналіз ситуації щодо корупції, здійснений Національним агентством за результатами реалізації своїх повноважень у 2016 – 2020 роках; - дослідження стану, динаміки та ефективності реалізації Антикорупційної стратегії на 2014 – 2017 роки та Державної програми з її реалізації.	

			2. Значна частина результатів аналізу Національним агентством ситуації щодо корупції міститься у: - чотирьох проектах щорічних Національних доповідей щодо реалізації засад антикорупційної політики, підготовлених Національним агентством у 2017–2020 роках; - чотирьох щорічних звітах про діяльність Національного агентства у 2016 – 2019 роках. 3. Результати аналізу стану, динаміки та ефективності реалізації Антикорупційної стратегії на 2014 – 2017 роки та Державної програми з її реалізації відображені у: - трьох проектах щорічних Національних доповідей щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2016 – 2018 роках; - окремому Аналітичному звіті про виконання Антикорупційної стратегії на 2014 – 2017 роки та Державної програми щодо реалізації засад Антикорупційної стратегії; - альтернативних звітах та інших аналітичних документах громадськості з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики України у 2016 – 2019 роках. 4. У проекті Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки не наведено розгорнутої інформації стосовно проведеного	

			Національним агентством аналізу ситуації щодо корупції, а також аналізу результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії у зв'язку з тим, що антикорупційна стратегія затверджується законом, а тому має характеризуватись достатньою для такого виду нормативного акта лаконічністю.	
	Коментар: «Відповідно до ч. 3 ст. 18 Закону України «Про запобігання корупції» від і 4 жовтня 2014 року № 1700-VII (далі – Закон № 1700-VII) антикорупційна стратегія розробляється Національним агентством на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії. Натомість обґрунтування необхідності розробки проекту Антикорупційної стратегії, зазначене у пункті 1.2 розділу I проекту, не ґрунтується на об'єктивному аналізі ситуації щодо корупції, не враховує результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії, а отже суперечить статті 18 Закону № 1700-УП.	**Асоціація розвитку суддівського самоврядування України**	**Відповідь на цей коментар** наведено вище за результатами опрацювання ідентичного за форою та змістом зауваження з боку Вищої ради правосуддя.	

	Як наслідок, запропоновані проектом заходи, принаймні ті, що стосується сфери правосуддя, відірвані від реальних причин корупції та умов, що їм сприяють»			
	Коментар: «Відповідно до частини четвертої статті 18 Закону України «Про запобігання корупції» визначено, що Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання державної програми, яка розробляється Національним агентством з питань запобігання корупції та затверджується Кабінетом Міністрів України. Під Антикорупційною стратегією України слід розуміти нормативно-правовий акт, що містить чітку програму дій, спрямованих на зниження рівня корупції в Україні, шляхом усунення причин та умов корупції, комплексного застосування адекватних заходів правоохоронними органами, а також шляхом широкого розгортання освітніх програм та пропаганди проти корупції. Антикорупційна стратегія – це документ, який визначає	**Рада суддів України**	**Відповідь на цей коментар** наведено вище за результатами опрацювання аналогічного зауваження з боку Вищої ради правосуддя.	

	принципи, мету, завдання, пріоритети, механізми та очікувані результати реалізації державної антикорупційної політики в Україні та має забезпечити командну роботу всіх органів влади для подолання корупції, оскільки ефективне запобігання та протидія корупції неможливі без злагодженої роботи всіх державних органів. Про скоординованість, як необхідну умову ефективної боротьби з корупцією, говорить Конвенція ООН проти корупції, яку 31 жовтня 2003 року підписала Україна. У Розділі І проекту Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки (далі Стратегія) визначені загальні положення. При цьому пункт 1.1 «Корупція, її сприйняття та вплив на економічне зростання» не містить посилань ні на аналіз, ні на результати, ні на помилки проведеної роботи у вказаному напрямку. Як зазначено в загальних положеннях проекту стратегії згідно з даними міжнародної організації «Transparency International» в період з 2013			

	по 2019 роки Індекс сприйняття корупції в Україні зріс з 25 до 30 балів, але не зазначено та не проаналізовано той факт, що цією міжнародною організацією Україні було надано 12 рекомендацій, які б могли покращити зазначені показники України, та як повідомляє дана міжнародна організація, станом на кінець року було виконано або частково виконано лише 6 з них, і ті в останньому кварталі 2019 року. Крім того, зазначивши про досвід таких країн, як Грузія та Польща про можливість істотного прориву у протидії корупції за період у 3 – 5 років, не проаналізовано та не розкрито досвід цих країн, не зазначено в яких напрямках він був отриманий, чи був застосований в Україні в період 2014–2020 роки, чи дав очікувані результати»			
Попередня Антикорупційна стратегія (на 2014 – 2017 роки) та Державна програма з її реалізації були якісними програмними документами з високим антикорупційним потенціалом.	**Коментар:** неспроможність п'яти публічних інституцій щодо ефективного впровадження чинного антикорупційного законодавства не може виправдати створення шостої публічної інституції –	**Вища рада правосуддя**	**Відповідь на коментар** По-перше, в жодному з підрозділів проекту Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки (в тому числі й у підрозділі 3.1) **не йдеться** про те, що наразі розбалансованою та малоефективною є діяльність лише п'яти публічних інституцій (як	Попередня Антикорупційна стратегія (на 2014–2017 роки) та Державна програма з її реалізації були якісними програмними документами з високим антикорупційним

Реалізувати цей потенціал повною мірою не вдалося передусім через тривалий процес створення антикорупційних інституцій, що відбувався протягом 2014 – 2019 років, а також низьку спроможність Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) у питаннях формування антикорупційної політики та її періодичного коригування (актуалізації). У зв'язку з тим, що ці програмні документи жодного разу не переглядалися та не оновлювалися, починаючи з 2016 року їх положення поступово втрачали свою актуальність. Наприкінці 2017 року завершився період дії Антикорупційної стратегії на 2014 – 2017 роки. Нову антикорупційну стратегію ухвалено не було. Це призвело до розбалансованої та малоефективної антикорупційної діяльності публічних інституцій.	тимчасової незалежної Комісії з питань доброчесності.		зазначено у Попередній позиції Вищої ради правосуддя щодо проекту Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки). Зокрема, у підрозділі 1.2 «Формування та реалізація антикорупційної політики у 2014 – 2020 роках» зазначено таке: *«Попередня Антикорупційна стратегія (на 2014 – 2017 роки) та Державна програма з її реалізації були якісними програмними документами з високим антикорупційним потенціалом.* *Реалізувати цей потенціал повною мірою не вдалося передусім через тривалий процес створення антикорупційних інституцій, що відбувався протягом 2014 – 2019 років, а також низьку спроможність Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) у питаннях формування антикорупційної політики та її періодичного коригування (актуалізації).* *У зв'язку з тим, що ці програмні документи жодного разу не переглядалися та не оновлювалися, починаючи з 2016 року їх положення поступово втрачали свою актуальність. Наприкінці 2017 року завершився період дії Антикорупційної стратегії на 2014 – 2017 роки. Нову антикорупційну*	потенціалом. Реалізувати цей потенціал повною мірою не вдалося передусім через тривалий процес створення антикорупційних інституцій, що відбувався протягом 2014–2019 років. У зв'язку з тим, що ці програмні документи жодного разу не переглядалися та не оновлювалися, починаючи з 2016 року їх положення поступово втрачали свою актуальність. Наприкінці 2017 року завершився період дії Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки. Нову антикорупційну стратегію ухвалено не було. Це призвело до розбалансованої та малоефективної антикорупційної діяльності публічних інституцій.

			стратегію ухвалено не було. ***<u>Це призвело до розбалансованої та малоефективної антикорупційної діяльності публічних інституцій</u>***. *Розробка і реалізація нової Антикорупційної стратегії дозволить досягти суттєвого прогресу у запобіганні та протидії корупції, а також забезпечити злагодженість, системність і плановість антикорупційної діяльності усіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування».* Як бачимо, у цьому підрозділі йдеться про те, що відсутність антикорупційної стратегії та державної програми з її реалізації як основних програмних документів у сфері запобігання та протидії корупції призвела до розбалансованості та низької ефективності <u>усієї системи органів державної влади та органів місцевого самоврядування</u> (публічних інституцій), які за наявності таких документів та належним чином організованого процесу координації їхнього виконання могли б злагоджено та ефективно запобігати та протидіяти корупції в Україні. По-друге, необхідність створення Комісії з питань доброчесності, про яку йдеться у підрозділі 3.1 проекту Антикорупційної стратегії на 2020 –	

			2024 роки, жодним чином не пов'язана з розбалансованістю та низькою ефективністю усієї системи органів державної влади та органів місцевого самоврядування.	
Розробка і реалізація нової Антикорупційної стратегії дозволить досягти суттєвого прогресу у запобіганні та протидії корупції, а також забезпечити злагодженість, системність і плановість антикорупційної діяльності усіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування.				
	Коментар-зауваження: «В п. 1.2. Формування та реалізація антикорупційної політики у 2014–2020 роках Стратегії абсолютно відсутній детальний аналіз дійсних причин провального невиконання Антикорупційної стратегії 2014-2017 р.р., ганебної відсутності Антикорупційної стратегії після 2017 р. по цей час. Пункт зовсім не містить ніяких висновків і пропозицій щодо недопущення повторення цих негативних фактів в майбутньому»	**Антикорупційна громадська спілка «СОВІСТЬ»**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар** 1. Аналіз дійсних причин «провального невиконання Антикорупційної стратегії 2014-2017 років» наведено у: - трьох проектах щорічних Національних доповідей щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2016 – 2018 роках; - окремому Аналітичному звіті про виконання Антикорупційної стратегії на 2014 – 2017 роки та Державної програми щодо реалізації засад Антикорупційної стратегії; - альтернативних звітах та інших аналітичних документах громадськості з оцінки ефективності впровадження державної	

			антикорупційної політики України у 2016 – 2019 роках. Наводити результати такого аналізу (йдеться про десятки сторінок тексту) у проекті Антикорупційної стратегії, яка є законом, не видається ні можливим, ні доцільним. Разом із тим, стислий аналіз цих причин наведено у Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки». 2. Аналіз ситуації щодо «ганебної відсутності Антикорупційної стратегії після 2017 р. по цей час» наведено у Національній доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2019 році, а також у кількох альтернативних звітах та інших аналітичних документах громадськості з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики України у 2016 – 2019 роках. Наводити результати такого аналізу (йдеться так само про десятки сторінок тексту) у проекті Антикорупційної стратегії, яка є законом, не видається ні можливим, ні доцільним. Стислий аналіз цієї ситуації наведено у Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про	

			засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки». Задля недопущення такої ситуації в майбутньому передбачені відповідні зміни до Закону України «Про запобігання корупції» (див проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки», яким планується затвердити Антикорупційну стратегію на 2020–2024 роки)	
1.3. Концепція формування антикорупційної політики у 2020 – 2024 роках				**1.2. Концепція формування антикорупційної політики у 2020–2024 роках**
	Коментар і пропозиція: «Проекту Стратегії бракує чітко сформульованого стратегічного бачення (візії), цілей та мети. Відсутність аналізу стратегічного контексту, що ґрунтується на фактичних даних, обмежує можливість обґрунтування загальних і галузевих положень Стратегії»	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (EUACI), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (КМЄС) та проект «Право-Justice» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», IFES, «Нове правосуддя» та USAID)	**Враховано** Детальну інформацію про бачення, цілі та завдання, які покладаються на Антикорупційну стратегію на 2020–2024 роки викладено у Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки»	Метою цієї Антикорупційної стратегії є досягнення суттєвого прогресу у запобіганні та протидії корупції, а також забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності усіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування. У цій Антикорупційній стратегії корупція розглядається як ключова перешкода стабільному економічному зростанню та розбудові ефективних та інклюзивних демократичних інститутів.

	Коментар і пропозиція: Стратегії не вистачає сформульованої візії та ключових стратегічних цілей, і вона не визначає цільових показників на рівні цілей.	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), New Justice та співробітників USAID/Україна	**Враховано**	
	Коментар і пропозиція: «У проекті АС представлено «основні принципи» Стратегії, але було б корисно також представити «цілі та пріоритети» цієї Стратегії.	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано**	

	Коментар і пропозиція: «Було б корисно викласти цілі Антикорупційної Стратегії для того щоб спланувати задачі та визначити коло учасників Антикорупційної Стратегії. Такі цілі можуть допомогти розробити Стратегію та визначити «основи», які керуватимуть наступним процесом впровадження. Хоча в Стратегії є перелік деяких основних принципів, було б корисно, якщо б ширше пояснили, яким чином Стратегія буде керуватися цими принципами та як можна розставити пріоритети у великому переліку проблем та цілях. Цілі повинні висвітлювати те, що це національна стратегія, яку буде реалізовувати уряд та українське суспільство, а не лише НАЗК»	**Світовий банк**	**Враховано**	
Попередня антикорупційна стратегія зосереджувалась на пріоритетах, пов'язаних зі створенням системи сучасних антикорупційних інструментів (правових інститутів) та розбудові системи антикорупційних органів, що мали забезпечити ефективну	**Коментар:** «Повертаючись до думки, викладеної вище, щодо різних типів корупції, що потребує різних стратегій для їх подолання. Отож, по-перше, Стратегія фокусувалася на інституціях та інструментах, а зараз необхідно, щоб ця Стратегія	**Світовий банк**	**Враховано** Саме том розділ III проекту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки присочено запобіганню корупції у пріоритетних секторах, відібраних за критеріями, визначеними у Загальних положеннях	Попередня антикорупційна стратегія зосереджувалась на пріоритетах, пов'язаних зі створенням системи сучасних антикорупційних інструментів (правових інститутів) та розбудові системи антикорупційних органів, що мали

реалізацію цих інструментів. Одночасно, завдяки реалізації інших програмних документів Уряду, ним реалізовувалась політика звуження можливостей для корупції у окремих секторах через проведення галузевих реформ.	«копала глибше» для подолання основної серцевини корупції в урядовій системі – таким чином, є необхідність застосування секторальних підходів»			забезпечити ефективну реалізацію цих інструментів. Водночас, завдяки реалізації інших програмних документів Урядом звужувалися можливості для корупції в окремих секторах через проведення галузевих реформ.
Концепція цієї Антикорупційної стратегії базується на поєднанні обох цих підходів: у розділах II та IV визначено основні напрями подальшого удосконалення загальної системи запобігання та протидії корупції, а у розділі III – проблеми у найбільш пріоритетних для держави та суспільства з точки зору подолання корупції сферах (основні напрями галузевої політики у відповідних сферах мають визначатися іншими програмними документами).				Концепція цієї Антикорупційної стратегії ґрунтується на поєднанні обох зазначених підходів: у розділах II та IV визначено основні напрями подальшого удосконалення загальної системи запобігання та протидії корупції, а у розділі III – найбільш пріоритетні сфери з точки зору подолання корупції.
Збалансоване поєднання цих підходів дозволить не лише знизити рівень корупції, підвищити довіру громадян до органів влади, а й суттєво підвищити темпи соціально-економічного зростання України.				Збалансоване поєднання цих підходів дасть можливість не лише знизити рівень корупції, підвищити довіру громадян до органів влади, а й суттєво підвищити темпи соціально-економічного

				зростання України. Зокрема, згідно з дослідженням «Україна проти корупції: економічний фронт», проведеним у 2018 році, від уже реалізованих антикорупційних заходів у окремих сферах (зміни на ринку газу, у публічних закупівлях, дерегуляція, запровадження автоматичного відшкодування податку на додану вартість) щорічний економічний ефект становить 150–160 мільярдів гривень.
Визначення пріоритетних сфер у запобіганні та протидії корупції на 2020–2024 роки (розділ III) відбулося за результатами аналізу ефективності реалізації антикорупційної політики, результатів галузевих досліджень, а також з огляду на підсумки стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні, проведеного у 2020 році (яке включало опитування підприємців, експертів та населення в цілому), інших досліджень щодо стану, динаміки та	**Коментар і пропозиція:** «РОЗШИРЕННЯ ПРОБЛЕМ ТА ЦІЛЕЙ. Деякі з перерахованих проблем доволі широкі, в той час як інші - більш вузько зосереджені. Стратегію можна було б вдосконалити, надавши додаткове пояснення, чому НАЗК обрало ці проблеми серед інших. Стратегія згадує аналітичну роботу, яка є її основою на початку; було б корисно звернутися до цього аналізу, коли проблеми будуть описані далі в Стратегії (деякі	**Світовий банк**	**Враховано частково**	

поширеності корупції в Україні.	з наших конкретних коментарів визначають сфери, в яких це подальше пояснення було б корисним) Крім того, деякі очікувані результати мають досить амбіційний характер і їх буде важко досягти протягом періоду реалізації Стратегії. Задля втілення очікувань, НАЗК могло б забезпечити, щоб цілі були визначені в конкретних, досяжних термінах та з чіткими ролями, визначеними для тієї частини уряду (або суспільства), які будуть відповідати за досягнення цілі»			
	Коментарі: *Щодо посилання на результати галузевих досліджень:* **«**Це важливий момент і було б добре виокремити це дослідження із зазначенням посилань. Мало стратегій ґрунтуються на таких дослідженнях**».** *Щодо стандартного опитування:* **«**Було б добре включити посилання на ці опитування**».**	**Світовий банк**	**Взято до уваги** **Відповідь на коментар.** З позиції Національного агентства, немає ні потреби, ні можливості розміщати такі посилання в тексті проекту Антикорупційної стратегії, яка є законом, оскільки йдеться про десятки досліджень за кожним з таких напрямів. Більше того, реалізація такого підходу суттєво обтяжить текст та ускладнить сприйняття його змісту. Разом з тим, посилання на деякі з таких досліджень містяться у Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про засади державної антикорупційної	Визначення пріоритетних сфер у запобіганні та протидії корупції на 2020–2024 роки (розділ III) відбулося з огляду на підсумки стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні, проведеного у 2020 році (яке включало опитування підприємців, експертів та населення в цілому), інших досліджень щодо стану, динаміки та поширеності корупції в Україні, а також за результатами аналізу ефективності реалізації

			політики на 2020–2024 роки», яка є невід'ємною складовою «пакету» супровідних до законопроекту документів.	антикорупційної політики. Так, згідно з даними стандартного опитування щодо рівня корупції, найбільш пріоритетним напрямом боротьби з корупцією і для бізнесу (57% респондентів), і для населення України (52% респондентів) є очищення від корупції судової системи. Для населення України наступними за пріоритетністю (у порядку спадання) є охорона здоров'я (38%), поліція і прокуратура (37%), державний сектор економіки (27%), податкова і митна сфери (25%), а також фінансування партій та передвиборчих кампаній (21%). На думку представників бізнесу, найбільш пріоритетними напрямами у протидії корупції є: поліція і прокуратура (41%), податкова і митна сфери (32%), фінансування партій та передвиборчих кампаній (25%), охорона здоров'я (24%), оборона і безпека (23%). Схожими за змістом є оцінки бізнесу та експертів

				щодо найбільш корумпованих сфер на поточний момент. Ними є митниця, земельні відносини, містобудування, будівництво великих інфраструктурних об'єктів, судочинство. Різні дослідження досвіду корупції свідчать про те, що громадяни мають найбільший корупційний досвід при отриманні медичних послуг, а бізнес – при взаємодії з органами правопорядку та прокуратури.
В основу розробки цієї Антикорупційної стратегії покладено такі принципи:	Пропозиція: викласти цей абзац у такій редакції: «Результати аналізу стану корупції в Україні, ефективності антикорупційної політики попередніх періодів, міжнародних стандартів та найкращих світових практик у сфері запобігання та протидії корупції дали змогу сформулювати такі основні принципи антикорупційної політики на 2020–2024 роки:»	**Іван Пресняков, Дмитро Калмиков**	**Враховано**	Результати аналізу стану корупції в Україні, ефективності антикорупційної політики попередніх періодів, міжнародних стандартів та найкращих світових практик у сфері запобігання та протидії корупції дали змогу сформулювати такі основні принципи антикорупційної політики на 2020–2024 роки:
1) оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування, реалізація якого передусім передбачає: позбавлення органів	**Пропозиція:** викласти цей абзац у такій редакції: «1) оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування, реалізація	**Іван Пресняков, Дмитро Калмиков**	**Враховано**	1) оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування, реалізація якого передусім передбачає: усунення

державної влади та органів місцевого самоврядування зайвих та надмірних повноважень; усунення дублювання повноважень різними органами; тимчасове припинення реалізації малоефективних повноважень, які характеризуються високим рівнем корупційних ризиків; усунення випадків реалізації одним і тим же органом взаємовиключних повноважень, поєднання яких створює додаткові корупційні ризики;	якого передусім передбачає: усунення дублювання повноважень різними органами; тимчасове припинення реалізації малоефективних повноважень, які характеризуються високим рівнем корупційних ризиків; усунення випадків реалізації одним і тим же органом повноважень, поєднання яких створює додаткові корупційні ризики;»			дублювання повноважень різними органами; тимчасове припинення реалізації малоефективних повноважень, які характеризуються високим рівнем корупційних ризиків; усунення випадків реалізації одним і тим же органом повноважень, поєднання яких створює додаткові корупційні ризики;
	Пропозиція: додати до загальних принципів принцип недопущення конфлікту інтересів у нормотворчому процесі (зокрема, не допускати органи контролю до написання законодавства, яке вони покликані контролювати)	**Володимир Дубровський** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Враховано** первинною та оновленою редакціями проекту Антикорупційної стратегії	
2) зниження «людського фактору» та збільшення прозорості і ефективності у відносинах органів державної влади та органів місцевого самоврядування з фізичними та юридичними особами, реалізація якого передусім передбачає запровадження та неухильне дотримання правил загальної адміністративної	**Коментарі та пропозиції:** ***Відкриті дані (Open-data)*** БО 100% Життя, як найбільша в Україні пацієнтська організація, протягом багатьох років займається антикорупційним моніторингом, адвокацією доступу до лікування та захистом прав пацієнтів. В даній діяльності найбільш ефективним інструментом ми	**БО «100% ЖИТТЯ»**	**Враховано редакційно**	2) цифрова трансформація реалізації повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування, прозорість діяльності та відкриття даних як основа для мінімізації корупційних ризиків у їх діяльності;

процедури, цифровізацію більшості процедур, та, як наслідок, мінімізацію безпосередніх контактів представників влади з особами, щодо яких ними приймається рішення;	вбачаємо відкриті дані (open data). Швидкий та зручний доступ до різноманітних відкритих даних спрощує виявлення потенційних корупційних діянь, вчасне їх присікання та попередження, та/або подальше розслідування, самостійну адвокацію та захист прав людини. Людина, яка має доступ до відкритих даних, сама стає суб'єктом боротьби з корупцією. Збільшення кількості та якості відкритих даних в усіх можливих сферах життєдіяльності, а головне спрощення доступу до них та популяризація даного інструменту серед населення , надасть кожному громадянину можливість без додаткових зусиль та ризиків долучитись до антироупційної діяльності на різних рівнях, суттєво спростить роботу антикорупційних та правоохоронних органів, допоможе в зниженні рівня корупції в цілому. Ми вважаємо, що концепція відкритих повинна бути врахована та наскрізно прописана в Антикорупційній			

	стратегії, як в якості одного з основоположних принципів, так і в якості механізму боротьби з корупцією. При цьому, окрему увагу слід приділити не тільки створенню максимальної кількості відкритих даних та забезпеченню зручного швидкого доступу до них, але і популяризації використання даного інструменту серед населення. «Держава в смартфоні» - це, в першу чергу, контроль держави з боку громадян, а не навпаки.			
	Коментар і пропозиція: «Цей абзац міг би передбачити три основні принципи публічної служби: 1. Транспарентність адміністративних процедур та процесу прийняття рішень (відкрите урядування); 2. Підзвітність публічних посадовців (відкритий уряд); 3. Е-урядування і е-уряд як антикорупційний інструмент і спосіб підвищити якість публічних послуг.	**Софія Вілліз**	**Враховано редакційно**	
	Коментар: **«**Це поза компетенцією антикорупційних органів, тому потребуватиме високого рівня підтримки і	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Національне агентство погоджується з тим, що реалізація	

	координування з боку інших міністерств і органів»		цього принципу та низки передбачених проектом Антикорупційної стратегії ініціатив з цифрової трансформації потребуватиме високого рівня підтримки і координування з боку інших міністерств і органів. Саме тому в межах координації реалізації Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми Національне агентство виходитиме з потреби забезпечення максимально ефективної міжвідомчої співпраці.	
3) створення зручних та законних альтернатив існуючим корупційним практикам. На противагу найбільш поширеним корупційним практикам має бути створено такі законні форми та способи задоволення потреб фізичних та юридичних осіб, за яких вони будуть впевнені, що гарантовано, швидко та комфортно отримають бажаний (законний) результат;	**Коментар і пропозиція:** «Це формулювання (як українською, так і англійською мовами) видається недоречним. Його можна невідповідним чином витлумачити: замість усунення корупційних практик воно, ймовірно, звучить як таке, що створює їм альтернативи. Його можна витлумачити таким чином, що корупційні практики продовжать застосовуватися, проте буде створено певні додаткові способи для фізичних та юридичних осіб задовольнити свої потреби. Його, ймовірно, потрібно переформулювати»	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано**	3) створення на противагу існуючим корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб;

	Коментар і пропозиція: «На мою думку, текст / формулювання і сама суть цього принципу фундаментально хибні. На жаль, це може відображати перекручену правову ментальність. «Законні альтернативи» – це верховенство права і заснування належного урядування і демократичної держави. На противагу цьому саме корупційні практики є «альтернативою» належного урядування і верховенства права. Такі «альтернативи» можуть включати не тільки підкуп і корупційні схеми, а й цілі системи «тіньової економіки», «тіньового уряду», «тіньової політики».	**Софія Вілліз**	**Враховано**	
4) забезпечення дієвого державного контролю за дотриманням публічними службовцями правил етичної поведінки та вимог антикорупційного законодавства;	**Коментар і пропозиція:** «У Стратегії немає цілісного механізму забезпечення **етичної поведінки**. Таким чином, доцільно оцінити, чи потрібне вжиття будь-яких заходів у цьому сенсі»	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і	**Враховано**	**Виключено**

		доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		
	Коментарі: «1. Цей принцип передбачає лише державний контроль і виключає будь-який контроль з боку громадянського суспільства та його інститутів, таких, що здійснюють нагляд (watchdog), а також як засоби масової інформації, громадські об’єднання, включаючи бізнес-асоціації. Такий принцип та підхід суперечать кращим антикорупційним практикам. Зазвичай державний антикорупційний контроль, що здійснюється державними службовцями як єдиний інструмент, є низькоефективним. Експерти іронічно називають такий підхід «бджолами проти меду». 2. Зазвичай, як визначення державного контролю, так і державний контроль як	**Софія Вілліз**	Коментар втратив актуальність, оскільки цю частину тексту виключено з остаточного тексту проекту Антикорупційної стратегії.	

	інструмент викликають питання: - хто визначить, чи такий контроль ефективний? - хто «контролюватиме контролерів»?			
5) забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, що створює додаткову систему мотивації для всіх суб'єктів правовідносин утримуватись від корупційних дій.	Коментар і пропозиція: «Недоречне формулювання, оскільки відповідальність не слугує мотивацією, а протидіє корупційним діянням через спричинення стримувального ефекту («…що спричиняє додатковий ефект стримування»).	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано**	4) забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, що створює додатковий стримувальний ефект для всіх суб'єктів правовідносин;
	Пропозиція: доповнити ще одним принципом такого змісту: «формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права як сильних етичних запобіжників та єдиної умови	**Міністерство освіти і науки України**	**Враховано**	5) формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права.

	високої ефективності усіх стратегічних напрямів антикорупційної політики.»			
	Пропозиція: додати такі принципи, що лягли в основу розробки Стратегії: «6) ***Публічність і обов'язковість проведення антикорупційної експертизи всіх нормативно-правових актів і їх проектів***, реалізація якого дозволить зачистити діючу правову базу від корупціогенних норм, шляхом широкого залучення до проведення антикорупційної експертизи фахівців уповноважених підрозділів і громадських експертів профільного спрямування, а також виявити і заблокувати нормотворчу діяльність авторів корупціогенних законів і НПА, 7) ***Створення в Україні атмосфери несприйняття і протидії корупції шляхом*** залучення широких верств населення, громадські об'єднання профільного спрямування, творчу інтелігенцію до процесу формування і реалізації	**Антикорупційна громадська спілка «СОВІСТЬ»**	**Враховано частково** (в частині Створення в Україні атмосфери несприйняття і протидії корупції). Інші пропозиції навряд чи можна вважати принципами, оскільки за своїм змістом вони є лише антикорупційними заходами. Вони не носять наскрізного характеру. Вони не є основою / базою для більшості інститутів, які утворюють систему запобігання та протидії корупції в Україні. При цьому слід звернути увагу на те, що: 1) про публічність і обов'язковість проведення антикорупційної експертизи всіх нормативно-правових актів і їх проектів йдеться у підрозділі 2.1. проекту Антикорупційної стратегії; 2) розробці та впровадженню в Україні системно-правових запобіжників корупційному захопленню державних регуляторів, а також виявленню та звільнення від корупційного захоплення державних органів влади частково присвячений підрозділ 3.2. «Державне регулювання економіки».	

	державної антикорупційної політики. 8) ***Розробка і впровадження в Україні системно-правових запобіжників корупційному захопленню державних регуляторів; виявлення і звільнення від корупційного захоплення державних органів влади***, реалізація якого передбачає розробку Методики і проведення експертизи діяльності органів влади із залученням громадськості і забезпечить відновлення належного виконання управлінських функцій, очищеними від корупціонерів, органами влади.			
	Пропозиція: доповнити ще одним принципом у такій редакції: «*синергія зусиль органів влади та органів місцевого самоврядування, антикорупційних інституцій, міжнародних донорських проектів, громадських організацій та журналістів, доброчесного бізнесу* задля створення таких правових, технічних, структурних передумов, які би унеможливлювали	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Не враховано,** оскільки у цій частині Антикорупційної стратегії йдеться про основні засади, яких слід дотримуватися у питаннях формування та реалізації антикорупційної політики передусім на загальнодержавному рівні (зокрема, під час розробки програмних документів, визначення пріоритетів і планів діяльності), а пропонований принцип – це скоріше спосіб досягнення успіху у реалізації тих чи інших конкретних заходів. У цілому погоджуючись із	

	корупцію».		пропозицією відзначимо, що: а) цей принцип / підхід взято за основу під час розробки положень і пропозицій щодо забезпечення ефективної реалізації Антикорупційної стратегії (див. проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки», а також підрозділ 1.3. «Механізм реалізації та оцінка результатів виконання Антикорупційної стратегії»); б) саме на цьому принципі / підході базуватиметься подальша робота Національного агентства в частині координації виконання Антикорупційної стратегії та державної програми з її реалізації.	
	Пропозиція: варто додати такий принцип щодо ефективних державних комунікацій: «підвищення обізнаності громадськості щодо подання скарг до органів влади або правоохоронних органів та протидії корупції, включаючи демонстрацію кейсів, у яких проілюстровано неминучу юридичну відповідальність за корупційну діяльність та пов'язані з корупцією правопорушення».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та	**Не враховано**, оскільки: 1. Підвищенню обізнаності громадськості щодо подання скарг до органів влади або правоохоронних органів та протидії корупції (включаючи демонстрацію кейсів, у яких проілюстровано неминучу юридичну відповідальність за корупційну діяльність та пов'язані з корупцією правопорушення) присвячено окремий підрозділ – 2.2. «Формування негативного ставлення до корупції». Утім, вважати такий напрямок просвітницької діяльності Національного агентства та інших	

		співробітників **USAID/Україна**	державних інституцій принципом навряд чи можна. 2. Неминучість настання юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення визначені як окремий принцип (див. підпункт 4).	
	Коментарі: **«Принципи антикорупційної стратегії** *Адміністративна реформа та/або реформа державної служби, а також запровадження електронного врядування* повинні бути «парасольковими» цілями для всіх державних установ. *Політична реформа та боротьба з корупцією на високому рівні,* включаючи процес прийняття рішень за участі впливових олігархічних груп, політичних партій та інших формальних та неформальних груп впливу, також повинні бути частиною Стратегії. Серед принципів Стратегії слід визнати *адміністративну та політичну корупції як загрози економічному зростанню та інвестиційному клімату, сталому демократичному розвитку та національній безпеці України.*	**Софія Вілліз**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментарі.** 1. Національне агентство цілком підтримує висловлені підходи як щодо основних засад формування антикорупційної політики, так і до підходів її реалізації. Саме тому більшість цих підходів знайшли своє відображення у проекті Антикорупційної стратегії. Наприклад, ідея про потребу політичної реформи та ефективної боротьби з корупцією на високому рівні знаходить своє втілення у: - підрозділі 2.5. «Забезпечення доброчесності політичних партій та виборчих кампаній» (мінімізація впливу олігархічних груп на політичні партії та вибори); - підрозділі 3.1. «Справедливий суд, прокуратура та поліція» (протидія корупції у судовій владі); - підрозділ 3.2. «Державне регулювання економіки» (протидія зловживанню монопольним становищем окремими представниками бізнесу, протидія	

	Послідовність та наступність повинні бути принципами Стратегії як частини антикорупційної політики. Ці принципи повинні забезпечити системний підхід, забезпечити постійність довгострокових цілей попередніх та майбутніх стратегій, а також захистити стійкість антикорупційної політики від політичних змін та маніпуляцій. *Принцип прозорості та підзвітності* слід застосовувати для самої Стратегії на всіх етапах її розроблення, впровадження, моніторингу та оцінки. Стратегія повинна містити чіткі строки, а також інструменти імплементації та моніторингу. Принцип підзвітності повинен забезпечувати чітке розуміння того, як (в першу чергу процедурно) і хто несе відповідальність за таке виконання, моніторинг та виправлення очікуваних цілей і завдань, якщо/коли це необхідно. Принцип *побудови антикорупційної коаліції* та участь усіх зацікавлених		корупції на великих державних підприємствах тощо); - підрозділ 3.3. Податки і митниця (ухилення від оподаткування великими платниками податків, порушення правил і процедур під час митного оформлення). 2. Якщо говорити про реформу публічної адміністрації, то варто відзначити, що, наприклад, у пункті 3.2.4. до числа очікуваних стратегічних результатів віднесено такі: 1) у процедурах прийняття рішень у сфері формування державної політики у виконавчій та законодавчій гілках влади впроваджено структурований ефективний процес аналізу політики, а також продовжено системний аналіз регулювання ринків та впровадження його рекомендацій; 2) в органах державної влади та органах місцевого самоврядування запроваджено систему оплати праці на основі класифікації посад та преміювання залежно від особистого внеску в загальний результат роботи органу; оплата праці є гідною та прогнозованою, що дає змогу залучати та утримувати доброчесний, професійний та мотивований штат. Разом з тим, під час підготовки проекту Антикорупційної стратегії	

	сторін у реалізації Стратегії.		було прийнято рішення про те, що виписувати більш детально реформу публічної адміністрації саме в цьому стратегічному документі недоречно, зокрема через те, що наразі у цій сфері діє стратегічний програмний документ досить високої якості, а саме Стратегія державного управління до 2021 року. 3. Слід звернути увагу на те, що це не лише принципи, якими керувалися автори під час підготовки проекту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки, а й принципи, які мають ураховуватися під час розроблення: - програмних документів Кабінету Міністрів України, інших органів державної влади з метою забезпечення ефективного запобігання корупції в усіх сферах державної політики; - антикорупційних програм публічних інституцій, зазначених у частині першій статті 19 Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закону), а також у діяльності органів місцевого самоврядування; - безпосередньої діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.	
	Коментар: «Проект Стратегії містить кілька «принципів», на яких він ґрунтується.	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**),	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Згідно з Академічним тлумачним словником української мови	

	Його зміст, однак, не містить принципів, а окреслює радше напрями заходів. «Оптимізація функцій держави», «зниження «людського фактору», «створення альтернатив існуючим корупційним практикам», «забезпечення дієвого державного контролю», «забезпечення невідворотності юридичної відповідальності» є не принципами, а загальносформульованими антикорупційними заходами. Приклад принципів міститься у стратегії Грузії на 2015–2017 роки: комплексний підхід, підхід, що орієнтований на зниження (визначення та врегулювання) конкретних корупційних ризиків, верховенство права, підзвітність та доброчесність, підхід, що ґрунтується на фактичних даних, міжнародний досвід, орієнтованість на досягнення впливу, координація між державними установами, участь громадського сектору, прозорість процесу та громадські слухання»	Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	принцип – це 1) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напряму тощо; 2) особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; 3) переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці. У зв’язку з цим Національне агентство не вбачає жодної проблеми в тому, що сформульовані вище вихідні / базові положення щодо антикорупційної політики на 2020–2024 роки у тексті цього документу іменовані «принципами».	

	Коментар: «Важливо запровадити у роботі спеціалізованої антикорупційної інфраструктури принцип пріоритизації, з тим щоб робота антикорупційних органів зосереджувалась на ключових проблемах та орієнтувалась на протидію топ-корупції. Наприклад, у розділі щодо конфліктів інтересів пріоритетами НАЗК можна було б бути визначити виявлення та контроль за КІ серед топ-політиків та топ-чиновників, це зекономить ресурси та підвищить ефективність роботи Агентства. По тексту Стратегії, пріоритизацію можливо відзначити як щодо напрямків роботи НАЗК, так і щодо органів кримінальної юстиції (НАБУ та САП)»	**Руслан Рябошапка**	**Враховано** Хоч цей принцип і не названо серед зазначених вище принципів, він був одним з основоположних як під час визнання тих сфер, запобігання та протидія корупції в яких є пріоритетною у 2020–2024 роках (розділ III), так і під час формулювання фокусу у розвитку кожного з інститутів, які в сукупності утворюють загальну систему запобігання та протидії корупції в Україні (розділи II та IV).	
	Пропозиція: доповнити проект Антикорупційної стратегії текстом такого змісту: «Ці принципи мають ураховуватися під час розроблення: - програмних документів Кабінету Міністрів України,	**Іван Пресняков, Дмитро Калмиков**	**Враховано**	Ці принципи мають ураховуватися під час розроблення: - програмних документів Кабінету Міністрів України, інших органів державної влади з метою забезпечення ефективного

	інших органів державної влади з метою забезпечення ефективного запобігання корупції в усіх сферах державної політики; - антикорупційних програм публічних інституцій, зазначених у частині першій статті 19 Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закону), а також у діяльності органів місцевого самоврядування.»			запобігання корупції в усіх сферах державної політики; - антикорупційних програм публічних інституцій, зазначених у частині першій статті 19 Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закону), а також у діяльності органів місцевого самоврядування.
	Коментар: «В п. 1.3. Концепція формування антикорупційної політики у 2020-2024 роках зовсім не відображено такі найважливіші напрямки антикорупційної роботи, як: 1. Проведення антикорупційної експертизи НПА і проектів НПА. 2. Здійснення постійного моніторингу діючого законодавства на виявлення корупціогенних норм. 3. Постійна кадрово-селекційна і освітньо-виховна робота. 4. Системна антикорупційна пропагандистсько-виховна робота з населенням. 5. Залучення і співпраця з громадськістю в питаннях	**Антикорупційна громадська спілка «СОВІСТЬ»**	**Враховано змістовно** Національне агентство погоджується з тим, що наведені напрямки антикорупційної роботи є дуже важливими. Саме тому всі вони знайшли своє відображення у оновленій редакції проекту Антикорупційної стратегії: *1. Проведення антикорупційної експертизи НПА і проектів НПА:* - очікуваний стратегічний результат 1 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.1.2.; - очікуваний стратегічний результат 2 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.1.3. *2. Здійснення постійного моніторингу діючого законодавства на виявлення корупціогенних норм:* - очікувані стратегічні результати 1 і 2 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.1.3.;	

	формування і реалізації антикорупційної політики. 6. Науково-дослідницька робота в сфері запобігання та знищення корупції. Пошук, узагальнення, розповсюдження і впровадження передового досвіду». **Рекомендація.** Доповнити зміст і текст Стратегії відповідними розділами.		- очікуваний стратегічний результат 1 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.1.2.; - очікуваний стратегічний результат 7 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.1.1. 3. Постійна кадрово-селекційна і освітньо-виховна робота: - очікувані стратегічні результати 1–4 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.1.5.; - очікувані стратегічні результати 1–2 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.2.1.; - очікувані стратегічні результати 1–2 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.2.2.; - очікуваний стратегічний результат 3 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.4.2.; - очікуваний стратегічний результат 1 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.6.1.; - очікуваний стратегічний результат 2 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.6.2.; - очікуваний стратегічний результат 2 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.1.4.; - очікуваний стратегічний результат 1, 3, 5 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 3.1.2.; - очікувані стратегічні результати 1–2 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 3.7.4.	

			4. Системна антикорупційна пропагандистсько-виховна робота з населенням: - очікувані стратегічні результати 1–4 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.1.5.; - очікувані стратегічні результати 1–2 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.2.1.; - очікувані стратегічні результати 1–2 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.2.2.; *5. Залучення і співпраця з громадськістю в питаннях формування і реалізації антикорупційної політики:* - абз. 6 підрозідлу 1.3.; - очікуваний стратегічний результат 8 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.1.1.; - очікувані стратегічні результати 1, 2 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.1.3.; - очікуваний стратегічний результат 2 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.2.2.; *6. Науково-дослідницька робота в сфері запобігання та знищення корупції. Пошук, узагальнення, розповсюдження і впровадження передового досвіду:* - очікувані стратегічні результати 1–4 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.1.1.;	

			- очікуваний стратегічний результат 2 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.1.2.; - очікуваний стратегічний результат 3 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.1.4.; - очікуваний стратегічний результат 1 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 2.2.2.; - очікуваний стратегічний результат 2 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 3.1.6.; - очікуваний стратегічний результат 1 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 3.2.4.; - очікуваний стратегічний результат 2 у вирішенні проблеми, описаної пунктом 4.2.1.	
	Зауваження та пропозиції: «Загальновизнаним стандартом під час розроблення антикорупційних програмних документів є ґрунтування на фактах та врегулювання існуючих ризиків і викликів. Джерела фактичних доказів можуть включати різні дослідження, аналіз, що здійснюється різними залученими сторонами, адміністративні дані тощо. Результати реалізації попередніх програмних документів повинні також бути одним із джерел, які	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове	**Враховано частково** (див. оновлену редакцію проекту Антикорупційної стратегії). Детальний аналіз існуючої нині ситуації, основних проблем і ризиків наведено у Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки».	

	беруться до уваги під час розроблення структури і контенту нового програмного документа. Проект Стратегії містить дуже стислі вступні положення, які зазначають, що сприйняття рівня корупції лишається високим і що різні залучені сторони називають корупцію однією з першочергових проблем у країні. У них також стисло зазначено, що попередня Стратегія була високої якості, проте її термін дії закінчився кілька років тому і її потенціал не було реалізовано, зокрема, через низьку спроможність НАЗК. Загалом ці положення видаються недостатніми для того, щоб окреслити тональність і контекст комплексної Антикорупційної стратегії, яка спрямовувала б національну політику протягом наступних 5 років. Стратегія, безперечно, виграє від чіткого аналізу стратегічного контексту. Є недостатнім розраховувати, що доопрацювання може бути використане як основа для нової Стратегії.	правосуддя» та **USAID**)		

	Тематичні розділи Стратегії не надають фактичних свідчень ні щодо обґрунтування опису проблеми, ні щодо пропонованих заходів. Хоча проект Національного звіту щодо реалізації антикорупційної політики за 2019 рік і містить аналіз ситуації з корупцією та зусиллями з протидії корупції, проект Стратегії є окремим документом, який пояснює бачення уряду щодо подальших кроків у протидії корупції. Особа, яка читає стратегію, повинна мати можливість зрозуміти (навіть за умови короткого опису), якою є поточна ситуація та тенденції стосовно корупції в країні, які попередні заходи щодо запобігання та протидії корупції були успішними, а які – ні, які невиконані міжнародні зобов'язання повинні скеровувати антикорупційну політику України тощо. Загальна частина кожного тематичного розділу повинна також пояснювати, чому конкретні галузі було обрано як пріоритетні, чи було застосовано підхід на основі			

	оцінки ризиків або інший підхід для обрання фокусу нової стратегії, і описувати, якою є поточна ситуація в галузі/сфері. Проект Стратегії супроводжується пропозицією про внесення доповнень до Закону «Про запобігання корупції» (ЗПЗК), який регулює розроблення та зміст Стратегії і її реалізацію. Відповідно до пропонованої редакції Статті 18 ЗПЗК, загальна частина Стратегії повинна містити «короткий опис результатів аналізу» поточного рівня корупції в країні на основі таких матеріалів: 1) результати дослідження, яке проведене згідно з Методикою стандартного опитування щодо рівня корупції, інших досліджень та опитувань; 2) оцінка реалізації попередньої Стратегії; 3) звіти за міжнародними механізмами моніторингу, в яких бере участь Україна, звіти інших міжнародних організацій, з якими Україна співпрацює, за відповідними сферами. Хоча вони ще не стали обов’язковими для			

	виконання, ці пункти потрібно було використати як керівництво щодо проекту Стратегії вже зараз. Залучення до Стратегії достатньої доказової бази відповідає прикладам передового досвіду антикорупційних програмних документів у різних країнах. Дивіться, наприклад, антикорупційну стратегію Латвії на 2015–2020 роки; антикорупційну стратегію Грузії на 2015–2017 роки (окрім загального огляду ситуації, містить опис status quo в кожній тематичній галузі, охопленій стратегією) та стратегію Грузії на 2019–2020 роки; антикорупційну стратегію Литви на 2015–2025 роки; антикорупційну стратегію Румунії на 2016–2020 роки; антикорупційну стратегію Естонії на 2013–2020 роки (що містить у вступній частині та в кожному тематичному розділі аналіз поточної ситуації та попередніх заходів); тощо. Як приклад підходу до опису корупції як загрози; того, які можливості надає запобігання корупції, і прогресу, якого досягнуто в			

	цій сфері, дивіться антикорупційну стратегію Об'єднаного Королівства на 2017–2022 роки»			
1.4. Структура антикорупційної стратегії та її зв'язок з державною програмою У кожній із пріоритетних сфер Антикорупційна стратегія визначає ключові проблеми (базовий показник) та формулює стратегічні результати, яких слід досягти в майбутньому для вирішення цих проблем (прогнозований показник). Заходи, що мають забезпечити досягнення цих результатів, будуть визначені у державній програмі з реалізації цієї Антикорупційної стратегії, розробленій та затвердженій у порядку, визначеному Законом України «Про запобігання корупції». Механізм реалізації Антикорупційної стратегії визначено розділом V.	**Коментарі:** «В цьому розділі так само як і розділі 5 не передбачено жодних часових рамок і/чи строків, коли ця державна програма буде «розроблена і затверджена». Стратегія також не надає жодних часових меж щодо дій/заходів».	**Софія Вілліз**	**Відповіді на коментарі:** 1. У проекті Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки» чітко визначено, що державна антикорупційна програма щодо реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки має бути затверджена Кабінетом Міністрів України у шестимісячний строк з дня набрання чинності цим Законом. 2. У проекті Антикорупційної стратегії не визначено жодних часових меж щодо дій/заходів, оскільки конкретні антикорупційні заходи, строки їх реалізації, відповідальні виконавці тощо будуть визначені в зазначеній вище державній антикорупційній програмі щодо реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	**Підрозділ виключено**
	Коментар і пропозиція: «Було б корисно зазначити в Розділі 1.4, які часові рамки або процедурні кроки необхідні для підготовки та прийняття державної програми, яка визначатиме	**Світовий банк**	**Відповіді на коментарі:** 1. Процес розробки та ухвалення Антикорупційної стратегії чітко визначено приписами ст. 18 Закону України «Про запобігання корупції». Повторювати в цьому законі положення, які вже визначені базовим законом, навряд було б доцільно. 2. Щодо всіх інших коментарів та	

	заходи з реалізації. Це займе рік? Кілька місяців? Чи воно потребує схвалення Кабінетом Міністрів України чи Верховною Радою України? Було б також добре уточнити процес затвердження самої Стратегії в цьому розділі»		риторичних запитань – див. відповідь на попередній коментар.	

	Коментар і пропозиція: «1. Здається, одного разу в назві документа достатньо вказати на те, що він є стратегічним (Антикорупційна стратегія) і немає потреби щоразу вказувати на те, що очікувані результати є «стратегічними». Тим більше, що у багатьох випадках вони не виглядають саме стратегічними, наприклад: «уточнено законодавче визначення», «удосконалена система правил», «уточнений перелік випадків», «внесено зміни до законодавства», «надано методичну допомогу», «забезпечено сприяння юридичним особам приватного права» та ще десятки. Іноді ж вони описані не як результат, а як процес чи інструмент, засіб. Це стосується, наприклад, таких «результатів», як: «здійснення досліджень», «регулярне здійснення оцінки ризиків, «врахування зібраних даних», «збір відомостей», «координація політики», «виявлення вад законодавства» та ще десятки	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано.** Під час доопрацювання проекту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки фахівці Національного агентства намагалися: 1) описувати кінцеву мету саме як результат, а не процес чи інструмент (хоча інколи процес є стратегічним, хоч і проміжним результатом); 2) залишати в проекті лише насправді «стратегічні» результати, не зосереджуючись на вторинних чи похідних результатах.	

	інших. Не виключено, що переважну більшість цих досягнень можна сформулювати як результати, але краще не іменувати їх стратегічними»			
	Коментар: «РОЛЬ УРЯДУ. Одна з проблем, які ми визначили в Стратегії полягає в тому, що вона базується на протистоянні корупції через	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Це не зовсім так. Насправді одним з основних принципів, який втілено у тексті Антикорупційної стратегії	

	посилений нагляд і контроль Уряду. Перелік цілей потребує великої кількості нових або додаткових урядових процесів та вимог. Досвід Міжнародного Банку показав, що збільшення розміру та масштабів бюрократії в боротьбі з корупцією може не завжди бути успішним. Це могло б бути корисним, якщо Стратегія могла б надати більшої ваги в Україні тим, хто наполягає на змінах та зміцненні зав'язків між формальними правилами та практикою. Наприклад, Стратегія могла б відзначити необхідність посилення, помітнішої ролі місцевих органів влади та лідерів сектору. Ми також вважаємо, що Стратегія може наголосити на зростанні популярності платформ, які сприяють взаємодії з громадянським суспільством та ЗМІ як додаткових союзників у боротьбі з корупцією»		полягає у суттєвому зменшенні нагляду та контролю з боку Уряду та інших органів державної влади (дерегуляція, спрощення процедур реєстрації та ведення бізнесу, зменшення кількості контрольно-наглядових функцій тощо). Крім того, у проекті Антикорупційної стратегії передбачено низку результатів, які спрямовані на суттєве посилення ролі громадськості у формуванні та реалізації антикорупційної політики, а також посилення громадського контролю (положення про участь громадськості у відборі та оцінці доброчесності членів Вищої ради правосуддя, посилення ролі Громадської ради доброчесності, наглядових рад у державних і комунальних підприємствах, у медицині тощо).	

Загальна кількість отриманих <u>пропозицій</u> – **29**, з яких:
- *24 враховано (в тому числі редакційно);*
- *3 враховано частково;*

- *2 не враховано.*
Загальна кількість отриманих та опрацьованих коментарів: **16**.

2.1. Формування та реалізація антикорупційної політики

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
2.1. Формування та реалізація антикорупційної політики				
2.1.1. Проблема. Антикорупційна політика не базується на повних, об'єктивних та достовірних даних, що знижує її ефективність. Її ефективність є також низькою через неналежну координацію зусиль різних органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також недостатність ресурсів для її впровадження.	**Пропозиція:** викласти в такій редакції: «Антикорупційна політика не базується на повних, об'єктивних та достовірних даних, що знижує її ефективність. Її ефективність є також низькою через неналежну координацію зусиль різних органів державної влади, **громадськості** та органів місцевого самоврядування, а також недостатність ресурсів для її впровадження.»	**Антикорупційна громадська спілка «СОВІСТЬ»**	**Враховано**	**2.1.1. Проблема.** Антикорупційна політика не завжди ґрунтується на повних, об'єктивних та достовірних даних; зусилля різних органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадськості недостатньо скоординовані.
	Коментар: «Брак даних про корупцію – це проблема, але не № 1, не головна проблема. Визначення цього параметру як проблеми № 1 фокусує зусилля на тому, що знайомо та безпечно: на дослідженні корупції, її сприйняття і т.д. замість того щоб усувати передумови для корупції, унеможливлювати схеми. Про схеми – більш ніж детально інформації. Пропонуємо	**ГО «Разом проти корупції»** та група залучених експертів	**Відповідь на коментар:** 1. У проблемі 2.1.1. фокусується увага не на тому, що наразі відсутні дані про корупцію (хоча це також суттєва проблема), а на тому, що <u>антикорупційна політика не базується</u> на повних, об'єктивних та достовірних даних, <u>що знижує її ефективність</u>. 2. У жодній з норм проекту Антикорупційної стратегії немає вказівки на те, що брак даних про	

	замінити це на редакцію нижче».		корупцію – це проблема № 1. 3. Разом із тим, у питаннях формування антикорупційної (як і будь-якої іншої) політики визначення (ідентифікація) проблеми має бути ПЕРШИМ етапом у формуванні насправді ефективної політики. Для того ж, щоб правильно ідентифікувати таку проблему, її характер і розміри, необхідно оперувати якісними даними, що отримуються, передусім, завдяки проведенню ґрунтовних досліджень (соціологічних, аналітичних, наукових тощо) роботі з офіційними статистичними даними, даними кримінальної статистики, діяльності судів тощо. 4. Ігнорування цього вкрай важливого БАЗОВОГО етапу політичного циклу (що, нажаль, на практиці буває досить часто) призводить до того, що владні інституції намагаються вирішити «неіснуючі» проблеми (інколи лише тому, що комусь здається, що він точно знає, у чому «насправді» полягає проблема) або проблеми, які за даних конкретних умов не повинні були б бути серед пріоритетів (наприклад, через те, що порівняно з іншими проблемами вони мізерні). Більше того, неправильно ідентифікована та оцінена проблема призводить до	

			прийняття далеко неоптимальних рішень, непередбачуваних і небажаних наслідків, марнування значних часових, людських та фінансових ресурсів. Саме тому першою проблемою, про яку йдеться у цьому підрозділі, є проблема, яка полягає в тому, що антикорупційна політика України не базується на повних, об'єктивних та достовірних даних, що знижує її ефективність. Текстуально вона розміщена першою не тому, що вона найважливіша з усіх проблем, а тому, що вона є ПЕРВИННОЮ з точки зору правильно організованого процесу формування, реалізації та оцінки антикорупційної політики. *Щодо тези про те, що замість того, щоб витрачати час на вивчення корупції слід одразу вживати заходів щодо протидії їй* У політичній науці не існує єдиного підходу до того, зі скількох основних етапів має складатися цикл політики (як правило, виділяють від 5 до 8 етапів). Утім, практично одностайно стверджується, що реалізація політики (а вжиття конкретних заходів, є реалізацією політики) – це ПЕРЕДОСТАННІЙ етап у правильно побудованому	

			політичному циклі. Передувати цьому етапу має: 1) визначення (ідентифікація) проблеми; 2) розробка варіантів політики; 3) оцінка альтернатив та обрання рішення; 4) ухвалення політичного рішення. Лише після цього можна переходити до впровадження політики. Нехтування цими базовими правилами політичного циклу призводить до впровадження абсолютно неефективної політики. Саме тому, у пунктах 1–6 стратегічні результати, виписані у такій послідовності і таким чином, щоб нарешті запровадити в Україні високоефективну антикорупційну політику, яка базуватиметься на правильно побудованому політичному циклі, та забезпечуватиме досягнення максимального ефекту за наявних організаційних, часових, людських, фінансових та інших ресурсів.	
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) дослідження, спрямовані на встановлення загальних показників та причин корупції в Україні, вимірювання її досвіду та сприйняття населенням	**Пропозиція:** слова «вимірювання її досвіду та сприйняття населенням» заміни словами «вимірювання досвіду та сприйняття корупції населенням».	**Дмитро Калмиков**	**Враховано**	1) дослідження, спрямовані на встановлення загальних показників та причин корупції в Україні, а також вимірювання

здійснюється на регулярній основі;	**Коментар:** «Галузеві дослідження є важливими для визначення ефекту заходів, яких було вжито в кожній із галузей, які регулюються Стратегією. Відсутня Державна служба фінансового моніторингу – ДСФМ. Використання її звітів під час здійснення фінансових розслідувань могло би бути важливим показником.	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Відповідь на коментар.** Національне агентство погоджується із думкою про те, що галузеві дослідження в подальшому можуть стати важливим додатковим джерелом інформації про ефективність антикорупційної політики загалом та заходів, передбачених антикорупційною стратегією, зокрема. Разом із тим, передбачати обов'язок проведення таких досліджень за всіма сферами саме в антикорупційній стратегії було б проявом виходу далеко за межі антикорупційної політики. Необхідність проведення таких досліджень має визначатися іншими програмними документами (програмою та планами дій Уряду, щорічними програмами РНП Україна–НАТО, галузевими стратегіями та планами з їхньої реалізації тощо).	досвіду та сприйняття корупції населенням здійснюється на регулярній основі;
	Коментар: «Це загальне дослідження прийнятне, але було б доцільніше застосувати дані досліджень на мікрорівні за типами корупції. Часто важко ідентифікувати причини, отож варто бути обережними у прогнозах результатів».	**Світовий банк**	**Відповідь на коментар.** 1. На сьогодні дослідження, про яке йдеться у цьому пункті, здійснюється за Методикою стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні, затвердженою рішенням Національного агентства 12 січня 2017 року № 12. Вже найближчим часом планується суттєве доопрацювання цього документу, проте й зараз ця	

			Методика передбачає опитування: - населення; - представників малого, середнього та великого бізнесу; - експертів у сфері антикорупційної реформи. Це, зокрема, означає, що за його результатами Національне агентство отримує цілком релевантні висновки як щодо так званої «побутової корупції» (дані, отримані за результатами опитування широких верств населення та представників малого бізнесу), так і щодо «топ-корупції» (дані, отримані за результатами опитування середнього та великого бізнесу та експертів). 2. Національне агентство погоджується із тезою про те, що під час аналізу результатів досліджень слід бути обережними у оцінках та ідентифікації причин корупції.	
2) запроваджено єдину уніфіковану систему збору, узагальнення та візуалізації статистичної інформації про результати діяльності Національного агентства, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління	**Коментар:** «Відповідний результат стосується тільки збору статистичних даних щодо корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень, а також щодо управління активами, на які звернено стягнення. Однак для належного аналізу політики та забезпечення громадського нагляду за функціонуванням	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено	**Всі наведені зауваження та пропозиції змістовно враховані** у пропонованій редакції п. 6 *Щодо потреби розміщення цього стратегічного результату саме у пункті 2* 1. Наразі в Україні «в принципі» відсутній механізм уніфікованого збору та узагальнення статистичної інформації про результати діяльності антикорупційних інституцій та суду в частині	2) запроваджено єдину уніфіковану систему збору, узагальнення та візуалізації статистичної інформації про результати діяльності Національного агентства, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Національного агентства

активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Національної поліції, органів прокуратури, судів та інших державних органів щодо виявлення, розслідування та розгляду справ (проваджень) про корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, а також щодо управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;	антикорупційних інструментів потрібні **додаткові** статистичні дані. Наприклад, щодо заходів із підвищення обізнаності та навчання потрібні статистичні дані щодо результатів оцінки корупційного ризику, дані щодо результатів антикорупційної експертизи законодавства тощо». **Пропозиція:** очікуваний стратегічний результат міг би, таким чином, опиратися на статистичні дані з питань запобігання та протидії корупції, підсилюючи заходи з протидії в цьому контексті.	коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	виявлення, розслідування та розгляду справ (проваджень) про корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, а також щодо управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Справа в тому, що згідно з нині чинною Інструкцією про порядок обліку кримінальних та адміністративних корупційних правопорушень формування звітності про стан протидії корупції в Україні (Форма № 1-КОР) відбувається **БЕЗ** включення до неї звітності: - Національного антикорупційного бюро України; - Державного бюро розслідувань; - Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; - Національного агентства з питань запобігання корупції; - Вищого антикорупційного суду. Інформація, узагальнена у такий спосіб, вочевидь, є неповною, а отже й не дозволяє робити коректні та релевантні висновки без отримання відповідної інформації від усіх зазначених вище інституцій. Саме тому головна мета, закладена в цей стратегічний результат, – запровадити уніфіковану звітність усіх цих інституцій в контексті виявлення, розслідування та	України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Національної поліції, органів прокуратури, судів та інших державних органів щодо виявлення, розслідування та розгляду справ (проваджень) про корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, а також щодо управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;
	Коментар: «Вказаний результат надмірно зосереджений на зборі статистичної інформації лише щодо стану притягнення осіб до відповідальності й не враховує того, що формування та реалізація антикорупційної політики має значно ширше охоплення, потребує значно більшої кількості відомостей і даних, у т.ч. статистичних, від значно ширшого кола суб'єктів, а тому потребує більш узагальненого викладу.	**Центр протидії корупції**		

	Крім цього, нижче вказано очікуваний результат, котрий частково дублюватиме вказаний (див. наступний коментар) і тому пропонується їх об'єднати і викласти у такій редакції: «запроваджено єдину систему збору та аналізу статистичної інформації про стан реалізації антикорупційної політики, здійснення заходів із запобігання та протидії корупції органами державної влади, органами місцевого самоврядування, у тому числі з використанням ІТ-інструментів».		розгляду справ (проваджень) про корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення. 2. Первинно (з точки зору циклу антикорупційної політики) досягнення цього результату є важливим тому, що це дозволить отримати Національному агентству та іншим інституціям, які беруть участь у формуванні антикорупційної політики (Президенту, Уряду, Верховній Раді України), повну та об'єктивну інформацію про поширеність корупції в Україні (взагалі, за окремими видами, за сферами, в регіонах тощо), її види, причини, осіб, найбільш схильних до вчинення корупції, та про ефективність різних антикорупційних інституцій тощо. Аналіз цих даних дозволить ідентифікувати значну частину проблем <u>загальнодержавного характеру</u> у сфері запобігання та протидії корупції, а отже й правильно формувати «порядок денний» антикорупційної політики. Саме тому цей стратегічний результат текстуально було розміщено саме тут. Ідентифікація проблеми = ґрунтовні дослідження (п. 1) + аналіз якісної уніфікованої офіційної статистики (п. 2) + результати оцінки корупційних	
	Пропозиція: викласти цей пункт у такій редакції: «2) запроваджено єдину уніфіковану систему збору, узагальнення та візуалізації статистичної інформації про результати діяльності **антикорупційних інституцій** та **про наявні корупційні схеми і заходи щодо їх подолання та упередження** від Національного агентства, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**		

	управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Національної поліції, органів прокуратури, судів та інших державних органів, журналістів, громадських активістів;»		ризиків (п. 3).	
	Коментар: «В п. 2 частини «Очікувані стратегічні результати» йдеться про запровадження єдиної уніфікованої систему збору, узагальнення та візуалізації статистичної інформації про результати діяльності Національного агентства, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Національної поліції, органів прокуратури, судів та інших державних органів щодо виявлення, розслідування та розгляду справ (проваджень) про корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, а також щодо управління активами, одержаними від корупційних та інших	**Центр політико-правових реформ** (М.І. Хавронюк)	**Відповідь на коментар.** Запровадження зазначеної вище єдиної уніфікованої системи збору, узагальнення та візуалізації статистичної інформації (див. коментар вище) не потребуватиме додаткових витрат з Державного бюджету України.	

	злочинів. Але не взято до уваги, що запровадження чергової нової системи – це додаткове навантаження на бюджет. Водночас європейська й американська практики довели ефективність такого інструменту прозорості як запровадження відкритих даних. Портал data.gov.ua дозволяє не лише публікувати публічну, зокрема статистичну, інформацію у формі відкритих даних, а й створювати «вигляд» інформації. Отже, проблема полягає не у відсутності системи, а у тому, що зазначені державні органи не бажають оприлюднювати інформацію про свою діяльність взагалі або в певній частині і не несуть відповідальність за порушення обов'язку звітувати про результати своєї діяльності».			
3) оцінка корупційних ризиків здійснюється на регулярній основі та є одним з основних джерел інформації, що використовується під час формування антикорупційної політики як	**Коментарі:** 1. ОКР (оцінка корупційних ризиків) здійснюється на регулярній основі, проте цей процес перетворюється на формальність для органів державної влади і, таким чином, вимагатиме кращої	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського	**Відповіді на коментарі:** 1. Національне агентство погоджується з тим, що в окремих випадках процес оцінки корупційних ризиків є досить формальним, що призводить до невисокої ефективності реалізації антикорупційних програм	

на національному рівні, так і на рівні окремих інституцій;	координації в майбутньому з боку НАЗК. 2. Система ОКР на основі програмного забезпечення могла би поліпшити координацію та якість ОКР, а також і якість відомчих антикорупційних програм, які ґрунтуються на ОКР.	Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	відповідних інституцій. Саме тому наразі Національне агентство вживає низку заходів, спрямованих на підвищення ефективності цієї роботи. 2. Цілком погоджуємося із тим, що використання ІТ-інструментів для оцінки корупційних ризиків могло б поліпшити якість антикорупційних програм. Утім, цей захід є лише одним із потенційно необхідних, а тому не вбачаємо потреби в уточненні цієї обставини в тексті проекту антикорупційної стратегії. Відповідні положення планується включити вже до державної програми з реалізації антикорупційної стратегії.	
	Коментар: «Проведення оцінювання на національному рівні може бути занадто амбіційним у разі, якщо НАЗК намагатиметься робити це регулярно. Як вже було наведено вище, проведення оцінювання на секторальному рівні/інституційному рівні буде більш корисним. Чи буде застосовуватися якийсь стандартний зразок оцінювання ризиків на інституційному і секторальному рівнях? Чи буде НАЗК відповідати за збір	**Світовий банк**	**Відповідь на коментар:** 1. Враховуючи складність процесу оцінки корупційних ризиків на національному рівні, а також потребу у залученні значних людських і часових ресурсів у 2020–2021 роках планується така оцінка лише за попередньо визначеними (пріоритетними) сферами. В подальшому планується охопити таким аналізом всі сфери та оновлювати його один раз на рік. 2. Проведення оцінки корупційних ризиків на інституційному рівні здійснюється в Україні вже протягом кількох років в порядку, визначеному Методологією	

	даних та моніторинг таких оцінювань? У Південній Кореї всі урядові органи мають таке зобов'язання, а антикорупційний орган відповідає за моніторинг таких оцінювань».		оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, затвердженою рішенням Національного агентства від 2 грудня 2016 року № 126. 3. Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» Національне агентство: - здійснює координацію та надає методичну допомогу щодо виявлення у діяльності ОДВ та ОМС корупційних ризиків (п. 7 ч. 1 ст. 11); - здійснює координацію та надає методичну допомогу щодо реалізації заходів, спрямованих на усунення корупційних ризиків, у тому числі щодо підготовки та виконання антикорупційних програм (п. 7 ч. 1 ст. 11); - погоджує антикорупційні програми державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування (п. 12 ч. 1 ст. 11); - розробляє типову антикорупційну програму юридичної особи (п. 12 ч. 1 ст. 11); - затверджує методологію оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, проводить аналіз антикорупційних програм органів влади та надає обов'язкові для розгляду пропозиції до таких програм (п. 11 ч. 1 ст. 12); - проводить перевірку підготовки	

			та виконання антикорупційних програм (п. 7 ч. 1 ст. 12).	
	Коментар: «Як і багато інших заходів/напрямів Стратегії, в цьому розділі не передбачено Агентство/ стейкхолдера, який буде нести відповідальність і буде регулярно проводити «оцінку корупційних ризиків ... як на національному, так і на рівні конкретних установи»	**Софія Вілліз**	**Відповідь на коментар:** 1. Загальну оцінку корупційних ризиків на національному рівні здійснюватиме Національне агентство із залученням відповідних органів державної влади (передусім ЦОВВ) та органів місцевого самоврядування. 2. Оцінка корупційних ризиків на інституційному рівні здійснюється визначеними у ст. 19 Закону України «Про запобігання корупції» інституціями відповідно до Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, затвердженої рішенням Національного агентства від 2 грудня 2016 року № 126. При цьому Національне агентство надає таким інституціям методичну допомогу, проводить аналіз антикорупційних програм, надає обов'язкові для розгляду пропозиції, погоджує ці програми, а в подальшому здійснює перевірку їх виконання.	
4) Національне агентство, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування враховують зібрані дані та результати проведених досліджень	**Пропозиція:** викласти цей пункт в такій редакції: «4) під час формування та реалізації державної антикорупційної політики Національне агентство, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України та	**Дмитро Калмиков**	**Враховано.**	3) під час формування та реалізації державної політики Національне агентство, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України та інші органи державної влади використовують

(зокрема, з оцінки корупційних ризиків) під час формування та реалізації державної антикорупційної політики;	інші органи державної влади використовують **офіційну статистичну інформацію та узагальнення найбільш поширених корупційних практик, а також враховують результати соціологічних та інших досліджень (зокрема, з оцінки корупційних ризиків)**;»			офіційну статистичну інформацію, результати оцінки корупційних ризиків та узагальнення найбільш поширених корупційних практик, а також ураховують результати соціологічних та інших досліджень;
	Коментар: «Врахування» – дуже нечіткий термін. **Пропозиція:** замінити на «використовуватимуть зібрані дані як основу для формування та впровадження ...»	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано** При цьому варто відзначити, що в українській мові слова «враховувати» та «використовувати» мають приблизно один і той самий зміст.	
	Пропозиція: викласти цей пункт в такій редакції: «3) Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, інші органи державної влади, органи місцевого самоврядування,	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано редакційно** При цьому прийнято рішення у проекті закону замість пропонованого словосполучення «корупційні схеми» вживати більш юридично коректний вираз: «найбільш поширені корупційні	

	державні та комунальні підприємства, установи та заклади враховують **напрацьовані рекомендації щодо подолання діючих корупційних схем** та **унеможливлення появи нових корупційних схем** під час формування та реалізації державної антикорупційної політики;»		практики».	
	Пропозиція: з метою забезпечення дотримання вимог частини другої статті 85 Конституції України, відповідно до якої Верховна Рада України здійснює також інші повноваження, які відповідно до Конституції України віднесені до її відання, з наведеного положення проекту Стратегії пропонуємо виключити слова «Верховна Рада України».	**Міністерство юстиції України**	**Не враховано,** оскільки цей пункт жодним чином не суперечить ст. 85 Конституції України та не заважає Верховній Раді України здійснювати інші повноваження, які відповідно до Конституції України віднесені до її відання.	
5) збір, аналіз та оприлюднення відомостей про стан реалізації антикорупційної політики здійснюється з використанням сучасних ІТ-інструментів; на потреби формування та реалізації антикорупційної політики виділяється достатнє фінансування та інші необхідні ресурси;	**Коментар:** «Цей стратегічний результат складається із двох дуже різних частин. Одна стосується використання **інструментів ІТ** для моніторингу чи реалізації антикорупційної політики, інша стосується виділення достатнього **фінансування** та інших ресурсів для формування та	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і	**Враховано редакційно**	4) збір, аналіз та оприлюднення відомостей про стан реалізації антикорупційної політики здійснюється з використанням сучасних ІТ-інструментів; 5) на потреби формування та реалізації антикорупційної політики виділяється

	реалізації антикорупційної політики». **Пропозиція:** розділити ці питання. Перша частина могла би бути поєднана з очікуваним стратегічним результатом 2 щодо проблеми 2.1.1 (оскільки як моніторинг реалізації політики, так і збір даних від державних установ мають бути організовані через систему ІТ), таким чином, очікуваний стратегічний результат 5 можна було би зосередити виключно на виділенні ресурсів.	доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		достатнє фінансування та інші необхідні ресурси;
	Коментар: «Вказаний очікуваний результат поєднує два абсолютно відмінних за своєю природою результати». **Пропозиція:** з урахуванням попереднього коментаря, із формулювання цього очікуваного результату варто виключити згадку щодо проведення збору, аналізу та оприлюднення відомостей про стан реалізації антикорупційної політики з використанням сучасних ІТ-інструментів, сфокусувавши цей очікуваний результат на забезпеченні належного фінансування формування та реалізації антикорупційної політики.	**Центр протидії корупції**	**Враховано редакційно**	

	Коментар: «Багато із перерахованих тут і далі по тексту результатів залежать в широкому розумінні від імплементації Урядом або іншими органами/міністерствами. Чи не було б краще це перенести на початок у ввідні розділи Стратегії».	**Світовий банк**	**Відповідь на коментар.** З позиції Національного агентства, у цьому пункті цілком гармонійно та послідовно викладено усі основні стратегічні результати, яких слід досягнути у контексті формування, реалізації, моніторингу та оцінки антикорупційної політики в широкому розумінні цих процесів. Потреби у перенесенні цих положень до загальних положень проекту антикорупційної стратегії Національне агентство не вбачає.	
	Коментар. Цьому «очікуваному стратегічному результату» має кореспондувати один із основних антикорупційних принципів та інструментів – надання доступу до інформації шляхом е-урядування.	**Софія Вілліз**	**Відповідь на коментар.** Національне агентство у цілому підтримує такий підхід.	
6) координація реалізації антикорупційної політики є дієвою та ефективною (в тому числі у частині виконання міжнародних зобов'язань); результати моніторингу та оцінки ефективності антикорупційної політики є повними, достовірними та об'єктивними;	**Коментар:** «Питання координації реалізації антикорупційної політики та питання її моніторингу й оцінки ефективності є різними за своїм характером і матимуть різні способи досягнення цього результату. Координація спрямована на досягнення узгодженості дій різних суб'єктів, залучених до реалізації антикорупційної політики, надання підтримки	**Центр протидії корупції**	**Враховано**	6) координація реалізації антикорупційної політики є дієвою та ефективною, у тому числі завдяки створенню ефективних механізмів взаємодії антикорупційних інституцій з іншими органами державної влади та органами місцевого

	вказаним суб'єктів задля належної імплементації заходів політики. У той же час, механізм моніторингу має забезпечити валідність інформації про стан реалізації антикорупційної політики, виявити недоліки у процесі імплементації та за потреби скоригувати його, а також забезпечити публічну підзвітність процесу імплементації політики». **Пропозиція:** з урахуванням відмінності цих процедур, вказаний очікуваний результат пропонується розділити на два окремих – один мав би стосуватись питань координації політики, а інший мав би стосуватись процедур моніторингу та оцінки ефективності.			самоврядування; 7) результати моніторингу та оцінки ефективності антикорупційної політики є повними, достовірними, об'єктивними та публічними;
	Пропозиція: доповнити проект очікуваним стратегічним результатом у такій редакції: **«на базі Національного агентства запроваджено постійно діючі галузеві платформи для взаємодії органів влади та місцевого самоврядування, НАБУ, Національної поліції та галузевих експертів, журналістів, міжнародних**	**ГО «Разом проти корупції»** та група залучених експертів	**Враховано редакційно** Пропонується викласти цей стратегічний результат у такій редакції: «координація реалізації антикорупційної політики є дієвою та ефективною, в тому числі <u>завдяки створенню ефективних механізмів взаємодії антикорупційних інституцій з іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування</u>». Конкретний захід щодо створення при Національному агентстві	

	донорських проектів задля напрацювання кращих рішень для подолання існуючих та унеможливлення появи нових корупційних схем»		постійно діючих галузевих платформ, покликаних забезпечувати взаємодію органів державної влади, органів місцевого самоврядування, галузевих експертів та громадськості у питаннях вироблення ефективних рішень щодо подолання найбільш поширених корупційних практик та мінімізації корупційних ризиків (як один з механізмів такої взаємодії), пропонується передбачити у державній програмі з реалізації антикорупційної стратегії.	
	Коментар: антикорупційна стратегія в цій частині має фокусуватися на правових і адміністративних основах і механізмах кооперації і координації антикорупційних органів (Національного агентства, НАБУ, ДБР та інших).	**Софія Вілліз**	**Враховано.**	
	Коментар: «Координація… є дієвою та ефективною» – занадто нечітке формулювання. Можливо, варто послатися на конкретні методики оцінювання?	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної	**Відповідь на коментар:** 1. Оцінювання дієвості та ефективності координації антикорупційної політики може здійснюватися: а) з точки зору <u>кількості (частки)</u> реалізованих антикорупційних заходів, передбачених Державною програмою з реалізації антикорупційної стратегії, та виконання Україною міжнародних зобов’язань у цій сфері;	

		фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	б) з точки зору якості та реальної корисності вжитих заходів. 2. Наразі в Україні відсутні методики оцінювання дієвості та ефективності координації антикорупційної політики, що пояснюється відсутністю такої потреби. Дієвість та ефективність Національного агентства у питаннях координації виконання антикорупційних заходів та міжнародних зобов'язань у цій сфері треба оцінювати за двома зазначеними вище критеріями, виходячи з конкретних обставин.	
	Підпунктом 2.1.1. пункту 2.1. розділу II проєкту пропонується визначити проблему, згідно з якою антикорупційна політика не базується на повних, об'єктивних та достовірних даних, що знижує її ефективність. Її ефективність є також низькою через неналежну координацію зусиль різних органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також недостатність ресурсів для її впровадження. При цьому, очікуваний результат 6) до зазначеного підпункту передбачає, що координація реалізації антикорупційної політики є	**Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів**	**Не враховано,** оскільки з метою більш лапідарного викладу цього пункту було прийнято рішення про виключення з тексту відповідного пункту слів «(в тому числі у частині виконання міжнародних зобов'язань)». Разом із тим, Національне агентство запевняє, що в межах своєї компетенції здійснює та здійснюватиме надалі координацію виконання міжнародних зобов'язань, що випливають з міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України (Конвенція ООН проти корупції, Угода про асоціацію між Україною та ЄС), та відповідно до Стамбульського плану дій з боротьби проти корупції, інших	

	дієвою та ефективною (в тому числі у частині виконання міжнародних зобов'язань); результати моніторингу та оцінки ефективності антикорупційної політики є повними, достовірними та об’єктивними. Водночас, на нашу думку, підлягає уточненню у частині виконання яких саме міжнародних зобов'язань координація реалізації антикорупційної політики є дієвою та ефективною. Так, відповідно до пункту 6 частини першої статті 9 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (далі – Закон) однією з основних функцій АРМА є здійснення співробітництва з органами іноземних держав, до компетенції яких належать питання щодо виявлення, розшуку та управшння активами, іншими компетентними органами іноземних держав, відповідними міжнародними оргаюзащями.		рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та участі України у роботі робочих органів ОЕСР, інших міжнародних організацій, діяльність яких спрямована на боротьбу із корупцією.	

	Таким чином, пропонуємо у результаті 6) підпункту 2.1.1 пункту 2.1 розділу II проєкту після слів «міжнародних зобов'язань» доповнити словами «**що випливають з міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України (Конвенція ООН проти корупції, Угода про асоціацію між Україною та ЄС), та відповідно до Стамбульського плану дій з боротьби проти корупції, інших рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та участі України у роботі робочих органів ОЕСР, інших міжнародних організацій, діяльність яких спрямована на боротьбу із корупцією**».			
	Пропозиція: акцентувати увагу на тому, що результати моніторингу та оцінки ефективності антикорупційної політики будуть не лише повними, достовірними та об'єктивними, а й публічними.	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано**	
7) антикорупційні програми, затверджені відповідно до статті 19	**Коментар:** «Важливо наголосити, що для забезпечення	Спільний висновок Проєкту «Підтримка	**Враховано змістовно.** При цьому важливо підкреслити, що одним із пріоритетних ІТ-	8) антикорупційні програми та інші програмні документи

Закону, та інші програмні документи антикорупційного характеру органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших публічних інституцій є дієвим механізмом мінімізації корупційних ризиків у публічному секторі.	ефективності нових антикорупційних програм будуть впроваджені детальні плани МіО та збору даних. Вони мають реалізовуватися державними органами, що впроваджують ініціативи, а потім надсилатись до інтегрованої національної бази даних, яку контролює НАЗК та/або незалежний наглядовий комітет. Важливо забезпечити прозорість цих результатів МіО та відкритий доступ громадськості/ЗМІ до них».	організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	рішень, які Національне агентство планує впровадити, є електронний антикорупційний портал. Один із модулів цього порталу забезпечуватиме формування антикорупційних програм, моніторинг і оцінку їх виконання у реальному часі. Громадськість буде мати доступ до цих антикорупційних програм, починаючи з етапу їх розробки, а після їх прийняття і погодження матиме можливість контролювати їх виконання.	антикорупційного характеру органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших публічних інституцій є дієвим механізмом подолання та упередження корупційних практик у публічному секторі; до їх розробки і моніторингу виконання долучається громадськість.
	Пропозиція: додати такий очікуваний стратегічний результат: «запроваджено ефективні механізми моніторингу та звітності щодо реалізації антикорупційних програм судів і судових установ».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Не враховано**, оскільки використання лише однієї із груп державних органів буде оцінено як невиправдане та дискримінаційне втручання у його справи.	

	Пропозиція: внести такі редакційні зміни: «7) антикорупційні програми, ~~затверджені відповідно до статті 19 Закону,~~ та інші програмні документи антикорупційного характеру органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших публічних інституцій є дієвим механізмом ~~мінімізації~~ **подолання та упередження** корупційних ~~ризиків~~ **схем** у публічному секторі, **у тому числі через долучення до їх формування незалежного експертного середовища, запровадження детальних планів виконання пріоритетних антикорупційних заходів, запровадження незалежних інструментів їх моніторингу.**»	**ГО «Разом проти корупції»** та група залучених експертів	**Частково враховано.**	
2.1.2. Проблема. Безсистемні та фрагментарні зміни до законодавства у сфері запобігання та протидії корупції негативно впливають на ефективність правозастосування. Значна кількість положень нормативно-правових актів та їх проектів містить корупціогенні фактори, які	**Коментар:** «Вказана проблема та визначені для її вирішення очікувані стратегічні результати слід розмежувати на дві окремі проблеми – одна має стосуватись наявності корупціогенних факторів у нормативно-правових актах, а друга має стосуватись негативного впливу	**Центр протидії корупції**	**Враховано** змістовно у оновленій редакції.	**2.1.2. Проблема.** Безсистемні зміни до законодавства у сфері запобігання та протидії корупції негативно впливають на ефективність правозастосування.

можуть сприяти вчиненню корупційних або пов’язаних з корупцією правопорушень.	безсистемних і хаотичних змін до антикорупційного законодавства. Ці дві проблеми так само мають відмінний характер і різні джерела. Наявність корупціогенних положень НПА зумовлена тим, що обов’язкова антикорупційна експертиза проводиться окремими суб’єктами (Мін’юст) вкрай формально і якість аналізу залишається низькою, іншим суб’єктам (НАЗК, Комітет ВР з питань антикорупційної політики) слід розвивати свою спроможність до здійснення експертизи; також необхідно уніфікувати методологію проведення експертизи різними суб’єктами і визначити ефективну процедуру призупинення розгляду проектів НПА до завершення проведення антикорупційної експертизи. У той же час, хаотичність і безсистемне внесення змін до антикорупційного законодавства зумовлюється іншими чинниками, серед яких брак публічних консультацій та експертизи щодо відповідних пропозицій, а часто – відверто умисне			

	погіршення якості антикорупційного законодавства високопосадовцями, які належать до суб'єктів, на яких це законодавство і поширюється. З цього опису видно, наскільки по-різному слід підходити до розгляду цих проблем і їх вирішення, тому пропонується розділити їх на дві окремі».			
	Коментар: «Певні державні органи і державні службовці намагалися в різний спосіб шкодити розробленню антикорупційного законодавства. Цю проблему має бути розв'язано через оцінку та внесення пропозицій щодо змін до антикорупційного законодавства. Окрім цього, існує безліч корупційних ризиків в інших законодавчих актах, і це питання має бути вирішено лише шляхом ефективної антикорупційної експертизи законодавства і законопроектів. Враховуючи різну природу цих аспектів, варто розглянути можливість вирішення обох питань через	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Частково враховано** у оновленій редакції шляхом виокремлення двох проблем.	

	окремі очікувані стратегічні результати. Визначення проблеми здається досить поверховим; не означені глибинні причини й основні чинники проблеми; рішення ґрунтуються на фрагментарних, нечітко визначених заходах, які здебільшого зосереджені на обов'язковому залученні НАЗК і його нагляді за процесом, при цьому залишаючи без уваги роль інших органів, зокрема Міністерства юстиції, антикорупційного комітету парламенту, потребу в узгодженому підході, висновки, отримані в результаті поточної діяльності щодо експертизи законодавства».			
	Безсистемні і фрагментарні зміни до законодавства уможливлюють корупцію в усіх сферах. Бо виходить, що лише антикорупційне законодавство змінюється безсистемно. Пропозиція – викласти проблему в такій редакції: «**2.1.2. Проблема.** Безсистемні та фрагментарні зміни до негативно впливають на ефективність	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Частково враховано** у оновленій редакції.	

	правозастосування. Значна кількість положень нормативно-правових актів та їх проектів містить корупціогенні фактори, які можуть сприяти вчиненню корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень.»			
	Відповідно до статті 57 Закону України «Про запобігання корупції» Комісія проводить спеціальну перевірку щодо наявності корпоративних прав у претендентів на посади, визначені пунктом 1 Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад. які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 № 171 та Переліком посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків, затвердженим рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 17.06.2016 № 2. З метою оптимізації обміну	***Національна комісія з цінних паперів*** **та фондового ринку**	**Не враховано**, оскільки пропозиції не мають стратегічного характеру. Разом із тим, Національне агентство звертає увагу на те, що позначена перспектива оптимізації обміну інформацією може бути одним із заходів в межах державної програми з реалізації антикорупційної стратегії.	

	інформації а саме: надходження. опрацювання та відправки запитів на проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які належать до категорій посад, визначених пунктом 1 зазначеного Порядку та зазначеного Рішенням, між державними органами, Комісія пропонує провести розробку нормативно-правових актів, які регулюватимуть процес автоматизованого обміну інформацією через електронні канали між державними органами щодо проведення спеціальних перевірок з урахуванням обробки персональних даних, що є складовою запиту.			
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) якість законодавства про запобігання та протидію корупції забезпечується шляхом планування законотворчої роботи відповідно до засад прийнятої антикорупційної політики та кількарівневою експертизою за обов'язкової участі Національного агентства, національних та міжнародних експертів	**Пропозиція:** врахувати такі редакційні зміни до цього пункту: «1) якість законодавства ~~про запобігання та протидію корупції~~ забезпечується шляхом планування законотворчої роботи відповідно до засад прийнятої антикорупційної політики та кількарівневою експертизою за ~~обов'язкової~~ участі	**ГО «Разом проти корупції»** та група залучених експертів	**Частково враховано** у запропонованій редакції шляхом виокремлення двох стратегічних проблем, водночас очікувані стратегічні результати залишено без змін.	1) якість законодавства про запобігання та протидію корупції забезпечується шляхом планування законотворчої роботи відповідно до засад антикорупційної політики та багаторівневою експертизою за обов'язкової участі

(зокрема, шляхом внесення змін до законодавства, що визначає процедури підготовки нормативно-правових актів);	Національного агентства, національних та міжнародних експертів (зокрема, шляхом внесення змін до законодавства, що визначає процедури підготовки нормативно-правових актів);»			Національного агентства (зокрема, шляхом внесення змін до законодавства, що визначає процедури підготовки нормативно-правових актів);
2) вади правозастосування виявляються за результатами аналізу правозастосовної практики, який проводить Національне агентство та/або інші уповноважені на це інституції, та усуваються завдяки своєчасному ініціюванню та внесенню необхідних змін до законодавства;	**Коментар:** «Необхідно бути обережним з координуванням стосовно НАБУ і САП. Впевнений, що у них є їх власні внутрішні процедури нагляду».	**Світовий банк**	**Відповідь на коментар.** Цей очікуваний стратегічний результат не передбачає будь-якого втручання у діяльність Національного антикорупційного бюро України чи Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Вади правозастосування виявляються переважно за результатами узагальнення та опрацювання судової практики.	2) вади правозастосування виявляються за результатами аналізу правозастосовної практики, який проводить Національне агентство або інші уповноважені на це інституції, та усуваються завдяки своєчасному внесенню необхідних змін до законодавства.
Відсутня	**Пропозиція:** Виокремити проблему, пов'язану із наявністю значної кількості корупціогенних факторів у нормативно-правових актах та їх проектах, а також відповідні очікувані стратегічні результати в окремий пункт – 2.1.3.	**Новіков Олександр**	**Враховано**.	**2.1.3. Проблема.** Значна кількість положень нормативно-правових актів та їх проектів містить корупціогенні фактори. **Очікувані стратегічні**

3) кількість положень нормативно-правових актів, які містять корупціогенні фактори, зменшилася завдяки: - ухваленню Закону України «Про нормативно-правові акти», який визначає види та юридичну силу нормативно-правових актів, встановлює вимоги до процедури їх підготовки, прийняття та набрання чинності, містить правила нормотворчої техніки та їх тлумачення, обліку і систематизації, а також регулює порядок подолання прогалин і суперечностей; - системному проведенню обов'язкової антикорупційної експертизи уповноваженими на це суб'єктами, застосуванню єдиних алгоритмів її проведення, обов'язковому розгляду та врахуванню результатів антикорупційної (в тому числі громадської) експертизи суб'єктами прийняття відповідних нормативно-правових актів.	**Коментар:** «Кількість положень» припускає, що існує базовий рівень, і в цьому випадку, можливо, варто їх прописати.	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано**.	**результати:** 1) ухвалено Закон України «Про нормативно-правові акти», який визначає види та юридичну силу нормативно-правових актів, встановлює вимоги до процедури їх підготовки, у тому числі громадського обговорення, прийняття та набрання чинності, містить правила нормотворчої техніки, тлумачення, обліку і систематизації, регулює порядок подолання прогалин і суперечностей; 2) системно проводиться обов'язкова антикорупційна експертиза проектів та чинних нормативно-правових актів уповноваженими на це суб'єктами; результати антикорупційної (у тому числі громадської) експертизи підлягають оприлюдненню та обов'язковому розгляду.
	Коментар: «Антикорупційна експертиза законодавства повинна бути можлива онлайн, а для широкого загалу повинні надаватися короткі огляди для інформування про те, що допомогло зупинити корупцію. Це дуже корисний інструмент, який передбачає надання більшого обсягу інформації у зрозумілий для широкої громадськості спосіб».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове	**Враховано змістовно.**	

		правосуддя» та **USAID**)		
	Коментар: «Єдині алгоритми» – незрозуміло, що це за алгоритми.	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано змістовно.**	
	Окремо потребує деталізації в всьому документі питання антикорупційної експертизи не тільки уповноваженими на це суб'єктами, а й об'єднаннями бізнес-асоціацій та профільними бізнес-асоціаціями.	**Асоціація роботодавців в галузі франчайзингу**	**Враховано змістовно.** Проект антикорупційної стратегії та чинне законодавство (ст. 55 Закону України «Про запобігання корупції») передбачають можливість проведення громадської антикорупційної експертизи (зокрема й тієї, що здійснюється фаховою експертною громадськістю різних сфер). Разом із тим, варто звернути увагу на те, що антикорупційна стратегія як загальнодержавний стратегічний документ не може встановлювати обов'язків для громадськості у	

			проведенні такої експертизи. Цей проект (як і чинне законодавство) передбачає лише право громадськості на проведення такої експертизи та закріплює процедури та правила врахування її результатів.	
	Пропозиція: додати такий очікуваний стратегічний результат: «регуляторні та законодавчі реформи ефективно доводяться до відома агенцій (відомств), органів влади та громадськості для забезпечення їхнього фактичного здійснення».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Не враховано**, оскільки пропозиція за своїм змістом не має стратегічного антикорупційного характеру. Разом із тим, Національне агентство звертає увагу на те, що позначений результат може бути одним із заходів в межах державної програми з реалізації антикорупційної стратегії.	
	Пропозиція: додати такий очікуваний стратегічний результат: «орган суддівського врядування наділено повноваженнями проведення антикорупційної експертизи проектів законів, що стосуються судової влади та статусу суддів».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані	**Не враховано**, оскільки визначення органів суддівського врядування ще одним суб’єктом антикорупційної експертизи є недоцільним, зокрема через закладений у таку формулу конфлікт інтересів, необхідність забезпечення об’єктивності та неупередженості при проведенні експертизи та відсутність відповідних ресурсних	

		Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	спроможностей, Водночас консультації щодо законопроектів, які стосуються судової гілки влади за будь-яких умов, мають проводитись з урахуванням фахових пропозицій органів суддівського самоврядування.	
2.1.3. Проблема. Інститут уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання корупції не повною мірою реалізує свій потенціал запобігання корупції на місцях. Низька ефективність цього інституту обумовлена недостатніми гарантіями автономності та підтримки уповноважених підрозділів (осіб) з боку Національного агентства.	Пропозиція: у п. 2.1.3. Проблема в текст визначення проблеми додати: «Відсутність системної селективно-кадрової та виховної роботи з кадрами уповноважених підрозділів з боку НАЗК».	**Антикорупційна громадська спілка «СОВІСТЬ»**	**Враховано змістовно** у первинній редакції. Проблема сформульована Національним агентством таким чином, що враховує недостатню підтримку НАЗК як фактор, який призводить до низької ефективності уповноважених. Така низька підтримка виявляється, зокрема, у відсутності законодавчих вимог та критеріїв відбору уповноважених осіб під час їх призначення, відсутності системності і плановості у навчальному процесі, відсутності чітких і практичних алгоритмів роботи. Тобто проблема, яка підіймається громадськістю, вже врахована у тексті проекту антикорупційної стратегії, просто сформульована іншими словами. Первинна редакція вже передбачає це завдання.	**2.1.4. Проблема.** Інститут уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання корупції не повною мірою реалізує свій потенціал у зв’язку з недостатніми гарантіями автономності.
	Коментар: Недостатнім рівнем знань, високим рівнем залежності, недосконалою (колізії та внутрішні	**ГО «Разом проти корупції»** та група залучених експертів	**Не враховано**, оскільки декларування є одним із найважливіших інструментів моніторингу виконання	

	протиріччя) локальною нормативно-правовою базою що регулює діяльність цих підрозділів (осіб). Окрім декларування, вони ще займаються конфліктом інтересів в ОМС (виконкому чи апарату ради). Депутати не в їх юрисдикції. Вони взагалі автономні. При тому, що у формуванні схем та поданні проектів рішень беруть активну участь. **Пропозиція:** викласти цю проблему у такій редакції: «**2.1.3. Проблема.** Інститут уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання корупції не повною мірою реалізує свій потенціал запобігання корупції на місцях. Низька ефективність цього інституту недостатніми гарантіями автономності, **обтяженістю їх обов'язком забезпечувати декларування та консультувати декларантів,** браком підтримки уповноважених підрозділів (осіб) з боку Національного агентства.»		антикорупційного законодавства. Запобігання порушенням вимог Закону України «Про запобігання корупції» охоплює діяльність із запобігання порушенням у сфері декларування. Видається обґрунтованим і логічним покладати обов'язок з контролю за декларуванням і консультуванням у процесі декларування за уповноваженими особами. Зазвичай, інтенсивна кампанія декларування триває лише один квартал + 1 місяць у році. Упродовж решти календарного року робота уповноважених не видається обтяженою питаннями декларування. За таких обставин Національне агентство не вважає питання декларування тими обтяженнями, які призводять до низької ефективності інституту уповноважених.	
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) інститут уповноважених з питань запобігання	**Пропозиція:** викласти цей	**ГО «Разом проти корупції»**	**Враховано.**	1) інститут уповноважених з питань

корупції функціонує як доброчесна та лідерська мережа, з урахуванням кращих світових і національних практик та отримує комплексну координаційну підтримку з боку Національного агентства;	пункт у такій редакції: «1) інститут уповноважених з питань запобігання корупції функціонує як доброчесна, **незалежна** та лідерська мережа, з урахуванням кращих світових і національних практик та отримує комплексну координаційну підтримку з боку Національного агентства;»	та група залучених експертів		запобігання корупції функціонує як доброчесна незалежна й лідерська мережа з урахуванням кращих світових і національних практик та отримує комплексну координаційну підтримку з боку Національного агентства;
	Пропозиція: розглянути пропозицію створити «спільноту практики» (СП) для таких уповноважених підрозділів/осіб. Є незрозумілим чи саме це розуміється під «інститутом» таких осіб. СП може бути корисною у наданні взаємної підтримки і обміну досвідом між органами, а також може розробити власний статут/положення для створення більш формального плану своєї діяльності. Світовий банк має досвід у створенні та підтримці такої СП; ми надавали підтримку одній такій спільноті італійських органів і муніципалітетів.	**Світовий банк**	**Враховано.** Пропозиція змістовно передбачена у первинній редакції запропонованих Національним агентством стратегічних результатах: «лідерська мережа уповноважених» передбачає мережування і формування спільноти активних уповноважених, які надають підтримку один одному у своїй роботі, формують та поширюють кращі практики».	
	Коментар: «Мандати, автономність і ресурси, за рахунок яких	Спільний висновок Проєкту «Підтримка	**Враховано змістовно** первинною редакцією запропонованих Національним агентством	

	фінансуються ці уповноважені підрозділи (особи), мають бути більш чітко визначені для того, щоб усі підрозділи могли діяти максимально ефективно».	організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	стратегічних результатах (ресурсна достатність).	
	Коментар: «Проект Стратегії містить дуже загальні положення щодо вдосконалення інституту уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання корупції. Незрозуміло, що в цьому контексті означають «кращі світові і національні практики» і який вид заходів із реформування потрібно реалізувати задля підсилення уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання корупції в державних органах. Існуюча система уповноважених підрозділів (осіб) насправді є неефективною. Вони поєднують функції	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Відповідь на коментар.** Національне агентство у проекті антикорупційної стратегії визначає стратегічні результати удосконаленої роботи інституту уповноважених осіб, які будуть притаманні будь-якій моделі організації цього інституту. Це і мережування, і комплексна підтримка з боку Національного агентства, і розроблення стандартів роботи на підставі кращих світових і національних практик, і встановлення кваліфікаційних вимог до професії уповноваженого, і якісний добір. Національне агентство не пропонує у стратегії жодної нової моделі функціонування інституту уповноважених, оскільки ще не завершено формування і тестування	

	запобігання та контролю і на практиці зазвичай зосереджуються на виконанні одного із двох завдань. Їм бракує потенціалу та ресурсів. Вони не є незалежними від керівництва, і сумнівно, чи можна взагалі досягти такої автономності в існуючій системі врядування в Україні. Зміни до ЗПЗК, які було прийнято у жовтні 2019 року, встановлюють прецедент щодо відокремлення функції запобігання від функції контролю в межах НАЗК (через створення двох окремих підрозділів як окремих функцій). Подібний підхід можна використовувати в інших установах, які мають високі корупційні ризики та слабку систему внутрішнього контролю. Могли б існувати інші концептуальні альтернативи щодо реорганізації системи уповноважених АК осіб/підрозділів (наприклад, використання підходу щодо запровадження генерального інспекторату в установах із високими ризиками). Проект Стратегії повинен пропонувати бачення та чітку		тієї моделі, яка запрацювала після 18.10.2019 із змінами до Закону «Про запобігання корупції». Ще не реалізований повний потенціал Національного агентства із надання підтримки уповноваженим особам. Відтак ще зарано робити висновки про неефективність існуючої моделі роботи уповноважених.	

	ціль реформи уповноважених підрозділів (осіб) замість встановлення загальної мети функціонування доброчесної та лідерської мережі із посиланням на невизначені кращі світові і національні практики. Те саме можна сказати і про другий «стратегічний результат» у цьому підрозділі («уповноважені з питань запобігання корупції мають, поділяють і впроваджують зрозумілі та ефективні стандарти діяльності»). Неясно також, що означає «лідерська мережа» і як її можна забезпечити».			
	Коментар: «Фраза «комплексна координаційна підтримка з боку Національного агентства» є неоднозначною».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове	**Відповідь на коментар.** Враховуючи виключно стратегічний характер цього документу, а також те, що за своєю формою та юридичною силою він є законом, Національне агентство вирішило не заглиблюватися у зміст (опис) такої підтримки. Зміст координаційної підтримки, а також всі необхідні для цього заходи буде відображено у проекті державної програми з реалізації антикорупційної стратегії.	

		правосуддя» та **USAID**)		
2) уповноважені з питань запобігання корупції мають, поділяють і впроваджують зрозумілі та ефективні стандарти діяльності, що розроблені Національним агентством спільно з іншими заінтересованими сторонами. Вони базуються на обґрунтованих кваліфікаційних вимогах та якісному доборі на ці посади, ресурсній достатності, захищеності від втручання, координуючому та формуючому впливові з боку Національного агентства.	**Пропозиція:** викласти в такій редакції: «2) уповноважені з питань запобігання корупції мають, поділяють і впроваджують зрозумілі та ефективні стандарти діяльності, що розроблені Національним агентством спільно з іншими заінтересованими сторонами. Вони базуються на обґрунтованих кваліфікаційних вимогах та якісному доборі на ці посади, ресурсній достатності, захищеності від втручання, координуючому та формуючому впливові з боку Національного агентства, і є Методично-координаційним центром співпраці з громадськими експертами профільного спрямування».	**Антикорупційна громадська спілка «СОВІСТЬ»**	**Враховано частково** у оновленій редакції.	2) уповноважені з питань запобігання корупції мають, поділяють і впроваджують зрозумілі та ефективні стандарти діяльності, які розроблені Національним агентством спільно з іншими заінтересованими сторонами та базуються на обґрунтованих кваліфікаційних вимогах, якісному доборі на ці посади, ресурсній достатності та захищеності від втручання;
	Коментар: «Формування професії антикорупційного менеджера / службовця: така ідея могла би бути можливістю для розроблення спеціальних навчальних програм в університетах чи професійно-технічних установах для осіб, які в майбутньому планують працювати у спеціалізованих	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**»	**Відповідь на коментар.** Національне агентство у цілому підтримує ідею щодо формування професії антикорупційного менеджера. Власне, як і тезу про те, що це могло б стати підґрунтям для розроблення спеціальних навчальних програм в університетах чи професійно-технічних установах для осіб, які в майбутньому планують працювати у	

	підрозділах в державних органах. Це узгоджується з очікуваними результатами щодо проблеми 2.1.3 стосовно кваліфікаційних вимог та процесу якісного добору на посади уповноважених підрозділів/осіб. Це також можна обміркувати в контексті плану заходів».	(узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	спеціалізованих підрозділах в державних органах. Саме тому перспективи цієї ідеї будуть розглянуті Національним агентством під час підготовки проекту державної програми з реалізації антикорупційної стратегії.	
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити новим стратегічним результатом такого змісту: «3) пріоритетом у діяльності уповноважених з питань запобігання корупції осіб визначено запобігання появі корупційних схем, залучення експертного середовища до аналізу та усунення корупційних ризиків НПА органів влади та органів місцевого самоврядування.»	**ГО «Разом проти корупції»** та група залучених експертів	**Враховано**	3) пріоритетом у діяльності уповноважених з питань запобігання корупції визначено запобігання поширенню корупційних практик, залучення експертного середовища до аналізу й усунення корупційних ризиків у нормативно-правових актах органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Відсутній	**Коментар:** «Назва пункту 2.2 «Формування негативного ставлення до корупції» та підпункт 2.2.1 мають різний зміст. Негативне ставлення до проявів корупції формується, зокрема, через виховання та освіту і проявляється у моральному її несприйнятті. Однак, у цьому підпункті йдеться про набір інструментів мінімізації корупційних ризиків. Наприклад, через цифровізацію, автоматизацію процесів прийняття рішень з метою мінімізувати міжособистісний контакт між надавачами публічних послуг та їх одержувачами тощо». **Пропозиція:** підпункт 2.2.1 віднести до іншої структурної одиниці Проекту.	**Міністерство освіти і науки України**	**Враховано.** Доопрацьована частина тексту, що була розміщена у межах пункту 2.2.1. оприлюдненого для обговорення проекту антикорупційної стратегії, в остаточному варіанті розміщена в межах пункту 2.1.5. підрозділу 2.1. «Формування та реалізація антикорупційної політики». **Увага!** **Тут (у крайній правій колонці) наведено вже допрацьовану редакцію відповідної частини Антикорупційної стратегії.** **Зауваження та пропозиції до цієї частини тексту, а також результати їхнього опрацювання наведено у табличці, присвяченій опрацюванню зауважень і пропозицій до пункту 2.2.1.**	**2.1.5. Проблема.** У багатьох сферах суспільного життя застосування корупційних практик є зручнішим, оперативнішим, ефективнішим, а інколи і єдиним способом задоволення потреб фізичних або юридичних осіб порівняно із задоволенням таких потреб у законний спосіб.
				Очікувані стратегічні результати:
				1) у сферах освіти, науки, охорони здоров’я, адміністративних, соціальних та комунальних послуг, а також державного регулювання економіки на противагу існуючим корупційним практикам створено зручні законні

				способи задоволення потреб фізичних і юридичних осіб, що передусім передбачає: ідентифікацію найбільш поширених корупційних практик та причин їх існування; удосконалення законних форм задоволення потреб фізичних та юридичних осіб, за яких вони будуть упевнені, що гарантовано, швидко та комфортно отримають бажаний і законний результат; забезпечення належної нормативно-правової, організаційної і фінансової бази для скоординованих дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування, спрямованих на спрощення процедур надання адміністративних, соціальних, комунальних та інших послуг; приведення системи органів державної влади та органів місцевого

				самоврядування у відповідність до адміністративно-територіального устрою; впровадження електронних сервісів, підвищення прозорості та підзвітності процесів, які стосуються взаємодії держави з населенням і бізнесом; 2) громадяни утримуються від корупційних практик завдяки проведенню інформаційно-просвітницьких кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності про наявність електронних сервісів, спрощення процедур тощо; 3) представники бізнес-спільноти є активними учасниками процесу мінімізації корупційних ризиків та запровадження ефективного регулювання, що сприяє розвитку економіки та залученню інвестицій; 4) вивчено зарубіжний досвід та розглянуто питання доцільності

				запровадження в Україні інституту перевірки на доброчесність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Загальна кількість отриманих пропозицій – **36**, з яких:
- *24 враховано (в тому числі редакційно);*
- *5 враховано частково;*
- *7 не враховано.*

Загальна кількість отриманих та опрацьованих коментарів: **14**.

2.2. Формування негативного ставлення до корупції

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
2.2. Формування негативного ставлення до корупції				**2.2. Формування негативного ставлення до корупції**
2.2.1. Проблема. У багатьох сферах суспільного життя застосування корупційних практик є зручнішим, оперативнішим і ефективнішим способом задоволення потреб фізичних і юридичних осіб порівняно із задоволенням таких потреб у законний спосіб.	**Коментар:** «Назва пункту 2.2 «Формування негативного ставлення до корупції» та підпункт 2.2.1 мають різний зміст. Негативне ставлення до проявів корупції формується, зокрема, через виховання та освіту і проявляється у моральному її несприйнятті. Однак, у цьому підпункті йдеться про набір інструментів мінімізації корупційних ризиків. Наприклад, через цифровізацію, автоматизацію процесів прийняття рішень з метою мінімізувати міжособистісний контакт між надавачами публічних послуг та їх одержувачами тощо». **Пропозиція:** підпункт 2.2.1 віднести до іншої структурної одиниці Проекту.	**Міністерство освіти і науки України**	**Враховано.** Доопрацьована частина тексту, що була розміщена у межах пункту 2.2.1. оприлюдненого для обговорення проекту Антикорупційної стратегії, в остаточному варіанті розміщена в межах пункту 2.1.5. підрозділу 2.1. «Формування та реалізація антикорупційної політики».	**2.1.5. Проблема.** У багатьох сферах суспільного життя застосування корупційних практик є зручнішим, оперативнішим, ефективнішим, а інколи і єдиним способом задоволення потреб фізичних або юридичних осіб порівняно із задоволенням таких потреб у законний спосіб.
	Викласти Проблему 2.2.1. у такій редакції: «**2.2.1. Проблема.** У багатьох сферах суспільного життя застосування корупційних практик є зручнішим, оперативнішим і ефективнішим, **а інколи – єдиним** способом задоволення потреб	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано.**	

	фізичних і юридичних осіб порівняно із задоволенням таких потреб у законний спосіб.».			
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) у сферах освіти, медицини, адміністративних, соціальних та комунальних послуг створено зручні та законні альтернативи існуючим корупційним практикам завдяки: - ідентифікації основних корупційних практик, а також причин їх існування; - удосконаленню законних форм задоволення потреб фізичних та юридичних осіб, за яких вони будуть упевнені, що гарантовано, швидко та комфортно отримають бажаний і законний результат; - забезпеченню належної нормативно-правової, організаційної та фінансової бази для скоординованих дій органів державної	**Пропозиція:** викласти в такій редакції: «у сферах освіти і науки, медицини, адміністративних, соціальних та комунальних послуг створено більш зручні, оперативні та ефективні законні практики завдяки», оскільки у проекті мова йде про наявність лише корупційних способів задоволення потреб, альтернативними до яких можуть стати законні. Відтак, даним формулюванням утверджується корупційний механізм як єдино можливий.	**Міністерство освіти і науки України**	**Враховано змістовно.**	1) у сферах освіти, науки, охорони здоров'я, адміністративних, соціальних та комунальних послуг, а також державного регулювання економіки на противагу існуючим корупційним практикам створено зручні законні способи задоволення потреб фізичних і юридичних осіб, що передусім передбачає: - ідентифікацію найбільш поширених корупційних практик та причин їх існування; - удосконалення законних форм задоволення потреб фізичних та юридичних осіб, за яких вони будуть упевнені, що гарантовано, швидко
	Пропозиція: з метою приведення термінів у відповідність до законодавства про охорону здоров'я у абзаці третьому підпункту 2.2.1 пункту 2.2 розділу II проєкту Антикорупційної стратегії слово «медицини» замінити словами «охорони здоров'я»	**Міністерство охорони здоров'я України**	**Враховано.**	
	Пропозиція: викласти абзац перший цього пункту у такій редакції: **«**1) у сферах освіти, медицини, адміністративних, соціальних та комунальних послуг**, державного регулювання бізнесу** створено зручні та законні альтернативи	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано.**	

влади та органів місцевого самоврядування, спрямованих на спрощення процедур надання адміністративних, соціальних, комунальних та інших послуг; - створенню електронних сервісів, підвищенню прозорості та підзвітності процесів, які стосуються взаємодії держави з населенням;	існуючим корупційним практикам завдяки»			та комфортно отримають бажаний і законний результат; - забезпечення належної нормативно-правової, організаційної і фінансової бази для скоординованих дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування, спрямованих на спрощення процедур надання адміністративних, соціальних, комунальних та інших послуг; - приведення системи органів державної влади та органів місцевого самоврядування у відповідність до адміністративно-територіального устрою; - впровадження електронних сервісів, підвищення прозорості та підзвітності процесів, які стосуються
	Коментар: «В п. 1 частини «Очікувані стратегічні результати» зазначається, що у сферах освіти, медицини, адміністративних, соціальних та комунальних послуг створено зручні та законні альтернативи існуючим корупційним практикам завдяки, зокрема, створенню електронних сервісів, підвищенню прозорості та підзвітності процесів, які стосуються взаємодії держави з населенням. Крім суто редакційної вади («створено завдяки створенню»), слід звернути увагу на те, що в Україні вже діють відповідні електронні сервіси. Проблемами ж є те, що їх рівень сприйняття в суспільстві дуже низький через слабкий захист інформації (насамперед, персональних даних, які обробляються за допомогою таких сервісів), недостатність покриття території мережею інтернет і недостатню цифрову грамотність. А ці питання неможливо вирішити	**Центр політико-правових реформ** (М.І. Хавронюк)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар частково вже враховано (в частині редакційної вади «створено завдяки створенню»). В іншій частині цей коментар буде враховано під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	

	в рамках реалізації антикорупційної стратегії.			взаємодії держави з населенням і бізнесом;
	Коментар: «Щодо названих у проекті сфер освіти, медицини, адміністративних, соціальних та комунальних послуг. Кожна із цих сфер потребуватиме відмінних від інших і унікальних рішень для того, щоб просувати надання законних послуг. Можливо варто краще сфокусуватися на секторальних результатах. Такий широкий і загальний результат може бути важко виміряти і досягти. Беручи до уваги ситуацію в Україні, ці цілі є неймовірно амбітними. Це буде дуже важко виміряти і промоніторити. НАЗК необхідно буде моніторити усі послуги, усі сектори, в тому числі на місцевому рівні. Можливо краще б було звузити фокус до конкретних секторальних результатів.	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** У проекті державної програми планується передбачити, що такий алгоритм дій повинен буде зробити <u>кожен центральний орган виконавчої влади</u>, за кожною зі сфер, у якій він реалізує державну політику (потенційно – у співпраці з Національним агентством). Це дозволить не лише швидко та об’єктивно ідентифікувати найбільш поширені корупційні практики у цих сферах, а й розробити насправді дієвий комплекс заходів, спрямованих на удосконалення законних форм задоволення потреб фізичних та юридичних осіб. Відповідальним за реалізацію цих заходів буде, передусім, відповідний центральний орган виконавчої влади. Національне агентство надалі рекомендуватиме / наполягатиме на закріпленні цих заходів в інших програмних документах (програма діяльності Уряду, плани дій Уряду, РНП Україна –НАТО, антикорупційні програми	

			відповідних інституцій), які дозволять перетворити цей підпункт антикорупційної стратегії у загальнодержавний план дій щодо викорінення найбільш поширених корупційних практик.	
2) громадяни утримуються від корупційних практик завдяки проведенню інформаційно-просвітницьких кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності про наявність електронних сервісів, спрощення процедур, створення нових послуг тощо.	**Коментар:** «Слід використовувати підходи до зміни поведінки, які мають бути задокументовані та оприлюднені, щоб наочно продемонструвати громадянам, як застосування нових некорупційних підходів може бути вигіднішим, ніж старі корупційні норми».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	2) громадяни утримуються від корупційних практик завдяки проведенню інформаційно-просвітницьких кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності про наявність електронних сервісів, спрощення процедур тощо;
	Коментар: «Створити нову «незалежну наглядову раду з питань громадської доброчесності», яка наглядатиме за виконанням планів	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія»	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано	

	антикорупційних реформ різних урядових агенцій (відомств) та щоквартально або щорічно звітуватиме перед громадськістю про прогрес чи його відсутність».	(**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити пунктом третім такого змісту: «3) бізнес (у тому числі малий та середній) стає активним суб'єктом процесу дерегуляції, усунення корупційних ризиків шляхом долучення до вдосконалення законодавства на створених комунікаційний платформах та через запроваджені інструменти внесення змін до НПА, ухвалення нових НПА з метою створення сприятливого нормативного середовища для позитивних економічних зрушень, залучення інвестицій.»	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано змістовно.**	3) представники бізнес-спільноти є активними учасниками процесу мінімізації корупційних ризиків та запровадження ефективного регулювання, що сприяє розвитку економіки та залученню інвестицій;
Відсутній	**Коментар і пропозиція:** «У документі йдеться про запровадження / вдосконалення порядку перевірки доброчесності для різних видів державних службовців (наприклад, суддів, членів ВРС, ВКРС, митної та податкової служб).	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект	**Враховано**	4) вивчено зарубіжний досвід та розглянуто питання доцільності запровадження в Україні інституту перевірки на доброчесність осіб, уповноважених на

	На сьогодні перевірки доброчесності передбачені законами про НАЗК, СБУ та ГРД, які реалізували різні моделі цього антикорупційного інструмента (подання декларацій на перевірку доброчесності, моделювання ситуацій, які пов'язані з роботою, тощо). Визначення доброчесності, чіткі та передбачувані критерії доброчесності, а також порядок перевірки доброчесності повинні врегульовуватися на законодавчому рівні, що сприятиме захисту прав людини. Підхід щодо проведення таких перевірок також повинен бути єдиним. Модель перевірки доброчесності широко використовується в державах-членах ЄС, наприклад, у Румунії, Республіці Чехія, Угорщині.	«**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		виконання функцій держави або місцевого самоврядування.
	Коментар і пропозиція: «Перевірка доброчесності. Цей інструмент згадується у кількох законах України, проте через брак законодавчих рамок не має широкого практичного застосування. У проєкті Стратегії коротко згадується перевірка доброчесності у підрозділах щодо митниці та податків (щодо податків застосовується нечіткий термін «автоматизована перевірка доброчесності»). Проте, без	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту	**Враховано**	

	належної законодавчої бази практичне застосування лишатиметься обмеженим. Рада Європи (РЄ) розробила з цього питання законодавчий інструментарій. Перевірка доброчесності згадується в Антикорупційній стратегії України на 2014–2017 роки, проте її не було належним чином реалізовано. Серед іншого, це трапилося через те, що попередній уряд узяв за основу для подальших заходів дещо амбітний висновок Венеційської Комісії. Проте ЄСПЛ уже у 2014 році прийняв рішення на користь перевірки доброчесності[ЄСПЛ, Ротару проти Румунії (наявна тільки французькою мовою), Заява № 27797/10, Рішення від 15 квітня 2014 року]. Вражає, що Венеційська Комісія повністю залишила поза увагою цю (єдину) ключову справу у своєму висновку щодо України від 2015 року».	«ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		
	Коментар і пропозиція: «З метою формування негативного ставлення до корупції, а також унормування та створення уніфікованого підходу до перевірки на доброчесність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у тому числі працівників Державного бюро	**Державне бюро розслідувань**	**Враховано**	

	розслідувань, є необхідність передбачити в стратегії розроблення проекту Закону України «Про Доброчесність» з подальшим прийняттям його Верховною Радою України».			
	Коментар: Ознайомившись із проєктами Антикорупційної стратегії на 2020-2024 роки, Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки», на жаль, не знайшла положення щодо реалізації раніше взятих на себе зобовязань Національним агентством з питань запобігання корупції щодо розроблення проекту Закону України «Про перевірку на доброчесність» (передбачено Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII «Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки»). Аналігічна вимога містилася й у п. 2.7 альтернативного проекту Антикорупційної стратегії та Державної програми з її реалізації на 2019–2023 роки, який у 2019 році було розроблено експертами Центруполітико-правових реформ.	**Олеся Браверман**	**Враховано**	
2.2.2. Проблема. Корупційні практики на побутовому рівні є усталеною нормою поведінки і не	**Коментар:** «На моє переконання у вихованні виграє вирішальну роль приклад поведінки, а не розповіді про	**Василина Панченко**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** 1. Із абсолютною більшістю	**2.2.1. Проблема.** Корупційні практики на побутовому рівні є усталеною нормою поведінки і не

сприймаються населенням як порушення моральних чи правових норм. Недоброчесна або неетична поведінка представників влади також не сприймається громадянами як аморальний вчинок або правопорушення. Відповідно, з боку населення відсутній стійкий запит (вимога) до публічних осіб щодо дотримання ними визначених правил етичної поведінки.	правильну поведінку. Важливим є приклад для наслідування. Процес навчання на основі теоретичних знань дорогий. При цьому знати можна одне, а робити – інше. Слід враховувати, що процес навчання буде здійснюватися виходячи з суб'єктивних бачень багатьох лекторів (не кожен є доброчесним та порядним). За таких обставин процес навчання буде неконтрольований. На мій погляд, для формування світобачення населення у сфері протидії корупції необхідний приклад. Приклад – це кращий вчитель. Дитину можна навчити не настановами батьків, а прикладами власної поведінки. Тому, гадаю, що формування знань населення повинно відбуватись через приклади діяльності посадових та службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування. Наприклад, шляхом більшої прозорості їх діяльності. Крім того, як засіб формування правосвідомості, необхідно висвітлювати в ЗМІ позитивні приклади доброчесності, порядності та етичності відповідних суб'єктів. Можна запроваджувати певні **конкурси порядності**, щоб в обранні переможця брали участь		тез та запропонованих ініціатив Національне агентство цілком погоджується. 2. Цей коментар буде враховано Національним агентством змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	сприймаються як порушення моральних чи правових норм. З боку населення відсутній стійкий запит (вимога) до публічних осіб щодо дотримання ними визначених правил етичної поведінки та доброчесності.

	громада. Наприклад, ще такий конкурс – промова прокурора в судових дебатах тощо. А щодо формування теоретичних знань, на сайті НАЗК можна розмістити відео-ролики. Для формування запиту на доброчесність, на мою думку, відіграє майнова відповідальність посадових та службових осіб за неефективну діяльність».			
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) загальний рівень толерування корупції в Україні знизився завдяки: - активному та системному проведенню інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на формування ціннісних життєвих орієнтирів, несумісних з участю у корупційних практиках (доброчесність, порядність, етичність, об'єднання зусиль заради спільних антикорупційних цілей етичність, об'єднання	**Коментар:** «Абзац шостий підпункту 2.2.2 пункту 2.2 розділу II проєкту Стратегії в частині слів «навчальні програми» не узгоджується з термінологією законодавства України про освіту, якою вживається термін «освітня програма».	**Міністерство юстиції України**	**Враховано.**	1) загальний рівень толерування корупції в Україні знизився завдяки: - інтеграції антикорупційної тематики до змісту освіти всіх рівнів освіти; - створенню сприятливих умов для підвищення кваліфікації педагогічних працівників та осіб, які працюють з населенням, зокрема з питань формування у здобувачів освіти ставлення
	Коментар: Зазначений абзац підпункту 2.2.2 пункту 2.2 розділу II проєкту Стратегії в частині слів «рівнів освіти (дошкільної, середньої, професійно-технічної, вищої, наукової)» потребує доопрацювання, оскільки відповідно до частини другої статті 10 Закону України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII «Про освіту» рівнями	**Міністерство юстиції України**	**Враховано редакційно.**	

зусиль заради спільних антикорупційних цілей тощо); - донесенню до суспільства інформації про негативні наслідки вчинення корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень (для суспільства та держави, а також для осіб, які вчинили такі правопорушення); - інтеграції антикорупційної освіти у навчальні програми різних рівнів освіти (дошкільної, середньої, професійно-технічної, вищої, наукової); - запровадженню навчальних курсів для вчителів, викладачів та осіб, які працюють з населенням, для забезпечення їх спроможності викладати програми, в які інтегрована антикорупційна освіта;	освіти є: - дошкільна освіта; - початкова освіта; - *базова середня освіта;* - *профільна середня освіта;* - *перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти;* - *другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти;* - *третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти;* - фахова передвища освіта; - початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; - перший (бакалаврський) рівень вищої освіти; - другий (магістерський) рівень вищої освіти; - третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти; - *науковий рівень вищої освіти*.			нетерпимості до корупції у всіх її проявах; - активному та системному проведенню інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на формування ціннісних життєвих орієнтирів, не сумісних з участю у корупційних практиках (доброчесність, порядність, етичність, об'єднання зусиль заради спільних антикорупційних цілей тощо); - донесенню до суспільства інформації про негативні наслідки вчинення корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень (для суспільства та держави, а також для осіб, які вчинили такі правопорушення);
	Викласти в такій редакції: «інтеграції антикорупційної тематики до змісту освіти різних рівнів освіти (дошкільної, позашкільної, інклюзивної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої)», оскільки запропонована у Проєкті термінологія не відповідає складникам системи освіти,	**Міністерство освіти і науки України**	**Враховано редакційно.**	

	визначеним у статті 10 Закону України «Про освіту».			
	Пропозиція: абзац п’ятий викласти в такій редакції: «створенню сприятливих умов для підвищення кваліфікації педагогічних працівників та осіб, які працюють з населенням, зокрема з питань формування у здобувачів освіти ставлення нетерпимості до корупції у всіх її проявах», оскільки запропонована у Проєкті термінологія не відповідає Закону України «Про освіту».	**Міністерство освіти і науки України**	**Враховано.**	
	Пропозиція: додати абзац такого змісту: «- постійному створенню, демонстрації і популяризації творів мистецтва, спрямованих на впровадження в свідомість громадян усвідомлення жахливих наслідків і ганебності корупції, формування стійкого її несприйняття».	**Антикорупційна громадська спілка «СОВІСТЬ»**	**Пропозиція змістовно врахована** абзацами першим – другим оновленої редакції цього підпункту.	
	Коментарі: 1. Пропозиція запровадити антикорупційну освіту для дошкільнят звучить як крайнощі (це зайве). 2. Зазвичай антикорупційна освіта для громадян може бути складовою національних антикорупційних стратегій у деяких країнах, поряд з етикою та антикорупційними тренінгами для державних чиновників.	**Софія Вілліз**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментарі.** 1. Фахівці Національного агентства переконані, що основи антикорупційної освіти мають закладатися ще під час дошкільної освіти та позашкільної освіти. Такий висновок випливає з аналізу дитячої психології та вивчення основних етапів становлення	

	3. Проект Стратегії не пропонує систему курсів і тестів для державних та місцевих/муніципальних службовців, включаючи тренінги з етики, антикорупційні курси, семінари з надання публічних послуг та відгуки для клієнтів.		морально-етичних цінностей людини. Очевидно, така освіта має бути прикладною та адаптованою до пізнавальних можливостей та інтересів аудиторії. 2. Національне агентство не заперечує, що антикорупційна освіта для громадян може відбуватися поряд з етикою та антикорупційними тренінгами для державних чиновників. 3. Проект антикорупційної стратегії передбачає систему заходів щодо забезпечення дотримання правил етичної поведінки, які викладені у підрозділі 2.3..	
	Коментар: «Рівень толерування корупції знизився завдяки…» – чи насправді результати дослідження переконливо свідчать про те, що саме наведене є причинами? Багато наведеного спирається на ці причини і припущення, що рівень толерування насправді значно знизився.	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Взято до уваги.**	
2) рівень обізнаності громадян, які	*Щодо результатів, зазначених у*	**Софія Вілліз**	**Взято до уваги.**	2) рівень обізнаності громадян, які

усвідомлюють важливість стандартів доброчесної та етичної поведінки публічних службовців, підвищився завдяки активному та системному проведенню інформаційно-просвітницьких та навчально-методичних заходів, інтегрованих у формальну та неформальну освіту.	*пунктах 1–2:* **«**Розділи сфокусовані на «підвищенні рівня обізнаності громадян про важливість етичної поведінки публічних службовців». На мою думку, Стратегія повинна бути більш орієнтована на підвищення обізнаності громадськості про адміністративні процедури, механізми подання скарг, подання скарг та оскарження у випадку неналежного адміністрування, надання низької якості та незадовільних державних послуг, зловживання владою та/або випадків корупції загалом. Стратегія повинна бути зосереджена на побудові ефективної системи доступу до публічної інформації, системи зворотного зв'язку та захисту прав та інтересів замовників / бенефіціарів державних послуг.**»**		**Відповідь / реакція на коментарі.** Всі зазначені вище Софією Вілліз аспекти охоплюються проектом антикорупційної стратегії (див., зокрема, підрозділи 2.5., 3.3., 3.5., 3.7. та 3.9.), а також оновленою редакцією підпункту 2 пункту 2.2.3.	усвідомлюють важливість стандартів доброчесної та етичної поведінки публічних службовців, підвищився завдяки активному та системному проведенню інформаційно-просвітницьких і навчально-методичних заходів, інтегрованих у формальну та неформальну освіту.
Відсутній	Варто додати очікуваний стратегічний результат: «розроблено та впроваджено антикорупційну політику закладів вищої освіти для посилення відповідності антикорупційного складника закладів вищої освіти та членів спільноти».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New**	**Не враховано.** Таке формулювання результату є надто неоднозначним. Незрозуміло, хто є суб'єктом такої політики, якою є форма втілення такої політики тощо.	

		Justice та співробітників **USAID/Україна**		
2.2.3. Проблема. Відсутність об’єктивного висвітлення ситуації із запобіганням та протидією корупції в Україні призводить до викривленого сприйняття населенням причин корупції, її рівня, ефективності антикорупційних інституцій.	**Коментар:** «Ми часто виявляємо, що через те, що корупція обговорюється публічно та історії антикорупційних успіхів поширюються, рівень сприйняття корупції громадян фактично знижується. Вони думають, що чим більше історій, тим більше корупції. Необхідно подумати не тільки про стратегію комунікацій, а й також яким чином доносити повідомлення. Успіхи антикорупційної діяльності слід оприлюднювати також».	**Світовий банк**	**Враховано** первинною та оновленою редакцією цього пункту. Зазначена обставина є однією з двох основних причин включення цього пункту до проекту антикорупційної стратегії.	**2.2.2. Проблема.** Відсутність об’єктивного висвітлення ситуації із запобігання та протидії корупції в Україні призводить до викривленого сприйняття населенням причин корупції, її рівня, ефективності антикорупційних інституцій.
	Коментар: «Стратегічна проблема є не зовсім чіткою – «Відсутність об’єктивного висвітлення ситуації із запобіганням та протидією корупції», чи «викривлене сприйняття населенням причин корупції», чи вплив останнього на ефективність АК установ. Усі ці питання є правомірними. Здається, потрібне прояснення чи розділення питань».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментарі.** Більш розгорнутий опис цієї проблеми та пояснення наведено у пояснювальній записці до цього законопроекту. Більш розгорнутий опис цієї проблеми в межах антикорупційної стратегії, яка є законом, видається недоречним.	

	Коментар: «До визначення проблеми слід зауважити, що об’єктивне (подекуди) висвітлення ситуації зі станом корупції, із запобіганням та протидією їй наявне, відсутні ж системність та клієнт-орієнтованість (прикладний характер), відсутня основна ідея комунікації із суспільством на тему корупції, немає фокусування на групах реципієнтів, не враховуються вікові, професійні, культурні (зокрема спричинені вихованням) особливості. Все це робить таку комунікацію малоефективною».	**Центр політико-правових реформ** (М.І. Хавронюк)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментарі.** Більш розгорнутий опис цієї проблеми та пояснення наведено у пояснювальній записці до цього законопроекту. Більш розгорнутий опис цієї проблеми в межах антикорупційної стратегії, яка є законом, видається недоречним.	
	Коментар: «Ця проблема досить сумнівна. Однак, Стратегія повинна підкреслювати роль ЗМІ та права на інформацію. Вони є фундаментальними «стовпами» будь-якої антикорупційної стратегії і відкритого та підзвітного уряду. Стратегії слід посилатися на Закон про ЗМІ (що є наразі предметом громадського обговорення) та закони про право на інформацію (ЗПІ). Для того щоб позбутися «відсутності об’єктивного висвітлення», Стратегії слід передбачити забезпечення тренінгами публічних службовців, неурядових організацій (НУО), журналістів щодо того, як	**Софія Вілліз**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. відповіді на коментарі 1 – 2 до цього пункту. Цей коментар буде враховано Національним агентством змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	

	застосовувати ЗПІ для доступу до документів та інформації».			
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) Стратегія комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції та передбачені нею заходи переглянуті та оновлені, забезпечується регулярна актуалізація їх змісту з урахуванням аналізу ефективності проведених антикорупційних комунікаційних кампаній. Забезпечено належну організаційну та фінансову бази для скоординованих дій з виконання заходів цього програмного документа;	**Пропозиція** – викласти цей підпункт у такій редакції: **«**1) Стратегія комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції оновлена; здійснюється регулярна актуалізація її змісту з урахуванням аналізу ефективності проведених комунікаційних кампаній; забезпечено належну організаційну та фінансову основу для скоординованих дій з її виконання;**»**	**Іван Пресняков**	**Враховано**	1) Стратегія комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції оновлена; здійснюється регулярна актуалізація її змісту з урахуванням аналізу ефективності проведених комунікаційних кампаній; забезпечено належну організаційну та фінансову основу для скоординованих дій з її виконання;
2) громадяни володіють повною та об’єктивною інформацією про корупцію в Україні, її причини, стан та динаміку, систему антикорупційних інституцій, розподіл між ними обов’язків, а також про ефективність	**Коментар:** «Важливо, щоб громадяни знали не тільки про роботу антикорупційних інституцій, а і про те, як кожен громадянин може долучитися до їхньої роботи. **Пропозиція:** пункт 2 переформулювати так: «2) громадяни володіють повною та об’єктивною інформацією про корупцію в Україні, її причини, стан	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і	**Враховано редакційно**	2) громадяни володіють повною та об’єктивною інформацією про корупцію в Україні, її причини, стан та динаміку, систему антикорупційних інституцій, розподіл між ними повноважень, а також

різних державних органів у питаннях запобігання та протидії корупції.	і динаміку, систему антикорупційних інституцій, розподіл між ними обов'язків – ефективність різних державних органів у питаннях запобігання та протидії корупції [а також про можливість та способи взаємодії громадян із антикорупційними інституціями щодо здійснення громадського контролю та повідомлення про корупцію]».	доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		про ефективність різних державних органів у питаннях запобігання та протидії корупції, про можливість та способи взаємодії громадян із антикорупційними інституціями щодо здійснення повідомлення про корупцію та громадського контролю.
	Коментар: «Важливо знати про антикорупційний потенціал самих громадян для того, щоб вони також долучалися до реформ мірою зростання потенціалу. Також важливо допомогти громадянам діяти. Вони повинні знати, що їм потрібно робити, коли перед ними постають питання корупції залежно від її рівня».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментарі.** 1. Зазначені аспекти охоплюються проектом антикорупційної стратегії (див., зокрема, підрозділи 2.5., 3.3., 3.5., 3.7. та 3.9.), а також оновленою редакцією підпункту 2 пункту 2.2.3. 2. Крім того, цей коментар буде враховано Національним агентством змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	
	Коментар: «Слід додати показники вимірювання результативності стратегічних комунікаційних ініціатив, щоб визначити, які підходи найкраще резонують і дають найкращі результати у	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано Національним агентством змістовно під час розробки	

	комунікаціях із громадськістю».	Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	
	Коментар: «Варто залучити засоби масової інформації до розслідувань і розширити доступ до відкритих даних уряду, щоб громадяни отримували більше інформації про антикорупційні реформи **та їх відповідну ефективність».**	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано Національним агентством змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	

Загальна кількість отриманих пропозицій – **19**, з яких:
- *18 враховано (в тому числі редакційно);*
- *1 не враховано.*

Загальна кількість отриманих та опрацьованих коментарів: **14**.

2.3. Запобігання корупційним злочинам та правопорушенням, пов'язаним з корупцією, шляхом врегулювання конфлікту інтересів, дотримання загальних обмежень та заборон, правил етичної поведінки

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
2.3. Запобігання корупційним злочинам та правопорушенням, пов'язаним з корупцією, шляхом врегулювання конфлікту інтересів, дотримання загальних обмежень та заборон, правил етичної поведінки	**Коментар:** «Попри те, що в назві підрозділу 2.3. йдеться про дотримання загальних обмежень та заборон, правил етичної поведінки, ні в частині «Проблема», ні в частині «Очікувані стратегічні результати» про це немає ані слова»	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Відповідь на коментар.** Це загальна назва розділу 2.3, який в цілому стосується конфлікту інтересів, антикорупційних обмежень та етичної поведінки. Далі вказаний розділ розділено на блоки: - 2.3.1. стосується конфлікту інтересів; - 2.3.2. стосується антикорупційних обмежень; - 2.3.3. етичної поведінки, в кожному блоці виокремлена проблема і стратегічні результати	**2.3. Врегулювання конфлікту інтересів, дотримання загальних обмежень та заборон, правил етичної поведінки**
	Коментар: «Розділ, що регулює конфлікт інтересів, передбачає, головним чином, загальні пропозиції щодо вдосконалення механізмів запобігання конфлікту інтересів. Без детальної інформації щодо запропонованих способів його вдосконалення важко дати оцінку заходам проекту»	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено	**Відповідь на коментар.** Деталізація способів удосконалення механізмів запобігання конфлікту інтересів здійснюватиметься в окремому документі, який буде розроблений на виконання Антикорупційної стратегії (державній антикорупційній програмі), де будуть регламентовані конкретні заходи вдосконалення механізмів	

		коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	запобігання конфлікту інтересів. Здійснювати ж таку конкретизацію на рівні стратегічного програмного документу, який до того ж є законом, не вдається доцільним.	
2.3.1. Проблема. Конфлікт інтересів є складовою більшості корупційних правопорушень, у тому числі кожного корупційного злочину. Вади законодавства про конфлікт інтересів обмежують можливості мінімізації корупції за рахунок запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.	**Коментар:** «Складно погодитися із тим, що «Конфлікт інтересів є складовою більшості корупційних правопорушень, у тому числі кожного корупційного злочину». Представляється, що поняття «конфлікт інтересів» і «корупційний злочин» можуть мати спільну ознаку (суперечність між приватним інтересом та службовими повноваженнями більшості, але не всіх, суб'єктів корупційних злочинів), але загалом вони не співвідносяться ні як ціле і частина, ні як загальне і спеціальне. Загалом ця фраза не несе належного проблемного змісту.	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Відповідь на коментар.** Обов'язковою складовою конфлікту інтересів є приватний інтерес. Корупційне правопорушення як і конфлікт інтересів пов'язане з приватним інтересом (заінтересованістю) тієї чи іншої особи. Формулювання, що «конфлікт інтересів є складовою більшості корупційних правопорушень, у тому числі кожного корупційного злочину», не є окремою проблемою, а є по суті поясненням того, чому вади законодавства, пов'язані з запобіганням та врегулюванням конфлікту інтересів є проблемою, що потребує якнайшвидшого вирішення	**2.3.1. Проблема.** Конфлікт інтересів є складовою більшості корупційних правопорушень, у тому числі кожного корупційного злочину. Вади законодавства та недостатність ефективних ризик-орієнтованих механізмів виявлення конфлікту інтересів обмежують можливості мінімізації корупції за рахунок запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

	Проблемою, судячи з опису результатів, є лише певні законодавчі вади»			
Очікувані стратегічні результати:				
1) уточнено законодавчі визначення понять «реальний конфлікт інтересів», «потенційний конфлікт інтересів», «приватний інтерес» у напрямі спрощення їх розуміння, а отже, і застосування;	**Коментарі:** Як зазначено у Розділі ІІ проекту Стратегії, він присвячений підвищенню ефективності запобігання корупції. Так, у пункті 2.3.1. зазначено: «Конфлікт інтересів є складовою більшості корупційних правопорушень, у тому числі кожного корупційного злочину. Вади законодавства про конфлікт інтересів обмежують можливості мінімізації корупції за рахунок запобігання та врегулювання конфлікту інтересів». Зокрема, в підпункті цього пункту вказано: «Очікувані стратегічні результати: 1) уточнено законодавчі визначення понять «реальний конфлікт інтересів», «потенційний конфлікт інтересів», «приватний інтерес» у напрямі спрощення їх	**Рада суддів України**	**Відповідь на коментар.** Практика реалізації Національним агентством Закону України «Про запобігання корупції» засвідчила той факт, що терміни «реальний конфлікт інтересів», «потенційний конфлікт інтересів», «приватний інтерес» на практиці викликають суттєві проблеми, а отже й потребують уточнення та, за можливості, спрощення.	1) уточнено законодавчі визначення понять «реальний конфлікт інтересів», «потенційний конфлікт інтересів», «приватний інтерес» у напрямі спрощення їх розуміння і застосування;

	розуміння, а отже, і застосування…». Рада суддів України звертає увагу, що в чинному антикорупційному законодавстві досить чітке визначення понять «реальний конфлікт інтересів», «потенційний конфлікт інтересів», «приватний інтерес», а тому не потребують будь-яких уточнень. За змістом пункту 6 частини восьмої статті 133 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» Рада суддів України здійснює контроль за додержанням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів, Голови чи членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови Державної судової адміністрації України чи його заступників; приймає рішення про врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів у діяльності зазначених осіб (у разі якщо такий конфлікт не може бути врегульований у порядку, визначеному			

	процесуальним законом). Рішенням Ради суддів України від 23 березня 2018 року № 3 утворено Комітет з питань дотримання етичних норм, запобігання корупції і врегулювання конфлікту інтересів. Так, Комітетом з протягом 2019-2020 років за участю міжнародних партнерів проведено низку заходів, присвячених проблемі врегулювання конфлікту інтересів в діяльності суддів. Радою суддів України вживаються заходи з врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів, здійснюються заходи з проведення регулярних навчальних заходів для суддів з метою підвищення їх обізнаності з питань етики, доброчесності, запобігання конфлікту інтересів та корупції.			
2) удосконалено законодавчі процедури повідомлення про конфлікт інтересів та механізми його врегулювання (у тому числі стосовно осіб, які не мають безпосереднього керівника				2) удосконалено законодавчі процедури повідомлення про конфлікт інтересів та механізми його врегулювання, у тому числі стосовно осіб, які не

чи займають виборні посади);				мають безпосереднього керівника чи займають виборні посади;
3) удосконалено систему правил самостійного та зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів;	**Коментар:** «Врегулювання або вирішення конфлікту інтересів потребуватиме більше, аніж правил або положення законодавства. НАЗК слід подумати над результатом, який фокусується над запровадженням діяльності осіб, спеціально тренованих для вирішення КІ в усіх міністерствах і органах України. НАЗК могло б організувати діяльність таких осіб (відібраних органами на основі стандартних критеріях, розроблених НАЗК) і забезпечити їм навчання, створити мережу для підтримки їх роботи. Щось таке подібне команда Банку сподівалася запустити в роботу разом з попереднім керівництвом НАЗК, отож будуть ресурси для підтримки цього напряму»	**Світовий банк**	**Відповідь на коментар.** Національне агентство вважає таку пропозицію цілком слушною та врахує її під час: - підготовки проекту державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки; - своєї подальшої діяльності у сфері запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.	3) удосконалено систему правил самостійного та зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів;
4) встановлено заборони на прийняття рішень,	**Коментар і пропозиція:** «Вказане формулювання	**Центр протидії корупції**	**Враховано**	4) встановлено заборони на прийняття певних

укладення угод в умовах конфлікту інтересів, обумовленого спільною роботою близьких осіб (рішення, які стосуються юридичних осіб приватного права, де працюють близькі особи, а також юридичних осіб, в яких такі особи мають корпоративні права; направляти депутатське звернення з питань, які становлять для депутата приватний інтерес; призначати на посаду особу, якщо призначення призведе до виникнення потенційного конфлікту інтересів);	очікуваного результату є некоректним, оскільки опис обставин не повною мірою стосується умов конфлікту інтересів, обумовленого спільною роботою близьких осіб (наприклад, направлення депутатських звернень і запитів з питань, які становлять для народного депутата приватний інтерес, може бути зумовлене не лише спільною роботою близьких осіб). Більш того, така деталізація, як видається, не є необхідною»			рішень, вчинення дій чи укладення угод як спосіб запобігання конфлікту інтересів;
	Коментар: «Пропозиція щодо заборони «прийняття рішень, укладення угод в умовах конфлікту інтересів, обумовленого спільною роботою близьких осіб (рішення, які стосуються юридичних осіб приватного права, де працюють близькі особи, а також юридичних осіб, в яких такі особи мають корпоративні права; направляти депутатське звернення з питань, які становлять для депутата приватний інтерес)» є сумнівною. Такі ситуації	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Відповідь на коментар:** 1. Встановлення заборон на прийняття тих чи інших рішень у даному випадку буде превентивним заходом і в такому випадку порушення заборони, наприклад, прийняття рішення щодо власного підприємства, не потребуватиме доведення існування приватного інтересу, та в цілому конфлікту інтересів. Достатньо буде констатувати порушення заборони для вжиття заходів щодо притягнення особи до	

	вже передбачені чинними положеннями щодо запобігання конфлікту інтересів. Більш дієвим могло би бути встановлення заборони на участь у закупівлях / ліцензуванні юридичних осіб, які контролюються близькими особами службовців, що обіймають вищі управлінські посади на підприємстві чи підприємствах, які здійснюють закупівлі. Це вирішило б більш нагальну проблему укладання контрактів щодо закупівель із юридичними особами, які контролюються посадовцем чи його/її близькими особами»		відповідальності. 2. Конкретні заходи вдосконалення механізмів запобігання конфлікту інтересів, в тому числі щодо «заборони на участь у закупівлях / ліцензуванні юридичних осіб, які контролюються близькими особами службовців, що обіймають вищі управлінські посади на підприємстві чи підприємствах, які здійснюють закупівлі» будуть визначені у проекті державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки	
5) скасовано обов’язок передавати в управління корпоративні права та підприємства із запровадженням заборони на прийняття прямо чи опосередковано будь-яких рішень, вчинення дій стосовно юридичних осіб, у яких у особи наявні корпоративні права, та щодо власних підприємств.	**Коментар і пропозиція:** «Такий очікуваний результат (у частині скасування обов’язку передавати в управління корпоративні права та підприємства) є необґрунтованим і неприйнятним. Неефективність функціонування цього інституту є підставою говорити про його удосконалення і	**Центр протидії корупції**	**Враховано**	5) удосконалено механізми запобігання конфлікту інтересів, у тому числі у зв’язку з наявністю корпоративних прав, зокрема, шляхом запровадження заборони на прийняття рішень чи вчинення дій стосовно юридичних осіб, у яких в особи наявні корпоративні права;

	реформування, однак, не про його скасування. Обов'язок передачі корпоративних прав в управління третім особам спрямований на зменшення ризиків неналежного впливу приватного інтересу на виконання службовцем своїх повноважень і встановлення заборони приймати будь-які рішення, вчиняти дії щодо юридичних осіб, в яких наявні корпоративні права службовця, не є рівнозначною заміною цього інституту, а мало би слугувати додатковим доповненням. Пропонується виключити цей очікуваний результат з проекту Антикорупційної стратегії»			
	Коментар і пропозиція: «Пропозиція в проекті про повне скасування наявного обов'язку передавати (позбавляти) управління корпоративними правами і підприємствами видається необґрунтованою. Чинні положення про позбавлення комерційних інтересів насправді є недосконалими і не	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і	**Враховано**	

	реалізуються належним чином. Проте їх повне вилучення може створити прогалину, яку не зможуть заповнити загальні положення щодо запобігання конфлікту інтересів. У проекті Стратегії пропонується замінити чинне зобов'язання забороною приймати будь-які рішення, прямо або опосередковано, чи вживати будь-яких заходів щодо юридичних осіб, у яких вони мають корпоративні права, чи своїх власних підприємств. Але така заборона вже існує, оскільки вона передбачена забороною на прийняття рішень, у яких є реальний конфлікт інтересів. Реформування обов'язку щодо позбавлення участі потребує застосування більш деталізованого підходу, наприклад, через спрямування обов'язку виключно на службовців певного рівня, через встановлення порядку попередньої перевірки інтересів і видання окремих керівництв щодо	доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		

	позбавлення їх участі, через відчуження прав (наприклад, опціони) і т. д. Реформування положень про позбавлення прав має ґрунтуватися на результатах аналізу наявних стандартів і національних практик. Положення про позбавлення комерційних і фінансових інтересів має підтримуватися адміністративною відповідальністю (якої на сьогодні немає).			
	Пропозиція: викласти цей пункт у такій редакції: «5) запроваджена заборона на прийняття прямо чи опосередковано будь-яких рішень, вчинення дій стосовно юридичних осіб, у яких у особи наявні корпоративні права, та щодо власних підприємств».	**Антикорупційна громадська спілка «СОВІСТЬ»**	**Враховано частково**	
	Пропозиція: доповнити пунктом шостим такого змісту: «6) встановлення законодавчої заборони суміщення мандату депутата місцевої ради з посадою у виконавчому органі відповідної ради та комунальному підприємстві	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Не враховано.** Утім, ця пропозиція може бути врахована вже під час підготовки деталізованих заходів виконання АС.	

	/ установі для уникнення конфлікту інтересів.»			
	Пропозиція: очікуваний стратегічний результат, описаний у підпункті 6 пункту 2.3.2., розмістити в межах нового (шостого) підпункту пункту 2.3.1.	**Олександр Шульга**	**Враховано**	6) забезпечується ефективний ризик-орієнтований моніторинг та контроль за дотриманням вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів та пов'язаних з ним обмежень, визначених розділами IV–V Закону, в тому числі з використанням ІТ-інструментів, за результатами якого ефективно виявляються рішення та правочини, ухвалені в умовах конфлікту інтересів.
	Коментар: «Відповідно до міжнародних стандартів (наприклад, керівництва ОЕСР щодо управління КІ, Модельного кодексу поведінки державних службовців, який рекомендований Радою Європи, Інструментарію РЄ щодо КІ) визначення терміну «конфлікт інтересів» має охоплювати	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** На думку Національного агентства, питання вивчення та потенційної можливості законодавчого врегулювання так званого «уявного» конфлікту інтересів не можна віднести до числа стратегічних результатів. Разом з тим, Національне агентство вивчає та	

	реальний конфлікт інтересів (мабуть тут мався на увазі «уявний» конфлікт інтересів – НАЗК). Таку концепцію досить складно реалізувати. Таким чином, проект Стратегії може принаймні передбачити, що НАЗК повинне здійснити аналіз і провести громадські слухання щодо можливості запровадження такої концепції до українського законодавства. Проект Стратегії також міг би запропонувати встановити спеціальні правила для запобігання і врегулювання конфлікту інтересів у роботі членів парламенту, членів уряду, членів місцевих рад»	коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	продовжує вивчати можливість та доцільність запровадження такого інституту у вітчизняному законодавстві.	
	Пропозиція: прописати у пункті 2.3.1. про конфлікт інтересів юридичних осіб, які уповноважені здійснювати функції з контролю, нагляду, моніторингу. Зобов'язати таких юридичних осіб включати у свої статути (положення) відповідні вимоги щодо уникнення конфлікту інтересів.	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Не враховано,** оскільки ця пропозиція може бути реалізована у межах чинного законодавства (ч. 7 ст. 28 ЗУ «Про запобігання корупції»).	

	Коментарі: «Конфлікт інтересів, на нашу думку, є основною причиною виникнення корупційних ризиків. Питання виявлення реального, або потенційного конфлікту інтересів, з подальшим його вирішенням, не є достатньо чітко адресовано як в законодавстві, так і в конкретних бізнес-процесах (в т.ч. в охороні здоров'я). Це стосується не тільки особистого конфлікту інтересів, а й інституційного, коли законні інтереси різних, а іноді навіть однієї інституції, суперечать один одному, що стає причиною неефективного виконання державних функцій. Загальною пропозицією до Антикорупційної стратегії буде детально виписати принципи та заходи, які повинні бути спрямовані на актуалізацію питання конфлікту інтересів як на нормативно-правовому рівні (зміни до законодавства), так і на практичному (актуальні примірні положення про	**БО «100% ЖИТТЯ»**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Прогалина у правовому регулюванні цих питань дійсно існує. Вирішення всіх цих проблем цілком можливе у межах реалізації заходів, які будуть визначені державною антикорупційною програмою задля досягнення стратегічних результатів, описаних у пункті 2.3.1. проекту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки. Деякі з озвучених пропозицій стосуються поточної діяльності Національного агентства, які не можна віднести до числа стратегічних. Тобто таких, про які слід вести мову у проекті Антикорупційної стратегії.	

	вирішення конфлікту інтересів, оновлені вимоги, рекомендації та настанови, активності із навчання тощо).			
2.3.2. Проблема. Правова регламентація заборон та обмежень на одержання подарунків, участі у певних правовідносинах є недосконалою, не в усіх випадках заборони забезпечені заходами юридичної відповідальності та ризик-орієнтованим підходом до здійснення заходів контролю	**Коментар:** **«**Обмеження щодо отримання подарунків посадовими особами порушуються масово, і якщо на всіх порушників скласти адміністративні протоколи, то працювати буде нікому. Потрібно надати чіткі і однозначні механізми оцінки адекватності подарунків, контроль покласти на уповноважених осіб з питань запобігання корупції. Обмеження повинні відповідати реальній практиці та традиціям гостинності, але в той же час потрібно продовжити практику ліквідації традицій збирати конверти для вітань начальству**».**	**Український Інститут Майбутнього** (Ігор Попов)	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Положення цього підрозділу саме на це й спрямовані.	**2.3.2. Проблема.** Правова регламентація заборон та обмежень на одержання подарунків, участі у певних правовідносинах є недосконалою, не в усіх випадках заборони забезпечені заходами юридичної відповідальності.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) запроваджено законодавче визначення поняття «інша оплачувана діяльність» для цілей Закону	**Коментар і пропозиція:** «Запроваджено законодавче визначення поняття «інша оплачувана	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні	**Враховано**	1) запроваджено законодавче визначення поняття «інша

України «Про запобігання корупції»;	діяльність» для цілей Закону України «Про запобігання корупції» – визначення у ЗПЗК має бути розширено, щоб охоплювати не тільки визначення поняття «інша оплачувана діяльність», що забороняється вимогами щодо несумісності, а і понять дозволеної діяльності (як-от «викладацька», «наукова», «творча» діяльність)»	(**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		оплачувана діяльність» для цілей Закону;
2) уточнено перелік випадків, на які не поширюється заборона щодо одержання подарунків та удосконалено пов'язані з ними обмеження (зокрема, запроваджено правила визначення періоду, протягом якого особі забороняється приймати рішення чи вчиняти дії на користь особи, яка надала подарунок; закріплено базові положення про зберігання подарунків, правомірність одержання яких ставиться під сумнів);	**Коментар:** «Вказане формулювання «уточнено перелік випадків, на які не поширюється заборона щодо одержання подарунків та удосконалено пов'язані з ними обмеження» є некоректним і потребує уточнення – обмеження не можуть стосуватись тих обставин, які не підпадають під заборону на отримання подарунків»	**Центр протидії корупції**	**Відповідь на коментар.** У цьому підпункті слова «пов'язані з ними обмеження» стосуються не заборон щодо одержання подарків (цілком очевидно, що там де є заборони, місця обмеженням вже немає), а слів «одержання подарунків». Тобто, у другій частині цього речення йдеться про потребу в удосконаленні законодавчого опису обмежень, пов'язаних із отриманням подарунків (зокрема, щодо вартості так званих «дозволених» подарунків).	2) уточнено перелік випадків, на які не поширюється заборона щодо одержання подарунків, та удосконалено пов'язані з ними обмеження (зокрема, запроваджено правила визначення періоду, протягом якого особі забороняється приймати рішення чи вчиняти дії на користь особи, яка надала подарунок);
	Коментарі пропозиції: «Необхідно розмежувати поняття «подарунок» та	**Василина Панченко**	**Враховано змістовно** Досягнення цього очікуваного стратегічного результату включає в себе й	

	«благодійна допомога» в законодавстві. Поняття «подарунок» у ЗУ «Про запобігання корупції» має узгоджуватись із поняттям дарунок, що вживається у ЦК України. Під час обмеження щодо одержання подарунків на законодавчому рівні необхідно врахувати культурно-історичні традиції народу України.		вирішення про розмежування понять «подарунок», «дарунок» та «благодійна допомога».	
3) удосконалено регламентацію порядку поводження з неправомірною вигодою або подарунком, отриманими у цифровому вигляді як послуги;	**Коментар і пропозиція:** «Вказане формулювання є некоректним. Законодавство не має чіткої регламентації порядку дій з будь-якими подарунками, неправомірною вигодою, отриманими у нематеріальній формі. Тому слід розширити цей очікуваний результат щодо усіх таких ситуацій і не обмежувати його штучно ситуаціями з отриманням подарунків, неправомірної вигоди у цифровому вигляді, ще і лише як послуги»	**Центр протидії корупції**	**Враховано**	3) удосконалено регламентацію порядку поводження з неправомірною вигодою або подарунком з урахуванням, зокрема, способів їх отримання у нематеріальному вигляді;
	Коментар і пропозиція: «Удосконалено регламентацію порядку	Антикорупційна ініціатива Європейського	**Враховано частково**	

	поводження з неправомірною вигодою або подарунком, отриманими у цифровому вигляді як послуги» – з цієї пропозиції неясно, про які подарунки та вигоди, що отримані у цифровому вигляді, йдеться. Чинний Закон дозволяє подарунки на представницькі цілі, але не містить їх визначення. Закон також вимагає передання офіційних подарунків, але не надає їх визначення і не відмежовує їх від особистих подарунків. Проект Стратегії може запропонувати заповнення цих прогалин. Необхідно вдосконалити положення про будь-яку незаконну вигоду чи подарунки, отримані у нематеріальній формі – отримання чогось у цифровому вигляді є лише однією з можливих форм.	Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		
4) розширено коло осіб, на яких поширюються обмеження щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або	**Коментар:** «Із пункту 4 опису результатів неясно, за чий рахунок планується розширити коло відповідних осіб. Без такого визначення результат виглядає беззмістовним»	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Остаточний перелік таких осіб буде визначено під час підготовки державної антикорупційної програми.	4) розширено коло осіб, на яких поширюються обмеження, зокрема, щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради

організації, що має на меті одержання прибутку;				організації, що має на меті одержання прибутку;
5) встановлено адміністративну відповідальність за порушення обмежень на участь у певних правовідносинах після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування;	**Зауваження та пропозиції:** «Проект Стратегії пропонує встановити адміністративну відповідальність за порушення обмежень на певні види працевлаштування після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави. Проект міг би містити інші положення для вдосконалення правових рамок, що регулюють обмеження на певні види працевлаштування після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, у тому числі – можливість розширення сфери застосування таких обмежень на осіб, що приймаються на роботу державними компаніями, розширення обмежень на ситуації, коли нове місце роботи безпосередньо пов'язане з попередніми повноваженнями і функціями, які виконувала	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано змістовно.** Досягнення цього очікуваного стратегічного результату включає в себе вирішення й тих питань, про які йдеться у зауваженні.	5) встановлено адміністративну відповідальність за порушення обмежень на участь у певних правовідносинах після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

	особа як службовець, заборону колишньому службовцю чи юридичним особам, які контролюються ним або його близькими особами, укладати контракти з державним органом, у якому працював службовець. Можна розглянути доповнення до Закону новою вимогою щодо повідомлення про пропозиції щодо працевлаштування, поки державний службовець усе ще виконує свої службові обов'язки. Проект Стратегії також може запропонувати передання деяких повноважень щодо застосування санкцій безпосередньо до НАЗК у випадку порушень, пов'язаних із корупцією, з можливістю оскарження до суду»			
6) з використанням сучасних ІТ-інструментів забезпечується моніторинг та контроль за дотриманням вимог, заборон та обмежень, визначених у розділах IV-V Закону, який є ризик-орієнтованим, за	Коментарі та пропозиції: «Вказане формулювання є неоднозначним і може мати відмінне тлумачення при імплементації заходів для досягнення цього очікуваного результату.	**Центр протидії корупції**	**Враховано.** Опис очікуваного стратегічного результати доопрацьовано та переміщено в пункт 2.3.1. (підпункт 6).	**Виключено**

результатами якого ефективно виявляються рішення та правочини, ухвалені в умовах конфлікту інтересів	Заходи щодо виявлення конфлікту інтересів, прийнятих в таких умовах рішень чи здійснених правочинів не може відбуватись винятково з використанням ІТ-інструментів (хоча останні й мають більш широко використовуватись, насамперед, Національним агентством). На жаль, дотепер дієвість та ефективність заходів моніторингу та контролю не була високою і причини цього крились не лише у недостатньому застосуванні ІТ-інструментів. Часто доводилось вести мову про упередженість та необ'єктивність проведення вказаних перевірок, про недостатню активність у ініціюванні скасування рішень чи правочинів, прийнятих/здійснених в умовах конфлікту інтересів, є підстави говорити і про недостатню якість складених протоколів щодо виявлених адміністративних правопорушень (див. посилання на звіт ЦППР нижче).			

	На жаль, доводиться констатувати, що певні проблеми у здійсненні таких заходів контролю та моніторингу, не пов'язані лише з ІТ-інструментами, продовжують існувати навіть після призначення нового керівництва Національного агентства. Відтак, цей очікуваний результат слід зосередити загалом на питаннях повноти, об'єктивності та неупередженості, ризик-орієнтованості проведення заходів моніторингу та контролю, належного реагування на виявлені порушення, а також рішення, прийняті з порушенням вимог Закону. При цьому застосування ІТ-інструментів є лише одним з методів досягнення цих результатів і є далеко не основним. Куди більший потенціал досягнення необхідних очікуваний результат на цьому етапі має належне нормативно-правове регулювання (на підзаконному рівні) порядку здійснення заходів моніторингу та контролю, а також реагування на			

	виявлені порушення. Це також дозволило би зменшити корупційні ризики у діяльності Національного агентства. Крім цього, Закон України «Про запобігання корупції» передбачає здійснення Національним агентством «моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб», тоді як у вказаному очікуваному результаті не охоплено здійснення контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, у т.ч. правил етичної поведінки, визначених у Розділі VI Закону України «Про запобігання корупції»			
	Пропозиція: «У проекті Стратегії також можна запропонувати запровадити онлайн-	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні	**Не враховано,** оскільки відсутня аргументація необхідності запровадження онлайн-публікації інформації	

	публікацію інформації про подарунки, які декларують службовці. Ще однією прогалиною чинного положення є субсидовані поїздки (і супутні витрати), що пов'язані з виконанням службових обов'язків. Згідно з чинним законодавством така фінансова підтримка може розглядатися як неправомірний подарунок. Це вимагає врегулювання у законі»	(**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	про подарунки. Разом з тим, після опрацювання відповідного питання ця пропозицію може бути врахована вже під час підготовки державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	
	Коментар: «Необхідно також до п. 2.3.2 включити удосконалення такого обмеження як обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, з метою забезпечення невідворотності відповідальності та недопущення необґрунтованого обмеження прав людини на вільний розвиток. На моє переконання, наразі обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності є надмірним. Вважаю, що	**Василина Панченко**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Національне агентство звертає увагу на те, що з прийняттям Закону України «Про освіту», в якому наведено визначення терміну «викладацька діяльність», питання щодо проведення платних вебінарів та/або лекцій більше не виникає.	

	вказане обмеження має існувати з метою лише недопущення незаконного збагачення та недопущення конфлікту інтересів. Обмеження щодо сумісництва та суміщення має бути чітким та передбачуваним. Так, досі не зрозуміло чи особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування можна проводити платні вебінари/лекції. Вказана заборона має переслідувати мету не заборону розвитку особи, не заборону отримати додаткові законні доходи, а інші цілі»			
	Коментар: «В ідеалі хотілося б мати систему, в якій службовці мали б стимул повідомляти про можливі КІ, що могло б його вирішити до того, як він став реальним. Ця ціль виглядає так, ніби зусилля будуть зосереджені лише на виявленні КІ вже ПІСЛЯ того, як ситуація з КІ складеться»	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Національне агентство намагається приділяти достатній обсяг своєї уваги як реальному, так і потенційному конфлікту інтересів. Крім того, Національне агентство приділяє значну увагу навчальним та просвітницьким заходам, спрямованим на підвищення рівня загальної обізнаності у	

			сфері запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, а також на набуття відповідних навичок. Все це дозволяє	
	Коментарі *щодо результатів 1-6, проблеми 2.3.1. та результатів 1-6, проблеми 2.3.2.:* «Таке формулювання не узгоджується з підходом «цілей антикорупційної політики», що проголошений самим НАЗК. Цей перелік результатів містить доволі детальне пояснення таких заходів порівняно з іншими розділами проекту Стратегії. Майже всі із пропонованих стратегічних результатів стосуються змін до законодавства, тож їх можна узагальнити в одному очікуваному стратегічному результаті, що зосереджений на вдосконаленні законодавства та загальному поясненні інститутів чи правил, де такі вдосконалення, зміни і доповнення є необхідними. Описи проблем, як і очікувані наслідки, не охоплюють певних	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Взято до уваги.** **Відповіді на коментарі:** 1. Питанням щодо рівня обізнаності з антикорупційним законодавством присвячено підрозділ 2.2 проекту Антикорупційної стратегії. 2. Зауваження щодо розширення кола осіб, на яких поширюються обмеження щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємств або організацій, що мають на меті одержання прибутку враховано у підрозділі 2.3.2. проекту Антикорупційної стратегії. 3. Зауваження щодо використання сучасних IT-інструментів враховано за результатами доопрацювання підрозділу 2.3.1. проекту Антикорупційної стратегії.	

	проблем. Окрім простору для вдосконалення законодавства та запровадження інструментів ІТ для контролю за дотриманням правил поведінки, існують також питання щодо рівня обізнаності з антикорупційним законодавством, ефективності та неупередженості заходів з моніторингу і контролю. Таким чином, видається доцільним додати очікувані результати, що мають на меті врегулювання цих практичних питань. Що стосується конкретних пропонованих заходів, деякі ідеї є неоднозначними: - Стратегічний результат «розширено коло осіб, на яких поширюються обмеження щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємств або організацій, що мають на меті одержання прибутку» потребує розширення не тільки щодо обмеження участі в управлінні			

	приватними підприємствами, а і щодо інших обмежень, про які йдеться у розділах IV–VI Закону України «Про запобігання корупції». - Формування стратегічного результату «з використанням сучасних ІТ-інструментів забезпечується моніторинг та контроль за дотриманням вимог, заборон та обмежень, визначених у розділах IV–V Закону, який є ризик-орієнтованим, за результатами якого ефективно виявляються рішення та правочини, ухвалені в умовах конфлікту інтересів» повинне бути узагальненим, оскільки моніторинг і контроль із використанням ІТ-інструментів не може виключати необхідність підвищення ефективності та неупередженість заходів з моніторингу та контролю, які здійснюються з використанням більш традиційних інструментів та методів».			

2.3.3. Проблема. На законодавчому рівні не закріплено стандартів етичної народних депутатів України. Існуючі правила етичної поведінки не реалізуються належним чином у зв'язку з невиконанням керівниками повноважень щодо притягнення винних у їх порушенні до відповідальності.	**Пропозиція:** після слова «етичної» додати слово «поведінки».	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано**	**2.3.3. Проблема.** На законодавчому рівні не закріплено стандарти етичної поведінки народних депутатів України. Існуючі правила етичної поведінки не реалізуються належним чином у зв'язку з невиконанням керівниками повноважень щодо притягнення винних у їх порушенні до відповідальності.
	Викласти у такій редакції: **«2.3.3. Проблема.** На законодавчому рівні не закріплено стандартів етичної поведінки народних депутатів України. Існуючі правила етичної поведінки не реалізуються належним чином у зв'язку з невиконанням керівниками повноважень щодо притягнення винних у їх порушенні до відповідальності.**»**	**Антикорупційна громадська спілка «СОВІСТЬ»**	**Враховано**	
	Коментар: «Причиною корупції в державному секторі є не тільки недосконала система контролю, а й недосконалі умови роботи в державному секторі. Це можна відобразити в описі проблеми і, можливо, пізніше, у плані заходів».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**,	**Враховано** (у пункті 3.2.4. та низці інших пунктів підрозділів 3.1.–3.7.) У цілому ж варто відзначити, що для вирішення позначеної проблеми потрібна успішна реалізація комплексної реформи державного управління. Наразі ця реформа відбувається відповідно до Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року.	

		«Нове правосуддя» та **USAID**)		
	Коментар: «Стосовно стандартів етичної поведінки, результати повинні передбачати належну обізнаність державних службовців зі стандартами етичної поведінки»	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Питанням забезпечення належної обізнаності державних службовців зі стандартами етичної поведінки присвячені положення підрозділу 2.2 Антикорупційної стратегії.	
	Коментар: «Не всі порушення етичних правил мають тягнути за собою кримінальну відповідальність. Це формулювання проблеми звучить так, ніби порушення етичних правил рівнозначне корупційному правопорушенню. Це не завжди так. Чи будуть в Стратегії питання етики та	**Світовий банк**	**Відповідь на коментар.** Національне агентство цілком погоджується з тезою про те, що Не всі порушення етичних правил мають тягнути за собою кримінальну відповідальність. Більше того Національне агентство дотримується позиції, згідно з якою за загальним за порушення правил етичної поведінки правилом має наставати моральна та дисциплінарна	

	порушення, за які не передбачена ні адміністративна, ні кримінальна відповідальність?»		відповідальність. В окремих випадках (коли грубе порушення правил етичної поведінки містить ознаки адміністративного чи кримінального правопорушення) за такі порушення має наставити адміністративна чи кримінальна відповідальність. Саме тому в описі проблеми не уточнено вид відповідальності.	
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) прийнято Кодекс етичної поведінки народних депутатів України, який серед іншого врегульовуватиме питання лобіювання та передбачатиме порядок притягнення до відповідальності за його порушення;	**Коментарі та пропозиції:** «По-перше, недоцільно ефективно регулювати питання лобіювання через Кодекс етичної поведінки народних депутатів України, оскільки він повинен містити правила не тільки для народних депутатів України, а і для лобістів, що не може бути ефективно врегульовано внутрішнім документом парламенту. По-друге, проект Стратегії повинен надавати більше деталей щодо того, що саме такий Кодекс етичної поведінки повинен регулювати і якими санкціями повинне	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано**	1) на законодавчому рівні закріплено правила етичної поведінки народних депутатів України із запровадженням механізмів притягнення до відповідальності за їх порушення, а також врегульовано питання лобіювання; народні депутати обізнані з правилами етичної поведінки;

	забезпечуватися дотримання його вимог. Існує потреба зробити Кодекс етичної поведінки обов'язковим до виконання в рамках регламенту парламенту (Закон «Про Регламент Верховної Ради України») чи принаймні зробити на нього посилання в регламенті парламенту. Обидва способи вимагають внесення змін до Закону «Про Регламент Верховної Ради України». По-третє, рекомендації GRECO також передбачають створення детального керівництва щодо реалізації кодексу, посилення механізмів внутрішнього контролю доброчесності в парламенті та розроблення дієвих внутрішніх механізмів просування та підвищення обізнаності в парламенті. Проект Стратегії не враховує цих рекомендацій.			
	Коментар: «Підпунктом 2.3.3 пункту 2.2 розділу II проекту Стратегії передбачено, що існує проблема, яка полягає в тому, що на законодавчому рівні не	**Міністерство юстиції України**	**Враховано**	

	закріплено стандарти етичної поведінки народних депутатів України. Підпунктом 1 підпункту 2.3.3 пункту 2.2 розділу II проекту Стратегії, як очікуваний результат передбачається *прийняття Кодексу етичної поведінки народних депутатів України*, який, серед іншого, врегульовуватиме питання лобіювання та передбачатиме порядок притягнення до відповідальності за його порушення. На сьогодні базовим Законом, який унормовує відносини, пов'язані з діяльністю народного депутата України, та регулює питання дотримання норм депутатської етики, є Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-XII «Про статус народного депутата України». З огляду на це прийняття окремого Кодексу етичної поведінки народних депутатів України вважаємо недоцільним. Також зазначаємо, що на сьогодні у Верховній Раді			

	України зареєстровано проекти законів України «Про державну реєстрацію суб'єктів лобіювання та здійснення лобіювання в Україні» (реєстр. № 3059 від 11 лютого 2020 року, внесений народними депутатами України Тимошенко Ю.В., Власенком С.В.), «Про лобізм» (реєстр. № 3059-1 від 28 лютого 2020 року, внесений народними депутатами України Дубінським О.А., Василевською – Смаглюк О.М.), «Про правове та прозоре регулювання діяльності з лобіювання» (реєстр. № 3059-2 від 02 березня 2020 року, внесений народними депутатами України Качурою О.А., Мошенець О.В. та іншими) та «Про лобістську діяльність» (реєстр. № 3059-3 від 03 березня 2020 року, внесений народними депутатами України Монастирським Д.А., Фроловим П.В.), якими передбачається врегулювати правові засади організації та ведення лобіювання в Україні з			

	метою забезпечення прозорості та законності комунікації з суб'єктами владних повноважень, у тому числі з народними депутатами України, встановити правовий механізм здійснення контролю за лобіюванням, визначити методи та межі, в яких воно може здійснюватися з метою мінімізації проявів корупції та інших неправових форм впливу заінтересованих осіб при прийнятті нормативно-правових актів»			
	Коментар: «Досить спірною виглядає пропозиція прийняти кодекс етичної поведінки народних депутатів у вигляді закону. Це як, перерахувати всю можливу табуйовану лексику від «корабельної сосни» до «винеси козла»? І заборонити битися в залі засідань? Етичний кодекс – це скоріше джентльменські домовленості та майданчик комітету з депутатської етики для обговорення проблем та створення прецедентів»	**Український Інститут Майбутнього** (Ігор Попов)	**Взято до уваги**	

	Коментар: «Проект Стратегії міг би також містити заходи щодо підвищення прозорості діяльності парламенту, зокрема прозорості комітетів»	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Реалізація відповідних заходів цілком можлива в межах заходів, спрямованих на досягнення цього стратегічного результату.	
2) вимоги щодо реагування керівників на виявлені факти вчинення підлеглими корупційних або пов’язаних з корупцією правопорушень належним чином застосовуються на практиці.	**Коментар і пропозиція:** «Така вимога не є вірною. Чому? Тому що керівник є зацікавленою особою, може прийняти несправедливе рішення. Роль керівника моя зводиться до виявлення фактів порушень та обов'язковому повідомленні до інших структур . А реагування на виявлені факти маю бути зовнішнє. У разі не виконання цього обов'язку керівник -	**Василина Панченко**	**Враховано**	2) забезпечено запровадження заходів відповідальності керівників за відсутність належного реагування на виявлені факти грубого порушення правил етичної поведінки підлеглими.

	притягуватиметься до відповідальності. Наприклад, ігнорування фактів неефективності в роботі, порушення етичних норм тощо»			
	Коментар і пропозиція: «Такий очікуваний результат є незрозумілим, оскільки фактично дублює ті положення, які вже наявні у законодавстві. Додаткові заходи, які могли би забезпечити дотримання вказаних вимог, як видається, не є потрібними: Національне агентство може забезпечити таке реагування через свої приписи, які є обов'язковими для виконання, а невиконання таких приписів тягне за собою адміністративну відповідальність. З огляду на таке, пропонується виключити цей очікуваний результат з проекту Антикорупційної стратегії»	**Центр протидії корупції**	**Враховано частково** (змінено редакцію)	
	Коментар і пропозиція: «Імовірно, існує прогалина щодо фінансової підтримки (спонсорства) (означає благодійні пожертви, через які спонсор здійснює просування діяльності, яка	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (EUACI), Консультативна місія	**Не враховано.** Прогалина у правовому регулюванні цих питань дійсно існує. Вирішення поставленого питання можливе у межах	

	здійснюється державою, з метою отримання благ у вигляді рекламного чи популяризаційного ефекту). Фінансова підтримка, з точки зору доброчесності, тісно пов'язана з конфліктом інтересів, із певними елементами політичного фінансування і лобіювання. Фінансова підтримка державної організації може поставити організацію в цілому в ситуацію конфлікту інтересів. Стратегічні результати в поточній редакції не охоплюють питань фінансової підтримки. Стратегія побіжно заторкує питання політичного фінансування (3.8.2) і лобіювання стосовно народних депутатів (2.3.3). Можливий стратегічний результат може мати такий вигляд: «проведено оцінку відповідності фінансової підтримки і можливих прогалин у нормативно-правовому регулюванні; врегульовано прогалини, пов'язані з фінансовою	Європейського Союзу в Україні (КМЄС) та проект «Право-Justice» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», IFES, «Нове правосуддя» та USAID)	реалізації заходів Стратегії, що визначені у підрозділі 2.3.1.	

	підтримкою» (наприклад, у підпункті 2.3.2)»			
	Коментар: «Проект Стратегії не надає жодної вказівки, як цього можна досягти. Він просто зазначає, що правила повинні застосовуватися на практиці, що є очевидним. Проте для формулювання конкретних заходів буде розроблено план заходів (як-от моніторинг, навчання, стимули тощо)»	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Всі ці заходи буде деталізовано в межах відповідної державної програми.	
	Коментар: «Жодної уваги у цьому розділі не приділено питанням навчальної та просвітницької роботи, тоді як рівень знань і навичок практичного застосування вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, а також щодо інших вимог і обмежень антикорупційного законодавства залишаються незадовільними серед публічних службовців»	**Центр протидії корупції**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Все це може бути реалізовано у межах заходів, передбачених підрозділом 2.2 Антикорупційної стратегії.	

	Коментар: «З урахуванням наведених вище коментарів, на нашу думку, цей розділ слід було би викласти у інший спосіб, зосередивши увагу на трьох очікуваних результатах (або їх групах): законодавче регулювання конфлікту інтересів, правил етичної поведінки та інших вимог антикорупційного законодавства; забезпечення повного, об'єктивного та неупередженого моніторингу та контролю за дотриманням вказаних правил; забезпечення належної обізнаності публічних службовців з вказаними правилами. Також слід залишити і очікуваний результат, спрямований на забезпечення дотримання етичних правил народними депутатами України»	**Центр протидії корупції**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Разом з тим вважаємо, що виділення окремою групою очікуваних результатів якість моніторингу є недоцільним, оскільки це питання організації роботи Національного агентства, що не має стратегічного значення.	

Загальна кількість отриманих пропозицій – **22**, з яких:
- *15 враховано (в тому числі редакційно);*
- *3 враховано частково;*
- *4 не враховано.*

Загальна кількість отриманих та опрацьованих коментарів: **21**.

2.4. Здійснення заходів фінансового контролю

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
2.4. Здійснення заходів фінансового контролю				**2.4. Здійснення заходів фінансового контролю**
2.4.1. Проблема. Законодавче регулювання щодо належності окремих категорій осіб до суб'єктів декларування потребує вдосконалення та уточнення.				**2.4.1. Проблема.** Законодавче регулювання щодо належності окремих категорій осіб до суб'єктів декларування є недосконалим, що обмежує потенціал інструментів фінансового контролю.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) заходи фінансового контролю поширюються на визначене коло посадових осіб суб'єктів господарювання, у статутному капіталі яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків, завдяки внесенню відповідних змін до законодавства та ефективній реалізації цих положень на практиці;				1) заходи фінансового контролю поширюються на визначене коло посадових осіб суб'єктів господарювання, у статутному капіталі яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків;
2) визначення додаткових категорій осіб, які за посадами мають бути суб'єктами декларування, здійснюється з урахуванням	**Коментар:** «Перші два заходи у розділі про заходи фінансового контролю стосуються питання	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**),	**Враховано**	2) перелік суб'єктів декларування переглянуто та уточнено з урахуванням результатів оцінки корупційних

результатів оцінки корупційних ризиків, яку проводить Національне агентство.	переліку суб'єктів декларування. Перший захід («стратегічний результат») має на меті пояснення застосування заходів фінансового контролю до службовців державних компаній, у той час як другий пропонує визначити додаткові категорії суб'єктів декларування на основі результатів аналізу ризиків, проведеного НАЗК. Заходи самі по собі не викликають заперечень. Проте, проблема чинного законодавства полягає в тому, що категорії осіб, які є суб'єктами декларування, з одного боку, є необґрунтовано широкими і в деяких випадках охоплюють великі групи службовців, що не визначені належним чином (наприклад, службовці «інших юридичних осіб публічного права»). З іншого боку, виключаються деякі категорії службовців з високими ризиками (наприклад, радники народних депутатів, міністри, голови	Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		ризиків, проведеної Національним агентством;

	виконавчих органів)». **Пропозиція:** переглянути коло суб'єктів декларування із застосуванням підходу, заснованого на оцінці ризиків, у тому числі стосовно державних компаній та юридичних осіб публічного права, що передбачають не лише «суб'єктів господарювання, у статутному капіталі яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків», як це зазначається у проекті Стратегії, а й інших юридичних осіб.			
	Коментар: «Останні події свідчать про те, що все частішими є спроби зменшити коло суб'єктів декларування, причому часто йдеться про тих осіб, посади яких пов'язані з певними корупційними ризиками». **Пропозиція:** «Відтак, видається доцільним дещо уточнити цей очікуваний результат і передбачити таку ж оцінку ризиків не лише для випадків розширення кола суб'єктів декларування, але й також для спроб зменшення	**Центр протидії корупції**	**Враховано**	

	вказаного переліку. Для цього можна використати таке формулювання: «Будь-які зміни щодо переліку суб'єктів декларування здійснюються з урахуванням результатів оцінки корупційних ризиків, яку проводить Національне агентство».			
	Пропозиція: викласти пункт другий у такій редакції: «2) визначення додаткових категорій осіб **чи навпаки, звуження кола осіб,** які за посадами мають бути суб'єктами декларування, здійснюється з урахуванням результатів оцінки корупційних ризиків, яку проводить Національне агентство.»	**ГО «Разом проти корупції»** та група залучених експертів	**Враховано**	
	Зауваження: «Серед очікуваних стратегічних результатів у Стратегії зазначено про розширення кола суб'єктів декларування. Існуючий на сьогодні перелік суб'єктів декларування вважаємо більш ніж достатнім».	**Рада суддів України**	**Враховано змістовно.** У оновленому варіанті цього пункту вже йдеться не про «визначення додаткових категорій осіб, які за посадами мають бути суб'єктами декларування», а про «перегляд» та «уточнення» переліку суб'єктів декларування з урахуванням результатів оцінки корупційних ризиків. Іншими словами, за результатами проведення такої	

			оцінки планується визначити оптимальний перелік суб’єктів декларування з точки зору рівня корупційних ризиків кожної з відповідних категорій посад. Цілком імовірно, що за результатами такої роботи загальний перелік суб’єктів декларування зменшиться.	

	Коментарі, зауваження та пропозиції: «Наразі в законодавстві не чітко визначено усіх суб’єктів декларування. Закон же має бути чітким. Вважаю, що має бути сформований єдиний державний реєстр таких осіб, з вимогою, при прийнятті на роботу вирішувати питання чи належить вона до цієї категорії осіб, чи ні. Окрім того, наразі в судовій практиці трапляються випадки неоднакового правозастосування ст. 172-6 КУпАП в розумінні суб’єктивної сторони цього правопорушення. Тому в ст. 172-6 КУпАП необхідно вказати на обов'язкову ознаку складу даного правопорушення - умисел. Окрім того, аналіз судової практики щодо порушення суб’єктами декларування строків подання е-декларації свідчить про те, що останні , як правило не знали про необхідність її подання чи забули. Щоб уникнути такої ситуації вважаю за необхідне	**Василина Панченко**	**Враховано частково.** Коментар враховано і частково вже реалізовано у законопроекті № 3355-1 «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення суб'єктів, на яких поширюється дія антикорупційного законодавства» Щодо обов’язкового нагадування про необхідність подання декларації, то, по-перше, суб’єкти декларування з ним знайомі з моменту прийняття на роботу, а, по-друге, НАЗК вже здійснює відповідну роз’яснювальну роботу, що не заперечує, звичайно, необхідності підвищення її ефективності.	

	запровадження офіційного нагадування суб'єктів декларування про строки подання декларації щороку, наприклад, у січні. бажано нагадування здійснювати на смартфон».			
Відсутній	**Коментар і пропозиція:** Одним з основних принципів Антикорупційної стратегії визначено забезпечення невідворотності відповідальності за корупційні та пов’язані з	**Національна поліція України**	**Враховано**	3) усунуто законодавче розмежування посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків.

	корупцією правопорушення. Разом з тим, не враховано наявність колізії в законодавстві щодо відповідальності суб'єктів декларування, які займають посади з високим рівнем корупційних ризиків за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, відповідальність за які передбачено частиною другою статті 172-6 КУпАП. Так, відповідно до частини другої статті 52 Закону України «Про запобігання корупції» зі змінами внесеними Законом України від 02 жовтня 2019 року № 140-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» у разі суттєвої зміни у майновому стані суб'єкта декларування, а саме отримання доходу, придбання майна або здійснення видатку на суму, яка перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для			

	працездатних осіб на 1 січня відповідного року, зазначений суб’єкт у десятиденний строк з моменту отримання доходу, придбання майна або здійснення видатку зобов’язаний повідомити про це Національне агентство. Зазначена інформація вноситься до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та оприлюднюється на офіційному веб-сайті Національного агентства. Положення частини другої цієї статті застосовуються до суб’єктів декларування, які є службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктів декларування, які займають посади, пов’язані з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до статті 50 цього Закону. Перелік посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків			

	затверджено рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 17 червня 2016 року № 2 «Про затвердження Переліку посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків» (зі змінами). Однак, в зазначеному переліку відсутнє розмежування між посадами з високим рівнем корупційних ризиків та підвищеним, що в подальшому унеможливлюватиме притягнення до відповідальності осіб, які займають посади з високим рівнем корупційних ризиків за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, відповідальність за які передбачено частиною другою статті 172-6 КУпАП, у зв'язку з невизначеністю законодавством чіткого розмежування осіб зазначеної категорії. Також частина перша статті 56 Закону України «Про запобігання корупції» передбачає, що стосовно			

	осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком, перелік яких затверджується Національним агентством, проводиться спеціальна перевірка, у тому числі щодо відомостей, поданих особисто, що додатково створює умови невизначеності осіб, посади яких підлягатимуть проведенню спеціальним перевіркам. У зв'язку з викладеним пропонуємо, пункт 2.4.1. проекту Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки доповнити: «визначення посад, які відносяться до посад з високим корупційним ризиком, визначення яких віднесено до компетенції Національного агентства».			
2.4.2. Проблема. Процес подання інформації до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на	**Коментар і пропозиція:** «Закон України «Про запобігання корупції» у частині фінансового контролю має прогалини,	**Андрій Пасічник**	**Враховано**	**2.4.2. Проблема.** Процес подання інформації до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на

виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є обтяжливим через недостатню обізнаність суб'єктів декларування з вимогами до заповнення декларацій, періодичні проблеми у функціонуванні цього Реєстру.	суперечності та потребує удосконалення»			виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є обтяжливим через недостатню обізнаність суб'єктів декларування з вимогами до заповнення декларацій; періодичні проблеми у функціонуванні цього Реєстру, недостатню якість законодавства.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є постійно доступним для заповнення декларацій та їх перегляду, серед іншого, завдяки запровадженню оновленого програмного забезпечення Реєстру, здійсненню його адміністрування безпосередньо Національним агентством і розміщенню відповідного програмно-апаратного комплексу у його приміщеннях;	**Коментар:** «Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є постійно доступним для заповнення декларацій та їх перегляду, серед іншого, завдяки запровадженню оновленого програмного забезпечення Реєстру, здійсненню його адміністрування безпосередньо Національним агентством і розміщенню відповідного програмно-апаратного комплексу у його приміщеннях» – таке формулювання можна удосконалити для	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано**	1) Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є постійно доступним для заповнення декларацій та їх перегляду, серед іншого, завдяки запровадженню оновленого програмного забезпечення, розміщенню відповідного програмно-апаратного комплексу в приміщеннях Національного агентства;

	пояснення цілі цього заходу. **Пропозиція:** «На сьогодні реєстр перебуває у постійному доступі для подання і перегляду декларацій, перебої в його роботі трапляються рідко. Ціллю може бути забезпечення **стабільної і безпечної роботи** реєстру під контролем і у сфері відповідальності НАЗК, що означало б, зокрема, що програмне забезпечення оновлюється, а апаратне і програмне забезпечення реєстру передаються під фізичний контроль НАЗК і що НАЗК забезпечує їх безпечне й ефективне ведення».			
	Коментар і пропозиція: «Світовий банк абсолютно підтримує зусилля НАЗК мати цілковитий контроль над програмним забезпеченням і «залізом», на якому розгорнуто Реєстр декларацій. Це має бути пріоритетним заходом»	**Світовий банк**	**Враховано**	
	Коментар і пропозиція: «Одним зі стратегічних напрямків роботи потрібно зазначити забезпечення вдосконалення Єдиного	**Олена Самодіна**	**Враховано**	

	державного реєстру декларацій, оскільки він, не дивлячись на проведену роботу, все ще є недосконалим. Маються проблеми з перенесенням і збереженням даних у чернетках, що призводить до прикрих помилок, які можуть стати підставами для порушення питання про подання декларантом недостовірних відомостей і формального підходу до процесу перевірки декларацій»			
2) суб'єкти подання декларацій витрачають менше часу під час заповнення декларацій та роблять менше помилок при внесенні інформації, серед іншого, завдяки оновленій формі декларації; забезпеченню можливості легкого перенесення усіх даних з попередньої декларації до поточної; наданню системою наочних підказок щодо помилок, зроблених суб'єктом при заповненні полів декларації;	**Пропозиція:** додати до п. 2 стратегічних результатів п. 2.4.2 таке речення: «реалізовано можливість автоматичного перенесення у відповідні поля декларації окремої інформації з інших державних реєстрів».	**Андрій Пасічник**	**Враховано**	2) суб'єкти подання декларацій витрачають менше часу при їх заповненні та роблять менше помилок при внесенні інформації, серед іншого, завдяки оновленій формі декларації, можливості автоматичного перенесення у декларацію окремої інформації з інших державних реєстрів;
	Коментар і пропозиція: «Щодо **бланка декларації**, варто зазначити, що бланк необхідно змінити (а не просто оновити), щоб зробити його легким у користуванні, інтегрувати функцію допомоги і підказок, змінити підхід до	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект	**Враховано**	

	заповнення бланка на «модулі оперативної допомоги» (покроковий перелік питань, який допомагатиме суб'єктові декларування заповнити бланк), оновити функцію перевірки правильності даних, вбудовану в бланк, а також створити вичерпний каталог питань і відповідей. «Забезпечено можливість легкого перенесення усіх даних з попередньої декларації до поточної» – ця функція вже існує в системі. Оскільки проєкт Стратегії охоплює період 5 років, було б доцільніше мати за мету інтегрування даних з інших урядових **реєстрів** і баз даних, а також забезпечити автоматичне заповнення даних через завантаження даних суб'єкта декларування із зовнішніх джерел. Це спростить процес подання»	«**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		
	Коментар: «Проект Стратегії міг би передбачити розширення сфери застосування бланка декларації і включити інформацію про контракти, укладені суб'єктом декларування або його/її	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Декларування запропонованого масиву інформації неспівмірне з тим відсотком можливих конфліктів інтересів, які можна виявити шляхом отримання	

	пов’язаними фізичними чи юридичними особами з органами державної влади (будь-якою юридичною особою публічного права), отримані ліцензії чи дозволи протягом попереднього року. Це допоможе управляти і запобігати конфлікту інтересів суб’єкта декларування»	Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	інформації з реєстру. Вже укладені контракти та видані ліцензії, можуть свідчити про вчинені порушення, зокрема, прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів, а не запобігати їх вчиненню. Більше того для виявлення можливих порушень щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, у зв’язку з обставинами викладеними у пропозиції, можуть бути використані інші джерела інформації, зокрема, але не виключно відомості про публічні закупівлі.	
	Пропозиція: запровадити можливість для суб’єктів декларування упродовж законодавчо визначеного терміну для подання е-декларації безперешкодно змінювати її (не обмежуючи при цьому суб'єкта декларування у строках та у кількості разів), а також можливість подавати нову декларацію, видаляючи попередню - у строк відведений для її подання - без спеціального дозволу НАЗК та пояснень.	**Василина Панченко**	**Враховано частково.**	
3) суб’єкти декларування мають змогу отримати вичерпну інформацію та				3) суб’єкти декларування мають змогу отримати вичерпну

консультації щодо заповнення декларації, серед іншого, завдяки належному проведенню інформаційно-роз'яснювальної та просвітницької роботи.				інформацію та консультації щодо заповнення декларації, серед іншого, завдяки належному проведенню інформаційно-роз'яснювальної та просвітницької роботи;
Відсутній	**Коментар:** законодавство змінюється у період подачі декларацій, що призводить до численних помилок декларантів. **Пропозиція:** закріпити в одному зі стратегічних результатів вказівку на необхідність встановлення мораторію на зміну правил декларування на період подачі щорічних декларацій.	**Андрій Пасічник**	**Враховано**	4) нормативно встановлено заборону на зміну правил декларування на період подання щорічних декларацій; визначено чіткі правила відображення вартості об'єктів декларування та уточнено їх перелік; чітко визначено строки подання всіх типів декларацій.
	Коментар: законодавство не передбачає чітких правил встановлення вартості об'єктів декларування, а також містить прогалини у визначенні категорій об'єктів декларування. **Пропозиція:** закріпити в одному зі стратегічних результатів вказівку на потребу нормативного визначення правил відображення вартості об'єктів декларування та	**Андрій Пасічник**	**Враховано**	

	чіткого закріплення їх переліку.			
	Додатковий захід щодо подання декларацій можна було б прояснити у законі, коли повинна подаватися декларація при завершенні роботи на посаді («після звільнення з посади») (до припинення здійснення виконання посадових обов'язків чи незабаром після цього). На сьогодні відповідні правила встановлені НАЗК без попереднього встановлення бази в основному законодавстві.	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано**	
2.4.3. Проблема. Попередня діяльність із проведення контролю та перевірки декларацій, моніторингу способу життя була недостатньо дієвою та не надала змоги досягнути очікуваних результатів.				**2.4.3. Проблема.** Попередня діяльність із проведення контролю та перевірки декларацій, моніторингу способу життя була недостатньо дієвою.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) кількість декларацій, щодо яких проведена повна перевірка протягом року, збільшилася завдяки	**Зауваження та пропозиції:** «1) кількість декларацій, щодо яких проведена повна	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні	**Не враховано.** Збільшення кількості перевірок не означає одночасне підвищення їх результативності.	1) кількість декларацій, щодо яких протягом року проведено повну перевірку, збільшилася

оптимізації процесів перевірки;	перевірка протягом року, збільшилася завдяки оптимізації процесів перевірки» – це є дуже розмитою ціллю. Збільшення кількості перевірених декларацій не повинно бути самоціллю. Перевірка має бути спрямована на декларації з високим ризиком і на суб'єктів декларування з високим ризиком, оцінка ризиків має здійснюватися об'єктивно і прозоро, а також давати результати. Крім того, було б корисно надати в Стратегії більш чітке визначення напрямів, у яких має «вдосконалюватися» перевірка (в українській версії – «оптимізуватися»). «2) підвищилася результативність заходів контролю та перевірки, серед іншого, завдяки: …» – незрозуміло, яким чином буде здійснюватися оцінка результативності. У проекті Стратегії має використовуватися більш пряма і чітка мова, повинні встановлюватися цілі та показники їх досягнення, навіть якщо немає точних	(**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	Це два паралельні процеси, які реалізуються НАЗК і розкриваються одночасно у підпунктах 1, 2 коментованого пункту 2.4.3. Більше того, збільшення перевірок передбачено критеріями оцінки роботи НАЗК, які затверджено Розпорядженням КМУ та розроблено у співпраці EUACI. Також не враховано зауваження до підпункту 2, оскільки його зміст передбачає перелік нових інструментів забезпечення ефективних перевірок, а не їх результатів.	завдяки оптимізації процесів перевірки та оцінки ризиків;

	цифр (наприклад, збільшилася кількість перевірок, які допомогли виявити недостовірну інформацію, незаконне збагачення чи майно непідтвердженого походження). У проекті Стратегії можна було б запропонувати розширити повноваження НАЗК щодо перевірки, дозволивши йому отримувати фінансову інформацію і здійснювати аналіз джерел прибутку осіб, які суб'єкти декларування вказали у декларації як джерела дарування чи іншого доходу. Ці нові повноваження можуть обмежуватися виключно близькими особами або бути розширеними до більш широкого кола осіб».			
2) підвищилася результативність заходів контролю та перевірки, серед іншого, завдяки: - використанню ефективної системи логічного та арифметичного контролю, інших програмних засобів та аналітичних інструментів;	**Коментар і пропозиція:** «Світовий Банк рішуче підтримує зусилля НАЗК у намаганнях набути повного фізичного контролю над Реєстром, в тому числі шляхом переміщення обладнань до приміщень НАЗК. Міжнародний Банк закликає НАЗК	**Світовий банк**	**Враховано**	2) підвищилася результативність заходів контролю та перевірки, серед іншого, завдяки: - використанню ефективної системи логічного та арифметичного контролю, інших

- запровадженню автоматизованої системи моніторингу інформації із засобів масової інформації та відкритих джерел; - отриманню Національним агентством права доступу до відомостей, які містять банківську таємницю, за письмовим запитом без рішення суду; - міжнародному співробітництву Національного агентства з компетентними органами іноземних держав; - активному використанню Національним агентством іноземних реєстрів та баз даних;	використовувати заплановану оцінку секторальних ризиків для державних службовців, на яких поширюються вимоги щодо подання електронних декларацій. Більш цілеспрямована робота з декларантами, які перебувають у позиціях високого або підвищеного рівнів корупційних ризиків, дійсно допоможе підвищити ефективність процесу перевірок НАЗК. (Розділ 2.4.2) Команда Міжнародного Банку буде рада допомагати НАЗК з цілеспрямованим навчанням та рекомендаціями щодо доступу до закордонних баз даних та реєстрів у рамках заходів з перевірок. Команда Міжнародного Банку підготувала посібники для НАБУ, якими можна ділитися або переробити для використання НАЗК (Розд. 2.4.3)»			програмних засобів та аналітичних інструментів; - запровадженню автоматизованої системи моніторингу інформації; - оптимізації процесу отримання доступу Національним агентством до відомостей, які містять банківську таємницю, а також порядку прийняття ним нормативно-правових актів; - міжнародному співробітництву Національного агентства з компетентними органами іноземних держав; - активному використанню Національним агентством іноземних реєстрів та баз даних;
	Коментар і пропозиція: «Оскільки перелік суб’єктів декларування в Україні досить великий, було б доцільніше, якби	**Світовий банк**	**Враховано**	

	НАЗК могло б виокремити тих, хто підпадає під повну перевірку із застосуванням запропонованої оцінки ризиків. НАЗК слід бути відкритим до того, щоб викреслити із цієї категорії службовців, чиї посади, як виявляється, з низьким ризиком»			
	Коментар і пропозиція: «У п. 2 йдеться про те, що одним із результатів буде підвищення результативності заходів контролю та перевірки, серед іншого, «завдяки запровадженню автоматизованої системи моніторингу інформації із засобів масової інформації та відкритих джерел». Але моніторинг інформації із ЗМІ може дати вельми перекручені дані зважаючи на сучасний стан незалежності ЗМІ, непрозорість власності ЗМІ, наявність «ЗМІ-одноденок», масовість «фейкових» повідомлень, замовних матеріалів тощо. Неясно також, що слід розуміти під «відкритими джерелами» (ніби ЗМІ – це закриті джерела)»	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано частково.**	

	Пропозиція: додати до стратегічних результатів вказівку на необхідність створення та застосування під час відбору декларацій на повну перевірку системи оцінки секторальних та інших ризиків.	**Андрій Пасічник**	**Враховано**	
	Пропозиція: «Ще що слід врегулювати – це визначити в законодавстві поважні причини, які перешкоджають подати в строки е-декларацію. Наразі з цього приводу немає єдиної судової практики. Звісно усіх поважних причин в законі неможливо передбачити. Але якщо проаналізувати судову практику, то поважними причинами пропуску строку подачі е-декларації є... (маю окрему статтю, вишлю окремо)».	**Василина Панченко**	**Не враховано.** Визначення переліку поважних причин видається необґрунтованим через неможливість його вичерпного формулювання	
	Коментар і пропозиція: «Величезні суми задекларованої готівки досі є проблемою української системи декларування, і відповідна реакція на цю проблему досі відсутня. Існує багато варіантів і прикладів інших країн щодо контролю готівки, сума якої	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект	**Не враховано**, оскільки може суперечити нормам Конституції України. Крім того, банківська система України досі є недостатньо надійною. Тому видається необґрунтованим зобов’язувати суб’єктів користуватися її послугами.	

	перевищує певний ліміт (обов'язок зберігати її на банківському рахунку – якщо цей рахунок в іноземній валюті або відкритий в українській філії іноземного банку, обмеження суми разової готівкової операції, чи загалом для державних службовців, оскільки готівка не є законним способом виправдання витрат, порядок перевірки готівкових грошових засобів, обов'язок пояснити походження готівки – виключно податковим органам тощо)»	«**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		
	Коментар 1. «Отримання Національним агентством доступу до даних, які містять **банківську таємницю**, на письмовий запит без судового рішення» – це положення є дуже важливим і відповідає європейським стандартам». **Коментар 2.** «Проте це не повинне обмежуватися лише НАЗК, а тією чи іншою мірою має поширюватися і **на податкові органи.** Хоча податкові органи в Україні і	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове	**Враховано** в частині: - запевнення, що такий підхід відповідає європейським стандартам. Зміст другого коментарю виходить за межі предмету цього підрозділу, оскільки податкові органи в Україні не мають стосунку до реалізації заходів фінансового контролю, що здійснюються відповідно до Закону України «Про запобігання корупції».	

	сприймаються як такі, що не мають «видатних» досягнень у сфері протидії корупції (як, певною мірою, і всі інші державні органи), вони повинні мати для цього засоби. Податкові органи є важливим учасником процесу протидії корупції і чи не найважливішим учасником у країнах ЄС. НАЗК може здійснювати перевірку лише обмеженої кількості майнових декларацій, тож необхідно використовувати будь-яку можливість податкових органів виявляти підозрілі податкові декларації, подані державними службовцями. У цілому, як показує досвід, повноваження з перевірки майнових декларацій повинні відповідати повноваженням податкових органів і навпаки».	правосуддя» та **USAID**)		
	Коментар і пропозиція: «Щодо отримання банківської таємниці без рішення суду за письмовим запитом - виглядає не зовсім виправданим надання такого права НАЗК»	**Руслан Рябошапка**	**Враховано**	
	Коментар і пропозиція: «НАЗК пропонує скасувати банківську	**Український Інститут Майбутнього**	**Враховано**	

	таємницю для своїх запитів. Тобто, Агентство хоче отримати право доступу до рахунків громадян без рішення суду. Як на мене, дане право створить корупційні ризики та підштовхне громадян ще більше використовувати готівку, а рахунки відкривати в іноземних банках»	(Ігор Попов)		
	Коментар: «Легітимність використання іноземних реєстрів і відповідальність за достовірність такої інформації?**»** **Пропозиція:** виключити цей пункт.	**Юрій Манцевич**	**Не враховано.** Інформація з іноземних реєстрів отримується законним шляхом, а тому не може бути сумнівів у її легітимності**.**	
	Пропозиція: доповнити абзацом такого змісту: «- забезпеченню якісного обґрунтування виявлених ознак неправомірного збагачення та оперативної передачі справ до суду;»	**Юрій Манцевич**	**Не враховано.** Пункт передбачає перелік інструментів, які сприяють поліпшенню результатів перевірки, а пропозиція містить не інструмент, а результат.	
3) несвоєчасно подані декларації оперативно виявляються з меншою витратою людських ресурсів завдяки запровадженню автоматизованого контролю за своєчасністю подання щорічних	**Коментар і пропозиція:** «Видається можливим у цьому очікуваному результаті вказати і на здійснення принаймні щодо деяких категорій декларацій автоматизованої перевірки факту подання декларації (наприклад, для державних службовців, для яких	**Центр протидії корупції**	**Враховано.** Фактично ця пропозиція вже відображена у коментованому пункті АС.	3) несвоєчасно подані декларації оперативно виявляються завдяки запровадженню автоматизованого контролю за своєчасністю їх подання.

декларацій, декларацій після звільнення.	запроваджується система HRMIS, інтеграція якої з реєстром декларацій могла б дозволити таку автоматизацію такого контролю)»			
	Коментар і пропозиція: «У цьому очікуваному стратегічному результаті немає жодних посилань на контроль і перевірку декларацій, поданих згідно із статтею 52-1 ЗПЗК (декларації агентів **під прикриттям**, агентів **служби розвідки** і контррозвідки), але поточний стан справ, очевидно, становить проблеми. Не існує ефективних інструментів контролю за поданням цими службовцями декларацій, логічний і арифметичний контроль не може здійснюватися у той самий спосіб, що й для інших службовців. Незрозуміло, чи наявні будь-які механізми контролю підтвердження непублічного декларування майна, оскільки видається, що певні органи досі зловживають цим спеціальним порядком з	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Не враховано.** Законами України «Про національну безпеку України», «Про розвідувальні органи України», «Про контррозвідувальну діяльність» та «Про оперативно-розшукову діяльність» визначені принципи захисту кадрового складу органів, які виконують заходи із забезпечення виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України, припинення розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань **спеціальних служб іноземних держав**, а також **організацій, окремих груп** та осіб **на державну безпеку України.** Узагальнюючі відомості про особовий склад цих органів та підрозділів становлять державну таємницю і підлягають захисту в порядку, визначеному Законом України «Про державну таємницю». У зв’язку з чим, Законом України «Про запобігання корупції»	

	метою приховування майна державних службовців, які, безсумнівно, не мають жодного стосунку до роботи під прикриттям, розвідки чи контррозвідки. Це питання має бути врегульоване як окремий очікуваний стратегічний результат за проблемою 2.4.3 або визначене як окреме комплексне питання у розділі 2.4.»		визначений окремий порядок фінансового контролю, який організовується і здійснюється у спосіб, що унеможливлює розкриття належності таких осіб до відповідних державних органів чи військових формувань, що визначається Національним агентством. На виконання вимог ст. 52-1 Закону України «Про запобігання корупції» Національним агентством розроблено окремі порядки здійснення заходів фінансового контролю за кадровим складом органів, що здійснюють оперативно-розшукову, контррозвідувальну та розвідувальну діяльність. Реалізація вказаних пропозицій потребуватиме перетворення НАЗК на військовий орган у зв'язку із необхідністю захисту даних **одночасно** щодо всіх осіб, перебування яких на посадах становить державну таємницю.	
	Коментар: «Проект Антикорупційної стратегії не містить акцентованої уваги на проблемі неналежного здійснення заходів фінансового контролю стосовно осіб, вказаних у статті 52-1 Закону України «Про запобігання корупції». У вказаному аспекті, попри деякий досягнутий Національним агентством прогрес, Центр протидії корупції переконаний у наявності гострої необхідності продовжувати вирішення таких стратегічних проблем у вказаному аспекті: - безпідставне уникнення подання публічних декларацій цілими	**Центр протидії корупції**		

	категоріями службовців і значної кількості службовців деяких органів; - повна неможливість здійснювати логічний та арифметичний контроль щодо декларацій службовців, які подані за особливою процедурою; обмежені можливості здійснення контролю правильності та повноти заповнення; - непрозорість процедур здійснення заходів фінансового контролю щодо осіб, зазначених у ст. 52-1 Закону України «Про запобігання корупції». **Пропозиція:** «З урахуванням цього, Центр протидії корупції пропонує доповнити розділ 2.4 проекту Антикорупційної стратегії таким описом окремої проблеми та очікуваним результатом: «2.4.4. Проблема. Деякі заходи фінансового контролю щодо окремих категорій публічних службовців здійснюються у спосіб, який не дозволяє досягнути мети такого контролю.			

	Очікувані результати: 1) Національне агентство має достатні інструменти для унеможливлення зловживань особливою процедурою здійснення заходів фінансового контролю щодо деяких категорій осіб; 2) запроваджено закриту електронну систему для подання декларацій за особливою процедурою деякими категоріями осіб; 3) усі види контролю та перевірки декларацій, які подані деякими категоріями осіб за особливою процедурою, здійснюються у повному обсязі».			
	Коментар: «Необхідно врахувати, що моніторинг способу життя проводить не тільки Національне агентство з питань запобігання корупції (згідно статті 51 Закону України «Про запобігання корупції»), а і інші державні органи, зокрема підрозділи внутрішнього контролю ДБР (згідно з пунктом 3 частини другої статті 24 Закону України «Про Державне бюро	**Державне бюро розслідувань**	**Не враховано.** Зауваження/пропозиції, викладені у пунктах 1 та 2 стосовно отримання Державним бюро розслідування прав доступу до інформаційних ресурсів та баз даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користування державними, у тому числі урядовими, засобами зв’язку і комунікацій, мережами спеціального зв’язку та іншими технічними засобами не містить	

	розслідувань»)». **Пропозиція:** «Додати до очікуваних стратегічних результатів наступне: l) отримання Державним бюро розслідувань права доступу до інформації, володільцем якої є учасники депозитарної системи України, у разі необхідності, стосовно відомостей про власників цінних паперів, операцій на рахунках власників цінних паперів, а також про операції ва рахунках емітентів цінних паперів з метою здійснення повноважень Державного бюро розслідувань, визначених Законом У країни «Про Державне бюро розслідувань»; 2) з метою належного виконання повноважень Державного бюро розслідувань передбачити, що Державне бюро розслідувань в порядку, визначеному законодавством, надається право безпосереднього, у тому числі автоматизованого, доступу до автоматизованих		кількісного або якісного чинника, який впливатиме на контроль та перевірку декларацій, моніторинг способу життя Національним агентством. Стосовно викладеного зауваження у пункті 3, то слід вказати, що уніфікація моніторингу способу життя не є релевантна оскільки Національним агентством здійснюється моніторинг, який охоплює коло суб'єктів декларування та членів їх сімей, що визначено у статті 51 Закону України «Про запобігання корупції» та проводиться на підставі Методичних рекомендацій щодо порядку здійснення вибіркового моніторингу способу життя суб'єктів декларування. В свою чергу підрозділи внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань, відповідно до пункту 3 частини другої статті 24 Закону України «Про державне бюро розслідувань» здійснюють моніторинг способу життя стосовно звуженого кола суб'єктів – працівників Державного бюро розслідування, що відповідає обов'язкам підрозділів	

	інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, у тому числі урядовими, засобами ·зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами; 3) з метою виконання повноважень Державного бюро розслідувань, а також уніфікації проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у тому числі співробітників Державного бюро розслідувань, потрібно передбачити розроблення та затвердження в установленому порядку Моніторингу способу життя суб'єктів декларування відповідно до статті 51 Закону України «Про запобігання корупції». Крім того, є необхідність запровадження законодавчого визначення		внутрішнього контролю ДБР, визначених у цій же статті.	

	поняття «моніторинг способу життя суб'єктів декларування» для цілей Закону України «Про запобігання корупції», Закону України «Про Державне бюро розслідувань»			
	Коментар: «Проект Стратегії не врегульовує проблеми моніторингу способу життя, якого НАЗК досі не здійснила. «Проблема» у 2.4.4 зазначає тільки, що попередня діяльність із проведення контролю та перевірки декларацій, моніторингу способу життя була недостатньо дієвою та не надала змоги досягнути очікуваних результатів». **Пропозиція:** «До положень ЗПЗК потрібно внести зміни для усунення дублювання щодо перевірки майнових декларацій та прояснення місця і порядку моніторингу стилю життя або вилучити цей інструмент із закону».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Не враховано.** На даний момент у Національному агентстві розроблено Методичні рекомендації щодо порядку здійснення вибіркового моніторингу способу життя суб'єктів декларування, відповідно до якого уповноважені особи відділу моніторингу способу життя вже здійснюють необхідні заходи. Відповідно, не є релевантним зауваження щодо того, що Національне агентство досі не здійснило моніторинг способу життя. Прояснення місця і порядку моніторингу способу життя викладено у ст. 51 Закону. Стосовно різниці між повною перевіркою декларацій та моніторингом способу життя зауважуємо таке. У рамках повної перевірки Національне агентство проводить перевірку щодо даних, які вказані або мають бути вказані суб'єктом	
	Коментар: «Ще однією проблемою стратегічного характеру, яка потребуватиме вирішення у аспекті фінансового	**Центр протидії корупції**		

	контролю, є питання проведення моніторингу способу життя суб’єктів декларування. Через обмеженість можливостей використання «польових» методів для проведення такого моніторингу, вказана процедура фактично не має відчутних відмінностей від процедури повної перевірки декларації і розмежування цих двох процедур значною мірою стає штучним». **Пропозиція:** «Звернути увагу на цю проблему і доповнити розділ 2.4 окремою проблемою або ж принаймні доповнити новим очікуваним результатом проблему 2.4.3. Пропонується така редакція для вказаного очікуваного результату: «Інститут моніторингу способу життя суб’єктів декларування переглянуто на основі результатів практики його застосування та аналізу доцільності збереження цього інституту»		декларування у декларації (зокрема, йдеться про з’ясування достовірності задекларованих відомостей та точності оцінки задекларованих активів, ознак незаконного збагачення або необґрунтованих активів). При цьому моніторинг є більш оперативним та поточним заходом, який не має суворих обмежень у строках проведення та аналізує спосіб життя на постійній основі. Моніторинг – це процедура для виявлення випадків можливого розходження між майном у користуванні, видатками та задекларованими активами, що тягне за собою повну перевірку декларації. Таким чином, мета моніторингу – виявити інформацію про справжній майновий стан суб'єктів декларування та членів їх сім’ї і ініціювати повну перевірку. Моніторинг необхідний для того, щоб не проводити необґрунтовані повні перевірки декларацій, які передбачають більше втручання в приватне життя, аніж моніторинг.	
	Коментар: **«**Контроль та перевірка декларацій, моніторинг	**Антикорупційна громадська спілка**	**Не враховано,** оскільки в Україні функції із запобігання корупції (в тому числі вжиття	

	способу життя є інструментами виявлення ознак порушень вимог закону, але аж ніяк не інструментом запобігання корупції. Більш того, виконання цих контрольних функцій співробітниками НАЗК створюють багато корупційних ризиків високого рівня, адже найбільш дієві заходи покарання порушників віднесені до відання інших антикорупційних органів. Саме тому і пропонується передати ці функції контролю і покарання в інші антикорупційні органи: НАБУ, САПР і т.п. Це підвищить їх превентивний вплив на декларантів, знищить корупційні ризики для працівників НАЗК, дозволить більш зосереджено працювати над запобіганням корупції**».** **Пропозиція:** **«П**ідпункт перший пункту 2.4.3. викласти в такій редакції: «1) значно підвищено превентивну впливовість на колективи, що працюють в зонах підвищеного	**«СОВІСТЬ»**	заходів фінансового контролю) покладено на Національне агентство, а щодо боротьби з нею – на Національне антикорупційне бюро України та Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру. Відтак, реалізація зазначеної пропозиціє є недоцільною та такою, що не узгоджується із загальною концепцією антикорупційної реформи, яка наразі передбачає чіткий розподіл сфер відповідальності між зазначеними вище антикорупційними інституціями.	

	корупційного ризику і знищено багато корупційних ризиків в діяльності НАЗК шляхом передачі функцій із проведення контролю та перевірки декларацій, моніторингу способу життя в відання НАБУ»			

Загальна кількість отриманих пропозицій – **33**, з яких:
- *21 враховано (в тому числі редакційно);*
- *3 враховано частково;*
- *9 не враховано.*

Загальна кількість отриманих та опрацьованих коментарів: **1**.

2.5. Захист викривачів корупції

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
2.5. Захист викривачів корупції	**Пропозиція:** у зв'язку із «перенесенням» до розділу II підрозділу, присвяченого забезпеченню доброчесності політичних партій та виборчих кампаній (у остаточній редакції – підрозділ 2.5.), вважати цю структурну частину Антикорупційної стратегії підрозділом 2.6.	**Іван Пресняков, Дмитро Калмиков**	**Враховано**	**2.6. Захист викривачів корупції**
2.5.1. Проблема. У суспільстві на низькому рівні перебуває культура повідомлень про корупцію, що зумовлено негативним ставленням до викривачів. Більшість осіб, які хочуть повідомити про корупцію, не знають своїх прав та гарантій їх реалізації.	**Пропозиція:** викласти проблему 2.5.1. у такій редакції: **«2.5.1. Проблема.** Відсутність поваги до викривачів корупції у суспільстві, а також відсутність у осіб, які хочуть повідомити про корупцію, необхідних знань щодо правових гарантій захисту їх порушених прав.»	Спільна позиція: **1) Трансперенсі Інтернешнл Україна;** **2) Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції** в Україні Національного університету «Києво-Могилянська академія»; **3)** Неурядова австралійсько-німецька громадська організація **«Blueprint for Free Speech»**	**Враховано**	**2.6.1. Проблема.** Відсутність поваги до викривачів корупції у суспільстві, а також відсутність у осіб, які хочуть повідомити про корупцію, необхідних знань щодо правових гарантій захисту їх порушених прав.
	Коментар:	**Софія Вілліз**	**Частково враховано** у запропонованій редакції пункту 2.5.1.	

	«Ця проблема досить сумнівна. Культура повідомлення про корупцію в суспільстві є низькою через: 1. Відсутність інформації про те, як і куди інформувати. 2. Відсутність механізмів отримання зворотного зв'язку і підзвітності щодо скарг, повідомлень про виявлені випадки корупції. 3. Відсутність механізмів, процедур і гарантій захисту викривачів.»			
	Пропозиція: викласти опис проблеми у такій редакції: **«2.5.1. Проблема.** У суспільстві на низькому рівні перебуває культура повідомлень про корупцію, що зумовлено негативним ставленням до викривачів **та браком розуміння в суспільстві того, у чому саме полягає суть викриття корупції.** Більшість осіб, які	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Частково враховано** у запропонованій редакції пункту 2.5.1..	

	хочуть повідомити про корупцію, не знають своїх прав та гарантій їх реалізації, **не мають належних умінь та знань, для того, щоб якісно підготувати повідомлення про корупцію.»**			
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) за допомогою просвітницьких заходів у населення сформовано позитивне ставлення до викривачів з метою їх стимулювання повідомляти інформацію про корупцію;	**Пропозиція:** викласти цей стратегічний результат у такій редакції: «1) за допомогою просвітницьких заходів у суспільстві, органах державної влади, влади Автономної Республіки Крим, місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях сформовані повага як частина корпоративної культури та позитивне ставлення до викривачів;»	Спільна позиція: **1) Трансперенсі Інтернешнл Україна;** **2) Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції** в Україні Національного університету «Києво-Могилянська академія»; **3)** Неурядова австралійсько-німецька громадська організація **«Blueprint for Free Speech»**	**Враховано частково**	1) за допомогою просвітницьких заходів сформовано повагу до викривачів як відповідальних громадян;
	Пропозиція: після слів «у населення сформовано позитивне ставлення до викривачів» додати текст такого змісту «**як**	**Міністерство освіти і науки України**	**Враховано**	

	про відповідальних громадян».			
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити новим (другим) стратегічним результатом такого змісту: «2) переслідування та дискримінація викривачів на робочому місці чи порушення їх інших прав є винятком, а не нормою;»	Спільна позиція: **1) Трансперенсі Інтернешнл Україна;** **2) Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції** в Україні Національного університету «Києво-Могилянська академія»; **3)** Неурядова австралійсько-німецька громадська організація **«Blueprint for Free Speech»**	**Не враховано,** оскільки зазначений очікуваний стратегічний результат є складовою частиною стратегічного результату, зазначеного у підпункті 1 пункту 2.5.1.	
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити новим стратегічним результатом такого змісту: «_) за допомогою алгоритмів, зразків, прикладів, відповідних курсів та вебінарів роз'яснено суть того, що має містити повідомлення про корупцію;»	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Не враховано**, оскільки зазначений очікуваний стратегічний результат (роз’яснено суть того, що має містити повідомлення про корупцію) є складовою частиною стратегічного результату, зазначеного у підпункті 3 пункту 2.5.1. При цьому варто відзначити, що «підготовка та поширення зразків та прикладів, проведення відповідних курсів та вебінарів» є лише одним з інструментів досягнення такого результату.	
2) збільшилась кількість повідомлень про корупцію та викривачів, а повідомлення про корупцію стали	**Пропозиція:** викласти цей стратегічний результат у такій редакції: **«**3) повідомлення про корупцію стали частиною правової	Спільна позиція: **1) Трансперенсі Інтернешнл Україна;** **2) Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції** в Україні Національного	**Враховано**	2) повідомлення про корупцію стали частиною правової культури громадян;

частиною правової культури громадян;	культури громадян;»	університету «Києво-Могилянська академія»; **3)** Неурядова австралійсько-німецька громадська організація **«Blueprint for Free Speech»**		
3) значна частина громадян належно обізнана з правами викривачів та порядком їх реалізації.	**Пропозиція:** викласти цей стратегічний результат у такій редакції: **«**4) значна частина громадян належно обізнана з гарантіями правового захисту викривачів.**»**	Спільна позиція: **1) Трансперенсі Інтернешнл Україна;** **2) Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції** в Україні Національного університету «Києво-Могилянська академія»; **3)** Неурядова австралійсько-німецька громадська організація **«Blueprint for Free Speech»**	**Враховано**	3) значна частина громадян належно обізнана з гарантіями правового захисту викривачів.
	Пропозиція: після слів «та порядком їх реалізації» доповнити конструкцією такого змісту: «**а також з відповідальністю за неправдиве повідомлення**.»	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	Виховання високоморальних, свідомих та освічених громадян у питаннях здійснення повідомлень про корупцію вимагає від Національного агентства й інформування громадян про те, що за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення кримінального правопорушення настає кримінальна відповідальність, передбачена ст. 383 Кримінального кодексу України. Разом з тим, фокусувати на цьому увагу у проекті антикорупційної стратегії, на думку Національного агентства, не слід, оскільки в ній має йтися лише про стратегічно важливі проблеми та стратегічно важливі очікувані результати. З точки зору забезпечення	

			успішного функціонування в Україні інституту викривачів наразі стратегічним є просвіта саме в контексті належної обізнаності громадян про права викривачів та порядок їхньої реалізації. У зв'язку з цим Національне агентство не вбачає потреби у врахуванні цієї рекомендації.	
	Пропозиція: варто додати очікуваний стратегічний результат: «усунуто законодавчі та процедурні бар'єри для захисту викривачів корупції».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано змістовно.** Увесь підрозділ 2.5. спрямований на усунення законодавчих та процедурних бар'єрів для захисту викривачів корупції. Формулювання ж окремого стратегічного результату та ще й у межах пункту 2.5.1. було б змістовно невірним рішенням. Тим більше, що питанню удосконалення законодавства (щодо забезпечення зручного повідомлення про корупцію, результативного їх розгляду тощо) присвячено наступний пункт підрозділу 2.5.	
2.5.2. Проблема. Відсутній ефективний розгляд повідомлень про корупцію, а також низький рівень обізнаності населення про наявні канали для здійснення повідомлень про корупцію та суб'єктів уповноважених на їх розгляд.	**Пропозиція:** викласти опис проблеми у такій редакції: **«2.5.2. Проблема.** Незадовільна робота внутрішніх та регуляторних каналів повідомлень. Зокрема, брак захисту анонімності та конфіденційності, відсутність ефективного розгляду повідомлень про корупцію. Крім	Спільна позиція: **1) Трансперенсі Інтернешнл Україна;** **2) Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції** в Україні Національного університету «Києво-Могилянська академія»; **3)** Неурядова австралійсько-німецька громадська організація **«Blueprint for Free Speech»**	**Враховано частково**	**2.6.2. Проблема.** Відсутність необхідних знань для належного повідомлення про випадки корупції, суб'єктів, уповноважених їх розглядати, а також механізму ефективного розгляду таких повідомлень.

	цього, низький рівень обізнаності у осіб, які хочуть повідомити про корупцію, а саме, необхідних знань для належного повідомлення про випадки корупції, про наявні канали для здійснення повідомлень про корупцію, а також суб'єктів, уповноважених на їх розгляд.»			
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) внесено зміни до законодавства щодо забезпечення зручного повідомлення про корупцію та результативного їх розгляду; функціонує електронний онлайн-портал для викривачів, через який можна повідомити про корупцію, із забезпеченням конфіденційності та анонімності викривача суб'єкту, уповноваженому на його розгляд;	**Пропозиція:** після слова «функціонує» доповнити текст словом «єдиний».	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано**	1) внесено зміни до законодавства щодо забезпечення зручного повідомлення про корупцію та результативного розгляду таких повідомлень; функціонує єдиний електронний онлайн-портал для викривачів;
	Пропозиція: викласти цей стратегічний результат у такій редакції: «1) внесено зміни до законодавства щодо забезпечення зручного повідомлення про корупцію та результативного їх розгляду; функціонує електронний онлайн-портал для викривачів, через який можна повідомити про	Спільна позиція: **1) Трансперенсі Інтернешнл Україна;** **2) Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції** в Україні Національного університету «Києво-Могилянська академія»; **3)** Неурядова австралійсько-німецька громадська організація **«Blueprint for Free Speech»**	**Враховано**	

	корупцію, із забезпеченням конфіденційності та анонімності викривача суб'єкту, уповноваженому на його розгляд;»			
	Коментар-побажання: «Будь ласка уточніть, чи це буде центральна система під контролем НАЗК чи якогось іншого органу. Чи це буде система, що застосовується і впроваджується на міністерському чи інституційному рівні».	**Світовий банк**	**Враховано змістовно.** У запропонованому тексті проекту стратегії чітко визначено, що йдеться про «єдиний електронний онлайн-портал для викривачів», тобто про єдину централізовану систему, яка використовуватиметься по всій країні та усіма відповідними суб'єктами.	
2) значна частина громадян належно обізнана з порядком та каналами подання повідомлень про корупцію завдяки ефективному проведенню інформаційно-роз'яснювальної та просвітницької роботи.	Пункт 2 опису результатів частково повторює пункт 3 опису результатів підрозділу 2.5.1.	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано** у запропонованій редакції пункту 2.5.1.	2) значна частина громадян належно обізнана з порядком та каналами подання повідомлень про корупцію завдяки ефективному проведенню інформаційно-роз'яснювальної та просвітницької роботи;
	Пропозиція: викласти цей стратегічний результат у такій редакції: «2) значна частина громадян належно обізнана з порядком та каналами подання повідомлень про корупцію завдяки ефективному	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Не враховано,** оскільки термінологічний зворот «завдяки ефективному проведенню інформаційно-роз'яснювальної та просвітницької роботи» включає в себе й розробку та функціонування інформаційних ресурсів, що містять приклади та зразки повідомлень про корупцію, наявність адвокатів, які можуть надати викривачам відповідну правову допомогу у підготовці повідомлення. Загалом же інформаційні ресурси є лише	

	проведенню інформаційно-роз'яснювальної та просвітницької роботи, **наявності відповідних інформаційних ресурсів, що містять приклади та зразки таких повідомлень, наявність адвокатів, які можуть на безоплатних засадах чи за відсоток від коштів потенційної винагороди викривача надати викривачам відповідну правову допомогу у підготовці повідомлення.**»		одним з інструментів забезпечення належної обізнаності громадян про порядок та канали подання повідомлень про корупцію. Деталізація усіх таких інструментів у антикорупційній стратегії видається зайвою, адже цій меті слугуватиме державна програма з її реалізації.	
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити новим стратегічним результатом такого змісту: «3) створені належні внутрішні канали для повідомлень про корупцію, які містять в собі інформацію, що була віднесена до державної таємниці, таємниці слідства, а також службової інформації, яка була зібрана в процесі оперативно-розшукової,	Спільна позиція: **1) Трансперенсі Інтернешнл Україна;** **2) Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції** в Україні Національного університету «Києво-Могилянська академія»; **3)** Неурядова австралійсько-німецька громадська організація **«Blueprint for Free Speech»**	**Враховано**	3) створено належні внутрішні канали для повідомлень про корупцію, які містять в собі інформацію, що віднесена до державної таємниці, таємниці слідства, а також службової інформації, яка була зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни.

	контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці;»			
Відсутній	**Пропозиція:** додати очікуваний стратегічний результат: «упорядковано механізми контролю та інформування громадськості для державних органів, які відповідальні за розгляд скарг щодо випадків корупції від викривачів».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Не враховано,** оскільки концептуально не відповідає змісту розділу «Захист викривачів»	
2.5.3. Проблема. Захист викривачів не здійснюється належним чином через недостатню інституційну спроможність уповноважених на це органів та недоліки законодавчого регулювання.				**2.6.3. Проблема.** Захист викривачів не здійснюється належним чином через недостатню інституційну спроможність уповноважених на це органів та недоліки в законодавчому регулюванні.
Очікуваний стратегічний результат:				**Очікувані стратегічні результати:**
Національне агентство та інші	**Пропозиція:** викласти цей стратегічний	Спільна позиція:	**Враховано частково**	1) Національне агентство та інші

уповноважені органи (підрозділи) належно здійснюють на практиці покладені на них повноваження щодо захисту викривачів завдяки: - розбудові належної інституційної спроможності, серед іншого, через підвищення обізнаності посадових та службових осіб відповідних органів з питань захисту викривачів; - здійсненню моніторингу діяльності уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції щодо роботи з викривачами; - забезпеченню належної координації між органами, уповноваженими на забезпечення захисту викривачів; - створенню дієвих механізмів реалізації законодавства про захист викривачів, у	результат у такій редакції: «1) Національне агентство та інші уповноважені органи (підрозділи) належно здійснюють на практиці покладені на них повноваження щодо захисту викривачів завдяки: - розбудові належної інституційної спроможності, серед іншого, через посилення необхідних професійних компетенцій посадових та службових осіб відповідних органів з питань захисту викривачів, відсутності конфлікту інтересів у посадових осіб уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції щодо роботи з викривачами; - здійсненню моніторингу діяльності уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції	**1) Трансперенсі Інтернешнл Україна;** **2) Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції** в Україні Національного університету «Києво-Могилянська академія»; **3)** Неурядова австралійсько-німецька громадська організація **«Blueprint for Free Speech»**		уповноважені органи (підрозділи) в межах повноважень належно здійснюють на практиці захист викривачів завдяки: - моніторингу діяльності уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції щодо роботи з викривачами; - належній координації між органами, уповноваженими на забезпечення захисту викривачів; - належному рівню правового захисту викривачів; - наданню психологічної допомоги викривачам;

тому числі щодо здійснення заходів безпеки стосовно таких осіб.	щодо роботи з викривачами; - забезпеченню належної координації між органами, уповноваженими на забезпечення захисту викривачів; - забезпеченню психологічної допомоги викривачам;»			
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити новим стратегічним результатом такого змісту: «2) суди та центри безоплатної правової допомоги є надійним механізмом захисту прав викривачів завдяки підвищенню рівня кваліфікації та компетентності суддів у справах щодо захисту прав викривачів, співробітників, адвокатів центрів безоплатної правової допомоги;»	Спільна позиція: **1) Трансперенсі Інтернешнл Україна;** **2) Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції** в Україні Національного університету «Києво-Могилянська академія»; **3)** Неурядова австралійсько-німецька громадська організація **«Blueprint for Free Speech»**	**Враховано**	2) суди та центри безоплатної правової допомоги є надійним механізмом захисту прав викривачів завдяки підвищенню рівня кваліфікації та компетентності суддів у справах щодо захисту прав викривачів, співробітників та адвокатів центрів безоплатної правової допомоги;
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити новим стратегічним результатом такого змісту: «3) українське	Спільна позиція: **1) Трансперенсі Інтернешнл Україна;** **2) Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції** в	**Враховано** (за винятком безпосереднього текстуального посилання на Директиву ЄС 2019/1937 про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Союзу, оскільки вона поширюється лише на держави,	3) українське законодавство відповідає міжнародним стандартам захисту викривачів; створено

	законодавство відповідає Директиві ЄС 2019/1937 про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Союзу, та створено дієві механізми реалізації законодавства про захист викривачів, у тому числі щодо здійснення заходів безпеки стосовно таких осіб.»	Україні Національного університету «Києво-Могилянська академія»; **3)** Неурядова австралійсько-німецька громадська організація **«Blueprint for Free Speech»**	які є членами Європейського Союзу)	дієві механізми реалізації законодавства про захист викривачів, у тому числі в частині здійснення щодо них заходів безпеки;
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити новим очікуваним стратегічним результатом щодо особливостей військовослужбовців-викривачів	**Олена Трегуб** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Враховано**	4) законодавством передбачено особливості захисту військовослужбовців-викривачів.
	Коментар: «Недоліки, які врегульовуються в цьому розділі, стосуються «проблем» правового захисту викривачів (ПЗВ). Хоча всі виявлені недоліки у розділі 2.5 стосуються конкретних аспектів щодо посилення ПЗВ, здається, що один з	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано** в частині захисту викривачів від позовів підозрюваних у неправомірній поведінці (див. запропоновану редакцію підпункту 1 пункту 2.5.3).	

	таких аспектів не взято до уваги: *рівень правового захисту сам по собі.* **Рекомендується** зосередитися на двох пов'язаних стратегічних питаннях: а) правовий захист, «очікуваний стратегічний результат»: рівень реального правового захисту (на відміну від «надуманого захисту»), захист викривачів від розшуку та помсти; б) відповідальність, «очікуваний стратегічний результат»: захист викривачів від позовів підозрюваних у неправомірній поведінці».			
	Коментар: «Сприймається так, що те, що ключова проблема захисту викривачів корупції – недостатня обізнаність, є припущенням. Замало уваги приділено дійсному захисту викривачів	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New**	**Враховано** (див. запропоновану вище редакцію підрозділу 2.5.)	

	(2.5.3). **Пропозиція:** посилити ефективність заходів із захисту, щоб зросла довіра до системи».	**Justice** та співробітників **USAID/Україна**		
	Коментар: «Законодавством не передбачено запобіжники у вигляді встановленої законом відповідальності на випадок, якщо в процесі перевірки буде встановлено, що особою (всіх категорій без винятку) повідомлено завідомо неправдиву інформацію, тобто, всупереч вимогам закону вона не мала обґрунтованих підстав стверджувати про вчинення правопорушення. Враховуючи вищевикладене, треба запровадити спеціальну норму, здатну попередити безпідставні обвинувачення, а отже й запобігти необґрунтованим витратам кадрового, фінансового та часового ресурсів на розгляд	**Державне бюро розслідувань**	**Не враховано**, оскільки: 1. Приписами ст. 383 Кримінального кодексу України наразі передбачено кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення кримінального корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення (може каратися позбавленням волі особи терміном до 5 років). 2. Встановлювати кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, вочевидь недоречно. 3. За завідомо неправдиве повідомлення про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення можуть наставати й інші види юридичної відповідальності. Зокрема, в таких випадках з винної особи може бути стягнуто матеріальну чи моральну шкоду, завдану завідомо неправдивим повідомленням. Враховуючи викладене, зазначена вище пропозиція врахована бути не може.	

	повідомлень. Крім того, передбачити механізми відшкодування шкоди завданої суб'єкту щодо якого така перевірка проводилася за рахунок таких «псевдовикривачів».			
	Коментар: «НАЗК визнає, що механізм викривачів корупції поки що не застосовується. Реальна причина, як на мене – те, що корупційні злочини не розслідуються, а не те, що громадяни не обізнані про такий чудовий інструмент. Коли перестануть «зливатися» і заморожуватися справи по топ-корупції – у нас одразу з'являться і викривачі, які вірять у те, що по їхній заяві слідство буде завершене і справа передана до суду. Якщо ж сума повернутих коштів до державного бюджету у нас в середньому 100 тисяч гривень на рік – то	**Український Інститут Майбутнього** (Ігор Попов)	**Взято до уваги** **Відповідь на коментар:** Про загальну ситуацію з розслідуванням кримінальних проваджень про корупційні злочини та стан забезпечення невідворотності юридичної відповідальності можна дізнатися з Національної доповіді про щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2019 році, звітів про стан протидії корупції (форма № 1-КОР, затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерства доходів і зборів України, Міністерства оборони України, Державної судової адміністрації України від 22 квітня 2013 року № 52/394/172/71/268/60), які формуються органами НПУ та розміщується на офіційному веб-сайті МВС https://mvs.gov.ua/ua/pages/274_Statistika.htm/, а також звітності Державної судової адміністрацію України. Система заходів щодо підвищення ефективності функціонування органів досудового розслідування, а також забезпечення невідворотності юридичної	

	потенційні викривачі бачать, що в цій темі нічого ловити».		відповідальності передбачена окремими положеннями цього проекту.	
	Коментар: «Обов'язкове впровадження механізму повідомлення про підозри у корупції («ліній довіри») в державних організаціях повинно стати одним з компонентів антикорупційних програм з метою виявлення та попередження потенційних корупційних випадків. ***Першочергові заходи:*** - законодавче закріплення обов'язкового впровадження механізму повідомлення про підозри у корупції державними органами та підприємствами; - удосконалення законодавства в питаннях гарантування захисту осіб, які повідомляють про корупційні випадки. ***Заходи середньої пріоритетності:*** зобов'язання	**Анастасія Мирошниченко**	**Взято до уваги** **Відповідь на коментарі:** *1. Щодо удосконалення законодавства в питаннях гарантування захисту осіб, які повідомляють про корупційні випадки* Підрозділ 2.5. проекту антикорупційної стратегії включає в себе положення щодо удосконалення законодавства щодо захисту викривачів корупції. *2. Щодо обов'язкового впровадження механізму повідомлення про підозри у корупції державними органами та підприємствами* Пропозиція автора сформульована дещо незрозуміло. Якщо мається на увазі «повідомлення про підозру», що здійснюється в межах кримінального провадження, то говорити про такі повідомлення з боку підприємств є некоректним, оскільки уповноважені суб'єкти та порядок здійснення такої процедури чітко визначені кримінально-процесуальним законодавством. Якщо мається на увазі повідомлення такими суб'єктами про вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, то на них поширюється дія відповідного законодавства. Наприклад, якщо про факт такого порушення стало відомо керівнику державної служби, то відповідні положення законодавства про державну службу зобов'язують його повідомити про це	

	впровадження механізму повідомлення про підозри у корупції для бізнесу (компаній з персоналом більше 100 осіб)».		компетентні органи. *3. Щодо впровадження механізму повідомлення про підозри у корупції для бізнесу* Відповідні положення враховані під час доопрацювання підрозділу, присвяченого запобіганню корупції у приватному секторі.	
	Не здійснено аналізу випадків поєднання в одній особі викривача та уповноваженої особи на складання матеріалів щодо корупційного правопорушення чи правопорушення пов'язаного з корупцією.	**Івано-Франківський окружний адміністративний суд**	Наразі Національне агентство вивчає ситуацію із випадками поєднання в одній особі викривача та уповноваженої особи на складання матеріалів щодо корупційного правопорушення чи правопорушення пов'язаного з корупцією. За результатами вивчення цього питання Національне агентство підготує роз'яснення з цього питання та (за потреби) проект закону щодо внесення відповідних змін до Закону України «Про запобігання корупції».	

3.1. Справедливий суд

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
3.1. Справедливий суд	**Коментар:** «Реформування системи правосуддя не є ні доцільним, ні сталим, якщо не реформується прокуратура. Таким чином, знову ж, викликає подив, що Стратегія повністю залишає поза увагою питання прокуратури».	Антикорупцій на ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проекту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано**	**3.1. Судочинство, прокуратура та поліція**
	Коментар. Значна частина інших міжнародних та національних експертів (див. коментар вище та аналіз концептуальних зауважень і пропозиції до проекту антикорупційної стратегії) звертали увагу Національного агентства на те, що одним з основних недоліків проекту антикорупційної стратегії є те, що в ній не непередбачено заходів, спрямованих на запобігання корупції	**Іван Пресняков, Дмитро Калмиков**	**Враховано**	

	в органах прокуратури та Національній поліції України. **Пропозиція:** 1. Доповнити підрозділ 3.1. проекту антикорупційної стратегії положеннями щодо запобігання корупції в органах прокуратури та Національній поліції України. 2. Назву підрозділу 3.1. розділу III «Запобігання корупції у пріоритетних сферах» викласти в такій редакції «Судочинство, прокуратура та правопорядок».			
	Пропозиція: викласти назву цього підрозділу в такій редакції: «Запобігання корупції в судовій системі»	**Антикорупційна громадська спілка «СОВІСТЬ»**	**Враховано редакційно**	
	Коментар: «У статті 6 Конституції України зазначено, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України. У правовій та демократичній країні органи державної влади мають дотримуватися принципу розподілу влади, який створює взаємний конституційний механізм стримувань та противаг. Також відповідно до статті 4 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII (далі - Закон № 1402-VIII) судоустрій і статус суддів в	**Вища рада правосуддя**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Передусім варто зазначити, що Антикорупційна стратегія є основним програмним документом державної антикорупційної політики, який розробляється в порядку, визначеному ст. 18 Закону України «Про запобігання корупції». У ст. 4 Закону України «Про запобігання корупції» визначено, що Національне агентство є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який, зокрема, забезпечує формування державної антикорупційної політики. Визначення заходів	

	Україні визначаються Конституцією та законом. Зміни до цього Закону можуть вноситися виключно законами про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Проте чинне законодавство не надає НАЗК повноважень визначати організаційні засади судової влади, щодо зайняття та проходження кар'єри суддею та є виключно предметом правового регулювання Конституції України та спеціального Закону № 1402-VIII. Зважаючи на викладене, Вища рада правосуддя дійшла висновку, що запропоновані проектом Антикорупційної стратегії положення розділу III стосовно унормування питань судоустрою і статусу суддів не відповідають цілям та завданням діяльності НАЗК, виходять за межі повноважень НАЗК та не можуть бути предметом регулювання Антикорупційної стратегії, а також ставлять під загрозу принцип незалежності судової влади від виконавчої гілки влади, до якої, безсумнівно, належить НАЗК».		державної антикорупційної політики у проекті Антикорупційної стратегії, у тому числі заходів, спрямованих на мінімізацію корупційних ризиків у системі судоустрою, безсумнівно, є складовою формування державної антикорупційної політики і тому відповідає цілям і завданням діяльності Національного агентства. Відповідно до статей 11 та 18 Закону України «Про запобігання корупції» до повноважень Національного агентства належать, зокрема, розроблення проекту Антикорупційної стратегії та формування антикорупційної політики. Закон України «Про запобігання корупції» не містить жодних винятків щодо неможливості охоплення державною антикорупційною політикою питань функціонування судової гілки влади, які тематично пов’язані із подоланням корупції. Таким чином, розробляючи проект Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки (в тому числі й підрозділ щодо запобігання корупції в судах та забезпечення доброчесності суддів), Національне агентство діяло в межах та у спосіб, визначені Конституцією України, Законом України «Про запобігання корупції» та іншими законами України. Водночас варто звернути увагу на те, що Антикорупційна стратегія має	

			програмний характер і, зокрема, є орієнтиром для відповідних органів (передусім для міністерств) щодо підготовки галузевих проектів нормативних актів (у цьому конкретному випадку йдеться про Міністерство юстиції України). Її положення не підміняють собою чинні нормативно-правові акти. Конституція України та Закон України «Про судоустрій і статус суддів» залишаються чинними і жодні зміни до них одночасно із затвердженням Антикорупційної стратегії не вносяться. Досягнення очікуваних результатів, вказаних у підрозділі 3.1 Проекту Антикорупційної стратегії, потребуватиме *внесення змін до законодавства, яке має відбуватись у повній відповідності до встановлених процедур, у тому числі з проведенням необхідних консультацій та обговорень.* Крім того, слід нагадати, що *Національне агентство розробляє проект Антикорупційної стратегії* на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії (ч. 3 ст. 18 Закону України «Про запобігання корупції»). Засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) визначаються Верховною Радою України (ч. 1 ст. 18 Закону України)	

			шляхом прийняття відповідного закону. З урахуванням зазначеного коментаря, у пояснювальній записці до проекту Антикорупційної стратегії на 2020-2024 роки зазначено мету розробки та ухвалення цього акту, вказано її зміст та обсяг правового регулювання. Також у пояснювальній записці наведено обґрунтування потреби вжиття заходів запобігання корупції у судовій гілці влади, про що свідчать результати аналізу стану корупції в Україні, результати виконання попередньої антикорупційної стратегії та стан виконання міжнародних зобов'язань України у сфері запобігання та протидії корупції.	
	Коментар: «Відповідно до частини першої статті 18 Закону України «Про запобігання корупції» засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) визначаються Верховною Радою України. При цьому відповідно до частини четвертої цієї стані Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання державної програми, яка розробляється Національним агентством з питань запобігання корупції та затверджується Кабінетом Міністрів України. Отже, Антикорупційна стратегія може визначати лише повноваження Кабінету Міністрів України щодо встановлення	**Верховний Суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. попередній коментар до зауваження Вищої ради правосуддя. Додатково відзначаємо, що Антикорупційна стратегія як основний документ політики у відповідній сфері визначає основні напрями реалізації відповідної політики і у цих межах для досягнення цілей політики може бути необхідним внесення законодавчих змін. При цьому, згадка необхідності законодавчих змін в	

	регулювання у певних сферах, визначених Антикорупційною стратегією, шляхом затвердження Кабінетом Міністрів України відповідної державної програми, яка міститиме таке регулювання. Натомість Антикорупційна стратегія не може визначати напрямів регулювання, встановлення яких належить до компетенції інших органів влади, зокрема до компетенції Верховної Ради України. Крім того, відповідно до пункту 3 частини першої статті 85 Конституції України прийняття законів належить до повноважень Верховної Ради України. Зазначене конституційне повноваження не може бути звужене жодним нормативним актом, у тому числі законом. Тому жодний нормативний акт, зокрема й Антикорупційна стратегія, не може визначати напрями внесення майбутніх змін до законів України. Верховна Рада України реалізує своє конституційне повноваження щодо прийняття законів безпосередньо, шляхом внесення проектів законів, їх розгляду і прийняття відповідно до Регламенту Верховної Ради України та інших законів України. Водночас проект Антикорупційної стратегії фактично містить вказівки Верховній Раді України щодо напрямів внесення змін до законів України, зокрема, щодо судоустрою (пункт 3.1 розділу III), дисциплінарної, адміністративної, кримінальної відповідальності (розділ IV). Вважаємо, що такі положення слід виключити з Антикорупційної стратегії як неприйнятні.		Антикорупційній стратегії жодним чином не підміняє процедури підготовки, обговорення, розгляду проектів нормативно-правових актів, спрямованих на досягнення очікуваних результатів, визначених Антикорупційною стратегією. Кабінет Міністрів України наділений правом законодавчої ініціативи. Тому Антикорупційна стратегія як закон щодо внутрішньої політики у сфері протидії корупції може визначати зміст заходів, які має реалізувати уряд безпосередньо через міністерства або шляхом реалізації права на законодавчу ініціативу Що стосується предмету регулювання Антикорупційної стратегії, то як документ політики, який затверджується Верховною Радою України, він не може бути обмежений у своєму предметі лише запобіганням корупції у діяльності виконавчої гілки влади. Також відзначаємо, що попередня Антикорупційна стратегія на 2014-2017 роки містила заходи, пов’язані з розробкою та ухваленням законів України, зокрема, щодо особливих процедур врегулювання конфлікту інтересів у діяльності виборних посадових осіб; декларування майна та активів публічних службовців; перевірок публічних службовців на доброчесність; захисту викривачів	

	Підтримуючи необхідність удосконалення законів України, зокрема і в зазначених сферах, вважаємо, що робити це слід у конституційний спосіб, а саме шляхом розробки проектів законів, їх обговорення, проведення відповідних консультацій та подальшого їх прийняття як законів України.		корупції; лобіювання тощо. Так само заходи попередньої Антикорупційної стратегії щодо запобігання корупції у судовій владі теж передбачали заходи щодо внесення змін до законодавства та містили короткий опис основних положень таких змін.	
	Відповідно до частини 1 статті 4 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, Національне агентство з питань запобігання корупції є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Разом з цим, закон не дає визначення чи зрозумілого пояснення, що входить до складу поняття «антикорупційна політика» та його складових, покладаючи в свою чергу це на НАЗК. Такий спосіб законодавчого регулювання повноважень відповідного органу дає можливість йому включати в це поняття будь які питання, які безпосередньо чи опосередковано стосуються боротьби з корупцією та її запобігання. Пунктами 2-5 частини 1 статті 11 Закону України «Про запобігання корупції» від № 1700-УІІ передбачено, що до повноважень Національного агентства належать: розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії; підготовка та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів	**Івано-Франківський окружний адміністративний суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. попередні коментар до зауваження Вищої ради правосуддя. Додатково до нього відзначаємо таке. Антикорупційна політика є комплексом заходів, які має реалізувати держава, аби досягнути цілей відповідної політики – у цьому разі, ключовою ціллю є зменшення рівня корупції, що має виражатись, зокрема, у зменшенні корупційного досвіду. Досягнення таких цілей може потребувати від держави як реалізації заходів, спрямованих на удосконалення функціонування інститутів запобігання та протидії корупції, так і на усунення корупційних ризиків, характерних як для всієї системи державного управління, так і для окремих секторів. Основні напрями антикорупційної політики можуть бути визначені з урахуванням міжнародних договорів України, зокрема, Конвенції ООН проти корупції, яка була ратифікована у 2006 р. Ст. 11 цієї	

	України проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики; формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань; організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції. Тобто чинним законом чітко визначене коло повноважень, на які поширюють повноваження НАЗК, в томі числі щодо розробки Антикорупційної стратегії, а саме, усі питання висвітлені в стратегії повинні безпосередньо стосуватися боротьби чи запобігання корупції. Усі інші питання, у тому числі удосконалення та покращення функціонування системи судоустрою, внесення змін до процесуальних законів, організація роботи органів суддівського самоврядування, питання організації відборів та оцінювання суддів не може бути предметом Антикорупційної стратегії НАЗК, адже безпосередньо не стосується заходів запобігання та протидії корупції, а лише є припущенням можливого зменшення рівня корупції не маючи при цьому реальних фактичних даних про її наявність. У даному випадку необхідно звернути увагу НАЗК на те, що пропозиції вдосконалення системи судоустрою, судочинства та відбору суддів в частині їх доброчесності можуть надаватися поза межами Антикорупційної стратегії шляхом належної взаємодії з органами суддівської влади, відповідними комітетами Верховної Ради України чи іншими органами законодавчої ініціативи».		Конвенції містить вказівку на те, що кожна Держава-учасниця, відповідно до основоположних принципів своєї правової системи та без шкоди незалежності судових органів, вживає заходів стосовно зміцнення чесності й непідкупності представників судової влади та запобігання будь-якій можливості корупції серед них. Відзначаємо, що відповідно до ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Кожна держава має визначати зміст таких заходів з огляду на контекст та результати аналізу стосовно відповідного сектору. Для певних країн більш проблемним може виявитись питання необізнаності суддів зі стандартами етичної поведінки, тоді як для інших корупційні ризики у судочинстві можуть насамперед зумовлюватись через наявність корпоративізму або непотизму (які також визнаються ризиками корупції). На підтвердження цієї тези свідчить і широке коло можливих заходів, які можуть бути втілені Державами-учасницями на виконання ст. 11 Конвенції ООН проти корупції, зазначені у Технічному посібнику до	

			цієї Конвенції, який містить додаткові пояснення до змісту положень Конвенції. У висновку КРЄС № 21 «Запобігання корупції серед суддів» відзначається: "Корупція серед суддів є однією з головних загроз суспільству та функціонуванню демократичної держави. Вона підриває суддівську доброчесність, яка є основоположним принципом верховенства права та основною цінністю Ради Європи. Суддівська доброчесність – найважливіша передумова ефективних, дієвих та неупереджених національних систем правосуддя. Вона тісно пов'язана з концепцію незалежності суддів: остання забезпечує доброчесність, а доброчесність посилює незалежність... Причини реальної корупції всередині судової системи різноманітні. Варіюються від надмірного зовнішнього впливу на судову гілку влади до факторів всередині судової системи, та можуть бути поділені на кілька категорій: структурні, економічні, соціальні та особисті. Проте всі викладені нижче фактори, які призводять до суддівської корупції, мають спільну рису – вони несуть загрозу незалежності судів та суддівській доброчесності. Часто два чи більше факторів є взаємозалежними. Даний перелік причин не є вичерпним…	

			ефективне запобігання корупції в судовій системі значною мірою залежить від політичної волі у відповідній країні, щоб справді та щиро забезпечити інституційні, інфраструктурні та інші організаційні гарантії незалежного, прозорого та неупередженого суду. Кожна держава-член повинен впроваджувати необхідні, законодавчі та нормативні основи для запобігання корупції в рамках своєї конкретної судової системи. Вони також повинні вжити всіх необхідних заходів, задля гарантування та сприяння культурі суддівської доброчесності, культурі нетерпимості до корупції на всіх рівнях судоустрою, включаючи працівників судів, і в той же час культуру поваги до специфічної ролі судової влади". Що стосується твердження про відсутність реальних фактичних даних про наявність корупції у судовій гілці влади, то слід відзначити, що результати досліджень свідчать про інше: 1) дослідження, проведене у червні 2019 р., засвідчило, що 62% вважають наявною у судовій гілці влади поширену корупцію, ще 50% респондентів вважають поширеною залежність суддів від олігархів, 49% - залежність суддів від політиків 38% - ухвалення замовних рішень. Кожне з	

			цих явищ має ознаки корупції у розумінні ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»; 2) дослідження щодо корупційного досвіду респондентів також свідчать про наявність значної кількості громадян, які стикались з виявами корупції при взаємодії з судами: наприклад, дослідження «Корупція в Україні: розуміння, сприйняття, поширеність» засвідчило, що 36,8% респондентів з числа населення, які взаємодіяли з судами, повідомили про наявність у них того чи іншого корупційного досвіду протягом останніх 12 місяців. Дещо меншими, хоч і все одно неприйнятно високими, є показники корупційного досвіду для бізнесу – 15,3%. Попередня Антикорупційна стратегія на 2014-2017 роки також містила окремий розділ щодо запобігання корупції у судовій владі. Аналіз аналогічних документів політики, затверджених в інших країнах, свідчить про можливість визначення таких секторальних заходів, спрямованих на усунення суттєвих корупційних ризиків, зокрема, у судовій гілці влади. Наприклад, окремі заходи щодо запобігання корупції у судовій гілці влади містяться в програмних антикорупційних документах Латвії на 2015-2020 рр. (у тому числі – щодо внесення деяких законодавчих змін);	

			Грузії на 2015-2020 рр. (у тому числі – заходи стосуються удосконалення механізму дисциплінарної відповідальності суддів, залучення громадянського суспільства до судової реформи, запровадження прозорого та об’єктивного механізму добору, призначення, просування суддів тощо); Румунії на 2016-2020 роки; Болгарії на 2015-2020 роки тощо. При цьому, навряд слід піддавати сумніву той факт, що у згаданих державах визнається принцип поділу влади та визнаються гарантії незалежності судової гілки влади.	
	Коментар. «До підпункту 1 пункту 3.1.1, підпункту 6 пункту 3.1.2, підпункту 7 пункту 3.1.2, підпункту 6 пункту 3.1.3 стратегії немає зауважень. Усі інші пункти стратегії безпосередньо не стосуються заходів запобігання чи протидії корупції, а відносяться до вдосконалення судової системи та судочинства загалом, тому не можуть міститися в стратегії. При формуванні стратегії не враховано приписи статті 11 Конвенції Організації Об’єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 (Дата набрання чинності для України: 01.01.2010), а саме ураховуючи незалежність судової влади та її вирішальну роль в боротьбі з корупцією кожна Держава-учасниця, відповідно до основоположних принципів своєї правової системи й без шкоди для незалежності судових органів,	**Івано-Франківський окружний адміністративний суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Висновок щодо такого тлумачення ст. 11 цієї Конвенції не випливає ані з самого тексту статті, ані навіть з пояснювальних документів до Конвенції ООН проти корупції (Технічний посібник до Конвенції, Законодавчий посібник до Конвенції). Що стосується основоположних принципів правової системи України, то Конституція України не визначає судову гілку влади, будь-який її орган суб’єктом законодавчої ініціативи, при цьому не позбавляючи можливості надавати пропозиції таких змін суб’єктам законодавчої ініціативи.	

	вживає заходів стосовно зміцнення чесності й непідкупності представників судової влади та запобігання будь-якій можливості для корупції серед них. Такі заходи можуть уключати правила, що стосуються поведінки представників судової влади. Таким чином, виходячи зі змісту зазначеної статті Конвенції, ініціатива усіх інших заходів протидії та запобігання корупції повинна виходити із самого суддівського корпусу, а зміни до закону, регулюючу діяльність судді, у тому числі щодо вказаних заходів повинна здійснюватися виключно за погодженням Вищої ради правосуддя та Ради суддів України».		У жодній нормі права не обмежується можливість суб'єктів законодавчої ініціативи подавати законопроекти щодо судоустрою та статусу суддів, при цьому, для їх розгляду та ухвалення передбачені деякі особливості, спрямовані на забезпечення дотримання гарантій незалежності судової гілки влади. Втім, такі особливості не передбачають того, що зміни до законів, які регулюють діяльність судової гілки влади, повинні «здійснюватись виключно за погодженням» Вищої ради правосуддя та/або Ради суддів.	
	Коментар: «Щодо критеріїв доброчесності, то Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27.07.2006 № 2006/23 схвалено Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року в яких найбільш широко та зрозуміло висвітлені принципи діяльності судді. Так, зазначеними принципами передусім виділено перший показник – незалежність. Незалежність судових органів є передумовою забезпечення правопорядку та основною гарантією справедливого вирішення справи в суді. Отже, суддя має відстоювати та втілювати в життя принцип незалежності судових органів в його індивідуальному та колективному аспектах. Таким чином розробляючи антикорупційну стратегію НАЗК повинна усі пункти в частині судової влади перевірити на прийнятність в	**Івано-Франківський окружний адміністративний суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Заходи щодо протидії корупції не повинні посягати на незалежність суддів. Усі передбачені проектом Антикорупційної стратегії очікувані результати, на переконання Національного агентства, не зменшують гарантій незалежності суддів, а лише сприятимуть доброчесності в судовій владі, а відтак – зміцнюватимуть суддівську незалежність. Про це йдеться у Висновку Консультативної ради європейських суддів №21 «Запобігання корупції серед суддів»: «Суддівська доброчесність є головною передумовою для ефективних, дієвих	

	аспекті впливу на незалежність судової гілки влади».		та безсторонніх національних судових систем. Вона тісно пов'язана із концепцією суддівської незалежності: остання уможливлює доброчесність, а доброчесність підкріплює незалежність». Водночас, важливо під час розробки проектів нормативно-правових актів для реалізації Антикорупційної стратегії враховувати важливість втілення в життя обох цих цінностей, не применшуючи значення жодної з них.	
	Коментар: «За результатами четвертого раунду оцінювання Група держав проти корупції (GRECO) у місті Страсбурзі на 76-му пленарному засіданні затвердила Оціночний звіт щодо України, в якому зазначила про необхідність більш чіткого формулювання визначення дисциплінарних правопорушень, які стосуються поведінки суддів. Зокрема, рекомендовано замінити фразу «норми суддівської етики та стандарти поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду», більш чітким і конкретним формулюванням відповідного правопорушення. Однак досліджуваний проєкт Антикорупційної стратегії не відповідає вказаним рекомендаціям і не передбачає жодних заходів для виправлення ситуації, про яку вказано у зазначених вище документах, що ставить під загрозу виконання міжнародних зобов'язань України та обов'язок забезпечення кожному права на	**Вища рада правосуддя**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Передусім варто зазначити, що розробці проекту Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки передувало вивчення стану виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері запобігання та протидії корупції, взятих в рамках членства України в GRECO, у рамках участі України в Антикорупційній мережі ОЕСР, а також ратифікації Україною Конвенції ООН проти корупції. Узагальнені результати такого аналізу були наведені Національним агентством, зокрема, у підрозділі 1.5 «Стан виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері запобігання та протидії корупції» (сторінки 53–71) та Додатках А – Г	

	справедливий суд у розумінні статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року».		(сторінки 210–237) Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2019 році. Під час розробки підрозділу 3.1 проекту Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки авторський колектив вивчав рекомендації GRECO, надані Україні у рамках Четвертого раунду оцінювання, а також результати оцінки міжнародних експертів щодо стану їх реалізації, наведені у Звіті про виконання Україною рекомендацій, наданих у рамках Четвертого раунду оцінювання, затвердженого 06 грудня 2019 року на 84-му пленарному засіданні GRECO та опублікованого 26 березня 2020 року. Саме тому другий з очікуваних стратегічних результатів щодо вирішення проблеми 3.1.3 «Відсутність дієвих перманентних механізмів підтримання доброчесності суддівського корпусу» викладено в такій редакції: *«2) підстави дисциплінарної відповідальності судді визначено у спосіб, що дає можливість суддям прогнозувати свою поведінку (зокрема, <u>більш чітко визначено ознаки дисциплінарних правопорушень, які стосуються допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває</u>*	

			авторитет правосуддя), дисциплінарна практика є послідовною і передбачуваною». Крім того, проект Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки містить низку інших очікуваних стратегічних результатів, які корелюються з рекомендаціями GRECO. Наприклад: - *«1) Вищою кваліфікаційною комісією суддів України спільно з Громадською радою міжнародних експертів і Громадською радою доброчесності розроблено та впроваджено в практику чіткі і передбачувані критерії (індикатори) доброчесності та професійної етики для кваліфікаційного оцінювання суддів і добору нових суддів»* (перший очікуваний стратегічний результат щодо вирішення проблеми 3.1.2); - «7) судді несуть реальну відповідальність за завідомо неправосудні рішення; механізми кримінального переслідування не використовуються для здійснення тиску на суддів» (сьомий очікуваний стратегічний результат щодо вирішення проблеми 3.1.3.). З урахуванням вказаних зауважень, у пояснювальній записці до проекту Антикорупційної стратегії більш детально наведеного огляд результатів аналізу стану виконання міжнародних зобов’язань України у сфері запобігання та протидії	

			корупції, зокрема, у межах співпраці з GRECO.	
	Коментар: «Проект Антикорупційної стратегії не відповідає рекомендаціям Оціночного звіту щодо України Групи держав проти корупції (GRECO) у місті Страсбурзі, затвердженого на 76-му пленарному засіданні. Він не передбачає жодних заходів для виправлення ситуації, про яку вказано у зазначених вище документах, що ставить під загрозу виконання міжнародних зобов'язань України».	**Асоціація розвитку суддівського самоврядування України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. коментар до аналогічного зауваження Вищої ради правосуддя.	
	Коментарі: 1. Не є зрозумілим, як цей розділ Стратегії співвідноситься з відповідним законодавством та заходами судової реформи в цілому. 2. Часто текст Стратегії в цій частині є досить сильним і сумнівним, наприклад, "доброчесність не є вимогою до членів Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України". 3. Деякі заходи та інструменти, передбачені в цьому розділі, є дуже неоднозначними і можуть викликати питання про їх конституційність. На мою думку, вони порушують основний принцип незалежності судової гілки влади, напр. очікувані результати – "Національне агентство… мають ефективні механізми ініціювання дисциплінарного провадження стосовно суддів". 4. Текст та терміни цього розділу також є досить сумнівними та/або неправильними з юридичної точки зору, наприклад.	**Софія Вілліз**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментарі:** 1. Проект Антикорупційної стратегії на 2020-2024 роки підготовлений з урахуванням міжнародних зобов'язань України; рекомендацій міжнародних моніторингових механізмів у сфері запобігання та протидії корупції; спрямований на вирішення проблем, про які зазначається у звітах міжнародних експертів та громадськості. Цей розділ не містить суперечностей Конституції України, про що зазначається у коментарях до деяких зауважень до цього розділу. 2. Зазначене формулювання дещо скориговане, аби було однозначно зрозуміло, що йдеться про відсутність вказаної вимоги у законодавстві.	

	“*ефективні* (англ. *efficient*) (?) механізми дисциплінарного провадження”, “судді несуть *реальну* (англ. *real)* (?) відповідальність”, “*неправосудні* (англ. *unjust)* (?) рішення”, “*недосконалість* (англ. *imperfect*) (?) судоустрою” тощо».		3. Див. коментарі до інших зауважень, у яких ставиться під сумнів відповідність деяких очікуваних результатів, запропонованих у проекті Антикорупційної стратегії, положенням Конституції України. 4. Зазначене зумовлено, насамперед, некоректністю англомовного перекладу проекту Антикорупційної стратегії, деякі інші формулювання були уточнені, див. коментарі до відповідних очікуваних результатів цього розділу проекту Антикорупційної стратегії.	
	Зауваження: «Доцільно узгодити зміст Розділу III в частині судової реформи з тезами щодо судової реформи, які напрацьовуються іншими експертними платформами, зокрема, Національною радою реформ».	**Руслан Рябошапка**	**Враховано.** Наразі такі пропозиції були висловлені лише від імені Голови виконавчого комітету Національної ради реформ та, принаймні, виходячи з інформації з публічних джерел, ці пропозиції не були предметом розгляду безпосередньо Національною радою реформ. Поки що відповідні пропозиції були висловлені лише тезово і деякі з них загалом не є предметом цього розділу проекту Антикорупційної стратегії, інші є надто загальними для врахування на поточному етапі. Відтак, у разі напрацювання та узгодження більш предметних пропозицій, зокрема, Національною радою реформ, вони можуть бути додатково розглянуті щодо їх	

			урахування в проекті Антикорупційної стратегії. Напрацювання інших експертів та експертних платформ були використані під час підготовки та доопрацювання цього підрозділу, що прослідковується, зокрема, із коментарів до зауважень та пропозицій до нього.	
	Коментар: «Антикорупційна стратегія має на меті довгострокове планування діяльності у сфері запобігання корупції. Натомість запропоновані у розділі «Справедливий суд» заходи не пов'язанні з запобігання корупції. У пункті 3.1.1 проблему сформульовано так: Доброчесність не є вимогою до членів Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. У суспільстві спостерігається високий рівень недовіри до цих органів, зокрема, через недостатню прозорість їхньої діяльності. Заявлені у пунктах 3.1.2, 3.1.3 проблеми теж стосуються доброчесності суддів. Звертаємо увагу, «доброчесність» не є категорією антикорупційного законодавства. НАЗК не є органом, який уповноважений перевіряти доброчесність членів органів суддівського врядування. Відтак, питання доброчесності не можуть бути предметом Антикорупційної стратегії. Неприйнятним є твердження про високий рівень недовіри саме до цих органів. Залишаючи осторонь питання про підстави для такого висновку(вказане не підтверджується будь-якими реальними	**Асоціація розвитку суддівського самоврядування України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. коментарі вище до аналогічних зауважень. Додатково до попередніх коментарів, необхідно звернути увагу на такі положення вже згаданого раніше висновку КРЄС № 21 «Запобігання корупції серед суддів», які підтверджують, що питання доброчесності є важливими і навіть визначальними для антикорупційної політики: "суддівська корупція включає недоброчесну, шахрайську чи неетичну поведінку судді, пов'язану з отриманням особистої вигоди або вигоди для третіх осіб… Найважливішим заходом для запобігання корупції серед суддів є розробка та формування справжньої культури суддівської доброчесності". Проект не передбачає «додаткову перевірку доброчесності судді … спеціально створеними тимчасовими	

	дослідженнями у сфері запобігання корупції), відзначимо, що недовіра - це у значній мірі наслідок тривалої інформаційної кампанії з паплюження судової влади. Це не є сферою запобігання корупції. Якщо ж НАЗК має намір реально допомогти підвищити довіру до суду, то дієвим заходом стала б заборона державним службовцям та депутатам публічно голослівно звинувачувати суддів та підривати довіру до судових рішень, а також реальна юридична відповідальність за такі дії. На це неодноразово звертали увагу з'їзди суддів України, Вища рада правосуддя та Рада суддів України».		органами». Така перевірка передбачена лише для членів Вищої ради правосуддя з дотриманням положень Конституції України та міжнародних зобов'язань України. Що стосується обґрунтованості потреби вжиття заходів запобігання корупції у судовій гілці влади, то звертаємо також увагу не лише на зазначені показники рівня довіри до судової системи, але й також показники корупційного досвіду громадян та бізнесу у взаємодії з судами (наведені у попередніх коментарях). Пропозиція «заборони державним службовцям та депутатам публічно голослівно звинувачувати суддів та підривати довіру до судових рішень, а також реальна юридична відповідальність за такі дії» не може бути підтримана, оскільки вона не може мати прямого чи опосередкованого впливу на рівень корупції у цій сфері, не спрямована на усунення/мінімізацію корупційних ризиків, не сприятиме запобіганню корупції та/або посиленню доброчесності суддів.	
	Коментар: «Стратегія не містить аналізу адміністративних та кримінальних справ щодо суддів у яких постановлено судові рішення про закриття провадження в справі в зв'язку з відсутністю складу адміністративного правопорушення чи	**Івано-Франківський окружний адміністративний суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Антикорупційна стратегія є документом політики і не повинна містити вичерпний виклад проведеного аналізу.	

	складу злочину. Не надано оцінки ефективності притягнення до відповідальності вказаної категорії осіб».		Водночас, така аналітична робота була проведена при підготовці цього розділу проекту Антикорупційної стратегії. Додатково відзначаємо, що узагальнений аналіз стану корупції, стану реалізації попередньої антикорупційної стратегії та стану виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері антикорупційної політики буде викладено у пояснювальній записці до проекту Антикорупційної стратегії.	
	Коментар: «Проект не містить реальних заходів запобігання корупції у сфері правосуддя, що включає не лише суд, але й прокуратуру та адвокатуру».	**Асоціація розвитку суддівського самоврядування України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Проект Антикорупційної стратегії містить заходи, які, на переконання Національного агентства, дозволять усунути ключові корупційні ризики у судовій гілці влади, котрі мають системний характер та сприяють вчиненню корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень суддями та іншими особами при взаємодії з судовою гілкою влади. Відзначаємо, що до проекту Антикорупційної стратегії будуть включені заходи, пов'язані із запобіганням корупції у діяльності органів прокуратури.	
	Коментар: «Вища рада правосуддя відзначає, що в чинному антикорупційному законодавстві закладено достатньо механізмів перевірки та контролю суб'єктів декларування, зокрема	**Вища рада правосуддя**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** 1. Національне агентство позитивно оцінює попередні кроки, спрямовані	

	суддів, членів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Ради суддів України, як і суддів Конституційного Суду України, а також працівників суду. Кандидати в судді та члени органів суддівського врядування та самоврядування проходять спеціальну перевірку, судді та члени органів системи правосуддя подають чотири типи декларацій суб'єкта декларування: щорічна декларація, декларація зміни майнового стану відповідно до вимог Закону № 1700-VII, а згідно із Законом 1402-VIII щорічно подають декларацію доброчесності судді та декларацію родинних зв'язків судді. Останні декларації містять перелік тверджень, правдивість яких суддя повинен задекларувати шляхом їх підтвердження або непідтвердження. Такі декларації є відкритими для загального доступу, а тому немає підстави зазначати у проекті Антикорупційної стратегії про непрозорість діяльності суддів та членів органів суддівського врядування. Протягом останніх років здійснено значні законодавчі та практичні заходи для реформування судової влади, посилення контролю за діяльністю суддів та членів органів суддівського врядування, забезпечення їх звітності, доброчесної поведінки та усунення корупційних ризиків у судочинстві. Усунення корупційних ризиків у судочинстві є, без сумніву, пріоритетними завданнями у діяльності не лише антикорупційних органів, а й судової влади.		на підвищення прозорості діяльності органів суддівського врядування. Однак, наведені вище дані свідчать про недостатність таких заходів. Крім цього, відповідні заходи не повною мірою усувають корупційні ризики, які продовжують існувати у діяльності судової гілки влади. 2. Проект не містить твердження про непрозорість діяльності суддів, а констатує проблему недостатньої прозорості діяльності Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів. 3. Що стосується наведених далі пропозицій Вищої ради правосуддя, то вони фактично дублюють рекомендації GRECO, щодо яких коментар було наведено вище стосовно відповідного зауваження.	

	Із цією метою Вища рада правосуддя неодноразово пропонувала суб'єктам законодавчої ініціативи виключити множинність державних установ, які оцінюють суддів, та встановити, що оцінювання суддів має здійснюватися, передусім, на основі заздалегідь визначених єдиних і об'єктивних критеріїв, які стосуються їхньої повсякденної роботи; більш чітко визначити зміст дисциплінарних правопорушень, які стосуються поведінки суддів (зокрема таких, як «поведінка, що ганьбить звання судді або підриває авторитет правосуддя», «дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду»), для забезпечення усталеного та прогнозованого процесу прийняття рішень і попередження можливих зловживань дисциплінарними провадженнями; запровадити необхідні обмеження та заходи контролю за їх додержанням щодо неформальних стосунків між учасниками судових проваджень, зокрема суддями, адвокатами, слідчими та прокурорами; запровадити спеціалізоване регулярне навчання всіх суддів з питань етики та доброчесності, попередження конфліктів інтересів і корупції, із включенням результатів навчань до регулярного оцінювання суддів, а також визначити уповноважені органи суддівського самоврядування, що здійснюють таке навчання; розробити та впровадити практичні заходи для ефективного			

	забезпечення безпеки суддів усіх юрисдикцій. Крім того, Вища рада правосуддя у Щорічній доповіді про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2019 рік, яка позитивно оцінена експертами Ради Європи, констатувала ситуацію щодо безпрецедентного тиску на судову владу у 2019 році шляхом подання на розгляд Верховної Ради України низки законопроектів, що загрожують незалежності судової влади України».			
3.1.1. Проблема. Доброчесність не є вимогою до членів Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. У суспільстві спостерігається високий рівень недовіри до цих органів, зокрема, через недостатню прозорість їхньої діяльності.	**Зауваження:** «Вступне твердження про те, що «доброчесність не є вимогою до членів Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів» потребує пояснення або принаймні визначення доброчесності».	Спільний висновок Проекту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україн**	**Враховано.** Формулювання вступного твердження тепер уточнено та вказано, що закон не передбачає доброчесність як вимогу до членів органів суддівського врядування. Водночас, недоцільно визначати безпосередньо в Антикорупційній стратегії зміст терміну «доброчесність».	**3.1.1. Проблема.** У суспільстві спостерігається тенденція щодо збільшення рівня недовіри до органів в системі правосуддя. Закон не визначає доброчесність, як кваліфікаційну вимогу до членів Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

		а		
	Коментар: «Твердження про високий ступінь недовіри до судової влади, Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не є такими, що підтверджуються будь-якими реальними дослідженнями серед професійної спільноти чи широкого кола споживачів судових послуг, які наведені в досліджуваному проекті Антикорупційної стратегії. Між тим, за інформацією Державної судової адміністрації України, до судів у 2019 році надійшло 1 546 774 справи, з яких вирішено 1 399 782 справи, що свідчить про значну довіру до судової влади. Також необґрунтованим видається твердження про недовіру до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, оскільки на момент підготовки НАЗК Проекту Антикорупційної стратегії, наданого для аналізу, вказана Комісія з 6 листопада 2019 року на підставі Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» від 16 жовтня 2019 року № 193-IX (далі – Закон № 193-IX) припинила свою роботу і не виконує повноважень».	**Вища рада правосуддя**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Передусім варто зазначити, що наведений у зауваженні показник надходження справ і кількості вирішених справ свідчить про те, що в Україні фізичні та юридичні особи досить часто: а) користуються своїм конституційним правом на судовий захист; б) притягаються до юридичної відповідальності. Утім, навряд чи цей показник можна вважати таким, що свідчить про високий рівень довіри до суду та у якийсь спосіб свідчить про стан корупції у судовій системі. З позиції Національного агентства, про рівень довіри до суду, Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України можна робити висновки лише з даних, отриманих за результатами ґрунтовних, репрезентативних та неупереджених соціологічних досліджень. І такі дослідження у 2019 – 2020 роках. проводились Так, <u>опитування</u>, проведене Центром Разумкова у лютому 2020 року, засвідчило, що судам (судовій системі загалом) скоріше або цілком довіряють лише ***13,2%*** респондентів,	

			а показники балансу довіри ***(-62,4)*** є найнижчими серед усіх публічних інституцій (https://bit.ly/38RQgkq). Опитування Центру Разумкова і Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, проведене у червні 2019 року, показало, що Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у 2019 році довіряло 16,8%, а Вищій раді правосуддя – ***17,7%*** (https://bit.ly/2ZqjGTR). При цьому слід звернути увагу на те, що теза щодо недовіри до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, стосується виключно діяльності попереднього складу Комісії, повноваження якої були припинені з набранням чинності Законом України від 16 жовтня 2019 року № 193-IX «Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування». Згідно з дослідженням Фонду «Демократичні ініціативи» імені. Ілька Кучеріва (листопад – грудень 2019 року) головними причинами недовіри до судів є корумпованість та безкарність. Найбільше громадян стане довіряти судам, якщо суддівський корпус буде очищено від нечесних суддів. Також відзначаємо, що слід зважати і на показники корупційного досвіду громадян та бізнесу у взаємодії з	

			судами, показники якого наводились у попередніх коментарях. З урахуванням висловленого зауваження, більш детально узагальнені результати аналізу якісних та кількісних показників, проведеного при підготовці проекту Антикорупційної стратегії, будуть викладені у пояснювальній записці до проекту Антикорупційної стратегії	
	Коментар: «У розділі III стратегії першим із пріоритетних сфер запобігання корупції, розділом 3.1 визначений пункт «Справедливий суд». На наше переконання, виділення судової системи як такої, яка першочергово потребує впровадження антикорупційних заходів є дещо передчасною, навіть з огляду на те, що в стратегії, стосовно справедливого суду висвітлені 4 проблеми, які побічно стосуються корупції. Наголосимо на тому, як зазначалося в інших зауваженнях, стратегія не містить конкретних показників, інформації, посилань на обґрунтовані позиції державних органів, висновки міжнародних експертних органів, даних авторитетних соціальних досліджень про рівень недовіри до судової влади, рівень корумпованості чи можливої корумпованості судової влади. Тому, усі суб'єктивні судження щодо рівня недовіри до судової влади, її корумпованості та закритості є необґрунтованими та такими, що потребують вивчення та доведення.	**Івано-Франківський окружний адміністративний суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. коментарі до попередніх аналогічних зауважень.	

	Окрім цього, визначаючи пріоритетним необхідність формування справедливого суду НАЗК не здійснило аналізу справедливості та доброчесності працівників органів досудового розслідування, усіх контролюючих органів де корупційні ризики більш реальні і встановлені відповідними рішеннями судів. Не надано також належної оцінки щодо провадження заходів запобігання та протидії корупції в органах прокуратури, національної поліції, органах державної влади, місцевого самоврядування, державних та комунальних підприємствах та ін».			
	Пропозиція: слова «У суспільстві» замінити словами «В експертних колах».	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Не враховано.** Вказане твердження ґрунтується на результатах соціологічного дослідження, яке було проведене соціологічною службою Центру Разумкова спільно з Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва на замовлення Центру політико-правових реформ у червні 2019 року, у межах цього дослідження було опитано 2017 респондентів віком від 18 років, тобто, воно проводилось не лише серед експертів. Результати цього дослідження засвідчили, що зовсім або переважно не довіряли Вищій кваліфікаційній комісії суддів 58% респондентів, так само – Вищій раді правосуддя.	
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**

1) доброчесність є обов'язковою законодавчою вимогою до членів Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;	**Коментар і пропозиції:** «Окрім визнання доброчесності обов'язковою законодавчою вимогою до членів Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, істотним аспектом з точки зору практичної реалізації є забезпечення розробки критеріїв **оцінки доброчесності**. Це можна зробити через Комісію, про яку йдеться у параграфі 3, на основі набутого українського досвіду із залученням міжнародних експертів».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проекту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано.** Про критерії (індикатори) доброчесності та професійної етики йдеться в очікуваному результаті 1 для проблеми 3.1.2. Їх має розробити Вища кваліфікаційна комісія суддів спільно з Громадською радою доброчесності та Громадською радою міжнародних експертів.	1) доброчесність визначена як обов'язкова законодавча вимога до членів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів, дисциплінарних органів у системі правосуддя;
2) чинний склад Вищої ради правосуддя перевірено на предмет відповідності вимогам доброчесності та професійної етики тимчасовою незалежною Комісією з питань доброчесності з представників (у рівних частинах) Ради суддів України, фахової громадськості	**Коментар:** «Щодо запровадження перевірки членів Вищої ради правосуддя через механізм створення «тимчасової незалежної Комісії з питань доброчесності», яка за своєю суттю та повноваженнями є аналогічною комісії, що була передбачена статтею 28-1 Закону № 193-IX, необхідно, відзначити, що такий механізм не відповідає Конституції України, що встановлено рішенням Конституційного Суду України від 11 березня 2020 року № 4-р/2020, в пункті 6.1 якого вказано: «... Комісія наділена повноваженнями щодо контролю за діяльністю членів Вищої ради правосуддя ... , проте ці повноваження не	**Вища рада правосуддя**	**Враховано частково.** Наведене вище зауваження про неконституційність такої Комісії ґрунтується передусім на Рішенні Конституційного Суду України від 11.03.2020 № 4-р/2020. Утім, у зауваженні наводиться цитата з цього рішення з упущенням значної частини тексту, важливого для правильного розуміння позиції Конституційного Суду України. Оригінальний і повний варіант абзацу 5 п. 6.1 цього Рішення Конституційного Суду України має таку редакцію:	2) відбір нових членів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України здійснюється незалежною комісією з представників (у рівних частинах) Ради суддів України, громадськості та міжнародних експертів; чинний

та міжнародних партнерів України. Члени, що не відповідали цим вимогам, втратили посаду;	мають конституційної основи». З огляду на викладене Вища рада правосуддя дійшла до висновку, що проект Антикорупційної стратегії, який у разі ухвалення стане спеціальним нормативним актом, не може суперечити чинному конституційному регулюванню суспільних відносин. Більш того, неспроможність п'яти публічних інституцій щодо ефективного впровадження чинного антикорупційного законодавства не може виправдати порушення Конституції України шляхом створення шостої публічної інституції тимчасової незалежної Комісії з питань доброчесності».		*«Комісія наділена повноваженнями щодо контролю за діяльністю членів Вищої ради правосуддя та суддів Верховного Суду, проте ці повноваження не мають конституційної основи. Зазначені положення Закону № 1798 зі змінами та Закону № 193 не узгоджуються зі статтями 126, 131 Конституції України, оскільки виключними повноваженнями притягувати суддів Верховного Суду до відповідальності наділено Вищу раду правосуддя, і ці конституційні повноваження не можуть бути делеговані іншим органам або установам»*. Отже, вказаний висновок Конституційного Суду України базується насамперед на тому, що Комісію з питань доброчесності та етики було наділено повноваженнями зі «здійснення моніторингу інформації про суддів Верховного Суду з метою виявлення дисциплінарних порушень…». У проекті Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки такі очікувані результати відсутні. Нижче, у абзаці 6 п. 6.1 Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2020 року № 4-р/2020 у справі № 1-304/2019(7155/19), зазначено таке: *«Конституційний Суд України також зазначає, що орган, установу, утворені при*	склад Вищої ради правосуддя перевірено на предмет відповідності вимогам доброчесності та професійної етики; нові члени Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідають цим вимогам; члени, що не відповідали цим вимогам, втратили посаду;

			конституційному органі, закон не може наділяти контрольною функцією щодо цього конституційного органу». Таким чином, неконституційність положення про відповідну Комісію, на думку Конституційного Суду України, була зумовлена наділенням органу, створеного при конституційному органі, контрольними повноваженнями щодо такого органу. Водночас проект Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки містить положення щодо зовсім іншої комісії, яка буде **незалежною.** Ця комісія не утворюватиметься при Вищій раді правосуддя та не складатиметься наполовину з членів Вищої ради правосуддя. Крім того, вона не здійснюватиме контроль за чинними членами Вищої ради правосуддя. Її головне призначення – забезпечити належне оцінювання доброчесності кандидатів до Вищої ради правосуддя, а також, як виняток, провести одноразове оцінювання членів Вищої ради правосуддя за критеріями доброчесності та професійної етики.. Варто також звернути увагу на те, що ***запропоновані у проекті Антикорупційної стратегії на 2020 – 2024 роки підходи цілком узгоджуються із міжнародними***	

			зобов'язаннями України, викладеними у: 1) **Листі про наміри** та доданому до нього **Меморандумі про економічну і фінансову політику** щодо нової 18-ти місячної Програми Міжнародного валютного фонду Stand-by для України, який 2 червня 2020 року від імені України було підписано Президентом України, Прем'єр-міністром України, Міністром фінансів України та Головою Національного банку України. Так, у п. 26 Меморандуму про економічну і фінансову політику щодо нової 18-ти місячної Програми Stand-by для України від 2 червня 2020 року зазначено таке: *«Через поправки до Закону про ВРП (Закон №2016/1798-VIII) та відповідно до рішення Конституційного суду, прийнятого у березні 2020 року, буде створена комісія для попередньої перевірки потенційних кандидатів у ВРП та оцінки їх доброчесності. Ця комісія проведе аналогічну одноразову перевірку діючих членів ВРП. Принаймні половина членів комісії будуть шанованими експертами з визнаними етичними стандартами та судовим досвідом, у тому числі з відповідним досвідом інших країн»*. 2) **Меморандумі про взаєморозуміння між Україною та**	

			Європейським Союзом (щодо отримання Україною макрофінансової допомоги Європейського Союзу у сумі до 1 мільярда 200 мільйонів євро), який 23 липня 2020 року від імені України було підписано Прем'єр-міністром України, Міністром фінансів України та Головою Національного банку України. У п. 3 Додатку I до цього Меморандуму зазначено таке: «*3. Органи державної влади посилять незалежність, доброчесність та ефективне функціонування судової влади, органи влади приймуть поправки до закону про судову реформу, беручи до уваги висновки Венеціанської комісії, у тому числі шляхом внесення законодавчих поправок для забезпечення:* *а) створення нової Вищої кваліфікаційної комісії суддів України шляхом прозорої процедури відбору, що проводиться Конкурсною комісією з міжнародною участю; та* *б) створення Комісії з питань етики з міжнародною участю, яка мала б повноваження:* *1) здійснювати одноразову оцінку доброчесності та етичності членів Вищої ради правосуддя та рекомендувати їх звільнення органам обрання (призначення) у випадках*	

			виявлення невідповідності членів Вищої ради правосуддя стандартам; та 2) створення переліку попередньо відібраних кандидатів у Вищу раду правосуддя, з якого органи обрання (призначення) членів Вищої ради правосуддя, будуть висувати свої кандидатури». З урахуванням зазначеного, формулювання цього очікуваного результату буде уточнено для повної узгодженості із наведеними намірами.	
	Коментар: «Комісія з питань доброчесності та етики, передбачена Законом 193, була визнана неконституційною КСУ у лютому 2020 року. Відсторонення чинних членів Вищої ради правосуддя з посади з підстав, яких не існувало в той час, коли вони вступали на посаду, суперечить принципу верховенства права у правовій визначеності та є вразливим до конституційного перегляду». **Пропозиція:** узгодити з положеннями Меморандуму між урядом та МВФ.	Спільний висновок Проекту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників	**Пропозицію враховано.** **Коментар взято до уваги.** Формулювання цього очікуваного стратегічного результату уточнено з урахуванням тих намірів, які висловлені у Меморандумі про економічну та фінансову політику, який є додатком до Листа про наміри 18124/0/2-20 від 02.06.2020, підписаному Президентом України, Прем'єр-міністром України, Міністром фінансів України та Головою Національного банку України; Меморандумі про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором, підписаним у липні 2020 року. Додатково див. коментар до попередніх зауважень до цього очікуваного результату.	

		USAID/Україна		
	Зауваження: «Підпунктами 2, 3 підпункту 3.1.1 пункту 3.1 розділу III Проекту Стратегії, як очікувані стратегічні результати пропонується передбачити те, що *чинний склад Вищої ради правосуддя перевірено на предмет відповідності вимогам доброчесності та професійної етики тимчасовою незалежною Комісією з питань доброчесності з представників (у рівних частинах) Ради суддів України, фахової громадськості та міжнародних партнерів України. Члени, що не відповідали цим вимогам, втратили посади. Відбір нових членів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України здійснюється конкурсною комісією з представників (у рівних частинах) Ради суддів України, фахової громадськості та міжнародних партнерів України; нові члени Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідають вимогам доброчесності та професійної етики.* Щодо цього слід зазначити, що 02 червня 2020 року Президентом України, Прем'єр-міністром України, Міністром фінансів України та Головою Національного банку України підписано Лист про наміри та Меморандум про економічну та фінансову політику (далі – Меморандум) (№ 18124/0/2-20). 09 червня 2020 року Рада директорів Міжнародного валютного фонду схвалила Лист про наміри та Меморандум, які містять	**Міністерство юстиції України**	**Враховано.** Вказаний очікуваний результат запропоновано з урахуванням тих намірів, які висловлені у Меморандумі про економічну та фінансову політику, який є додатком до Листа про наміри 18124/0/2-20 від 02.06.2020, підписаному Президентом України, Прем'єр-міністром України, Міністром фінансів України та Головою Національного банку України; Меморандумі про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором, підписаним у липні 2020 року. Також це враховано у пояснювальній записці до проекту Антикорупційної стратегії.	

	заходи та умови, що реалізував та планує реалізувати і дотримуватись Уряд України та Національний банк України протягом періоду дії програми у 2020 – 2021 роках, а також конкретні кроки, необхідні для успішного проходження переглядів та отримання наступних траншів за програмою. Так, відповідно до пункту 26а Меморандуму Україна взяла на себе такі зобов'язання: «Внесемо зміни до Закону про Вищу раду правосуддя (ВРП) з метою посилення якості відбору для того, щоб членами ВРП були люди з бездоганною репутацією та доброчесністю (до кінця жовтня 2020 року структурний маяк). Через поправки до Закону про ВРП (Закон № 2016/1798-VIII) та відповідно до рішення Конституційного суду, прийнятого у березні 2020 року, буде *створена комісія для попередньої перевірки потенційних кандидатів у ВРП та оцінки їх доброчесності. Ця комісія проведе аналогічну одноразову перевірку діючих членів ВРП.* Принаймні половина членів комісії будуть шанованими експертами з визнаними етичними стандартами та судовим досвідом, у тому числі з відповідним досвідом інших країн. Комісія надасть зазначеним експертам вирішальну роль та вирішальний голос. Крім того, поправками будуть визначені процедури та критерії процесу попереднього відбору кандидатів у ВРП, включаючи оголошення комісією про подання заявок. Далі комісія номінуватиме щонайменше двох кандидатів на кожну вакансію, які будуть направлені до			

	відповідних органів призначення, визначених Конституцією, для остаточного відбору та затвердження. *У разі негативної оцінки комісією діючого члена ВРП, комісія направить рекомендацію щодо звільнення відповідному органу з призначення».*			
	Коментар: «Очевидний брак координації заходів, які вживаються – останній законопроект 7311 із змінами до Закону «Про судоустрій і статус суддів» не передбачає створення **Комісії з питань доброчесності** при Вищій раді юстиції (ВРЮ)».	Антикорупцій на ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проекту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Вказаний очікуваний результат запропоновано з урахуванням тих намірів, які висловлені у Меморандумі про економічну та фінансову політику, який є додатком до Листа про наміри 18124/0/2-20 від 02.06.2020, підписаному Президентом України, Прем'єр-міністром України, Міністром фінансів України та Головою Національного банку України; Меморандумі про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором, підписаним у липні 2020 року. Законопроект 3711 дійсно не забезпечує виконання цих намірів.	
	Коментар: «Це надзвичайно спірне питання, оскільки НАЗК знає і залежить від того, щоб Президент і Рада домовились про переглянуте законодавство щодо реформи правосуддя, яке не входить у сферу діяльності антикорупційних органів.	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. попередній коментар до цього очікуваного результату.	

	Не є зрозумілим, чи нещодавнім законопроектом Президента досягнуто цієї мети».			
	Коментар: «У підпункті 3.1.1 пункту 3.1 розділу III очікуваними стратегічними результатами визначено: «2) чинний склад Вищої ради правосуддя перевірено на предмет відповідності вимогам доброчесності та професійної етики тимчасовою незалежною Комісією з питань доброчесності з представників (у рівних частинах) Ради суддів України, фахової громадськості та міжнародних партнерів України. Члени, що не відповідали цим вимогам, втратили посаду; 3) відбір нових членів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України здійснюється конкурсною комісією з представників (у рівних частинах) Ради суддів України, фахової громадськості та міжнародних партнерів України; нові члени Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідають вимогам доброчесності та професійної етики; 4) усунуто можливості прийняття членом Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів України рішень в умовах конфлікту інтересів». Заходи, вказані у підпункті 2 підпункту 3.1.1 пункту 3.1 розділу III, не відповідають Конституції України. Так, Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 11 березня 2020 року № 4-р/2020 зазначив, що «Комісія наділена повноваженнями щодо контролю за діяльністю членів Вищої ради правосуддя та суддів Верховного Суду, проте ці	**Верховний Суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. коментарі до попередніх зауважень щодо цього очікуваного результату.	

	повноваження не мають конституційної основи». Також Конституційний Суд України наголосив на тому, що орган, установу, утворені при конституційному органі, закон не може наділяти контрольною функцією щодо цього конституційного органу (абзаци п'ятий та шостий підпункту 6.1. пункту б мотивувальної частини)».			
	Коментар: «У підпункті 3.1.1. пункту 3.1. розділу III очікуваними стратегічними результатами визначено такі, що свідчать про намагання утворити при Вищій раді правосуддя певну конкурсну комісію для перевірки доброчесності її членів. Такі положення прямо суперечать частині другій статті 131 Конституції України, яка визначає кількісний склад Вищої ради правосуддя та процедуру призначення/обрання її членів. У рішенні від 11 березня 2020 року № 4-р/2020 Конституційний Суд України надав оцінку можливості утворення будь-якого допоміжного органу при Вищій раді правосуддя. Суд дійшов висновку, що конституційні повноваження Вищої ради правосуддя не можуть бути передані жодному іншому органу. Також суд зазначив, що орган, установу, утворені при конституційному органі, закон не може наділяти контрольною функцією щодо цього конституційного органу».	**Рада суддів України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. коментарі до попередніх зауважень щодо цього очікуваного результату.	
	Коментар: «Запровадження перевірки членів Вищої ради правосуддя «тимчасовою незалежною Комісією з питань доброчесності», яка за	**Асоціація розвитку суддівського самоврядуван**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. коментарі до попередніх	

	своєю суттю та повноваженнями є аналогічною комісії, що була передбачена статтею 28-1 Закону № 193-IX, не відповідає Конституції України, що встановлено рішенням Конституційного Суду України від 11 березня 2020 року № 4-р/2020, в пункті 6.1 якого вказано: «...Комісія наділена повноваженнями щодо контролю за діяльністю членів Вищої ради правосуддя..., проте ці повноваження не мають конституційної основи». Проект Антикорупційної стратегії не може суперечити чинному конституційному регулюванню суспільних відносин. Більш того, неспроможність п'яти публічних інституцій щодо ефективного впровадження чинного антикорупційного законодавства не може виправдати порушення Конституції України шляхом створення шостої публічної інституції - тимчасової незалежної Комісії з питань доброчесності. Заходи, передбачені п.п. 3.1.1–3.1.3 Антикорупційної стратегії, зводяться до перевірки доброчесності судді та не мають жодного відношення до сфери запобігання корупції. Доброчесність є конституційною вимогою до судді. Це елемент його статусу. Усі судді апріорі відповідають цій конституційній вимозі. Виходячи з конституційних засад поваги до гідності людини та необхідності забезпечення авторитету державної влади, Антикорупційна стратегія, як і будь-який інших нормативний акт, не може виходити з презумпції недоброчесності осіб, що входять до складу державних органів.	**ня України**	зауважень щодо цього очікуваного результату.	

	Публічний сумнів у доброчесності підриває суспільну довіру до державної влади. З огляду на це, додаткова перевірка доброчесності судді або члена ВРП спеціально створеними тимчасовими органами може вплинути на незалежність суддів та членів ВРП, що не відповідає Конституції України!».			
3) відбір нових членів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України здійснюється конкурсною комісією з представників (у рівних частинах) Ради суддів України, фахової громадськості та міжнародних партнерів України; нові члени Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідають вимогам доброчесності та професійної етики;	**Пропозиція:** передбачити можливість залучення «міжнародних експертів» (форми залучення не повинні пояснюватися в цьому документі).	Антикорупцій на ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проекту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано.** Можливість залучення міжнародних експертів передбачена у новому формулюванні попереднього очікуваного стратегічного результату. Що стосується форми такого залучення, то її опис узгоджено із Меморандумом про економічну та фінансову політику, який є додатком до Листа про наміри 18124/0/2-20 від 02.06.2020, підписаному Президентом України, Прем'єр-міністром України, Міністром фінансів України та Головою Національного банку України.	**Виключено**
	Коментар: «Стосовно підпункту 3 підпункту 3.1.1 пункту 3.1 розділу III необхідно зазначити, що фахова громадськість може сприяти роботі конкурсних комісій, однак не може брати участі в ухваленні рішень щодо результатів конкурсів на відповідні посади».	**Верховний Суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Твердження Верховного Суду про те, що фахова громадськість «не може брати участі в ухваленні рішень щодо результатів конкурсів на відповідні посади», висловлене без	

			наведення будь-якого обґрунтування на користь такої тези. Водночас, у звіті Європейської мережі судових рад «Стандарти: Несуддівські члени в суддівському врядуванні» йдеться про важливу роль представників громадськості в органах суддівського врядування: «Ми вважаємо, що важливо мати зовнішню перспективу щодо суддівського врядування з участю не лише правників-професіоналів, на відміну від суддів (адвокатів, професорів права тощо), але й тих, хто може привнести справжню несуддівську перспективу, що представляє погляди громадянського суспільства та громадськості... . Концепція позасудового представництва в судовій владі базується на ідеї, що для верховенства права та ефективного правосуддя судова влада повинна відображати та залишатися на зв'язку з громадянським суспільством. Несуддівські члени можуть піднести до судової влади дзеркало, показуючи іншу сторону певних питань... . Присутність несудових членів у судових радах та інших відповідних органах сприяє просуванню культури довіри та відкритості в судовій системі, щоб суддівський корпус в цілому відповідав суспільству, в якому він працює, виконував свої	

			завдання прозоро, ефективно та справедливо... . Ефективна участь несуддівських членів у роботі судових рад та інших відповідних органів сприяє уникненню власного інтересу – фактичного чи такого, що сприймається ззовні, самозахисту чи замкнутості судової влади, а також надає судовій владі більшу легітимність та посилення ролі судової влади як опікуна та захисника основоположних прав кожного громадянина».	
	Коментар: «Запровадження нового порядку формування ВРЮ потребує внесення змін до Конституції».	Антикорупцій на ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проекту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Досягнення цього очікуваного результату не потребуватиме змін до Конституції України. У ст. 131 Конституції України визначено суб'єктів обрання (призначення) членів Вищої ради правосуддя. Разом з тим, у цій же статті Конституції України вказано, що «Порядок обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя визначається законом». Це дозволяє досягнути вказаного очікуваного результату без внесення змін до ст. 131 Конституції України.	
4) усунуто можливості прийняття	**Коментар:** «Зроблений у підпункті 4 підпункту 3.1.1	**Верховний Суд**	**Взято до уваги.**	3) усунуто можливості

членом Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів України рішень в умовах конфлікту інтересів.	пункту 3.1 розділу III висновок про існування можливості прийняття членами Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів України рішень в умовах конфлікту інтересів є необґрунтованим, оскільки у чинному законодавстві вже визначено механізми запобігання та врегулювання конфлікту інтересів».		**Відповідь / реакція на коментар.** Дійсно, законодавство передбачає механізми запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, однак: - по-перше, існує потреба удосконалення та узгодження окремих положень Закону України «Про Вищу раду правосуддя», Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо процедур запобігання та врегулювання конфлікту інтересів для членів Вищої ради правосуддя та членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів відповідно; - по-друге, слід забезпечити належне застосування відповідних положень на практиці.	прийняття членом Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів України рішень в умовах конфлікту інтересів.
	Коментар: «Детально описана в цьому положенні заборона вже існує в Законах про Вищу раду правосуддя та запобігання корупції, але реальність на місцях інша».	Спільний висновок Проекту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн),	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. попередній коментар.	

		Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**		
3.1.2. Проблема. Доброчесність і професійна етика як конституційні вимоги до суддів не впроваджені на практиці, а оцінювання цих вимог не є прозорим і передбачуваним.	**Коментар:** «Не існує конституційної вимоги щодо доброчесності та етики суддів, але її встановлено Законом про судоустрій та статус суддів у ст. 57 (текст присяги) та ст. 62 (обов'язок заповнення декларації про доброчесність)».	Спільний висновок Проекту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Відповідь / реакція на коментар.** Це зауваження є хибним у тій частині, що «не існує конституційної вимоги щодо доброчесності та етики суддів». Відповідно до ч. 3 ст. 127 Конституції України «на посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, **<u>доброчесним</u>** та володіє державною мовою. Законом можуть бути передбачені додаткові вимоги для призначення на посаду судді».	**3.1.2. Проблема.** Доброчесність і професійна етика як стандартні вимоги до суддів недостатньо впроваджені на практиці, а оцінювання цих вимог не завжди є прозорим і передбачуваним.
	Коментар: «У проекті Антикорупційної стратегії	**Асоціація розвитку**	**Взято до уваги.**	

	безпідставно зазначається про непрозорість діяльності суддів та членів органів суддівського врядування. Усі судові засідання, окрім виняткових, відповідно до вимог процесуальних кодексів є відкритими, уся інформація, що стосується правосуддя, є доступною».	**суддівського самоврядування України**	**Відповідь / реакція на коментар.** Проект не містить твердження про непрозорість діяльності суддів, а констатує проблему недостатньої прозорості діяльності Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів. Ця проблема підтверджується низкою моніторингових звітів міжнародних партнерів України та громадських організацій, а також рішень Верховного Суду (йдеться, зокрема, про недостатнє вмотивування рішень цих органів, неоприлюднення частини рішень, незабезпечення доступу до публічної інформації тощо).	
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) Вищою кваліфікаційною комісією суддів України спільно з Громадською радою міжнародних експертів і Громадською радою доброчесності розроблено та впроваджено в практику чіткі і передбачувані критерії (індикатори) доброчесності та	**Коментар:** «У законодавстві України діяльність Громадської ради міжнародних експертів було визначено з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України (далі – Комісія) у встановленні для цілей кваліфікаційного оцінювання відповідності кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду критеріям доброчесності та не передбачено можливості одночасної участі Громадської ради доброчесності та Громадської ради міжнародних експертів у сприянні роботи зазначеної Комісії».	**Верховний Суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Судді в Україні мають єдиний статус, що передбачено Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Такий принцип закріплений і у рішеннях Конституційного Суду України. До всіх суддів застосовується вимога бути доброчесними, яка закріплена у ст. 127 Конституції України. Ст. 127 Конституції України визначає, що до суддів спеціалізованих судів, яким є і	1) Вищою кваліфікаційною комісією суддів спільно з Громадською радою міжнародних експертів і Громадською радою доброчесності розроблено та впроваджено в практику чіткі і передбачувані критерії (індикатори)

професійної етики для кваліфікаційного оцінювання суддів і добору нових суддів;			Вищий антикорупційний суд, законом можуть бути встановлені інші вимоги, але вони мають стосуватись лише освіти або стажу професійної діяльності. Натомість, не можуть встановлюватись особливі вимоги до доброчесності суддів спеціалізованих судів. З цього випливає, що оцінювання відповідності суддів, кандидатів на посади суддів критеріям доброчесності та професійної етики має здійснюватися незалежно від того, чи особа обіймає посаду судді (претендує на посаду судді) у спеціалізованому чи будь-якому іншому суді. Таким чином, спільне напрацювання критеріїв дозволить забезпечити єдині підходи до оцінювання відповідності суддів, кандидатів на посади суддів критеріям доброчесності та професійної етики, що, у свою чергу, відповідає принципу єдності статусу суддів. Разом з тим, досягнення цього очікуваного результату ніяким чином не суперечить тому, що застосування цих критеріїв (індикаторів) буде здійснюватись Громадською радою доброчесності та Громадською радою міжнародних експертів у тих законодавчо визначених процедурах, де вони сприяють Вищій	доброчесності та професійної етики для кваліфікаційного оцінювання суддів і добору нових суддів;

			кваліфікаційній комісії суддів. Слід додатково відзначити, що Громадська рада доброчесності та Громадська рада міжнародних експертів вже мають затверджені ними критерії (індикатори), які застосовувались на практиці у межах визначених законом процедур, а тому такий попередній досвід буде корисним для напрацювання спільних критеріїв (індикаторів).	
	Коментар і пропозиція: «Підпункт 1 пункту 3.1.2 стратегії: «Вищою кваліфікаційною комісією суддів України спільно з Громадською радою міжнародних експертів і Громадською радою доброчесності розроблено та впроваджено в практику чіткі і передбачувані критерії (індикатори) доброчесності та професійної етики для кваліфікаційного оцінювання суддів і добору нових суддів», необхідно доповнити – Вищою радою правосуддя та Радою суддів України, як органами, які повинні приймати участь у формуванні критеріїв доброчесності».	**Івано-Франківський окружний адміністративний суд**	**Не враховано.** Формулювання цього очікуваного результату передбачає, що напрацювання відповідних критеріїв (індикаторів) має бути покладене на Вищу кваліфікаційну комісію суддів як той орган, який здійснює оцінювання відповідності судді, кандидата на посаду судді критеріям доброчесності та професійної етики, а участь Громадської ради доброчесності та Громадської ради міжнародних експертів зумовлені тим, що до їх завдань належить сприяння встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності. Відповідні суб’єкти можуть проводити консультації із будь-якими іншими суб’єктами при напрацюванні таких критеріїв (індикаторів), у тому числі з Вищою радою правосуддя та Радою суддів	

			України.	
2) під час оцінювання доброчесності суддів/кандидатів на посаду судді застосовується стандарт доказування «обґрунтований сумнів у доброчесності», тобто всі неспростовані сумніви у доброчесності судді тлумачаться не на його користь;	**Коментар:** «Підпунктом 2 підпункту 3.1.2 пункту 3.1 розділу III Проекту Стратегії одним із очікуваних стратегічних результатів пропонується передбачити, що *під час оцінювання доброчесності суддів/кандидатів на посаду судді застосовується стандарт доказування «обґрунтований сумнів у доброчесності», тобто всі неспростовані сумніви у доброчесності судді тлумачаться не на його користь.* Разом з тим у підпункті 1 підпункту 3.1.2 пункту 3.1 розділу III Проекту Стратегії передбачено, що Вищою кваліфікаційною комісією суддів України спільно з Громадською радою міжнародних експертів і Громадською радою доброчесності будуть розроблені та впроваджені в практику чіткі і передбачувані критерії (індикатори) доброчесності та професійної етики для кваліфікаційного оцінювання суддів і добору нових суддів. Оскільки такі критерії (індикатори) доброчесності суддів будуть предметом обговорення державних органів та громадськості, в тому числі за участю міжнародних експертів, вважаємо, що визначення стандарту доказування «обґрунтований сумнів у доброчесності» як одного із очікуваних стратегічних результатів вказаної Стратегії є завчасним. Крім того, запропонована уніфікація підходів під час оцінювання доброчесності	**Міністерство юстиції України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Питання стандарту доказування, який буде застосовуватись у процедурах оцінки відповідності судді, кандидата на посаду судді критеріям доброчесності може бути розглянуто відокремлено від питання критеріїв (індикаторів) такого оцінювання. У звіті «Відбір та оцінювання суддів в Україні», підготовленому групою експертів для проекту міжнародної технічної допомоги «PRAVO-Justice» зазначалось: «Іноді ВККСУ під час відбору до Верховного Суду вдавалася до «звичайного судового процесу». Більше того, цей «судовий» підхід іноді застосовувався з урахуванням принципу презумпції невинуватості, який застосовується при кримінальному провадженні. Це призвело до розподілу обов'язку доказування у спосіб, коли рішення щодо суддів/кандидатів на суддівські посади виносилося скоріше на основі «доведених» фактів, аніж на підставі розумних обґрунтованих сумнівів, припущень та підозри. Такий підхід не відповідає ідеї та характеру відбору/кваліфікаційного оцінювання суддів»; «…якщо	2) під час оцінювання доброчесності кандидатів на посаду судді застосовується стандарт доказування «обґрунтований сумнів у доброчесності»;

	судді та кандидата на посаду судді та застосування стандарту доказування «обґрунтований сумнів у доброчесності» може свідчити про порушення конституційного принципу презумпції невинуватості. Як приклад, звертаємо увагу, що згідно з частиною другою статті 17 Кримінального процесуального кодексу України ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи *поза розумним сумнівом.* Відповідно до прецедентної практики Європейського суду з прав людини при оцінці доказів суд керується критерієм доведення «поза розумним сумнівом». Таке доведення згідно з позицією суду має випливати із сукупності ознак чи неспростовних презумпцій, достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою (справа «Козинець проти України»). Також у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави суд виносить рішення на користь тієї сторони, *сукупність доказів якої є більш переконливою* порівняно з сукупністю доказів іншої сторони (частина четверта статті 89 Цивільного процесуального кодексу України). Зазначені процесуальні стандарти доведення застосовуються відповідно до закону судом, тоді як стандарт доказування «обґрунтований сумнів у доброчесності»		існують певні припущення або інформація, які зачіпають репутацію кандидата, він повинен довести зворотне або детально пояснити і відповісти на всі питання/припущення. Враховуючи ситуацію в Україні, де рівень довіри громадян до судів є низьким, а також мету судової реформи щодо створення нової професійної та чесної судової системи, таке перекладення обов'язку доказування на кандидатів є обґрунтованим»; «експерти вважають важливим уточнити в законодавстві та практиці ВККСУ поняття припущення та накладення обов'язку доказування, особливо (але не обмежуючись) щодо питань статків незрозумілого походження та аналогічних питань, що ставлять під сумнів доброчесність кандидата». Відзначаємо, що йдеться про застосування стандарту доказування «обґрунтований сумнів у доброчесності» лише у межах процедур добору та кваліфікаційного оцінювання суддів. Презумпція невинуватості не може застосовуватись у межах цих процедур, оскільки вона є засадою кримінального судочинства.	

	повинен бути відображений у порядку та методології кваліфікаційного оцінювання, що затверджується Вищою кваліфікаційною комісією суддів України відповідно до частини п'ятої статті 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».			
	Коментар: «Запропонований до застосування під час оцінювання доброчесності суддів/кандидатів на посаду судді стандарт доказування «обґрунтований сумнів у доброчесності», тобто коли всі неспростовані сумніви у доброчесності судді тлумачаться не на його користь, суперечить презумпції невинуватості».	**Верховний Суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. попередній коментар до цього очікуваного результату.	
	Коментар: «Обґрунтований сумнів у доброчесності», який пропонується застосувати як стандарт для оцінки діяльності судді, суперечить презумпції невинуватості, а тому є неприйнятним, як і механізм перегляду рішень попереднього складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України як такий, що суперечить принципу правової визначеності.	**Рада суддів України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. попередній коментар до цього очікуваного результату.	
	Коментар: «ГРМЕ застосовувала стандарт «обґрунтованого сумніву» у відборі кандидатів до ВАКС. Будь-який кандидат, стосовно доброчесності якого є обґрунтований сумнів, має бути виключеним з відбору. Здається, що цей стандарт «обґрунтованого сумніву» є вищим за той, що був використаний ГРМЕ. Можливо якісь неточності у перекладі, але розумний	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** У проекті Антикорупційної стратегії зазначено про застосування стандарту доказування «обґрунтованого сумніву», а зауваження викликане недосконалістю перекладу проекту Антикорупційної стратегії	

	стандарт для оцінювання доброчесності добре спрацював і його слід більш широко застосовувати у процесі відбору суддів в Україні».		англійською мовою. Тому формулювання очікуваного результату не потребує будь-яких змін у цій частині.	
	Коментар: «Підпункт 2 пункту 3.1.2 стратегії: «під час оцінювання доброчесності суддів / кандидатів на посаду судді застосовується стандарт доказування «обґрунтований сумнів у доброчесності», тобто всі неспростовані сумніви у доброчесності судді тлумачаться не на його користь», необхідно виключити або зміни формулювання, оскільки невизначене ніяким нормативно-правовим актом поняття «обґрунтований сумнів у доброчесності» в цьому ж реченні підміняється поняттям «неспростовані сумніви у доброчесності», що має зовсім інше значення та може бути інструментом зловживання».	**Івано-Франківський окружний адміністративний суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Щодо можливості застосування цього стандарту доказування - див. попередні коментарі до цього очікуваного результату. Також відзначаємо, що поняття "неспростовані сумніви у доброчесності" не може вважатись підміною поняття "обґрунтований сумнів у доброчесності", оскільки йдеться про наявність того самого обґрунтованого сумніву у доброчесності, на спростування якого не було наведено переконливих аргументів та доказів.	
3) запроваджено механізм для перегляду рішень попереднього складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, за якими Вища рада правосуддя відмовилася звільняти з посади судді, через їх невмотивованість, а також рішень про відповідність судді займаній посаді за наявності інформації	**Коментар:** «Також не може бути підтриманим пропоноване у підпункті 3 підпункту 3.1.2 пункту 3.1 розділу III запровадження механізму для перегляду рішень попереднього складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, оскільки це суперечитиме принципу правової визначеності. Забезпечення перевірки доброчесності кандидатів у межах процедур добору нових суддів із залученням Громадської ради доброчесності уже передбачено чинним Законом України «Про судоустрій і статус суддів», а посилення інституційної	**Верховний Суд**	**Враховано**	**Виключено**

про недоброчесність судді (є негативний висновок Громадської ради доброчесності, окрема думка члена комісії або оцінювання проведено без участі Громадської ради доброчесності);	спроможності Громадської ради доброчесності не вбачається за можливе, оскільки Громадська рада доброчесності не є самостійним органом (суб'єктом владних повноважень), уповноваженим ухвалювати рішення, та не володіє правосуб'єктністю у правовідносинах, які виникають у зв'язку з ухваленням рішень Комісією за її участі».			
	Коментар: «Підпункт 3 пункту 3.1.2 стратегії: «запроваджено механізм для перегляду рішень попереднього складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, за якими Вища рада правосуддя відмовилася звільняти з посади судді, через їх невмотивованість, а також рішень про відповідність судді займаній посаді за наявності інформації про недоброчесність судді (є негативний висновок Громадської ради доброчесності, окрема думка члена комісії або оцінювання проведено без участі Громадської ради доброчесності)», необхідно виключити як такий, який суперечить принципу правової визначеності, зокрема стабільності судового рішення. На наше переконання прийняте із дотриманням вимог чинного законодавства рішення Вищої кваліфікаційної комісії України не може бути переглянуте після спливу значного терміну».	**Івано-Франківський окружний адміністративний суд**	**Враховано**	
	Коментар: «Пропозиція щодо запровадження механізму для перегляду рішень **попереднього складу** Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, за якими Вища рада правосуддя відмовилася звільняти з посади	Антикорупцій на ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна	**Враховано**	

	суддів, є спірною з точки зору її конституційності. Її буде оскаржено в Конституційному Суді на підставі порушення незалежності суддівської гілки влади і, ймовірно, буде визнано неконституційною. Таким чином, більш доцільним видається запровадити дієву систему дисциплінарного провадження з чіткими підставами для звільнення судді у разі порушення вимог доброчесності».	місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проекту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		
	Коментар: «Ідея перегляду «заднім числом» рішень ВКК про усунення суддів не відповідає принципам установленого законодавством обмеження та правової визначеності».	Спільний висновок Проекту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та	**Враховано**	

		співробітників **USAID/Україна**		
	Коментар: «Підпунктом 3 підпункту 3.1.2 пункту 3.1 розділу III Проекту Стратегії одним із очікуваних стратегічних результатів пропонується передбачити *запровадження механізму для перегляду рішень попереднього складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, за якими Вища рада правосуддя відмовилася звільняти з посади судді, через їх невмотивованість, а також рішень про відповідність судді займаній посаді за наявності інформації про недоброчесність судді (є негативний висновок Громадської ради доброчесності, окрема думка члена комісії або оцінювання проведено без участі Громадської ради доброчесності).* Положеннями статті 48 Закону № 1402-VIII передбачено, що незалежність судді забезпечується, зокрема, особливим порядком його призначення, притягнення до відповідальності, звільнення та припинення повноважень. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу визначених Конституцією України та законом гарантій незалежності судді. При цьому згідно зі статтею 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом’якшують або скасовують відповідальність особи.	**Міністерство юстиції України**	**Враховано**	

	Також звертаємо увагу, що у Рішенні Конституційного Суду України від 11 червня 2020 року № 7-р/2020 справа № 1-305/2019(7162/19) за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу України вказано, що вимогою верховенства права є дотримання принципу юридичної визначеності, що обумовлює однакове застосування норми права, недопущення можливостей для її довільного трактування. Юридична визначеність норми права є ключовою умовою забезпечення кожному ефективного судового захисту незалежним судом. Конституційний Суд України у Рішенні від 20 червня 2019 року № 6-р/2019 акцентував увагу на тому, що «юридичну визначеність необхідно розуміти через такі її складові: чіткість, зрозумілість, однозначність норм права»; «законодавець повинен прагнути до чіткості та зрозумілості у викладенні норм права. Кожна особа відповідно до конкретних обставин має орієнтуватися в тому, яка саме норма права застосовується у певному випадку, та мати чітке розуміння щодо настання конкретних правових наслідків у відповідних правовідносинах з огляду на розумну та передбачувану стабільність норм права» (абзаци п’ятий, шостий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини). Враховуючи зазначене, а також значний сплив часу з моменту проведення			

	кваліфікаційного оцінювання суддів з метою підтвердження відповідності судді займаній посаді та строків давності притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, вважаємо, що запровадження запропонованого механізму може призвести до порушення принципу правової визначеності».			
4) забезпечено перевірку доброчесності кандидатів у межах процедур добору нових суддів із залученням Громадської ради доброчесності, посиливши її інституційну спроможність;	**Коментар:** «Підпункт 4 пункту 3.1.2 стратегії: «забезпечено перевірку доброчесності кандидатів у межах процедур добору нових суддів із залученням Громадської ради доброчесності, посиливши її інституційну спроможність», поняття «інстанційна спроможність» потребує уточнення, зміст пропозиції є незрозумілим».	**Івано-Франківський окружний адміністративний суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. попередній коментар до цього очікуваного результату. Насамперед, йдеться не про «інстанційну спроможність» Громадської ради доброчесності, жодної інстанційності у діяльності якої не передбачено, а про «інституційну спроможність», таке поняття широко застосовується у контексті можливості певного суб'єкта максимально дієво та ефективно виконувати визначені для нього завдання. Вказаний очікуваний результат визначено відповідно до рекомендацій, висловлених у звіті «Відбір та оцінювання суддів», підготовленому групою експертів проекту міжнародної технічної допомоги «PRAVO-Justice». Так, однією з рекомендацій запропоновано «подальше обговорення питання про надання експертної та технічної підтримки… членів ГРД для забезпечення	3) удосконалено перевірку відповідності критеріям (індикаторам) доброчесності кандидатів у межах процедур добору та призначення нових суддів із залученням Громадської ради доброчесності;

			ефективності та якості перевірок на відповідність критеріям етики та доброчесності, що здійснюються ГРД»	
	Коментар: «Щодо посилення інституційної спроможності ГРД та запровадження додаткових підстав для перегляду рішень попереднього складу ВККС України про відповідність судді займаній посаді за наявності негативного висновку ГРД, окремої думки члена комісії або проведення оцінювання без участі ГРД, то при визначенні такої мети не проаналізовано ефективність попередньої діяльності такої інституції у напрямку антикорупційної політики. Не враховано, що у Фінальному Звіті Ради Європи про результати моніторингу діяльності ГРД (2017) експертами Проекту Ради Європи «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні», вказано, що усі рішення судової ради про призначення, просування по службі, оцінку, дисциплінарну відповідальність та будь-які інші рішення, що стосуються кар'єри суддів, повинні бути обґрунтованими (п.92 Висновку КРЄС №10 (2007) про судову раду на службі суспільству). Однак через вказані у Звіті недоліки щодо нерелевантності інформації, оцінювання судових рішень та різних підходів до конкретних фактів можна дійти висновку, що окремі затверджені ГРД висновки були необґрунтованими або частково необґрунтованими, внаслідок чого були скасовані у подальшому.	**Рада суддів України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. попередній коментар до цього очікуваного результату. Додатково звертаємо увагу на те, що у звіті «Відбір та оцінювання суддів», підготовленому групою експертів проекту міжнародної технічної допомоги «PRAVO-Justice» відзначено необхідність участі громадськості у відповідних процедурах: «Оскільки наразі відбір та оцінювання нових суддів відбувається в умовах низького рівня довіри громадськості, необхідна більша публічність, більша прозорість та **більше залучення громадськості під час запровадження нормативних та інституційних змін**»; «участь громадськості протягом усього процесу є ключовою і такою, що ніколи не відбувалася на такому рівні». Більш того, у цьому звіті надано рекомендацію на довгострокову перспективу «за прикладом Нідерландів та Литви можна розглянути можливість включення до складу ВККСУ більше членів громадськості». У цьому ж звіті описується досвід залучення	

	Таким чином, участь ГРД у попередній судовій реформі не призвела до очікуваних результатів, на що зверталася увага міжнародними експертами. Більше того, у згаданих раніше рекомендаціях GRECO була висловлена думка про необхідність усунення ГРД від процесу призначення суддів та їх оцінювання».		громадськості безпосередньо до діяльності органів суддівського врядування у цих країнах та зазначається, що у Нідерландах загалом показники довіри до суду перебувають на достатньо високому рівні, а довіра до суду у Литві має позитивну динаміку. Таким чином, участь громадськості у процедурах добору та кваліфікаційного оцінювання суддів має бути щонайменше збережена. Для повного розуміння тез, вказаних у згаданому звіті GRECO, у частині щодо самої участі Громадської ради доброчесності слід їх навести більш повно (п. 139): «На думку групи експертів GRECO, роль Громадської ради доброчесності, яка була створена 11 листопада 2016 р. відповідно до нового Закону про судоустрій, є спірною. Залучення громадськості до оцінки етичних стандартів і доброчесності кандидатів на зайняття суддівських посад може мати свої переваги, принаймні у перехідний період у такій державі, як Україна, де судді переважно вважаються корумпованими, а довіра суспільства до існуючих інституцій є низькою. Водночас, група експертів GRECO звертає увагу на занепокоєння деяких респондентів із цього питання. Респонденти зазначають, що залучення таких несудових органів	

			до призначення суддів породжує запитання щодо можливих порушень принципу незалежності судової влади. Також існує думка, що дійсні члени Громадської ради доброчесності вбачають свою роль у перевірці процедури, яку проводить ВКК, у той час як насправді їхня функція полягає лише у наданні допомоги ВКК із відбором кандидатів». Сама ж рекомендація GRECO для України звучить так: «GRECO рекомендує (i) проаналізувати доцільність зменшення кількості органів, які беруть участь у призначенні суддів; (ii) більш чітко визначити завдання та повноваження Громадської ради доброчесності, забезпечити, що її склад відображає різноманіття суспільства, та посилити норми щодо конфліктів інтересу, зокрема, за рахунок запровадження ефективного механізму контролю». Відтак, прямої вказівки на «необхідність усунення ГРД від процесу призначення суддів та їх оцінювання» у звіті не вказано.	
5) нові суди створені замість судів, утворених до внесення змін до Конституції України щодо правосуддя, сформовані за результатами	**Коментар:** «Підпункт 5 пункту 3.1.2 стратегії: «нові суди створені замість судів, утворених до внесення змін до Конституції України щодо правосуддя, сформовані за результатами конкурсу, що визначений перехідними положеннями Конституції», необхідно виключити як дискримінаційний. Судді	**Івано-Франківський окружний адміністративний суд**	**Враховано** Разом із тим, Національне агентство вважає за потрібне звернути увагу на те, що зміст цієї пропозиції ґрунтувався виключно на вимогах Конституції України, у підпункті 5 п. 16-1 Розділу XV якої зазначено	**Виключено**

конкурсу, що визначений перехідними положеннями Конституції;	підтвердили свою здатність здійснювати судочинство шляхом проходження відповідного добору на посаду. Окрім цього формування нових судів здійснюється за умови катастрофічного дефіциту професійних суддів».		таке: «у випадках реорганізації чи ліквідації окремих судів, утворених до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», судді таких судів мають право подати заяву про відставку або **заяву про участь у конкурсі** на іншу посаду судді в порядку, визначеному законом». Конкурс означає вибір на конкурентних засадах найкращих серед претендентів, зокрема й серед суддів-кандидатів. У зв'язку з цим Національне агентство наголошує, що виключення цього підпункту з проекту Антикорупційної стратегії НЕ знімає питання про необхідність реалізації зазначених вище норм Конституції України.	
	Коментар: «Результат, що визначений як «нові суди створені замість судів, утворених до внесення змін до Конституції України щодо правосуддя, сформовані за результатами конкурсу, що визначений перехідними положеннями Конституції», є абсолютно незрозумілим; руйнування чинної системи судів не можна підтримати».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено	**Враховано** Разом з тим, Національне агентство вкотре звертає увагу, що в цьому підпункті <u>не йдеться про руйнування системи судів</u>, а лише говориться про створення нових окружних судів, шляхом укрупнення невеликих судів, яке <u>давно заплановане</u>. Цей процес зміцнення інституційної спроможності судів підтримується міжнародними партнерами України.	

		коментарями Проекту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	Додатково див. попередній коментар до цього очікуваного результату.	
	Коментар: «Замінити формулювання на «проведення та завершення конкурсного відбору до нового суду, утвореного замість судів, які сформовано до внесення змін до Конституції України щодо правосуддя».	Спільний висновок Проекту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. коментар до попередніх зауважень.	
6) Вища кваліфікаційна комісія суддів України проводить процедури оцінювання і				4) вдосконалено механізм проведення Вищою кваліфікаційною комісією суддів

конкурсні процедури без невиправданих затримок;				України процедур кваліфікаційного оцінювання суддів та конкурсних процедур задля уникнення невиправданих затримок;
7) запроваджено відкритий і поіменний спосіб виставлення балів/голосування членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради правосуддя під час прийняття рішень у процедурах добору та просування суддів (з можливістю встановити кореляцію виставлених кандидатам балів з критеріями оцінювання), а також оприлюднення матеріалів іспитів.	**Пропозиція:** викласти цей пункт у такій редакції: «5) запроваджено об'єктивну та прозору методику виставлення балів / визначення результатів членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради правосуддя під час прийняття рішень у процедурах добору, оцінювання та просування суддів, а також оприлюднення інформації з іспитів.»	**Олександр Новіков**	**Враховано**	5) запроваджено об'єктивну та прозору методику виставлення балів / визначення результатів членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради правосуддя під час прийняття рішень у процедурах добору, оцінювання та просування суддів, а також оприлюднення інформації з іспитів.
	Пропозиція: додати очікуваний стратегічний результат: «доброчесність і професійна поведінка суддів, оскільки законодавчі вимоги до суддів не були застосовані, та оцінка таких вимог не є ані прозорою, ані передбачуваною».	Спільний висновок Проекту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в	**Не враховано**, пропозиція потребує уточнення, оскільки не є зрозумілою.	

		Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**		
3.1.3. Проблема. Відсутність дієвих перманентних механізмів підтримання доброчесності суддівського корпусу.	**Дисциплінарні провадження** потребують перегляду для забезпечення їхньої більшої ефективності та дієвості.	Антикорупцій на ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Проект «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**), Міжнародна фундація виборчих	**Враховано.** Проект антикорупційної стратегії містить очікувані результати, які мають забезпечити досягнення більшої ефективності та дієвості дисциплінарних проваджень щодо суддів.	**3.1.3. Проблема.** Відсутність дієвих перманентних механізмів підтримання доброчесності суддівського корпусу.

		систем (**IFES**)		
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) дисциплінарні палати при Вищій раді правосуддя, сформовані на підставі конкурсу, здійснюють оперативний і справедливий розгляд дисциплінарних справ щодо суддів;	**Пропозиція:** замінити формулювання «на підставі конкурсу» на «на підставі ротації».	Спільний висновок Проекту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Не враховано**, оскільки наразі дисциплінарні палати формуються виключно з членів Вищої ради правосуддя, що, зважаючи на наявність інших повноважень у Вищої ради правосуддя, робить їхню діяльність недостатньо ефективною. Тому зміст цього стратегічного результату у тому, щоб залучати до дисциплінарних палат за конкурсом інших осіб – не з числа членів Вищої ради правосуддя.	1) дисциплінарний орган у системі правосуддя сформований на підставі конкурсу, проведеного незалежною комісією з представників (у рівних частинах) Ради суддів України, громадськості та міжнародних експертів, визначених на підставі пропозицій міжнародних та іноземних організацій здійснює оперативний і справедливий розгляд дисциплінарних справ щодо суддів;
2) підстави дисциплінарної відповідальності судді визначено у спосіб, що дає можливість суддям прогнозувати свою поведінку	**Коментар:** «Чинним законодавством достатньо детально визначені підстави дисциплінарної відповідальності суддів та унормовано роботу дисциплінарних палат Вищої ради правосуддя, зокрема, щодо відкритості дисциплінарної практики щодо суддів, а тому	**Верховний Суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Вказаний очікуваний результат спрямований на виконання рекомендації XIX 4-го раунду оцінювання GRECO щодо України.	2) уточнено перелік та підстави дисциплінарної відповідальності судді та її види у спосіб, що дає можливість суддям

(зокрема, більш чітко визначено ознаки дисциплінарних правопорушень, які стосуються допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя), дисциплінарна практика є послідовною і передбачуваною;	немає необхідності додатково декларувати вказані заходи в Антикорупційній стратегії».		GRECO рекомендувала сформулювати визначення дисциплінарних правопорушень, які стосуються поведінки суддів, більш чітко. Зокрема, варто замінити фразу «норми суддівської етики та стандарти поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду» більш чітким і конкретним формулюванням відповідного правопорушення. Оцінка виконання рекомендацій вказаного раунду оцінювання засвідчила відсутність прогресу у її імплементації.	прогнозувати свою поведінку, зокрема, більш чітко визначено ознаки дисциплінарних правопорушень, які порочать звання судді або підривають авторитет правосуддя, а також вдосконалено та спрощено механізми дисциплінарного розслідування та розгляду дисциплінарних справ;
3) Національне агентство, Рада суддів України та Громадська рада доброчесності мають ефективні механізми ініціювання дисциплінарного провадження стосовно суддів;	**Коментар:** «Надання новим суб'єктам права ініціювання дисциплінарного провадження стосовно суддів – НАЗК та ГРД та запровадження відкритого в режимі реального часу транслювання дисциплінарного розгляду справ щодо суддів ставить під загрозу незалежність судової влади та може використовуватися з метою спроб тиску на суддів».	**Рада суддів України**	**Враховано** Разом із тим, варто звернути увагу на те, що Національне агентство і наразі як юридична особа, уповноважене ініціювати дисциплінарні провадження щодо суддів. На сьогодні таким правом наділені усі юридичні та фізичні особи. Реалізація цього права сама по собі не ставить під загрозу незалежність судової влади, якщо дисциплінарний орган (ВРП та її дисциплінарні палати) її поважає. Натомість, у цьому пункті йшлося про доцільність наділення Національного агентства, Ради суддів України та Громадської ради доброчесності правом відкривати	**Виключено**

			дисциплінарні провадження, якому кореспондував би обов'язок дисциплінарного органу розглянути і вирішити дисциплінарну справу. Але навіть у такому випадку рішення повністю залежатиме від органу суддівського врядування, що жодним чином не підриває гарантій незалежності суддів.	
4) дисциплінарна практика щодо суддів є відкритою: усі рішення дисциплінарного органу та його членів оприлюднюються; дисциплінарний розгляд справ щодо суддів, як правило, є відкритим і транслюється в режимі реального часу;				3) дисциплінарна практика щодо суддів є послідовною та відкритою; усі рішення дисциплінарного органу своєчасно оприлюднюються; дисциплінарний розгляд справ щодо суддів, за загальним правилом, є відкритим і транслюється в режимі реального часу;
	Пропозиція: підпункти 2-4 пункту 3.1.3 стратегії необхідно виключити, як такі, що вже впровадженні та ефективно діють.	**Івано-Франківський окружний адміністративний суд**	**Не враховано**, Див. відповіді на попередні коментарі. Відповідні очікувані результати не впроваджені або є проблеми з їх впровадженням на практиці.	
5) запроваджено дисциплінарний механізм позбавлення статусу суддів у	**Коментар:** «Також не може бути схваленим запропоноване запровадження дисциплінарного механізму позбавлення	**Верховний Суд**	**Враховано частково.** **Відповідь / реакція на коментар.** На сьогодні суддя може вийти у	4) удосконалено підстави та механізми завершення

відставці за поведінку, яка є несумісною зі званням судді, допущену як до, так і після звільнення;	статусу суддів у відставці за поведінку, яка є несумісною зі званням судді, допущену як до, так і після звільнення, оскільки право на відставку є однією із сукупності гарантій держави, які повинні забезпечувати незалежність судді. Судді у відставці не здійснюють правосуддя, а отже, вони апріорі не можуть бути суб'єктами, яких стосуються заходи антикорупційної діяльності».		відставку до завершення дисциплінарних процедур, результатом яких могло би бути його звільнення з посади за істотний дисциплінарний проступок. В цьому разі доцільно припиняти відставку судді або призупиняти вихід у відставку до розгляду дисциплінарного провадження.	дисциплінарного провадження, зокрема, запроваджено механізм завершення розгляду дисциплінарної справи щодо судді навіть у разі подання ним заяви про відставку після відкриття дисциплінарної справи щодо нього;
	Коментар: «Підпункт 5 пункту 3.1.3 стратегії: «запроваджено дисциплінарний механізм позбавлення статусу суддів у відставці за поведінку, яка є несумісною зі званням судді, допущену як до, так і після звільнення», необхідно виключити як такий, що не стосується впровадження заходів протидії чи запобігання корупції. Питання законодавчого врегулювання позбавлення статусу судді у відставці належить до прерогативи виключно органів судової влади».	**Івано-Франківський окружний адміністративний суд**	**Враховано частково.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. попередні коментарі до цього очікуваного результату. Додатково слід зауважити, що відповідно до Конституції України єдиним органом законодавчої влади в Україні є Верховна Рада України. Судова влада не наділена повноваженнями здійснювати законодавче регулювання.	
	Коментар: «Не може бути підтримано запровадження дисциплінарного механізму позбавлення статусу суддів у відставці за поведінку, яка є несумісною зі званням судді, допущену як до, так і після звільнення, оскільки право на відставку є однією із сукупності гарантій держави, які повинні забезпечувати незалежність судді, а своєчасність здійснення дисциплінарних проваджень має забезпечуватися до виходу судді у відставку».	**Рада суддів України**	**Враховано частково.** (див. попередні коментарі до цього очікуваного результату).	
	Пропозиція: змінити абзац так: «надати дисциплінарному органу повноваження щодо порушення дисциплінарних справ та ведення дисциплінарного провадження щодо	Спільний висновок Проекту «Підтримка	**Не враховано**, оскільки пропозиція щодо зміни формулювання не відповідає юридичній термінології українського законодавства.	

	суддів у відставці з можливістю подальшого скасування спеціальних надбавок».	організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**		
6) запроваджено ефективний механізм перевірки законності походження майна судді та його близьких осіб; судді, які не виконали обов'язок довести законність походження такого майна, звільнені з посад;	**Коментар:** «Судді які не підтвердять свої статки, мають бути звільнені».	**Галина Чижик** *(обговорення 02.07.2020)*	**Враховано.** Згідно зі ст. 126 Конституції України однією з підстав звільнення судді є порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна. Натомість, на практиці відсутня процедура для цього. Наявність такої проблеми визнається в проекті Антикорупційної стратегії і очікуваний результат 6 проблеми 3.1.3 передбачає таке: «запроваджено ефективний механізм перевірки законності походження майна судді та його близьких осіб; судді, які не	5) запроваджено ефективний механізм перевірки законності походження майна судді та його близьких осіб; судді, які не підтвердили законність джерел походження майна, звільнені згідно зі статтею 126 Конституції України;

			виконали обов’язок довести законність походження такого майна, звільнені з посад».	
	Коментар: «Наявність дієвих механізмів перевірки законності походження майна осіб, уповноважених на виконання функцій держави, безумовно є важливим для довіри суспільства до органів державної влади, однак при цьому обов'язок доводити законність походження майна не може бути покладено на особу».	**Верховний Суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Згідно зі ст. 126 Конституції України однією з підстав звільнення судді є «порушення обов’язку підтвердити законність джерела походження майна». Таким чином, цей обов’язок вже покладений на суддів, але механізм контролю за його виконанням суддями наразі де-факто відсутній та не застосовується на практиці.	
	Коментар: «Чи ця процедура буде відрізнятися від того, як проводиться перевірка стосовно інших посадовців? Якщо ні, то в цій цілі може не виникнути потреби; це буде враховано у попередніх цілях, що охоплюють більш широко систему декларування активів у розділі 2.4. Якщо є якась причина для виокремлення суддів, то в постановці проблеми повинен бути опис питань».	**Світовий банк**	**Відповідь / реакція на коментар.** Необхідність визначення такого очікуваного результату саме щодо суддів зумовлена наявністю дещо відмінних вимог до них щодо підтвердження законності джерел походження майна. Такі вимоги випливають зі ст. 126 Конституції України.	
7) судді несуть реальну відповідальність за завідомо неправосудні рішення; механізми кримінального переслідування не використовуються для	**Коментар:** «У п. 7 опису результатів, з урахуванням рішення Конституційного Суду України про неконституційність статті 375 КК України в її чинній редакції, варто уточнити, за що саме судді мають нести кримінальну відповідальність. Напевно, за постановлення незаконних та необґрунтованих судових рішень».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано.**	6) механізми кримінального переслідування не використовуються для здійснення тиску на суддів; запроваджено інститут кримінальної

здійснення тиску на суддів.	**Коментар:** «Щодо відповідальності суддів за завідомо неправосудні рішення звертаємо увагу на те, що у Рішенні Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу України від 11 червня 2020 року № 7-р/2020 зазначено, що в статті 375 цього Кодексу не встановлено критеріїв, за якими можна визначити, який вирок, рішення, ухвала або постанова судді (суддів) є «неправосудними», а також не розкрито змісту сполучення слів «завідомо неправосудний», що уможливлює неоднозначне розуміння складу злочину, кваліфікацію якого здійснено за цією нормою (абзац шостий пункту 2.3 мотивувальної частини). Встановлення кримінальної відповідальності за постановлення «завідомо неправосудного» судового рішення створює ризики та можливості для впливу на суддів внаслідок нечіткості та неоднозначності диспозиції статті 375 Кодексу (абзац п'ятий пункту 2.6 мотивувальної частини). Стаття 375 Кримінального кодексу України, визнана неконституційною, втрачає чинність через шість місяців з дня ухвалення Конституційним Судом України Рішення від 11 червня 2020 року (пункт 2 резолютивної частини)».	**Верховний Суд**	**Враховано.**	відповідальності суддів за свавільне зловживання своїми повноваженнями.
	Коментар: «Також, Рада суддів України звертає увагу, що на виконання Рекомендації XIII GRECO «скасувати кримінальне правопорушення «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або	**Рада суддів України**	**Враховано частково.** Додатково слід відзначити, що вказана рекомендація GRECO має такий зміст: «*скасувати кримінальне правопорушення «Постановлення суддею (суддями) завідомо*	

	постанови» (ст. 375 Кримінального кодексу) та/або, як мінімум, іншим чином забезпечити, що це та будь-яке інше положення про кримінальне правопорушення криміналізують виключно умисні порушення у сфері судочинства, а правоохоронні органи не зловживають такими нормами для неправомірного впливу та тиску на суддів.» Рада суддів України своїм рішенням від 05 червня 2020 року № 32 зверталась до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України щодо необхідності на законодавчому рівні вжити заходів, спрямованих на виконання рекомендації Групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO), та скасувати кримінальне правопорушення «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови» (стаття 375 Кримінального кодексу). Крім того, звертаємо увагу, що у Рішенні Конституційного Суду України від 11 червня 2020 року № 7-р/2020 зазначено, що встановлення кримінальної відповідальності за постановлення «завідомо неправосудного» судового рішення створює ризик та можливості для впливу на суддів внаслідок нечіткості та неоднозначності диспозиції статті 375 КК України. Стаття 375 Кримінального кодексу України, визнана неконституційною, втрачає чинність через шість місяців з дня ухвалення Конституційним судом України Рішення».		*неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови» (ст.375 Кримінального кодексу)* ***та/або, як мінімум, іншим чином забезпечити, що це та будь-яке інше положення про кримінальне правопорушення криміналізують виключно умисні порушення у сфері судочинства, а правоохоронні органи не зловживають такими нормами для неправомірного впливу та тиску на суддів***».	

	Коментар: «Підпункт 7 пункту 3.1.3 стратегії: «судді несуть реальну відповідальність за завідомо неправосудні рішення; механізми кримінального переслідування не використовуються для здійснення тиску на суддів», необхідно виключити, оскільки стаття 375 Кримінального кодексу України, а саме відповідальність за «неправосудне рішення» являється рудиментом тоталітарного режиму радянської влади і слугував виключно для переслідування суддів. Поняття «неправосудне рішення суду» являється саме по собі суперечністю та не може бути об'єктивно визначеним через свою нелогічність побудови. Як Конституційний Суд України, так і Вища рада правосуддя неодноразово наголошували на тому, що судді не можуть бути притягнуті до відповідальності за прийняте ним рішення. В Україні та в усьому світі існують відповідні інструменти перегляду та можливості скасування остаточного судового рішення в строк та в порядку визначеному процесуальним законом. До кримінальної відповідальності суддю можна притягнути за відповідні корупційні злочини, в наслідок скоєння яких суддею прийнято відповідне рішення (статті 368, 368-2, 368-5 Кримінального кодексу України та ін), які доводяться конкретними засобами доказування. Знов ж таки, розслідування корупційного злочину та скасування судового рішення, яке прийнято на підставі скоєння злочину є абсолютно різними діями, окрім цього вчинення корупційного злочину	**Івано-Франківський окружний адміністративний суд**	**Враховано частково.** Відповідальність за завідомо незаконне рішення є поширеною в європейських країнах і не є рудиментом радянської влади. Див., наприклад: Хавронюк М. І. Кримінальна відповідальність за постановлення суддею неправосудного судового рішення: міжнародні стандарти, законодавство України та інших держав Європи // М.І. Хавронюк / Наукові записки НаУКМА. – Юридичні науки. – 2019. – Том 4. – С. 83–95. – Режим доступу : file:///D:/Users/d.kalmykov/Downloads/185730-412918-1-SM.pdf	

	не означає, що прийняте судом рішення є незаконним і необґрунтованим».			
	Коментар: «Підпунктом 7 підпункту 3.1.3 пункту 3.1 розділу III Проекту Стратегії, як очікуваний стратегічний результат пропонується передбачити, що *судді несуть реальну відповідальність за завідомо неправосудні рішення та механізми кримінального переслідування не використовуються для здійснення тиску на* *суддів.* Проте слід зазначити, що за результатами четвертого раунду оцінювання Група держав проти корупції (GRECO) у місті Страсбурзі на 76 - му пленарному засіданні затвердила Оціночний звіт щодо України, який містив розділ «Запобігання корупції серед парламентарів, суддів та прокурорів». У результаті оцінювання невиконаною була визнана Рекомендація XIII, за якою GRECO рекомендувала скасувати кримінальне правопорушення "Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови" (ст. 375 Кримінального кодексу) та/або, як мінімум, іншим чином забезпечити, що це та будь-яке інше положення про кримінальне правопорушення криміналізують виключно умисні порушення у сфері судочинства, а правоохоронні органи не зловживають такими нормами для неправомірного впливу та тиску на суддів. Слід звернути увагу, що Рішенням Конституційного Суду України від 11 червня	**Міністерство юстиції України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** З урахуванням ухвалення Рішення Конституційного Суду України 7-р/2020, формулювання цього очікуваного результату дещо уточнено. Разом з тим, слід відзначити, що у цьому Рішенні вказано: «*Отже, суддю може бути притягнуто до кримінальної відповідальності лише у випадку, коли правопорушення вчинено умисно, має місце свавільне зловживання повноваженнями судді, що перешкоджає здійсненню правосуддя чи переслідує нелегітимні цілі (заподіяння шкоди іншим особам або суспільним інтересам тощо), прикриваючись виконанням вимог закону*». Ключовим же аргументом для визнання ст. 375 КК України дійсно стала юридична невизначеність вказаної статті. Остаточне формулювання очікуваного результату жодним чином не суперечить тим позиціям, які визначені у Рішенні Конституційного Суду України 7-р/2020.	

	2020 року № 7-р/2020 справа № 1-305/2019(7162/19) за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу України, якою передбачена кримінальна відповідальність суддів за постановлення «завідомо неправосудного» вироку, рішення, ухвали або постанови, встановлено, що *вказана стаття суперечить принципу верховенства* *права,* а саме такому його елементу, як юридична визначеність, та не узгоджується з принципами незалежності суддів, обов'язковості судового рішення, а отже, суперечить частині першій статті 8, частинам першій, другій статті 126, частині першій, пункту 9 частини другої статті 129 Конституції України. Встановивши невідповідність Основному Закону України статті 375 Кримінального кодексу України, Конституційний Суд України вважає за доцільне відтермінувати втрату чинності цієї статті на шість місяців з дня ухвалення Судом рішення про її неконституційність, у зв'язку з чим Верховна Рада України має привести нормативне регулювання, встановлене цією статтею, у відповідність із Конституцією України та цим Рішенням. Враховуючи наявність зазначеного рішення Конституційного суду України, зазначений підпункт пункту 3.1 розділу III Проекту Стратегії потребує суттєвого			

	доопрацювання».			
	Коментар: «несуть реальну відповідальність» – це дуже нечіткий термін, який буде важко перетворити на план дій.	Спільний висновок Проекту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Проблеми, які слід вирішити для досягнення зазначеного очікуваного результату, наразі мають комплексний характер та потребують як певних законодавчих змін, особливо у зв'язку з ухваленням Рішення Конституційного Суду України 7-р/2020 у червні 2020 р., вже після завершення підготовки першого проекту Антикорупційної стратегії. Іншим важливим аспектом є забезпечення належного правозастосування, що потребуватиме значно більших зусиль. Саме для охоплення усього спектру проблем і застосовано таке широке формулювання.	
	Коментар: «Розділ III Проекту Стратегії присвячений запобіганню корупції у пріоритетних сферах, зокрема у сфері судочинства. Зокрема, у підпункті 3.1.3 пункту 3.1 під очікуваними стратегічними результатами передбачено наступне: - Національне агентство, Рада суддів України та Громадська рада доброчесності мають ефективні механізми ініціювання	**Рада суддів України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Щодо відповідності положень проекту Антикорупційної стратегії Конституції України – див. коментарі до загальних зауважень щодо цього розділу. Щодо наявності механізмів притягнення суддів до	

	дисциплінарного провадження стосовно суддів; - дисциплінарна практика щодо суддів є відкритою: усі рішення дисциплінарного органу та його членів оприлюднюються; дисциплінарний розгляд справ щодо суддів, як правило, є відкритим і транслюється в режимі реального часу; - запроваджено дисциплінарний механізм позбавлення статусу суддів у відставці за поведінку, яка є несумісною зі званням судді, допущену як до, так і після звільнення; - запроваджено ефективний механізм перевірки законності походження майна судді та його близьких осіб; судді, які не виконали обов'язок довести законність походження такого майна, звільнені з посад; - судді несуть реальну відповідальність за завідомо неправосудні рішення; механізми кримінального переслідування не використовуються для здійснення тиску на суддів. Проаналізувавши зміст викладеного підпункту проекту Стратегії, Рада суддів України звертає увагу на наступне. Конституція України за своєю правовою природою є Основним Законом держави, який має найвищу юридичну силу та перевагу серед інших нормативних актів, котрі повинні відповідати утвердженим нею принципам. Водночас у статті 6 Конституції України зазначено, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади		дисциплінарної відповідальності – див. коментар до аналогічного зауваження, наданого Івано-Франківським окружним адміністративним судом.	

	здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України. Статтею 126 Конституції України закріплено, що незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України. Судова система України є незалежною, а взаємодія з іншими гілками влади має зводитися лише до обов'язку законодавчої та виконавчої влади забезпечувати діяльність судів та створювати належні умови для здійснення правосуддя суддями. Регулювання судової влади в Україні відбувається насамперед на конституційному рівні, а вже на основі положень Основного Закону розробляється законодавство про судоустрій. Так, відповідно до статті 4 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02 червня 2016 року № 1402-VIII (далі – Закон № 1402-VIII) судоустрій і статус суддів в Україні визначаються Конституцією та законом. Зміни до цього Закону можуть вноситися виключно законами про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Отже, чинним законодавством України не встановлено жодних норм, які наділяють Національне агентство з питань запобігання корупції повноваженнями, які б організовували чи регулювали засади функціонування судової влади. Так, Розділом VI Закону № 1402-VIII визначені підстави, суб'єкти та інші механізми ініціювання та розгляду			

	дисциплінарного провадження стосовно суддів. Розділом X Закону № 1402-VIII визначено порядок набуття та встановлено вичерпні підстави припинення статусу судді у відставці. Крім того, на виконання статті 109 Закону № 1402-VIII уся інформація про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності оприлюднюється на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя та на веб-сайті суду, в якому працює суддя. Ця інформація містить дані про суддю, якого притягнуто до дисциплінарної відповідальності, про накладене дисциплінарне стягнення та копію рішення органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, про накладення такого стягнення. Відповідно до Закону 1402-VIII та Закону України «Про запобігання корупції» судді та члени органів системи правосуддя подають різні декларації: щорічна декларація, декларація про суттєві зміни в майновому стані, декларацію доброчесності судді та декларацію родинних зв’язків судді. У зв’язку з цим, Рада суддів України вважає, що чинним законодавством вже запроваджено ефективний механізм дисциплінарної відповідальності судді, перевірки законності походження майна судді та його близьких осіб; судді, які не виконали обов’язок довести законність походження такого майна, звільняються з посади. Слід зазначити, що відповідно до статті 127 Конституції України доброчесність судді є			

	однією з конституційних вимог при призначенні на посаду, а тому діючі судді відповідають даній конституційній вимозі. Неприпустимим є закріплення у Антикорупційній стратегії презумпції недоброчесності суддів або осіб, які вже входять до складу державних органів. Тобто, наявні законодавчі механізми вже сприяють подоланню корупції у судовій гілці влади і є достатнім, а ті, що пропонуються є такими, що суперечать нормам Конституції України, а тому є неприйнятними і посягають на незалежність судової гілки влади».			
3.1.4. Проблема. Існування значних корупційних ризиків, обумовлених недосконалістю судоустрою.	**Коментар:** «Твердження звучать дуже загально, без мінімально потрібного розгляду всіх істотних аспектів».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проекту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Зміст проблеми розкривається через очікувані стратегічні результати, вказані нижче.	**3.1.4. Проблема.** Наявність корупційних ризиків, що обумовлені прогалинами та недосконалістю законодавства у системі правосуддя.

Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) впроваджено механізм, який передбачає, що адміністративні посади у судах кожен суддя суду обіймає протягом нетривалого строку по черзі;	**Коментар:** «Підпунктом 1 підпункту 3.1.4 пункту 3.1 розділу III Проекту Стратегії, як очікуваний стратегічний результат пропонується передбачити *впровадження механізму, який передбачає, що адміністративні посади у судах кожен суддя суду обіймає протягом нетривалого строку по черзі.* Щодо цього слід зазначити, що згідно зі статтею 126 Закону № 1402-VIII для захисту професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів в Україні діє суддівське самоврядування – самостійне колективне вирішення зазначених питань суддями. До завдань суддівського самоврядування належить вирішення питань, зокрема щодо обрання суддів на адміністративні посади в судах у порядку, встановленому цим Законом. Так, відповідно до статті 20 Закону № 1402-VIII адміністративними посадами в суді є посади голови суду та заступника (заступників) голови суду. Голова місцевого суду, його заступник, голова апеляційного суду, його заступники, голова вищого спеціалізованого суду, його заступники обираються на посади зборами суддів шляхом таємного голосування більшістю від кількості суддів відповідного суду строком на три роки, але не більш як на строк повноважень судді, у порядку, визначеному законом.	**Міністерство юстиції України**	**Враховано частково.** На жаль, практика свідчить, що попри встановлення законодавством обмежень щодо строків перебування суддів на адміністративних посадах, ці обмеження не застосовуються на практиці належним чином. Численні дослідження показують, що через голів судів здійснюється вплив на суддів. Цьому сприяє й залишення на адміністративних посадах одних і тих самих осіб протягом багатьох строків поспіль, що не відповідає закону. Цю практику потрібно змінити, щоб зменшити корупційні ризики використання голів судів як посередників для впливу на суддів. Незважаючи на чітке визначення законом максимальної кількості строків перебування на адміністративних посадах, поширеною є практика “обходу” положень закону й обіймання цих посад впродовж трьох і більше строків поспіль або з невеликими перервами. Така практика сприяє неформальним практикам впливу голів судів на ухвалення суддями заздалегідь узгоджених рішень. Це зумовлює необхідність забезпечення дотримання на практиці встановлених обмежень. З	1) запроваджено механізми унеможливлення обіймання адміністративної посади в суді однією й тією ж особою протягом тривалого часу;

	Голова місцевого суду, його заступник, голова апеляційного суду, його заступники, голова вищого спеціалізованого суду, його заступники можуть бути достроково звільнені з посади за ініціативою не менш як однієї третини від загальної кількості суддів відповідного суду шляхом таємного голосування не менш як двома третинами суддів цього суду. Підставою для звільнення судді з адміністративної посади є його заява або триваюче незадовільне виконання обов'язків голови суду, заступника голови суду відповідно, систематичне або грубе одноразове порушення закону при їх виконанні. Суддя, якого достроково звільнено з адміністративної посади в суді (крім звільнення з адміністративної посади за його заявою), не може бути обраний на будь-яку адміністративну посаду в судах протягом двох років з дня такого дострокового звільнення. Суддя, обраний на адміністративну посаду, не може обіймати одну адміністративну посаду відповідного суду більш як два строки поспіль, якщо інше не передбачено законом. З огляду на наведене вважаємо доцільним залишити діючу процедуру обрання зборами суддів голів судів та їх заступників, передбачивши при цьому можливість зменшення строку перебування суддів на адміністративних посадах та позбавлення права на зайняття такої посади два строки поспіль.		урахуванням коментаря Міністерства юстиції, формулювання очікуваного результату дещо змінено, аби основний фокус цього очікуваного результату зосереджувався на усуненні описаної проблеми та дозволив досягнути належного правозастосування.	

	У зв’язку з цим підпункт 1 підпункту 3.1.4 пункту 3.1 розділу III Проекту Стратегії потребує відповідного доопрацювання».			
	Коментар: «У чинному законодавстві встановлено чіткі терміни перебування суддів на адміністративних посадах у судах, максимальна кількість строків перебування на таких посадах та підстави дострокового звільнення з адміністративних посад. Крім того, вирішення питань внутрішньої діяльності судів здійснюється органами суддівського самоврядування і має сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, утверджувати незалежність суду, забезпечувати захист суддів від втручання в їхню діяльність. Питання організації суддівського самоврядування не можуть бути предметом регулювання Антикорупційної стратегії та виходять за межі повноважень Національного агентства».	**Верховний Суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. попередні коментарі до цього очікуваного результату.	
	Коментар: «Хоча надання кожному судді суду права обіймати адміністративні посади (голови та заступника голови) є, як правило, почесною ціллю, що заслуговує на схвалення, було б цікаво побачити реальне обґрунтування такої пропозиції і те, яких цілей пропонує досягти ця новація. Потрібно також визначити й оцінити ризики, пов’язані з проголошеними цілями, особливо стосовно стабільності управління судом та можливості розроблення довготермінового стратегічного бачення	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. попередні коментарі до цього очікуваного результату.	

	судів».	доповнено коментарями Проекту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		
	Коментар: «Впровадження механізму, який передбачає, що адміністративні посади у судах кожен суддя суду обіймає протягом нетривалого строку по черзі, суперечить статті 20 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» щодо порядку обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад та загальним нормам суддівського самоуправління щодо вільного волевиявлення суддів стосовно обрання на адміністративну посаду. Наразі більш доцільним видається, щоб судді перебували на адміністративних посадах без обмеження певною кількістю строків поспіль, а ефективність роботи таких осіб оцінювалася шляхом голосування при обранні суддів на адміністративні посади. Крім того, вирішення питань внутрішньої діяльності судів здійснюється органами суддівського самоврядування. І дане питання ніяк не може бути предметом регулювання Антикорупційної стратегії та виходять за межі повноважень Національного агентства».	**Рада суддів України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. попередні коментарі до цього очікуваного результату. Щодо предмету регулювання антикорупційної стратегії див. коментарі до загальних зауважень щодо цього розділу проекту антикорупційної стратегії.	
2) електронне судочинство забезпечує розгляд окремих категорій				2) забезпечено здійснення електронного судочинства,

справ в режимі реального часу незалежно від місцезнаходження сторін і суду, що, зокрема, сприяє рівномірному розподілу справ між судами і суддями;				зокрема, шляхом запровадження можливості розгляду онлайн певних категорій справ незалежно від місцезнаходження сторін і суду, що, зокрема, сприяє рівномірному розподілу справ між судами і суддями;
3) компетенцію суду присяжних у кримінальних провадженнях розширено зі збільшенням складу суду присяжних та забезпеченням вирішення ними питання винуватості особи у вчиненні злочину;	**Коментар:** «Пропозиції щодо розширення сфери дії **системи суду присяжних** є зміною парадигми кримінального судочинства. Коротко кажучи, ми можемо обґрунтувати зміст такої пропозиції так: «Оскільки суддям бракує доброчесності, обов'язок щодо винесення рішення передається громадянському суспільству (присяжним)». У цій ситуації не має значення, як називаються ці люди: присяжними чи народними засідателями – оскільки непрофесійні особи приймають рішення щодо винуватості особи, функціонально вони є присяжними і застосовують змагальний порядок, розроблений у цій сфері. Ця пропозиція є радше «популістською», оскільки вона занадто спрощує складність проблеми. Суди присяжних – абсолютно нове явище для більшості європейських країн, особливо для країн із східними традиціями. Потрібні будуть роки чи навіть десятиліття, щоб усі учасники звикли до такої практики і до своїх нових ролей – це,	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проекту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано.**	**Видалено**

	зокрема, стосується потенційних присяжних, ЗМІ, юристів, суддів, прокурорів, юридичних факультетів. За відсутності будь-якої прецедентної практики на всіх рівнях судочинства реформа лише привнесе ще більше неясності до і без того складної для розуміння системи судової практики. Відповідачі у змагальних судових процесах більшою мірою залежать від професійних захисників з чітким розумінням і досвідом щодо того, чим є суди присяжних – таких юристів (поки що) не існує в Україні, а якщо і існують, то вони стоять на захисті інтересів осіб, які є частиною проблеми, таких як олігархи. Суддя повинен залишатися доброчесним і мати навички виконання своєї ролі, яка радше схожа на роль рефері. Окрім цього, ризики щодо доброчесності можуть перейти до присяжних. Імовірно, буде правдою сказати, що експеримент із судами присяжних у Грузії зазнав невдачі». **Пропозиція:** речення можна змінити так: «Посилено значення і роль народних засідателів у кримінальних провадженнях».			
	Коментар: «Не можуть бути предметом регулювання Антикорупційної стратегії питання компетенції суду присяжних у кримінальних провадженнях та сфера застосування альтернативних способів вирішення спорів, як стратегічні результати, зазначені у підпунктах 3 та 4 підпункту 3.1.4 пункту 3.1 розділу III, оскільки ці питання пов’язані зі здійсненням правосуддя, а не інституційною діяльністю із запобігання корупції, що є єдиним та основним предметом	**Верховний Суд**	**Враховано**	

	Антикорупційної стратегії».			
4) розширено сферу застосування альтернативних способів вирішення спорів та забезпечено ефективність виконання їхніх рішень;	**Пропозиція:** розділити цей результат на два різні: а) «було розширено сферу застосування альтернативних способів вирішення спорів»; б) «удосконалено систему впровадження судових рішень».	Спільний висновок Проекту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано.** Додається окремий очікуваний результат, який стосується удосконалення системи виконання судових рішень. Принагідно слід відзначити, що за результатами <u>опитування</u> «Корупція в Україні: розуміння, сприйняття, поширеність» 28,4% респондентів з числа бізнесу, які взаємодіяли з відповідними організаціями, мали корупційний досвід при виконанні судових рішень.	3) розширено сферу застосування альтернативних способів вирішення спорів та досудового врегулювання спорів; 4) удосконалено систему виконання судових рішень;
	Коментар: «Підпунктом 4 підпункту 3.1.4 пункту 3.1 розділу III Проекту Стратегії, як очікуваний стратегічний результат пропонується передбачити *розширення сфери застосування альтернативних способів вирішення спорів та забезпечення ефективності виконання їхніх рішень*. Слід зазначити, що положеннями Проекту Закону «Про медіацію» (реєстр. № 3504 від	**Міністерство юстиції України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Формулювання відповідного очікуваного результату жодним чином не суперечить тим тезам, які зазначені у цьому коментарі. Відтак, будь-які додаткові зміни у формулюванні очікуваного	

	19 травня 2020 року), внесеного на розгляд Верховної Ради України Кабінетом Міністрів України, медіація передбачена як добровільна процедура та її проведення залежить від волі сторін конфлікту (спору). Так, суддя або інша зацікавлена особа може рекомендувати або запропонувати сторонам звернутись до медіатора, однак остаточне рішення щодо використання процедури медіації приймають сторони. Угода про врегулювання конфлікту (спору) за результатами медіації міститиме спільне рішення сторін медіації про врегулювання конфлікту (спору) та буде обов'язковою для виконання сторонами. Примусовому виконанню такі угоди не підлягатимуть. У разі не виконання такої угоди однією зі сторін, друга сторона матиме право звернутись до суду з метою вирішення конфлікту (спору). 15 липня 2020 року Верховна Рада України прийняла вказаний проект Закону у першому читанні за основу».		результату не є необхідними. Поточний стан реалізації заходів, які так чи інакше спрямовані на досягнення відповідного очікуваного результату, буде враховано при підготовці проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії.	
	Коментар: «Не можуть бути предметом регулювання Антикорупційної стратегії питання компетенції суду присяжних у кримінальних провадженнях та сфера застосування альтернативних способів вирішення спорів, як стратегічні результати, зазначені у підпунктах 3 та 4 підпункту 3.1.4 пункту 3.1 розділу III, оскільки ці питання пов'язані зі здійсненням правосуддя, а не інституційною діяльністю із запобігання корупції, що є єдиним та основним предметом Антикорупційної стратегії».	**Верховний Суд**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Див. попередні коментарі щодо предмету Антикорупційної стратегії. Такі документи політики можуть визначати очікувані результати, які спрямовані на усунення або мінімізацію корупційних ризиків. Саме з огляду на такі міркування відповідні очікувані результати були зазначені у цьому розділі проекту Антикорупційної стратегії.	

5) касаційний перегляд судових рішень у справах про високопосадову корупцію забезпечують судді, дібрані із залученням Громадської ради міжнародних експертів;	**Коментар:** «Вказаний очікуваний результат дублює зміст очікуваного результату 3 для проблеми 4.3.3 проекту Антикорупційної стратегії». **Пропозиція:** залишити вказаний захід або лише у розділі 3.1, або лише у розділі 4.3.	**Центр протидії корупції**	**Враховано частково .** Зазначений очікуваний результат виключено з розділу 4.3. та розділу 3.1.	**Виключено**
	Коментар: «Це вимагатиме змін до законодавства про Верховний Суд, щоб дозволити створення в ньому окремої Антикорупційної палати».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проекту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано.**	
	Коментарі та запитання: «1. Що означає «справи про високопосадову корупцію»? Чи означає це той самий перелік злочинів, які підпадають під юрисдикцію ВАКС? 2. Щодо касаційного перегляду: вже існує Антикорупційна палата Касаційного кримінального Суду у складі Верховного	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та	**Відповіді / реакція на коментарі та запитання.** У цьому очікуваному результаті дійсно йдеться про касаційний перегляд судових рішень у кримінальних провадженнях, які належать до предметної підсудності Вищого антикорупційного суду. Дійсно, досягнення цього очікуваного результату	

	Суду; як Стратегія враховує цю ситуацію? 3. Поширення ГРМЕ на Верховний Суд, очевидно, також потребуватиме змін до законодавства».	проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проекту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	потребуватиме законодавчих змін. Що стосується діючої палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, то пропонується закріпити законодавчо створення такої палати, визначити її предметну підсудність, а також передбачити деякі особливості добору суддів до її складу, що потребуватиме подальшої імплементації відповідної процедури на практиці.	
	Коментар: «Стосовно касаційного перегляду судових рішень у справах про високопосадову корупцію суддями, дібраними із залученням Громадської ради міжнародних експертів, звертаємо увагу на те, що склад Верховного Суду на теперішній час сформовано і Верховний Суд здійснює правосуддя відповідно до Конституції України. У Касаційному кримінальному суді у складі Верховного Суду діє третя судова палата, до повноважень якої, зокрема, віднесено касаційний розгляд кримінальних проваджень щодо корупційних кримінальних правопорушень. Як зазначено у пункті 52 Висновку щодо змін до законодавчих актів, які регулюють статус Верховного Суду та органів суддівського врядування, прийнятому Венеціанською комісією на її 121-му пленарному засіданні (6-7 грудня 2019 р.), всі судді Верховного Суду нещодавно вже пройшли широкомасштабний процес оцінювання ефективності роботи суддів та	**Верховний Суд**	**Враховано.**	

	оцінки їх доброчесності ще до їх призначення. Судді Верховного Суду вже не призначаються Верховною Радою, але призначаються в порядку, який відповідає європейським стандартам».			
	Коментар: «Підпункт 5 пункту 3.1.4 стратегії: «касаційний перегляд судових рішень у справах про високопосадову корупцію забезпечують судді, дібрані із залученням Громадської ради міжнародних експертів», необхідно виключити, оскільки положення дискримінують суддів, які здійснюють судочинство без залучення Громадської ради міжнародних експертів, висвітлюючи їх як завідомо недоброчесних та таких, що не здатні розглядати справи згаданої категорії справ».	**Івано-Франківський окружний адміністративний суд**	**Враховано.** **Відповідь / реакція на коментар.** Хибним є припущення про дискримінацію «суддів, які здійснюють судочинство без залучення Громадської ради міжнародних експертів» (ймовірно, йдеться про здійснення судочинства суддями, добір яких було здійснено без участі ГРМЕ, адже члени ГРМЕ не залучаються до «здійснення судочинства»). Попередній досвід участі ГРМЕ у сприянні добору суддів дозволив забезпечити вищий рівень довіри до суддів, участь у доборі яких брали міжнародні експерти, а передбачений законодавством спосіб прийняття рішень при доборі суддів за участі ГРМЕ додатково сприяв добору тих кандидатів на посаду судді, які дійсно є доброчесними та компетентними.	
	Коментар: «Ця мета вже була досягнута при створенні апеляційної палати Вищого антикорупційного суду, судді якого були переглянуті ГРМЕ».	**Світовий банк**	**Враховано.** **Відповідь / реакція на коментар.** Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду здійснює апеляційний перегляд судових рішень, тоді як очікуваний результат	

			стосується касаційного перегляду судових рішень у кримінальних провадженнях, які належать до предметної підсудності Вищого антикорупційного суду.	
	Коментар: «Встановлення касаційного перегляду судових рішень у справах про «високопосадову корупцію» лише суддями, які дібрані із залученням Громадської ради міжнародних експертів, суперечить єдиному статусу судді, визначеному чинним законодавством України. Відповідно до положень статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, метою забезпечення незалежності судової влади є гарантування кожній особі основоположного права на розгляд справи справедливим судом тільки на законній підставі та без будь-якого стороннього впливу».	**Рада суддів України**	**Враховано.** **Відповідь / реакція на коментар.** Запропонований очікуваний результат не матиме суперечностей із принципом єдності статусу суддів. Щодо усіх суддів діє конституційна вимога відповідності критерію доброчесності, а єдина відмінність полягає у тому, хто надає сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів у процесі добору та встановленні відповідності судді або кандидата на посаду судді критеріям доброчесності – Громадська рада міжнародних експертів чи Громадська рада доброчесності. З коментаря Ради суддів України залишається незрозумілим, у чому запропонований очікуваний результат суперечить ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Участь ГРМЕ у доборі суддів не підриває цієї гарантії, так само не піддає сумніву необхідність гарантування цього права для будь-якої особи.	
6) проведено незалежний аудит діяльності державних підприємств, які	**Коментар:** «Пропоноване рішення (аудит діяльності державних підприємств, які функціонують при Державній судовій адміністрації України	Антикорупцій на ініціатива Європейського Союзу в Україні	**Враховано.**	5) запроваджено регламенти прозорого планування і

функціонують при Державній судовій адміністрації України; у разі виявлення неефективності їх функціонування прийнято відповідні рішення.	– ДСАУ) не є достатнім; для обмеження розсуду ДСАУ в процедурі узгодження бюджету з метою зменшення її впливу на функціонування судів через виділення та перерозподіл державних коштів потрібні зміни до законодавства».	(**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проекту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		розподілу бюджетних ресурсів в судовій системі на підставі об'єктивних та чітко визначених критеріїв; забезпечено проведення аудиту діяльності Державної судової адміністрації України, зокрема щодо фінансово-господарського забезпечення судів та органів судової влади, управління об'єктами державної власності, що належать до сфери її управління;
	Пропозиція: «виключити вказаний очікуваний результат з урахуванням коментаря до розділу 3.4, див. нижче».	**Центр протидії корупції**	**Не враховано,** оскільки зазначений очікуваний результат має деяку специфіку, пов'язану із особливостями діяльності судової гілки влади, тому його слід вказати у цьому розділі.	
	Пропозиція: розглянути доцільність доповнення стратегії окремою проблемою щодо судового процесу.	**Катерина Бутко** *(обговорення 02.07.2020)*	**Не враховано,** оскільки пропозиція для її належного врахування потребує конкретизації.	
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити цей пункт підпунктом 6 такого змісту: «6) переглянута та створена мережа місцевих судів з урахуванням адміністративно-територіальної реформи, необхідності забезпечення прямого доступу до правосуддя, економічної обґрунтованості.»	**Олександр Новіков**	**Враховано**	6) переглянута та створена мережа місцевих судів з урахуванням адміністративно-територіальної реформи, необхідності забезпечення прямого доступу до

				правосуддя, економічної обґрунтованості.
Відсутній	**Коментар:** «Одним із корупційних ризиків, наявність яких було встановлено в судах, є система добору помічників суддів, яка не є прозорою, оскільки їх приймають на роботу на підставі виключного рішення судді; це вимагає перегляду також у зв'язку з боротьбою з корупцією. Зробивши помічників суддів незалежним професійним елементом системи, із власною системою прийняття на роботу на підставі професійних якостей та просування кар'єрою, і з критеріями оцінювання роботи, ми істотно сприятимемо зниженню корупційних ризиків. Чинна система є потужним фактором сприяння корупції».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проекту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Не враховано**	
Відсутній	**Пропозиція:** «Доповнити Антикорупційну стратегію новим пунктом такого змісту. «Проблема. Вимога щодо «доброчесності» відносно суддів є закріпленою законодавчо, але поняття «доброчесності» відносно судів не с визначеним у встановленому законом порядку. Очікуваний стратегічний результат: 1) доброчесність визначена на законодавчому рівні; 2) на законодавчому рівні закріплено, що доброчесність судді – це спрямованість дій	Суддя Центрального районного суду міста Миколаєва **В.О. Алєйніков**	**Не враховано,** оскільки надавати законодавче визначення категорії «доброчесності» (як і «компетентності» та «професійної етики») як вимоги до судді неможливо та недоццільно, зважаючи на те, що це є системою вимог до особи та її поведінки. Такі вимоги формулюються і конкретизуються: - у різних документах міжнародного характеру;	

	судді на забезпечення інтересів правосуддя та відмова судді від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень». **Обґрунтування:** «В діючому законодавстві України відсутнє будь-яке нормативне визначення поняття «доброчесність» відносно суддів. Таке поняття є визначеним у пункті 5 частини 1 Закону України «Про державну службу», згідно з запровадженим цією нормою визначенням доброчесність – це спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова державного службовця від превалювання **приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень.** Але Закон України «Про державну службу» на суддів не розповсюджується. 1. Запропоноване визначення терміну «доброчесність» стосовно суддів за своїм змістом є аналогічним наведеному у Законі України «Про державну службу», відповідає вимогам статті 39 Закону України «Про запобігання корупції» та саме таким чином розуміється авторами Антикорупційної стратегії. 2. Необхідність визначення цього терміну саме у Антикорупційній стратегії дозволить визначити межі регулювання судоустрою органами, що уповноважені здійснювати боротьбу з корупцією, що сприятиме як нормальній діяльності цих органів, так й утвердженню незалежності судової системи України. 3. Відсутність законодавчого визначення		- у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» через формулювання змісту декларації доброчесності; - органами суддівського самоврядування – у правилах суддівської етики та рішеннях щодо конфлікту інтересів; - органами суддівського врядування, Громадською радою доброчесності та Громадською радою міжнародних експертів - під час процедур добору та оцінювання суддів, здійснення дисциплінарної практики тощо. Запропонована ж автором дефініція «доброчесності» не внесе додаткової визначеності. З іншого боку, у таку разі виникає ризик звуження цієї категорії виключно до питання конфлікту інтересів, що неправильно.	

	цього терміну несе у собі: - **корупційні ризики**, адже робить процеси відбору, оцінювання та притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності «непрозорими» та «непередбачуваними»; - **ризики для незалежності суддів та судової системи в цілому**, адже унеможливлює запровадження: «Надзвичайно суворих гарантій захисту тих суддів, які відповідають зайнятій посаді», а також – запровадженню спеціальної процедури призначення суддів на посади, їх звільнення та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності.»			
	Коментарі та пропозиції: «Друга пропозиція полягає в тому, щоби критично переоцінити невіднесення проектом Антикорупційної стратегії сфери юстиції та внутрішніх справ до числа пріоритетних. Проблемою тут є те, що корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення вельми часто вчинюють судді, прокурори, адвокати, працівники органів правопорядку, які повинні його забезпечувати, чимало з цих осіб не відрізняються зразковою доброчесністю, а основною причинами цього є необґрунтовано широка дискреція і низька відповідальність за свої рішення та дії і бездіяльність. Очікуваними результатами варто було б визначити такі: 1) переглянуто Кримінальний, Кримінальний процесуальний і Кримінально-виконавчий кодекси України та обмежено дискреційні і невідповідні	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано частково** (див. нижче)	

	принципу юридичної визначеності повноваження прокурорів, слідчих (детективів), дізнавачів, співробітників оперативних підрозділів та керівників органів досудового розслідування, працівників кримінально-виконавчої системи, посилено їх самостійність і персональну відповідальність за прийняті рішення, службові дії і бездіяльність; введено систему випадкового розподілу справ між прокурорами на основі чітких і об'єктивних критеріїв; 2) в системі Національної поліції створено постійно і прозоро діючі дисциплінарні комісії, яким надано право самостійно накладати стягнення на поліцейських; 3) обліковуються та оприлюднюються всі звернення посадових осіб до суду, органів досудового розслідування і прокуратури, які містять ознаки втручання в діяльність цих органів; 4) запроваджено для прокурорів, слідчих (детективів), дізнавачів, співробітників оперативних підрозділів обов'язок декларування позапроцесуальних стосунків з учасниками кримінального провадження, родинних зв'язків і доброчесності; 5) забезпечено прозорість і якість відбору кадрів для органів правопорядку, підвищення кваліфікації працівників; розроблено систему оцінки ефективності особистої роботи кожного працівника органу правопорядку і удосконалення системи кар'єрного зростання; створено електронні системи управління персоналом в органах прокуратури, органах досудового			

	розслідування, а також систему електронних суддівських досьє; 6) щорічно проводиться незалежна оцінка (аудит) ефективності діяльності Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, а також Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, їх операційної та інституційної незалежності з максимальною деполітизацією процесу відбору аудиторів. 7) кардинально покращено систему соціального захисту слідчих, дізнавачів, детективів, співробітників оперативних підрозділів та прокурорів; встановлено посадовий оклад у прив'язці до мінімального прожиткового рівня для працездатної особи та остаточно припинено практику визначення основної частини заробітної плати на розсуд керівників»			
	Коментарі та пропозиції: «У розділі 1.3 проекту Антикорупційної стратегії стверджується, що «визначення пріоритетних сфер у запобіганні та протидії корупції на 2020 – 2024 роки (розділ III) відбулося за результатами аналізу ефективності реалізації антикорупційної політики, результатів галузевих досліджень, а також з огляду на підсумки стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні, проведеного у 2020 році (яке включало опитування підприємців, експертів та населення в цілому), інших досліджень щодо стану, динаміки та поширеності корупції в Україні». Разом з тим, слід відзначити, що деякі з пріоритетних сфер не охоплені проектом	**Центр протидії корупції**	**Враховано частково** (див. нижче)	

	Антикорупційної стратегії. Так, результати останнього опитування, яке згадує саме Національне агентство у розділі 1.3 проекту Антикорупційної стратегії, засвідчили, що представники трьох груп – експертів, бізнесу та населення загалом – згадали у п'ятірці найбільш корумпованих інституцій в Україні **органи прокуратури та органи поліції** (крім патрульної поліції). Деякі з досліджень попередніх років (2017, 2018) також свідчать про те, що поліція та прокуратура сприймаються як інституції з дуже поширеною корупцією. Беручи також до уваги і те, наскільки важливе значення має забезпечення доброчесності у вказаних органах для дотримання прав людини та забезпечення правопорядку, бездіяльність з питань запобігання корупції у вказаних інституціях може мати вкрай негативні наслідки для дотримання прав і свобод людини і громадянина, які закріплені у Конституції України та у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Попри усе це, до проекту Антикорупційної стратегії заходи щодо забезпечення доброчесності у вказаних органах не включені. **Що стосується запобігання корупції в органах прокуратури, то у проекті Антикорупційної стратегії не відображені рекомендації, надані Україні у межах міжнародних моніторингових механізмів, які спрямовані на зменшення рівня корупції у органах прокуратури. Йдеться про рекомендацію 16, зазначену за результатами IV раунду моніторингу щодо**			

	України у межах Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією (Антикорупційна мережа ОЕСР), а також про рекомендації 22-31, зазначені за результатами IV раунду моніторингу GRECO. Стан виконання більшості з вказаних рекомендацій, які були надані ще у 2017 році, залишається незадовільним. Відсутність у проекті Антикорупційної стратегії очікуваних результатів, у межах яких надано рекомендації ОЕСР і GRECO, з високою вірогідністю матиме наслідком неналежне виконання вказаних рекомендацій. Запобігання корупції в органах прокуратури також буде оцінюватись за індикаторами Антикорупційної мережі ОЕСР під час наступного раунду оцінювання, яке в Україні заплановано провести вже у 2020 році. В органах прокуратури залишаються проблемними питання політизації процесу призначення на посаду Генерального прокурора та звільнення з неї; питання інституційної спроможності органів прокурорського врядування та участі фахової громадськості у їх діяльності; забезпечення об'єктивності та неупередженості дисциплінарних процедур щодо прокурорів, а також необхідність конкретизації деяких підстав для притягнення до дисциплінарної відповідальності тощо. Що стосується органів поліції, то проблемними питаннями, які зумовлюють існування значних корупційних ризиків, є надмірний вплив політичних посадовців на організацію			

	діяльності Національної поліції та на кадрові призначення на керівні посади в органах поліції; низька дієвість дисциплінарних процедур щодо поліцейських; відсутність обов'язкового конкурсного добору на будь-які керівні посади в органах поліції; недостатнє залучення фахової громадськості до конкурсних та дисциплінарних процедур в органах поліції тощо. **Відтак, Центр протидії корупції пропонує при доопрацюванні проекту Антикорупційної стратегії доповнити її окремими розділами, присвяченими забезпеченню доброчесності у органах прокуратури та органах поліції, запобіганню корупції у вказаних інституціях. При цьому, на наше переконання, включення розділу щодо запобігання корупції в органах прокуратури є вкрай важливим і принциповим питанням з огляду на ту роль, яку відіграють органи прокуратури у функціонуванні системи кримінальної юстиції»**			
Відсутній	**Пропозиція:** Доповнити текст такою проблемою та очікуваними результатами: «**3.1.5. Проблема.** Внутрішні управлінські процеси в органах прокуратури не завжди є прозорими та ефективними. **Очікувані стратегічні результати:** 1) запроваджено електронну систему управління персоналом, прозору та дієву систему оцінки якості роботи прокурорів, спираючись на результати якої приймаються	**О. Новіков, І. Пресняков**	**Враховано**	**3.1.5. Проблема.** Внутрішні управлінські процеси в органах прокуратури не завжди є прозорими та ефективними. **Очікувані стратегічні результати:**

	кадрові та управлінські рішення, а також рішення про преміювання; 2) внесено зміни до Закону України «Про прокуратуру», які визначають вичерпний перелік підстав для звільнення та припинення повноважень прокурорів, в тому числі Генерального прокурора, що унеможливлює їх невмотивоване застосування; 3) удосконалено діяльність дисциплінарного органу, що забезпечує своєчасний та об'єктивний розгляд дисциплінарних скарг щодо прокурорів.»			1) запроваджено електронну систему управління персоналом, прозору та дієву систему оцінки якості роботи прокурорів, спираючись на результати якої приймаються кадрові та управлінські рішення, а також рішення про преміювання; 2) внесено зміни до Закону України «Про прокуратуру», які визначають вичерпний перелік підстав для звільнення та припинення повноважень прокурорів, в тому числі Генерального прокурора, що унеможливлює їх невмотивоване застосування; 3) удосконалено діяльність дисциплінарного органу, що забезпечує своєчасний та
	Що стосується запобігання корупції в органах прокуратури, то у проекті Антикорупційної стратегії не відображені рекомендації, надані Україні у межах міжнародних моніторингових механізмів, які спрямовані на зменшення рівня корупції у органах прокуратури. Йдеться про рекомендацію 16, зазначену за результатами IV раунду моніторингу щодо України у межах Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією (Антикорупційна мережа ОЕСР), а також про рекомендації 22-31, зазначені за результатами IV раунду моніторингу GRECO. Стан виконання більшості з вказаних рекомендацій, які були надані ще у 2017 році, залишається незадовільним. Відсутність у проекті Антикорупційної стратегії очікуваних результатів, у межах яких надано рекомендації ОЕСР і GRECO, з високою вірогідністю матиме наслідком неналежне виконання вказаних рекомендацій. Запобігання корупції в органах прокуратури	**Центр протидії корупції**	**Враховано редакційно.** З метою врахування цієї рекомендації відповідним чином сформульовано очікуваний стратегічний результат 1 у вирішенні проблеми 3.1.5.	

	також буде оцінюватись за індикаторами Антикорупційної мережі ОЕСР під час наступного раунду оцінювання, яке в Україні заплановано провести вже у 2020 році.			об'єктивний розгляд дисциплінарних скарг щодо прокурорів.
Відсутній	**Пропозиція:** додати формулювання проблеми та очікуваних стратегічних результатів щодо запобігання корупції у системі поліції у такій редакції: «**3.1.6. Проблема.** Відсутність ефективної моделі призначення на посади, оплати праці, просування по службі та розгляду дисциплінарних скарг у системі Національної поліції. **Очікувані стратегічні результати:** 1) вивчено організацію роботи постійно діючих поліцейських комісій, що створені у системі Національної поліції, напрацьовано та вжито комплекс організаційних та практичних заходів щодо удосконалення їх діяльності; 2) проаналізовано практику застосування норм Дисциплінарного статуту Національної поліції, підготовлено пропозиції щодо внесення змін до нього; 3) розроблено систему оцінки ефективності роботи працівників Національної поліції, а також електронну систему управління персоналом.»	**О. Новіков, І. Пресняков**	**Враховано**	**3.1.6. Проблема.** Відсутність ефективної моделі призначення на посади, оплати праці, просування по службі та розгляду дисциплінарних скарг у системі Національної поліції. **Очікувані стратегічні результати:** 1) вивчено організацію роботи постійно діючих поліцейських комісій, що створені у системі Національної поліції, напрацьовано та вжито комплекс організаційних та практичних заходів щодо удосконалення їх діяльності; 2) проаналізовано практику застосування норм Дисциплінарного

				статуту Національної поліції, підготовлено пропозиції щодо внесення змін до нього; 3) розроблено систему оцінки ефективності роботи працівників Національної поліції, а також електронну систему управління персоналом.

Загальна кількість отриманих пропозицій – **53**, з яких:
- *39 враховано (в тому числі редакційно);*
- *5 враховано частково;*
- *10 не враховано.*

Загальна кількість отриманих та опрацьованих коментарів: **46**.

3.2. Запобігання корупції у сфері державного регулювання економіки

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
3.2. Запобігання корупції у сфері державного регулювання економіки	**Пропозиція:** викласти назву цього підрозділу у такій редакції: «Державне регулювання економіки».	**Іван Пресняков, Дмитро Калмиков**	**Враховано**	**3.2. Державне регулювання економіки**
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити проект Антикорупційної стратегії новим пунктом у такій редакції: «**Проблема.** Публічні закупівлі у телекомунікаційній сфері непрозорі та призводять до неефективних витрат державного та/або місцевих бюджетів внаслідок повторного фінансування підключення закладів державної та комунальної форм власності. Очікувані стратегічні результати: 1) розроблено та введено в промислову експлуатацію офіційний інструмент для підготовки до тендерних процедур у елекомунікаційній сфері; 2) процедура підготовки до закупівель у телекомунікаційні сфері прозора та передбачає фінансування тільки непідключених закладів; 3) процес проведення тендерів	**Міністерство цифрової трансформації України**	**Враховано редакційно**	**3.2.1. Проблема.** Не здійснено цифрову трансформацію реалізації повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування як основу для забезпечення прозорості та мінімізації корупційних ризиків у їх діяльності. Очікувані стратегічні результати: 1) розроблено та введено в промислову експлуатацію офіційний інструмент підготовки та проведення публічних закупівель у сфері інформатизації, який передбачає візуалізацію закупівель, наявності телекомунікаційних мереж, автоматизацію розрахунків очікуваної вартості; 2) утворено єдину інтероперабельну систему державних баз даних на основі єдиного державного

	у телекомунікаційній сфері автоматизований. У тому числі, автоматизація передбачає розрахунок орієнтовної вартості закупівлі з урахуванням наявності телекомунікаційної інфраструктури у певній локації; 4) інформація про всі закупівлі у телекомунікаційній сфері візуалізована на мапі та публічно доступна; 5) інформація про наявність телекомунікаційних мереж усіх провайдерів візуалізована на мапі та публічно доступна; 6) інструмент передбачає обмін інформацією з порталом ProZorro за допомогою прикладного програмного інтерфейсу».			центру обробки даних та національної інфраструктури просторових даних, усунення дублювання процесів збору даних.
3.2.1. Проблема. Вибіркове, непрозоре та необґрунтоване застосування обов'язкових правил для бізнесу, що супроводжується відповідними корупційними ризиками	**Коментар:** «Це досить загальна фраза. Що це включає: правила конкуренції, вимоги до формування компанії, ще щось? **Пропозиція:** «Було б корисно уточнити за допомогою деяких прикладів».	**Світовий банк**	**Не враховано,** оскільки регуляторне поле діяльності бізнесу складається з багатьох складових, таких як відкриття/закриття бізнесу, адміністрування податків, отримання документів дозвільного характеру та ліцензій, регулювання цін/тарифів, технічного регулювання, дотримання правил конкуренції, нагляд/контроль за діяльністю, інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності та інших. Обмеження проблеми конкретною складовою регулювання, на думку Національного агентства, є	**3.2.2. Проблема.** Вибіркове застосування обов'язкових правил для бізнесу, що супроводжується відповідними корупційними ризиками.

			недоцільним. Тим більше, що регулювання господарської діяльності у розрізі абсолютно кожної з вищезазначених складових супроводжується корупційними ризиками	
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) завершено впровадження системи ризик-орієнтованої системи державного нагляду (контролю);	**Пропозиція:** забрати слово «системи», що розміщене після слова «впровадження».	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано**	1) завершено впровадження ризик-орієнтованої системи державного нагляду (контролю);
	Пропозиція: використовувати у цьому пункті термін «risk-based» (засновану на оцінці ризиків), якщо це те, що вони мали на увазі.	**Посольство Великої Британії в Україні**	**Враховано.** У цьому формулюванні термін «ризик-орієнтований» використовується у значенні англомовного терміну терміну «risk-based».	
	Коментар. Ризик-орієнтовані системи – не просто не панацея, за «обмеженого доступу» вони системно викривлюються виконавцями. Наприклад, ті, хто працює під надійним «дахом», або добре вміє «домовлятися» автоматично потрапляють до «білого списку», бо у них хороша історія (офіційна). Тут треба дуже обережно підходити. Уточню свій коментар щодо ризик-орієнтованих методів. Найголовніше – аби критерії ризикованості визначали та	**Володимир Дубровський** *(зауваження висловлене під час обговорення)*	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Викривлення застосування інструментів виконавцями – це проблема, що має вирішуватися на операційному рівні, а не на стратегічному. Процес впровадження ризик-орієнтованого підходу давно запущений та перебуває на фінальній стадії. Вже створено максимально детальні критерії для кожної сфери державного нагляду (контролю), і серед цих критеріїв лише один (наявність порушень, зафіксованих	

	застосовували треті особи, в жодному разі не пов'язані з самими контролерами. Має діяти презумпція недобросовісності контролерів.		під час попередніх заходів державного нагляду (контролю)) може впливати на ступінь ризику суб'єкта. В інших випадках оцінка здійснюється за параметрами, що не мають нічого спільного з «історією» суб'єкта. Якщо ж йдеться про визначення ризиковості суб'єктів конкретно у податковій сфері, то на неї наразі дія Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», яким закріплено застосування ризик-орієнтованого підходу, не поширюється, однак запропоновані зміни ніяк не впливають на формулювання стратегічних результатів.	
2) завершено впровадження електронних аукціонів та систем для доступу до обмеженого спільного ресурсу (Електронного кабінету надрокористувача, електронних аукціонів ProZorro.Продажі);				2) завершено впровадження електронних аукціонів та систем для доступу до обмеженого спільного ресурсу (Електронного кабінету надрокористувача, електронних аукціонів ProZorro.Продажі);
3) опубліковано у форматі відкритих даних фінансову звітність, інформацію про ризиковість платників податків згідно з Єдиним реєстром податкових накладних, ліцензійними реєстрами, а також інші	**Коментар і пропозиція:** «Вказане формулювання потребує доопрацювання і уточнення, що йдеться про оприлюднення знеособлених/деперсоніфікованих даних, аби не було допущено порушення прав і гарантій	**Центр протидії корупції**	**Враховано.** Власне, у первинній редакції йшлося саме про такий спосіб оприлюднення інформації, адже цього вимагає нині чинне законодавство про доступ до публічної інформації та захист персональних даних. Зокрема, у ч. 3 ст. 10-1 Закону	3) після внесення відповідних змін до законодавства забезпечено опублікування у форматі відкритих даних фінансової звітності, інформації про ризиковість платників податків згідно з Єдиним

ключові набори даних, що мають значний антикорупційний ефект;	приватності».		України «Про доступ до публічної інформації» чітко визначено, що публічна інформація, що містить персональні дані фізичної особи, оприлюднюється та надається на запит у формі відкритих даних у разі додержання однієї з таких умов: 1) персональні дані знеособлені та захищені відповідно до Закону України «Про захист персональних даних»; 2) фізичні особи (суб'єкти даних), персональні дані яких містяться в інформації у формі відкритих даних, надали свою згоду на поширення таких даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних»; 3) надання чи оприлюднення такої інформації передбачено законом; 4) обмеження доступу до такої інформації (віднесення її до інформації з обмеженим доступом) заборонено законом. Цілком очевидно, що у проекті антикорупційної стратегії йдеться виключно про законний спосіб оприлюднення такої інформації.	реєстром податкових накладних, ліцензійними реєстрами, а також інших ключових наборів даних, оприлюднення яких має значний антикорупційний ефект (із дотриманням вимог законодавства про доступ до публічної інформації та захист персональних даних);
	Пропозиція: виключити слова «інформацію про ризиковість платників податків згідно з Єдиним реєстром податкових накладних» із підпункту 3 Очікуваних стратегічних результатів підпункту 3.2.1 пункту 3.2 розділу III	**Міністерство фінансів України**	**Не враховано** Відповідно до п. 6 Порядку зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 грудня 2019 р. № 1165,	

	«Запобігання корупції у пріоритетних сферах» Антикорупційної стратегії з огляду на положення підпункту 17.1.9 пункту 17.1. статті 17 Податкового кодексу України, згідно з яким платник податків має право на нерозголошення контролюючим органом (посадовими особами) відомостей про такого платника без його письмової згоди та відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, державну, комерційну чи банківську таємницю та стали відомі під час виконання посадовими особами службових обов'язків, крім випадків, коли це прямо передбачено законами. У зв'язку з цим надання інформації про ризиковість платників (в розрізі конкретних платників) не вбачається можливим без їх письмової згоди.		питання відповідності / невідповідності платника податку критеріям ризиковості платника податку розглядається комісією регіонального рівня. У разі встановлення відповідності платника податку хоча б одному з критеріїв ризиковості платника податку комісією регіонального рівня приймається рішення про відповідність платника податку критеріям ризиковості платника податку. Отже, інформація про ризиковість платника податку – це <u>інформація про рішення податкового органу</u>, а не відомості про платника податку в розумінні підпункту 17.1.9 пункту 17.1. статті 17 Податкового кодексу України. Таким чином, інформація про ризиковість платника податку є публічною інформацією, щодо якої відсутні заборони на оприлюднення, встановлені законом. А тому вона повинна бути оприлюднена у форматі відкритих даних.	
4) завершено впровадження Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва;	**Пропозиція:** розмістити цей стратегічний результат у окремому (новому) підрозділі, присвяченому запобіганню корупції у будівництві та земельних відносинах (див. відповідну пропозицію ГО «Разом проти корупції»)	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано** Оскільки під час опрацювання Національним агентством зауважень і пропозицій було прийнято рішення про доповнення проекту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки новим підрозділом, присвяченим запобіганню корупції у будівництві та земельних відносинах,	**Виключено з підрозділу 3.2.** **Включено до підрозділу 3.5.** *«**3.5.1. Проблема.*** *Непублічність інформації у сфері містобудування та землеустрою обумовлює*

			то відтепер цей стратегічний результат розміщено у ньому (підпункт 1 пункту 3.5.1.).	*корупцію та можливість здійснювати будівництво всупереч вимогам законодавства.* ***Очікувані стратегічні результати:*** *1) завершено впровадження Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва;* *…»*
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити ще одним стратегічним результатом такого змісту: «впроваджено інформаційно-аналітичну систему у сфері охорони довкілля, державного екологічного контролю та нагляду».	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано**	4) впроваджено інформаційно-аналітичну систему управління природними ресурсами, яка надає відкритий доступ до актуальної інформації про природні ресурси та містить функціонал надання електронних послуг, електронної звітності, простежуваності, екологічного моніторингу та інспектування.
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити ще одним стратегічним результатом такого змісту: «переглянуто перелік адміністративних та інших послуг у сфері збереження культурної спадщини, що надаються в тому числі органами культурної спадщини в зв'язку із здійсненням містобудівної діяльності з	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано.** Цей очікуваний стратегічний результат додано до «нового» підрозділу проекту Антикорупційної стратегії з назвою «Земельні відносини, інфраструктура та будівництво»: «**3.5. Будівництво, земельні відносини та інфраструктура** … **3.5.2. Проблема.** Відсутність	

	метою їх спрощення та впроваджено їх надання в електронній формі».		публічної інформації щодо об'єктів культурної спадщини та колізії у містобудівному і пам'яткоохоронному законодавстві призводять до зловживань та забудови культурних пам'яток. … 5) переглянуто перелік адміністративних та інших послуг у сфері збереження культурної спадщини, що надаються (в тому числі органами культурної спадщини) у зв'язку зі здійсненням містобудівної діяльності з метою їх спрощення та впроваджено їх надання в електронній формі.»	
3.2.2. Проблема. Надмірне та необґрунтоване регуляторне навантаження на бізнес, що обумовлює високий рівень корупції у цій сфері.	**Коментар:** попри відмінні використані формулювання опису проблем 3.2.2 і 3.2.3, їхній зміст є майже однаковим і тому розмежування вказаних проблем, як і розмежування очікуваних результатів між ними, є штучним. **Пропозиція:** об'єднати вказані дві проблеми та очікувані стратегічні результати, визначені для кожної з них.	**Центр протидії корупції**	**Не враховано** Підрозділ 3.2.2 включає ініціативи, які спрямовані на зниження регуляторного навантаження на бізнес шляхом дерегуляції (скасування та оптимізації існуючих регуляторних норм). Тоді як підрозділ 3.2.3 стосується ініціатив, спрямованих на встановлення нового ефективного регулювання на тих ринках, де регулювання немає взагалі, або є недосконалим та неефективним. Тобто, в цьому контексті слід говорити про встановлення нових прозорих «правил гри» для суб'єктів господарювання	**3.2.3. Проблема.** Надмірне та необґрунтоване регуляторне навантаження на бізнес, що обумовлює високий рівень корупції у цій сфері.
Очікувані стратегічні результати:				

1) впроваджено аналітичний модуль оцінки регуляторного навантаження на різні види бізнесу як інструмент для зменшення витрат на дотримання вимог законодавства при здійсненні масових видів бізнесу;	**Коментар і пропозиція:** «В п. 1 частини «Очікувані стратегічні результати» йдеться про впровадження аналітичного модуля оцінки регуляторного навантаження на різні види бізнесу як інструмента для зменшення витрат на дотримання вимог законодавства при здійсненні масових видів бізнесу. Впровадження аналітичного модуля оцінки регуляторного навантаження є доволі важливим кроком у дерегуляції бізнесу, але не масового, а бізнесу взагалі. Деякі види господарської діяльності не є «масовими», але більш суспільно важливі і пов'язані з надмірними адміністративним процесами. Тому навряд чи є виправданим виокремлювати «масовий» бізнес від бізнесу взагалі і надавати йому певні переваги. Для вирішення поставленої задачі слід підходити більш комплексно, проаналізувати не лише навантаження, а надати оцінку результативності регуляторних актів та їх впливу на бізнес, визначити належні підходи до контролю за загальною кількістю регулювань, запровадити належні механізми	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавроню к)	**Враховано**	1) впроваджено аналітичний модуль оцінки регуляторного навантаження на різні види бізнесу як інструмент для зменшення витрат на дотримання вимог законодавства при здійсненні господарської діяльності;

	запобігання неоднозначним та нечітким регулюванням, невідповідності та розбіжності у підходах до їх застосування».			
	Коментар: «Проведення ретельного перепроектування бізнес-процесів слід проводити задовго до того, як надання послуг переходить в онлайн формат».	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Національне агентство цілком погоджується з базовою тезою про те, що перепроектування бізнес-процесів слід проводити задовго до переведення надання таких послуг онлайн формат. Разом із тим, слід звернути увагу на те, що аналітичний модуль оцінки регуляторного навантаження, про який ідеться у цьому пункті, передбачається як базовий інструмент визначення необхідності оптимізації регулювання для зменшення витрат на дотримання вимог законодавства під час здійснення масових видів бізнесу. Основна функція модулю – це не безпосереднє переведення процесу надання послуг в онлайн, а аналіз регуляторного поля. Інша справа, що за результатами такого аналізу може бути запропоновано перевести процеси надання тих чи інших державних послуг онлайн формат.	
2) забезпечено публічний діалог з бізнес-середовищем щодо дерегуляції бізнесу, у тому числі шляхом системного аналізу	**Коментар:** не варто в законі називати конкретні кампанії. **Пропозиція:** виключити з тексту слова: «у тому числі шляхом системного аналізу	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених**	**Враховано**	2) забезпечено публічний діалог з бізнес-середовищем щодо дерегуляції;

регулювання ринків та збору пропозицій в рамках кампанії «полювання на бюрократію»;	регулювання ринків та збору пропозицій в рамках кампанії «полювання на бюрократію».	**експертів**		
	Коментар і пропозиція: цей очікуваний результат за своїм змістом значною мірою повторюватиме очікуваний результат 1 для проблеми 3.2.3, тому пропонується об'єднати вказані очікувані результати.	**Центр протидії корупції**	**Враховано редакційно.** Очікуваний результат 1 длдя проблеми 3.2.3. виключено із проекту стратегії	
	Коментар (щодо підпунктів 1–2): «Ці результати варто розглядати як процес або кінцевий результат, а не як стратегічний результат».	**Посольство Великої Британії в Україні**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Проектом Антикорупційної стратегії взято як модель формулювання стратегічних результатів, що відповідають вирішенню відповідних проблем, вказаних на початку кожного блоку тексту проекту. В даному випадку терміни «впроваджено аналітичний модуль оцінки» та «забезпечено публічний діалог з бізнес-середовищем» має на увазі не сам по собі процес, а юридичну регламентацію вказаних процесів та адекватну реалізацію вказаних норм на практиці.	
3) спрощено та забезпечено можливість відкриття масових видів бізнесу онлайн через Єдиний державний веб-портал електронних послуг згідно з принципом життєвих ситуацій;	**Коментар.** В п. 3 частини «Очікувані стратегічні результати» йдеться про спрощення та забезпечення можливості відкриття «масових» видів бізнесу онлайн через Єдиний державний вебпортал електронних послуг згідно з принципом життєвих	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавроню к)	**Враховано** При цьому варто відзначити, що в основі «принципу життєвих ситуацій» лежать не тільки ті ситуації, які пов'язані з внесенням змін до статутних документів та зміною виду діяльності, а й ті, за яких у суб'єкта господарювання виникає необхідність проходження конкретної	3) спрощено та забезпечено можливість відкриття поширених видів бізнесу онлайн згідно з принципом життєвих ситуацій;

	ситуацій. Є незрозумілим критерій поділу бізнесу на «масовий» і «немасовий». Можливо, слід говорити про більш або менш поширені (популярні) види господарської діяльності. Застосування ж принципу життєвих ситуацій скоріш пов'язане із внесенням змін до статутних документів, доповненнями або зміною виду діяльності, аніж з відкриттям.		процедури, що супроводжується контактом суб'єкта господарювання з представниками органів влади: відкриття/закриття бізнесу, адміністрування податків, отримання документів дозвільного характеру та ліцензій, регулювання цін/тарифів та інші	
	Коментар. **«**Це могло б розглядатися як стратегічний результат, але не зрозумілий контекст фрагменту «the life situation principle». Можливо український переклад більш зрозумілий?»	**Посольство Великої Британії в Україні**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** В основі принципу життєвих ситуацій лежать всі обставини, що згідно із законом мають супроводжуватися контактом суб'єкта господарювання із представниками влади (внесення змін до статутних документів та зміною виду діяльності, відкриття/закриття бізнесу, адміністрування податків, отримання документів дозвільного характеру та ліцензій, регулювання цін/тарифів тощо).	
4) впроваджено нову єдину дозвільну систему, що замінить існуючі різноманітні процедури, встановить спрощені правила для всіх випадків отримання права для виходу на ринок та допоможе	**Пропозиція:** виключити пункт 4 «Очікуваних стратегічних результатів» пункту 3.2.2 розділу III Антикорупційної стратегії. **Коментар:** «Питання розвитку дозвільної системи у сфері господарської діяльності	**Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України**	**Враховано** З метою врахування пропозиції Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та конкретизації завдання текст «впроваджено нову єдину дозвільну систему» замінено текстом такого змісту: «впроваджено нову	4) впроваджено нову єдину інтегровану дозвільну систему доступу до ринків, що замінить існуючі різноманітні процедури, встановить спрощені правила та цифровізує всі випадки оформлення

цифровізовувати оформлення підприємницької діяльності;	вже передбачене іншими програмними документами Уряду, зокрема, Планом заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1413».		єдину інтегровану систему доступу до ринків».	діяльності;
	Коментар і пропозиція: «В п. 4 частини «Очікувані стратегічні результати» передбачається впровадження нової єдиної дозвільної системи, що «допоможе цифровізувати оформлення підприємницької діяльності». Оформлення підприємницької діяльності пов'язане насамперед з укладанням відповідних документів, на кшталт статуту і засновницького договору, та державною реєстрацією. Дозвільна ж система у сфері господарської діяльності – це сукупність урегульованих законодавством відносин, які виникають між дозвільними органами, адміністраторами та суб'єктами господарювання у зв'язку із видачею документів дозвільного характеру, які пов'язані із набуттям права на провадження певних дій щодо здійснення господарської	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавроню к)	**Враховано** З метою врахування пропозиції Центру політико-правових реформ текст «цифровізувати оформлення підприємницької діяльності» замінено текстом такого змісту: «цифровізувати отримання суб'єктами господарювання інструментів доступу до ринків».	

	діяльності або видів господарської діяльності вже зареєстрованим суб'єктам (ст. 1 Закону «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»). Тому некоректно визначати таку функцію дозвільної системи як оформлення підприємницької діяльності».			
5) скасовано зайву звітність: підприємці не подають декілька разів одну інформацію в різні органи влади; кабінет платника податків інтегровано у зручний Єдиний державний веб-портал електронних послуг;				5) скасовано зайву звітність: підприємці не подають декілька разів одну інформацію в різні органи влади; кабінет платника податків інтегровано у зручний єдиний державний веб-портал електронних послуг;
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити ще одним (новим) стратегічним результатом такого змісту: «6) здійснено перегляд регуляторних актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо їх результативності. Надано пропозиції щодо внесення змін до актів, які не відповідають вимогам чинного законодавства, містять корупційні ризики чи спотворюють конкуренцію.»	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано**	6) здійснено перегляд регуляторних актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо їх результативності; надано пропозиції щодо внесення змін до актів, які не відповідають вимогам чинного законодавства, містять корупціогенні фактори чи спотворюють конкуренцію.
3.2.3. Проблема. Неефективне державне	**Пропозиція:** додати підхід «регуляторної гільйотини» для	Спільний висновок	**Враховано частково** у пунктах	**3.2.4. Проблема.** Неефективне державне

регулювання, що заважає доброчесному бізнесу розвиватися та обумовлює корупційні практики, пов'язані з таким регулюванням.	усунення старих, неефективних, непослідовних та/або застарілих норм, які полегшують застосування корупційних практик.	Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	3.2.2. та 3.2.3. Так, реалізація положень пункту 3.2.2. вимагатиме від держави вжиття системи заходів, спрямованих на усунення старих, неефективних, непослідовних та/або застарілих норм. Надмірне та необґрунтоване регуляторне навантаження на бізнес обумовлює високий рівень корупції у цій сфері. Ініціативи цього розділу спрямовані на зниження регуляторного навантаження на бізнес шляхом дерегуляції, яка полягає у скасуванні та оптимізації існуючих регуляторних норм. У пункті 3.2.3. закладено ініціативи, спрямовані на встановлення нового ефективного регулювання на тих ринках, де регулювання немає взагалі або є недосконалим та неефективним. Іншими словами, тут пропонується зосередитися на встановленні нових прозорих правил гри для суб'єктів господарювання. *Декілька слів щодо підходу «регуляторної гільйотини».* Як відомо, цей підхід базується на швидкому перегляді масиву законодавства та скасуванні застарілих норм. Як показала практика використання такого підходу у низці країн (наприклад, у Хорватії та Киргизії), де потрібно було швидко оновити законодавство в посткризові періоди чи переслідуючи інші (наприклад,	регулювання, що заважає доброчесному бізнесу розвиватися та обумовлює корупційні практики.

			інтеграційні) цілі такий підхід не приніс відчутного результату. Скасування застарілих та неактуальних норм не означає поліпшення умов ведення бізнесу, оскільки переважна більшість таких норм абсолютно не заважає розвиватись бізнесу, а просто є рудиментом, котрого потрібно позбутись. Відповідно, бізнес не відчуває суттєвого ефекту від регуляторної гільйотини. У цьому контексті, підхід до дерегуляції на основі бізнес-кейсів, коли оцінюється регуляторне поле конкретного бізнесу не предмет оптимізації регулювання, є більш предметним та може забезпечити чіткий ефект для окремого бізнесу, ринку чи економіки у цілому.	
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) запроваджено механізм зворотного зв'язку з використанням цифрових груп підприємців-респондентів, які здійснюють ту чи іншу господарську діяльність;	**Пропозиція:** виключити цей пункт з проекту антикорупційної стратегії як такий, що має лише опосередкований стосунок до запобігання корупції в цій сфері.	**Дмитро Калмиков, Іван Пресняков**	**Враховано**	**Виключено**
2) запроваджено механізми, які забезпечують прозорість на будівельному ринку, через: - забезпечення захисту прав інвесторів у майбутню нерухомість шляхом	**Коментар:** у підпункті 1 пункту 3.2.3. йдеться про необхідність досягнення двох самостійних стратегічних результатів: 1) забезпечення захисту прав інвесторів у майбутню	**Дмитро Калмиков**	**Враховано**	**Виключено з підрозділу 3.2.** **Включено до підрозділу 3.5.** *«**3.5.3. Проблема.** Недосконала система*

впровадження системи реєстрації прав на майбутню нерухомість;	нерухомість; 2) зменшення кількості фальсифікату будівельних матеріалів. **Пропозиція:** 1) розмістити опис цих очікуваних стратегічних результатів в межах окремих підпунктів; 2) розмістити ці підпункти у новому підрозділі з назвою «Будівництво, земельні відносини та інфраструктура»			*державного контролю та регулювання у будівництві стимулює появу корупційних практик.* ***Очікувані стратегічні результати:*** **…** *2) з метою захисту прав інвесторів удосконалено процедури інвестування та фінансування будівництва об'єктів житлового будівництва з використанням недержавних коштів, залучених від фізичних та юридичних осіб шляхом запровадження чітких механізмів, що сприятимуть збереженню коштів та їх використанню за цільовим призначенням;* *…»*
	Коментар: «В п. 2 частини «Очікувані стратегічні результати» йдеться про запровадження механізмів, які забезпечують прозорість на будівельному ринку, через забезпечення захисту прав інвесторів у майбутню нерухомість шляхом впровадження системи реєстрації прав на майбутню нерухомість. Реєстрація прав на майбутню нерухомість навряд чи забезпечить захист прав інвесторів, оскільки не впливає на виконання зобов'язань забудовником, а навпаки, створить замкнуте коло безвиході для інвесторів. У разі, якщо забудовник з тих чи інших причин не вводить в експлуатацію новозведений	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавроню к)	**Враховано** При цьому вважаємо за потрібне зазначити, що запровадження державної реєстрації речових прав на нерухоме майно створить механізми для прозорого та більш безпечного залучення коштів фізичних та юридичних осіб у будівництво, зокрема, шляхом: - усунення можливості подвійного продажу майбутньої нерухомості; - забезпечення належної охорони майбутньої нерухомості, права на які зареєстровано за спадкодавцем в Державному реєстрі прав на нерухоме майно, та які входять до складу спадщини; - спрощення та здешевлення порядку надання адміністративних послуг з державної реєстрації права власності на об'єкти нерухомого майна, щодо яких до Державного реєстру речових прав на нерухоме	

	будинок, недобудовує його за браком коштів чи з інших причин, права інвестора не порушені в частині набуття права власності, оскільки вони вже зареєстровані. Інвестору належатиме право власності, але в обмеженому вигляді, оскільки розпорядження, володіння та користування об'єктом права власності неможливе. Крім того, запровадження системи реєстрації прав на майбутню нерухомість створюватиме складнощі, колізії, плутанину в реалізації такого права, зокрема при можливості їх застосування до інших новобудов (без участі інвесторів, приватний сектор). Якщо йдеться про реєстрацію майнових прав, то, укладаючи договори купівлі-продажу майнових прав на новозбудоване майно, інвестор отримує обмежене речове право, за яким він наділений певними, але не всіма правами власника майна, та яке засвідчує правомочність його як власника отримати право власності на нерухоме майно в майбутньому. Право власності на новозбудоване майно виникає в порядку, визначеному		майно внесено запис про право на майбутню нерухомість (така реєстрація буде здійснюватися автоматично після прийняття в експлуатацію завершеного будівництвом об'єкта, реєстрація буде безкоштовною).	

	цивільним законодавством України. Для отримання права власності саме на новозбудоване майно необхідні, зокрема: документ, що відповідно до вимог законодавства засвідчує прийняття в експлуатацію закінченого будівництвом об'єкта; технічний паспорт на об'єкт нерухомого майна; документ, що підтверджує присвоєння об'єкту нерухомого майна адреси; акт приймання-передачі об'єкта будівництва та новоствореного майна. Отже, запровадження системи реєстрації майнових прав жодним чином не впливає на виникнення прав власності на об'єкт нерухомого майна, не захищає інтереси інвестора як майбутнього власника та чинного вкладника, а створить лише додаткові фінансові навантаження на нього».			
	Коментар. Механізм реєстрації «повітря» (можливого майбутнього об'єкта) ніяк не стосується прозорості на будівельному ринку, а навпаки породжує хаос, оскільки порушує основи цивільного законодавства щодо розуміння нерухомості: може бути лише існуючий і	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано** *1. Щодо прозорості та породження хаосу, оскільки захід порушує основи цивільного законодавства щодо розуміння нерухомості* Поняття нерухомості не змінюється. Пропонується реєструватися права не на нерухомість, а на майбутній об'єкт	

	завершений об’єкт, незавершений об’єкт – це будівельні матеріали. Якраз зміна цієї парадигми руйнує засадничі принципи щодо поняття об’єкта нерухомості та його державної реєстрації: - реєстрація «повітря» (можливого майбутнього об’єкта) якраз може породити ще більше проблем, адже за фізичної відсутності об’єкта існує більше ризиків неправомірної реєстрації, а реєстратор завжди легко зможе уникнути відповідальності; - окрім того, не враховано можливі зміни проекта будівництва та суттєві зміни параметрів майбутніх об’єктів; - численні випадки самочинних об’єктів набудуть ще більшого поширення, адже реєстрація майбутнього об’єкта нерухомості (буде захищатися на рівні з правом власності) по суті позбавить справжнього власника самовільно захопленої ділянки можливості захистити своє право власності на земельну ділянку; - досвід інших країн (зокрема і сусідів) не дає аналогічних прикладів реєстрації прав на майбутню нерухомість.		нерухомості. *2. Щодо ризиків неправомірної реєстрації* Ризики неправовірної реєстрації відсутні. Договір, за яким буде набуватися майбутня нерухомість буде підлягати обов’язковому нотаріальному посвідченню. При такому нотаріальному посвідченні нотаріус зобов’язаний буде встановити особу замовника будівництва, його правоздатність та дієздатність, перевірити всі дозвільні документи на будівництво, перевірити наявність/відсутність заборон відчуження об’єкта та інше. Лише за результатами нотаріального посвідчення відповідного договору нотаріус після завершення нотаріальної дії здійснить державну реєстрацію права на майбутню нерухомість. 3. *Щодо не врахування можливостей зміни проекту будівництва та суттєві зміни параметрів майбутніх об’єктів* Це все можна врегулювати в рамках цього заходу. *4. Щодо ще більшого поширення численних випадків самочинних об’єктів* Державна реєстрація права на об’єкт, який буде будуватися на чужій	

	Натомість розв'язання проблеми шахрайства у сфері будівництва житла вирішено інакше: заборона інвестування коштів у житло до введення об'єкта в експлуатацію; або створення прозорої системи управління і контролю у житловому будівництві та страхування ризиків і відповідальності. У цілому ж пропозиція не подібна на антикорупційний захід, оскільки не тільки не зменшує можливість корупції у вказаній сфері, а навпаки породжує широке поле для нових видів корупції та дає можливість отримання незаконної вигоди навіть тим учасникам суспільних відносин (реєстратори), які раніше такої можливості не мали, при цьому додаткових стримуючих факторів чи контролю не передбачено.		земельній ділянці, буде неможливою. Всі правовстановлюючі документи будуть перевірятися перед державною реєстрацією. *5. Щодо того, що пропозиція не подібна на антикорупційний захід* Запровадження державної реєстрації речових прав на нерухоме майно створить механізми для прозорого та більш безпечного залучення коштів фізичних та юридичних осіб в будівництво, зокрема, шляхом: - усунення можливості подвійного продажу майбутньої нерухомості; - забезпечення належної охорони майбутньої нерухомості, права на які зареєстровано за спадкодавцем в Державному реєстрі прав на нерухоме майно, та які входять до складу спадщини; - спрощення та здешевлення порядку надання адміністративних послуг з державної реєстрації права власності на об'єкти нерухомого майна, щодо яких до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно внесено запис про право на майбутню нерухомість (така реєстрація буде здійснюватися автоматично після прийняття в експлуатацію завершеного будівництвом об'єкта, реєстрація буде безкоштовною).	
- вирішення проблеми масового фальсифікату	**Коментар.** Відповідно до пункту 2.23 Додатку III до	**Міністерство розвитку**	**Враховано**	**Виключено з підрозділу**

будівельних матеріалів шляхом впровадження ефективного ринкового нагляду і контролю, що відповідатиме вимогам регулювання ЄС;	Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2014 № 1678-VII, Україна здійснює заходи з адаптування власного законодавства до права Європейського Союзу в сфері будівельних виробів. Так, станом на сьогодні розроблений проект Закону України «Про надання будівельної продукції на ринку», зареєстрований у Верховні Раді України 28.12.2019 № 2698. Зазначений законопроект був розглянутий у першому читанні 19.05.2020. Законопроектом передбачається встановити гармонізовані з європейськими умови надання будівельної продукції на ринку та адаптувати чинне законодавство до їх	**громад та територій України**		**3.2.** **Включено до підрозділу 3.5.** *«**3.5.3. Проблема.*** *Недосконала система державного контролю та регулювання у будівництві стимулює появу корупційних практик.* ***Очікувані стратегічні результати:*** **…** *5) вирішено проблему масового фальсифікату будівельних матеріалів шляхом імплементації положень Регламенту ЄС № 305/2011 щодо встановлення гармонізованих умов для розміщення на ринку будівельної продукції;* *…»*

	запровадження. Крім того, пропонується визначити правові та організаційні засади введення в обіг або надання будівельної продукції на ринку шляхом установлення правил для вираження їх показників, пов'язаних з суттєвими характеристиками цієї продукції, та застосування щодо них знака відповідності технічним регламентам. Одночасно, Україна проводить заходи з гармонізації національних стандартів до відповідних міжнародних стандартів, що сприяє усуненню технічних бар'єрів у торгівлі, забезпечує конкурентоспроможність продукції вітчизняного виробника і як наслідок підвищення безпеки будівельних матеріалів. Гармонізовані стандарти є ідентичними для всіх держав-членів Європейського Союзу. Такі стандарти відповідають завданням безпеки і містять «суттєві» вимоги до продукції. **Пропозиція:** абзац шостий підпункту 3.2.3 пункту 3.2 розділу III «Запобігання корупції у пріоритетних сферах» проєкту			

	Антикорупційної стратегії викласти в такій редакції: «-зменшення кількості фальсифікату будівельних матеріалів шляхом імплементації положень Регламенту (ЄС) № 305/2011 Європейського парламенту і Ради щодо встановлення гармонізованих умов для розміщення на ринку будівельної продукції;».			
	Коментар. «У цьому пункті йдеться про вирішення проблем масового фальсифікату будівельних матеріалів шляхом впровадження ефективного ринкового нагляду і контролю, що відповідатиме вимогам регулювання ЄС. Отже, буде створено новий контролюючий орган. Однак, на сьогодні контролюючих органів більше аніж самих виробників будівельної продукції, проте надійного та відповідного контролю якості виробництва та відповідності стандартам немає. Крім того, метою здійснення ринкового нагляду є вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів, застосування яких і створює необмежені можливості у пропонуванні, наданні та	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавроню к)	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Захід спрямований на імплементацію в законодавство України консолідованої версії Регламенту (ЄС) № 305/2011 Європейського Парламенту і Ради щодо встановлення гармонізованих умов для розміщення на ринку будівельної продукції та скасування Директиви Ради № 89/106/ЄЕС, Регламенту (ЄС) № 568/2014 від 18.02.2014 щодо внесення змін у Додаток V до Регламенту (ЄС) № 305/2011 Європейського Парламенту і Ради щодо оцінки та перевірки робочих характеристик будівельної продукції та Регламенту (ЄС) № 574/2014 від 21.02.2014 щодо внесення змін у Додаток III до Регламенту (ЄС) № 305/2011 Європейського Парламенту і Ради стосовно зразка складання декларації	

	вимаганні неправомірної вигоди. Тому такий пункт в стратегії більш нагадує запровадження додаткових можливостей для контролюючих органів, і не вплине на бажання суб'єкта господарювання вести свою діяльність прозоро та доброчесно».		робочих характеристик будівельної продукції, а також положень Регламенту Комісії (ЄС) № 1062/2013 від 30.10.2013 щодо формату Європейської технічної оцінки будівельної продукції та делегованого Регламенту Комісії (ЄС) № 157/2014 від 30.10.2013 щодо умов складання декларації про відповідність будівельної продукції для оприлюднення на веб-сайті.	
	Коментар: «ефективного ринкового нагляду і контролю» – хто буде за це відповідати?	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Орган, відповідальний за впровадження ефективного ринкового нагляду і контролю, що відповідатиме вимогам регулювання ЄС, задля вирішення проблеми масового фальсифікату будівельних матеріалів буде визначено у Державній програмі з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	

	Пропозиція: розмістити стратегічні результати, що описані у пункту 2 в окремому (новому) підрозділі, присвяченому запобіганню корупції у будівництві та земельних відносинах (див. відповідну пропозицію ГО «Разом проти корупції»)	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано** Під час опрацювання Національним агентством зауважень і пропозицій було прийнято рішення про доповнення проекту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки новим підрозділом, присвяченим запобіганню корупції у будівництві та земельних відносинах. **Рішення: очікувані стратегічні результати в <u>оновленій редакції</u> (пункти 1 і 2, розміщені у крайній лівій колонці) розмістити в окремому (новому) підрозділі, присвяченому запобіганню корупції у будівництві та земельних відносинах.**	
3) забезпечено легкий та швидкий доступ до електро- та газових мереж;	**Коментар:** легкий та швидкий доступ має бути забезпечено не лише до електро- та газових мереж. З водою та водовідведенням проблем не менше. Безпечний рух транспорту. **Пропозиції:** виписати цей пункт як забезпечення легкого та швидкого доступу до **«інженерної і транспортної інфраструктури»**.	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано**	**Виключено з підрозділу 3.2.** **Включено до підрозділу 3.5.** *«**3.5.3. Проблема.** Недосконала система державного контролю та регулювання у будівництві стимулює появу корупційних практик.* ***Очікувані стратегічні результати:*** **…** *6) забезпечено легкий та швидкий доступ до інженерної і транспортної інфраструктури;* *…»*
	Пропозиція: розмістити цей стратегічний результат у окремому (новому) підрозділі, присвяченому запобіганню корупції у земельних відносинах та будівництві (див. відповідну пропозицію ГО	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано** Під час опрацювання Національним агентством зауважень і пропозицій було прийнято рішення про доповнення проекту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки новим підрозділом,	

	«Разом проти корупції»).		присвяченим запобіганню корупції в інфраструктурі. **Рішення: розмістити цей очікуваний стратегічний результат в <u>оновленій редакції</u> в окремому (новому) підрозділі, присвяченому запобіганню корупції в інфраструктурі.**	
	Пропозиція: розмістити цей стратегічний результат у окремому (новому) підрозділі, присвяченому запобіганню корупції у будівництві та земельних відносинах (див. відповідну пропозицію ГО «Разом проти корупції»)	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано** Оскільки під час опрацювання Національним агентством зауважень і пропозицій було прийнято рішення про доповнення проекту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки новим підрозділом, присвяченим запобіганню корупції у будівництві та земельних відносинах, то відтепер цей стратегічний результат розміщено у ньому (підпункт 6 пункту 3.5.3.).	
4) впроваджено ефективний та прозорий ринок деревини та облік деревини;	**Пропозиція:** розмістити цей підпункт третім у переліку очікуваних стратегічних результатів.	**Іван Пресняков**	**Враховано**	3) впроваджено ефективний і прозорий облік та ринок деревини;
5) впроваджено реформу сектору телекомунікацій шляхом реформування регулятора та законодавства у сфері телекомунікацій на основі регулювання ЄС;	**Пропозиція:** розмістити цей підпункт четвертим у переліку очікуваних стратегічних результатів.	**Іван Пресняков**	**Враховано**	4) впроваджено реформу сектору телекомунікацій шляхом реформування регулятора та законодавства у сфері телекомунікацій у рамках виконання зобов'язань України, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної
	Пропозиція: слова «на основі регулювання ЄС» замінити словами та знаками «в рамках виконання зобов'язань України, передбачених Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом,	**Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатиза**	**Враховано** При цьому вважаємо за потрібне звернути увагу на те, що Угодою про асоціацію не передбачено імплементацію Директиви 2018/1972 (ЄС), з урахуванням положень якої були розроблені законопроекти, які покликані реформувати сектор	

	Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони».	**ції**	телекомунікацій.	енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони та на основі Директиви 2018/1972 (ЄС).
	Коментар: «А яке це має відношення до корупції?»	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Встановлюється незалежність профільного регулятора, у тому числі від учасників ринку. Впровадження електронної регуляторної платформи зменшує корупційні ризики. Запровадження регуляторних інструментів і чітких механізмів їх реалізації відповідно до Директиви 2018/1972 (ЄС) забезпечить більшу правову визначеність для учасників ринку.	
6) легалізовано поточні практики роботи підприємств з спеціалістами у секторі інформаційних технологій;	**Пропозиція:** виключити цей пункт як такий, що лише опосередковано стосується питань запобігання та протидії корупції.	**Іван Пресников**	**Враховано**	**Виключено**
	Коментар: «В п. 6 частини «Очікувані стратегічні результати» передбачається «легалізувати поточні практики підприємств з спеціалістами у секторі інформаційних технологій». Можна припустити, що йдеться про діяльність інтернет-магазинів, різних інтернет-платформ». **Пропозиція:** визначити більш чітко і конкретно, які саме	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавроню к)	**Враховано**	

	практики маються на увазі, аби не допускати неоднозначного розуміння.			
7) у процедурах прийняття рішень у сфері формування державної політики у виконавчій та законодавчій гілках влади впроваджено структурований ефективний процес аналізу політики, а також продовжено системний аналіз регулювання ринків та впровадження його рекомендацій;	**Пропозиція:** розмістити цей підпункт першим у переліку очікуваних стратегічних результатів.	**Іван Пресняков**	**Враховано**	1) у процедурах прийняття рішень у сфері формування державної політики у виконавчій та законодавчій гілках влади впроваджено структурований ефективний процес аналізу політики, а також продовжено системний аналіз регулювання ринків та впровадження його рекомендацій;
8) забезпечено існування політично незалежної, професійної та мотивованої державної служби в органах виконавчої влади.	**Пропозиція:** розмістити цей підпункт другим у переліку очікуваних стратегічних результатів.	**Іван Пресняков**	**Враховано**	2) в органах державної влади та органах місцевого самоврядування запроваджено систему оплати праці на основі класифікації посад та преміювання залежно від особистого внеску в загальний результат роботи органу; оплата праці є гідною та прогнозованою, що дає змогу залучати та утримувати доброчесний, професійний та мотивований штат;
	Коментар: це повинне бути метою Стратегії реформування державного управління Кабінету Міністрів.	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Так, погоджуємося. І так воно і є. Разом із тим, оскільки незалежність, професійність і доброчесність державної служби є базовою основою (фундаментом) запобігання корупції в цій сфері, то Національним агентством було прийнято рішення про розміщення тут одного взаємокореспондуючого положення між Стратегією реформування державного управління України на 2019-2021 роки та проектом Антикорупційної стратегією на 2020–2024 роки, яке сформовано на	

		коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	достатньо високому рівні абстракції. На думку Національного агентства, такий підхід є виправданим, адже він не лише дозволяє правильно відобразити взаємозв'язок та взаємообумовленість кількох реформ між собою, а й підсилює процес їх спільного просування.	
	Коментар: «Частина про політичну незалежність найбільш релевантна. Краще видалити слова «професійної» та «мотивованої». Якщо це не етика Кодексу державної служб, то краще віднести це до стратегічних результатів».	**Посольство Великої Британії в Україні**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Згідно зі статтею 4 Закону України «Про державну службу», професіоналізм є принципом державної служби. «Професіоналізм – компетентне, об'єктивне і неупереджене виконання посадових обов'язків, постійне підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності, вільне володіння державною мовою і, за потреби, регіональною мовою або мовою національних меншин, визначеною відповідно до закону». Відповідно до статті 25 Закону України «Про державну службу», для участі конкурсі на посаду державної служби особа у заяві вказує свої мотиви. Відтак професійність та вмотивованість є одними із головних критеріїв належного виконання державним службовцем своїх обов'язків в інтересах суспільства.	
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити	**ГО «Разом**	**Не враховано,** оскільки ця	

	новим очікуваним стратегічним результатом у такій редакції: «запроваджено прозорі, електронізовані процедури у сфері підготовки моряків, землевпорядників, фахівців фондового ринку, водіїв, оцінювачів та інших фахівців»	**проти корупції» та група залучених експертів**	пропозиція не належить до сфери державного регулювання економіки, а існуюча структура проекту Антикорупційної стратегії не дозволяє врахувати її в межах будь-якої іншої структурної частини проекту. Разом з тим, Національне агентство звертатиме увагу на потребу вирішення відповідної проблему під час підготовки зауважень і пропозицій до інших програмних / стратегічних документів Уряду, а також під час підготовки Національної доповіді щодо ефективності антикорупційної політики в Україні.	
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити новим очікуваним стратегічним результатом у такій редакції: «завершене впровадження прозорої інформаційної системи адміністрування Державного фонду регіонального розвитку, що відображає результативність проектів та їх відповідність стратегіям регіонального розвитку.»	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано.** **Цей очікуваний стратегічний результат відображено у підрозділі 3.5. проекту Антикорупційної стратегії.**	**Включено до підрозділу 3.5.** *«**3.5.3. Проблема.** Недосконала система державного контролю та регулювання у будівництві стимулює появу корупційних практик.* ***Очікувані стратегічні результати:*** **…** *7) завершено впровадження прозорої інформаційної системи адміністрування Державного фонду регіонального розвитку, що відображає результативність проектів*

				та їх відповідність стратегіям регіонального розвитку.»
Відсутній	**Пропозиції:** 1) об'єднати текст підрозділів 3.2. «Запобігання корупції у сфері державного регулювання економіки» та 3.3. «Запобігання корупції у сфері забезпечення економічної конкуренції» в один підрозділ 3.2. із загальною назвою «Державне регулювання економіки»; 2) положення проекту Антикорупційної стратегії щодо запобігання корупції у сфері забезпечення економічної конкуренції викласти у межах пунктів 3.2.5.–3.2.7. загального підрозділу.	**Іван Пресняков, Дмитро Калмиков**	**Враховано** Доопрацьована частина тексту, що була розміщена у підрозділі 3.3. оприлюдненого для обговорення проекту антикорупційної стратегії, в остаточному варіанті розміщена у межах пунктів 3.2.5.–3.2.7. підрозділу 3.2. «Державне регулювання економіки». **Увага!** **Тут (у крайній правій колонці) наведено вже допрацьовану редакцію відповідної частини Антикорупційної стратегії.** **Зауваження та пропозиції до цієї частини тексту, а також результати їхнього опрацювання наведено у табличці, присвяченій опрацюванню зауважень і пропозицій до підрозділу 3.3. «Запобігання корупції у сфері забезпечення економічної конкуренції».**	**3.2.5. Проблема.** Недостатній обсяг інформації щодо діяльності Антимонопольного комітету України і наділення його низкою дискреційних повноважень ускладнює громадський контроль за його діяльністю та обумовлює високий рівень корупційних ризиків. Відсутня дієва програма пом'якшення відповідальності учасників картелю, які повідомили про картель та надали докази. **Очікувані стратегічні результати:** 1) Антимонопольний комітет України здійснює свою діяльність на засадах прозорості, передбачуваності та правової визначеності, рівень корупційних ризиків у його діяльності суттєво знизився завдяки безперешкодному, але регульованому доступу громадськості до обговорення та прийняття рішень, проектів

				нормативно-правових актів та інформування про плани діяльності з деталізацією проблематики, шляхів її вирішення та результатів; 2) на законодавчому рівні закріплено обов'язок Антимонопольного комітету України оприлюднювати на офіційній веб-сторінці: - рекомендації та пропозиції, що надаються органам державної влади, органам місцевого самоврядування, установам, організаціям, суб'єктам господарювання, об'єднанням; - вичерпний перелік справ, які перебувають на розгляді Антимонопольного комітету України, із зазначенням за кожною справою в динаміці інформації про державного уповноваженого, відповідального за її розгляд, суті справи, стадій та строків її розгляду, в тому числі підстав для продовження; 3) усунуто надмірний рівень дискреції у реалізації Антимонопольним комітетом України своїх

				повноважень, зокрема, щодо: - визначення строку, протягом якого здійснюється розслідування справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, строку, на який може бути продовжено розслідування таких справ, а також строку проведення перевірки інформації про незаконну державну допомогу; - порядку взаємодії зі сторонами справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та фіксації фактів такої взаємодії; - порядку визначення та заміни державних уповноважених, відповідальних за розгляд справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції; - визначення розміру та порядку розрахунку штрафу, який накладається за порушення законодавства про захист економічної конкуренції; 4) для стимулювання розкриття картельних змов визначено порядок

				звільнення або пом’якшення відповідальності учасників картелю, які повідомили Антимонопольний комітет України про нього та надали відповідні докази, що ґрунтується на найкращих практиках країн Європейського Союзу. **3.2.6. Проблема.** Значна частина надавачів державної допомоги суб’єктам господарювання не подає до Антимонопольного комітету України повідомлення про нову державну допомогу, що спричиняє негативний вплив на конкуренцію та може бути наслідком реалізації попередніх корупційних домовленостей. **Очікувані стратегічні результати:** 1) законодавством встановлено юридичну відповідальність керівників надавачів державної допомоги за недотримання вимог Закону України «Про державну допомогу суб’єктам господарювання» щодо обов’язку подання до Антимонопольного

				комітету України повідомлень про нову державну допомогу. **3.2.7. Проблема.** Неефективний механізм здійснення попереднього контролю та оцінки впливу на конкуренцію актів та рішень щодо створення та функціонування суб'єктів господарювання державного та комунального секторів економіки обумовлює існування негативного впливу на конкуренцію та підвищує рівень корумпованості цих секторів економіки. **Очікувані стратегічні результати:** 1) законодавством закріплено, що рішення щодо створення суб'єктів господарювання державного та комунального секторів економіки, які прийняті без попереднього отримання погодження органів Антимонопольного комітету України, є нікчемними; 2) законодавством закріплено, що відсутність

				документа, який підтверджує погодження органом Антимонопольного комітету України проекту рішення щодо створення суб'єкта господарювання державного та комунального секторів економіки, є підставою для відмови у здійсненні державної реєстрації юридичної особи.

Загальна кількість отриманих пропозицій – **38**, з яких:
- *33 враховано (в тому числі редакційно);*
- *1 враховано частково;*
- *4 не враховано.*

Загальна кількість отриманих та опрацьованих коментарів: **9**.

3.3. Запобігання корупції у сфері забезпечення економічної конкуренції

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
3.3. Запобігання корупції у сфері забезпечення економічної конкуренції	**Пропозиції:** 1) об'єднати текст підрозділів 3.2. «Запобігання корупції у сфері державного регулювання економіки» та 3.3. «Запобігання корупції у сфері забезпечення економічної конкуренції» в один підрозділ 3.2. із загальною назвою «Державне регулювання економіки»; 2) положення проекту Антикорупційної стратегії щодо запобігання корупції у сфері забезпечення економічної конкуренції викласти у межах пунктів 3.2.5.–3.2.7. загального підрозділу.	**Іван Пресняков, Дмитро Калмиков**	**Враховано**	
3.3.1. Проблема. Недостатній обсяг інформації щодо діяльності Антимонопольного комітету України, наділення його низкою дискреційних повноважень, реалізація яких здійснюється у непрозорий спосіб, що ускладнює громадський контроль за його діяльністю та обумовлює високий рівень	**Коментар:** в описі проблеми зазначається про відсутність дієвої програми пом'якшення відповідальності за картелі. Складається враження, ніби картельна змова потребує чітко визначеного порядку уникнення відповідальності. **Пропозиція:** уточнити, що йдеться про пом'якшення відповідальності саме для учасників картелю, які повідомили Антимонопольний комітет про такий картель чи змову.	**Центр політико-правових реформ** (М.І. Хавронюк)	**Враховано редакційно**	**3.2.5. Проблема.** Недостатній обсяг інформації щодо діяльності Антимонопольного комітету України і наділення його низкою дискреційних повноважень ускладнює громадський контроль за його діяльністю та обумовлює високий рівень корупційних ризиків. Відсутня дієва програма пом'якшення відповідальності учасників картелю, які повідомили

корупційних ризиків. Відсутня дієва програма пом'якшення відповідальності за картелі.				про картель та надали докази.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) Антимонопольний комітет України здійснює свою діяльність на засадах прозорості, передбачуваності та правової визначеності, рівень корупційних ризиків у його діяльності суттєво знизився завдяки безперешкодному, але регульованому доступу громадськості різних груп до обговорення та прийняття рішень, проектів нормативно-правових актів та інформування про плани діяльності з деталізацією проблематики, шляхів її вирішення та результатів;				1) Антимонопольний комітет України здійснює свою діяльність на засадах прозорості, передбачуваності та правової визначеності, рівень корупційних ризиків у його діяльності суттєво знизився завдяки безперешкодному, але регульованому доступу громадськості до обговорення та прийняття рішень, проектів нормативно-правових актів та інформування про плани діяльності з деталізацією проблематики, шляхів її вирішення та результатів;
2) на законодавчому рівні закріплено обов'язок Антимонопольного комітету України оприлюднювати на офіційній вебсторінці:				2) на законодавчому рівні закріплено обов'язок Антимонопольного комітету України оприлюднювати на офіційній веб-сторінці:
- рекомендації та пропозиції, що надаються органам державної влади,	У п. 2 опису результатів варто уточнити, ким саме надаються рекомендації та пропозиції органам	**Центр політико-правових**	**Не враховано**, оскільки суб'єкт надання таких рекомендацій чітко	- рекомендації та пропозиції, що надаються органам державної влади,

органам місцевого самоврядування, установам, організаціям, суб'єктам господарювання, об'єднанням;	державної влади тощо (Антимонопольним комітетом України чи також і іншими суб'єктами).	**реформ** (М.І. Хавронюк)	визначений у аналізованому пункті («… закріплено обов'язок Антимонопольного комітету України оприлюднювати... ». В подальшому викладено лише деталізацію такої інформації.	органам місцевого самоврядування, установам, організаціям, суб'єктам господарювання, об'єднанням;
- вичерпний перелік справ, які перебувають на розгляді Антимонопольного комітету України, із зазначенням за кожною справою в динаміці інформації про державного уповноваженого, відповідального за її розгляд, суті справи, стадій та строків її розгляду, в тому числі підстав для продовження.				- вичерпний перелік справ, які перебувають на розгляді Антимонопольного комітету України, із зазначенням за кожною справою в динаміці інформації про державного уповноваженого, відповідального за її розгляд, суті справи, стадій та строків її розгляду, в тому числі підстав для продовження;
3) усунуто надмірний рівень дискреції у реалізації Антимонопольним комітетом України своїх повноважень, зокрема, щодо:				3) усунуто надмірний рівень дискреції у реалізації Антимонопольним комітетом України своїх повноважень, зокрема, щодо:
- визначення строку, протягом якого здійснюється				- визначення строку, протягом якого здійснюється розслідування

розслідування справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, строку, на який може бути продовжено розслідування таких справ, а також строку проведення перевірки інформації про незаконну державну допомогу;				справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, строку, на який може бути продовжено розслідування таких справ, а також строку проведення перевірки інформації про незаконну державну допомогу;
- порядку взаємодії зі сторонами справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, а також фіксації фактів такої взаємодії;				- порядку взаємодії зі сторонами справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та фіксації фактів такої взаємодії;
- порядку визначення та заміни державних уповноважених, відповідальних за розгляд справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;				- порядку визначення та заміни державних уповноважених, відповідальних за розгляд справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;
- визначення розміру та порядку розрахунку штрафу, який накладається за порушення законодавства про захист економічної конкуренції;	У п. 3 слід було б вказати і на такі важливі засоби зменшення надмірного рівня дискреції, як зменшення меж згаданих вище санкцій (штрафів), заходів впливу тощо та їх загальна уніфікація: за змістом, розмірами, строками і порядком накладання, порядком оскарження тощо. Аналогічна проблема стосується і накладення адміністративних стягнень відповідно до Кодексу України про	**Центр політико-правових реформ** (М.І. Хавронюк)	**Не враховано**, оскільки згідно із законодавством, лише органи АМКУ можуть накладати штрафи за порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Верхня межа розмірів таких штрафів встановлена законом та корелюється з світовим	- визначення розміру та порядку розрахунку штрафу, який накладається за порушення законодавства про захист економічної конкуренції;

	адміністративні правопорушення багатьма державними органами та іншими суб'єктами.		досвідом. Відповідно увагу звернено на застосування наданих законом повноважень, які не мають призводити до дискримінації.	
4) для стимулювання розкриття картельних змов визначено порядок звільнення або пом'якшення відповідальності учасників картелю, що повідомили Антимонопольний комітет України про нього та надали докази, який включатиме практику країн Європейського союзу.				4) для стимулювання розкриття картельних змов визначено порядок звільнення або пом'якшення відповідальності учасників картелю, які повідомили Антимонопольний комітет України про нього та надали відповідні докази, що ґрунтується на найкращих практиках країн Європейського Союзу.
	Коментар щодо публікації на сайті АМКУ рекомендацій та пропозицій: **«**Основними методами профілактичної роботи щодо запобігання проявам корупційних діянь є відкритість діяльності Комітету під час прийняття рішень у справах та гласність під час розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Зокрема, під час розгляду найбільш актуальних та соціально важливих справ, результати розгляду яких можуть вплинути на права широкого кола	**Антимонопольний комітет України**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар:** Окрім рішень у справах про порушення АМКУ вживає й інших заходів, інформація про які не підлягає обов'язковій публікації, як і тексти прийнятих документів. Йдеться, зокрема, про рекомендації та / або пропозиції. Обмеження	

	громадян, на засідання Комітету запрошуються представники громадських організацій, радіо, телебачення та інших засобів масової інформації. Особлива увага приділяється інформуванню громадськості щодо роботи, проведеної в Комітеті та його територіальних відділеннях, зокрема, висвітлення поточних новин, актуальна інформація про правові засади конкурентної політики та проекти нормативних актів Комітету. У практику взаємодії голів територіальних відділень із засобами масової інформації увійшли періодичні інтерв'ю щодо справ та заяв, які знаходяться на розгляді відділень. Також з цією метою рішення за результатом розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції підлягають обов'язковій публікації на офіційному сайті Комітету».		щодо публікації лише окремих документів АМКУ не є обґрунтованим, враховуючи також те, що і рекомендації, і рішення є заходами для припинення порушення, хоч і мають для відповідача різні наслідки.	
	Коментар щодо встановлення строку проведення перевірки інформації про незаконну державну допомогу: «Щодо встановлення строку проведення перевірки інформації про незаконну державну допомогу, повідомляємо, що Порядком розгляду справ про державну допомогу суб'єктам господарювання, затвердженим Розпорядженням Комітету від 12.04.2016 № 8-рп та зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 06 травня 2016 р. за № 686/28816 встановлені	**Антимонопольний комітет України**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар:** Пунктом 7 розділу X Порядку розгляду справ про державну допомогу суб'єктам господарювання, затвердженого розпорядженням Комітету від 12.04.2016 № 8-рп встановлено, що,	

	строки розгляду інформації про незаконну державну допомогу, тому пропозиція не є доцільною».		заява розглядається протягом 30 календарних днів, а в разі потреби одержання додаткової інформації, яка не може бути надана заявником, строк розгляду цієї Заяви може бути продовжений державним уповноваженим Комітету на 60 календарних днів, про що письмово повідомляється заявнику. Якщо за результатами розгляду інформації про незаконну державну допомогу, АМКУ не виявляє підстав для початку розгляду справи про державну допомогу, державний уповноважений письмово повідомляє про це заявника (п. 8 розділу X Порядку). Однак, якщо за результатами перевірки інформації про незаконну державну допомогу АМКУ має підстави для висновку про недопустимість державної допомоги для конкуренції або про проведення поглибленого аналізу	

			допустимості такої допомоги для конкуренції, державний уповноважений Комітету розпочинає розгляд справи про державну допомогу (п. 10 розділу X Порядку). При цьому, згідно з п. 1 розділу VII Порядку, обмежувальний строк розгляду справи про державну допомогу (6 місяців з дня прийняття розпорядження про початок розгляду справи) не поширюється на випадки, коли справу було порушено за результатами перевірки інформації про незаконну державну допомогу та/або неналежне використання державної допомоги. Крім того, згідно з положеннями ч. 6 ст. 12 Закону України «Про державну допомогу суб’єктам господарювання», під час проведення перевірки інформації про незаконну державну допомогу, строки встановлені ч. 6 ст. 11	

			Закону (щодо граничного строку розгляду справ про державну допомогу), не застосовуються. Таким чином, згідно з чинною редакцією Закону та Положення, розгляд справи про державну допомогу, порушеної за результатами перевірки інформації про незаконну державну допомогу, є частиною процесу проведення перевірки інформації про незаконну державну допомогу, та не обмежений за тривалістю. Внаслідок цього, саме у випадках, коли є підстави вважати, що державна допомога є недопустимою для конкуренції або ж для з'ясування її допустимості потрібно провести поглиблений аналіз, Комітет має можливість відтерміновувати прийняття відповідного рішення на будь-який час.	

	Коментар щодо визначення розміру та порядку розрахунку штрафу: «... розпорядженням Комітету від 15.09.2015 № 16-рр затверджені Рекомендаційні роз'яснення щодо застосування положень частин другої та п’ятої статті 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції», частин першої та другої статті 21 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», якими визначені підходи Комітету, які рекомендується застосовувати його органами про визначенні розмірів штрафу за порушення законодавства про захист економічної конкуренції з метою забезпечення правової визначеності та передбачуваності застосування положень зазначених законів, а тому пропозиція щодо визначення розміру та порядку розрахунку штрафу, який накладається за порушення законодавства про захист економічної конкуренції не є доцільною».	**Антимонопольний комітет України**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар:** Затверджені розпорядженням АМКУ підходи до розрахунку штрафу є рекомендованими, а отже й не обов’язковими до застосування. На практиці АМКУ при розрахунку штрафу відходить від положень розпорядження та в підсумку ні суду, ні відповідачу не відомо які саме фактори та показники враховувались під час розрахунку штрафу. У зв’язку з цим пропозиція щодо визначення розміру та порядку розрахунку штрафу, який накладається за порушення законодавства про захист економічної конкуренції, видається доцільною.	
	Коментар щодо визначення порядку звільнення або пом’якшення відповідальності учасників картелю, що повідомили Комітет про нього, для стимулювання розкриття картельних	**Антимонопольний комітет України**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар:** З прийняттям у 2012	

	змов: «... Розпорядженням Комітету від 25.06.2012 № 399-р, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 7 вересня 2012 р. за № 1553/21865, затверджено Порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про звільнення від відповідальності за вчинення порушення законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченого пунктом 1 статті 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (Порядок звільнення від відповідальності), тому зазначену пропозицію також не вважаємо доцільною».		році розпорядження Комітету від 25.06.2012 № 399-р норми про звільнення від відповідальності так і не були жодного разу застосовані. Зазначене свідчить про необхідність покращення та удосконалення процедури. Адже відповіді на питання, зокрема, щодо того який обсяг інформації є достатнім доказом картельної змови для органів АМКУ, чи може отримати пом'якшення відповідальності, а не звільнення від неї наступний учасник картелю, який також надав необхідні для справи докази порушення та інші, у розпорядженні відсутні.	
3.3.2. Проблема. Частина надавачів державної допомоги суб'єктам господарювання не подає до Антимонопольного комітету України повідомлень про нову державну допомогу, що спричиняє негативний				**3.2.6. Проблема.** Значна частина надавачів державної допомоги суб'єктам господарювання не подає до Антимонопольного комітету України повідомлення про нову державну допомогу, що спричиняє негативний

вплив на конкуренцію та може бути наслідком реалізації попередніх корупційних домовленостей.				вплив на конкуренцію та може бути наслідком реалізації попередніх корупційних домовленостей.
Очікуваний стратегічний результат:				**Очікувані стратегічні результати:**
законодавством встановлено юридичну відповідальність керівників надавачів державної допомоги за недотримання вимог Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» щодо обов'язку подання до Антимонопольного комітету України повідомлень про нову державну допомогу.	У пункті 3.3.2 визначена проблема очікуваними стратегічними результатами якої, є *встановлення законодавством юридичної відповідальності для керівників надавачів державної допомоги за недотримання вимог Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» щодо обов'язку подання до Антимонопольного комітету України повідомлень про нову державну допомогу.* У зв'язку з чим, зазначаємо, що надавачі державної допомоги суб'єктам господарювання аналізуючи певні заходи державної підтримки на наявність ознак державної допомоги, беручи на себе власну відповідальність, мають право не подавати повідомлення до Комітету, вважаючи, що такі заходи державної підтримки не є державною допомогою, тому пропозиція встановити юридичну відповідальність керівників надавачів державної допомоги не є доцільною.	**Антимонопольний комітет України**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар:** Відповідно до встановленого Законом України «Про держану допомогу суб'єктам господарювання» порядку, надавачі державної допомоги самостійно приймають рішення про те, чи підлягає згідно з Законом повідомленню державна допомога, яку вони надають, чи ні. Однак, зазначений Закон, які інші нормативно-правові акти, не встановлюють жодної відповідальності надавача державної допомоги (його керівника) за неподання до АМКУ повідомлення про нову державну допомогу у випадках, коли така допомога	1) законодавством встановлено юридичну відповідальність керівників надавачів державної допомоги за недотримання вимог Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» щодо обов'язку подання до Антимонопольного комітету України повідомлень про нову державну допомогу.

			підлягає повідомленню. При цьому, внаслідок не неподання до АМКУ повідомлення про нову державну допомогу, не здійснюється попередній державний контроль щодо її допустимості для конкуренції. Внаслідок цього, надання такої допомоги може призвести до негативного впливу на конкуренцію та неефективного витрачання державних ресурсів. Враховуючи наведене, вважаємо доцільним вживати усіх можливих заходів для стимулювання виконання відповідальними особами приписів Закону.	
3.3.3. Проблема. Неефективний механізм здійснення попереднього контролю та оцінки впливу на конкуренцію актів та рішень щодо створення та функціонування суб'єктів господарювання державного та				**3.2.7. Проблема.** Неефективний механізм здійснення попереднього контролю та оцінки впливу на конкуренцію актів та рішень щодо створення та функціонування суб'єктів господарювання державного та комунального секторів

комунального секторів економіки, пов'язаний з непогодженням проектів рішень з Антимонопольним комітетом України, що обумовлює негативний вплив на конкуренцію та підвищує рівень корумпованості цих секторів економіки.				економіки обумовлює існування негативного впливу на конкуренцію та підвищує рівень корумпованості цих секторів економіки.
				Очікувані стратегічні результати:
Очікуваний стратегічний результат: на законодавчому рівні закріплено, що: 1) нормативно-правові акти та інші рішення щодо створення таких суб'єктів господарювання, які прийняті без попереднього отримання погодження органів Антимонопольного комітету України, є нікчемними; 2) відсутність документа, що підтверджує погодження органом Антимонопольного комітету України проекту рішення щодо створення суб'єкта господарювання, є підставою для відмови у здійсненні державної				1) законодавством закріплено, що рішення щодо створення суб'єктів господарювання державного та комунального секторів економіки, які прийняті без попереднього отримання погодження органів Антимонопольного комітету України, є нікчемними; 2) законодавством закріплено, що відсутність документа, який підтверджує погодження органом Антимонопольного комітету України проекту рішення щодо створення суб'єкта господарювання державного та комунального секторів економіки, є підставою для

реєстрації юридичної особи.				відмови у здійсненні державної реєстрації юридичної особи.
	Коментар: «Цей розділ проєкту Стратегії присвячений лише діяльності Антимонопольного комітету України. В одній з основних сформульованих проблем підкреслюється, що “недостатній обсяг інформації щодо діяльності Антимонопольного комітету України, який наділений низкою дискреційних повноважень ...”.днак, зосередженість лише на діяльності Антимонопольного комітету робить проблему економічної конкуренції значно вужчою, виключаючи системний підхід. У цьому розділі слід відобразити весь комплекс заходів та інструментів економічної політики, спрямованих на усунення адміністративних бар'єрів для бізнесу в Україні, шляхом залучення всіх релевантних державних органів, не лише Антимонопольного комітету, а й усі релевантні державні органи, в тому числі податкові, митні, галузеві міністерства та інші контролюючі державні органи на центральному та місцевому рівнях. У цьому розділі не передбачені механізми залучення громадян, бізнес-асоціацій, громадських організацій та інших зацікавлених акторів з громадськості».	**Софія Вілліз**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар:** Формування Антикорупційної стратегії відбувалось за принципом проблематики у певних сферах. АМКУ – центральний орган влади, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель. Отже, проблематика, заходи і результати, які викладені в цьому розділі, спрямовані саме на впорядкування діяльності АМКУ. Окремі пропоновані у розділі заходи є релевантними для інших сфер діяльності та органів влади та можуть бути запропоновані. Але зазначене потребує зміни концепту викладення Антикорупційної	

			стратегії.	
	Коментар: «Щодо пунктів 2 і 3: «Формулювання відповідних результатів не узгоджується із проголошеним НАЗК підходом «цілей антикорупційної політики». Формулювання відповідних результатів могло би бути більш загальним, зосереджуючись на наслідку».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар:** Саме такого рівня деталізації вимагає ситуація, що склалася у цій сфері. Застосування більш високого рівня абстракції в цьому випадку може призвести до того, що необхідні заходи реалізовані не будуть.	
	Коментар: «Результат, сформульований у п. 3, є надзвичайно важливим, але стосується він не лише Антимонопольного комітету України, а всіх органів державної влади, насамперед тих, які уповноважені згідно з різними законами накладати фінансові, адміністративно-господарські та інші санкції (штрафи), заходи впливу тощо на суб'єктів господарювання й інших юридичних та фізичних осіб. Крім законів «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про захист економічної конкуренції» та «Про Антимонопольний комітет України», це	**Центр політико-правових реформ** (М.І. Хавронюк)	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар:** Формування Антикорупційної стратегії відбувалось за принципом проблематики у певних сферах. АМКУ – центральний орган влади, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у	

	передбачено Господарським, Податковим, Митним, Повітряним кодексами, законами України «Про ціни і ціноутворення», «Про зайнятість населення», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про приватизацію державного майна», «Про охорону праці», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про колективні договори і угоди», «Про телебачення і радіомовлення», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про виключну (морську) економічну зону», «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів», «Про рекламу», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про державний матеріальний резерв», «Про електроенергетику», «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними», «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності», «Про виконавче провадження», «Про державне регулювання виробництва і реалізації		підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель. Отже, проблематика, заходи і результати, які викладені в цьому розділі, спрямовані саме на впорядкування діяльності АМКУ. Окремі пропоновані у розділі заходи є релевантними для інших сфер діяльності та органів влади та можуть бути запропоновані. Але зазначене потребує зміни концепту викладення Антикорупційної стратегії.	

	цукру», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про природні монополії», «Про радіочастотний ресурс України», «Про охорону культурної спадщини», «Про банки і банківську діяльність», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням», «Про автомобільний транспорт», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про теплопостачання», «Про виноград і виноградне вино», «Про організацію формування та обігу кредитних історій», «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення», «Про захист прав споживачів», «Про газ (метан) вугільних родовищ», «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про засади функціонування ринку природного газу», «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», «Про загальну безпечність нехарчової продукції», «Про забезпечення комерційного обліку природного газу», «Про особливості забезпечення			

	громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів». Цей перелік законів не є вичерпним, але його наведено тут для характеристики масштабу і особливостей проблеми, вирішенню якої лише непрямо може сприяти прийняття Закону «Про адміністративну процедуру». В подальшому про необхідність обмеження надмірної дискреції згадується лише в підрозділі 3.5.1. і підрозділі 3.5.5. проєкту в контексті діяльності органів митної і податкової служби. Але при цьому згадка наявна тільки в частині «Проблема», а в частині «Очікувані стратегічні результати» про необхідність вирішення проблеми належної згадки вже немає».			

Загальна кількість отриманих пропозицій: **4**, з яких:
- *2 враховано;*
- *2 не враховано.*

Загальна кількість отриманих коментарів: **8**.

3.4. Запобігання корупції у державному секторі економіки

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
3.4. Запобігання корупції у державному секторі економіки	**Пропозиція:** об'єднати текст підрозділів 3.4. «Запобігання корупції у державному секторі економіки» та 3.9. «Запобігання корупції у приватному секторі» в один підрозділ 3.4. із загальною назвою «Державний та приватний сектори економіки».	**Іван Пресняков, Дмитро Калмиков**	**Враховано**	**3.4. Державний та приватний сектори економіки**
	Коментар і пропозиція: «Підрозділ 3.4 щодо запобігання корупції у державному секторі економіки варто доповнити посиланням на стандарти корпоративного управління ОЕСР».	**Руслан Рябошапка**	**Враховано редакційно** Стандарти ОЕСР враховано під час написання підрозділу залежно від ступеню їх узагальненості (як для рівня стратегічного документу) та наявного втілення у законодавстві України станом на час написання АС. Деякі стандарти можуть бути додатково враховані під час підготовки Державної програми. (Також див. врахування пропозиції ЦПК щодо формування політики державної власності відповідно до Рекомендації 2 документу ОЕСР).	

3.4.1. Проблема. Існуюча модель управління та зовнішнього контролю у суб'єктах господарювання державного сектору економіки не є ефективною у запобіганні корупції, наслідком чого є збитки державі та незаконне збагачення посадовців підприємств.	**Пропозиція:** опис проблеми викласти у такій редакції: **«3.4.1. Проблема.** Існуюча модель управління у суб'єктах господарювання державного сектору економіки є неефективною, наслідком чого є збитки та корупція.»	**Іван Пресняков**	**Враховано**	**3.4.1. Проблема.** Існуюча модель управління у суб'єктах господарювання державного сектору економіки є неефективною, наслідком чого є збитки та корупція.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
Відсутній	**Коментар:** «У цьому підрозділі не приділено уваги питанням політики державної власності, хоча саме це питання є засадничим для дієвого усунення корупційних ризиків у державному секторі економіки. Визначення політики власності узгоджується зі стандартами ОЕСР щодо корпоративного управління державними підприємствами. Так само подібну за змістом рекомендацію 2 було надано Україні за результатами IV раунду моніторингу Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією. Хоча Мінекономрозвитку раніше розробило засади політики	**Центр протидії корупції**	**Враховано**	1) засади політики державної власності, затверджені Кабінетом Міністрів України, відповідають міжнародним стандартам, періодично актуалізуються та послідовно втілюються на практиці усіма суб'єктами, які виконують функції власника суб'єктів господарювання державного сектору економіки;

	власності, однак є питання щодо статусу цього акту, його змісту та практичної реалізації». **Пропозиція:** «З урахуванням цього пропонується доповнити очікувані стратегічні результати до проблеми 3.4.1 таким: «засади політики державної власності чітко визначені, періодично переглядаються задля актуалізації та послідовно втілюються на практиці усіма суб'єктами, які виконують функції власника суб'єктів господарювання державного сектору економіки». Із доповненням проекту Антикорупційної стратегії вказаним очікуваним результатом потреба зазначати інші очікувані результати щодо «інвентаризації» чи «аудиту» наявних державних підприємств для різних окремих секторів зникне, адже відповідні заходи повинні будуть втілюватись як складова реалізації політики власності, коли кожен суб'єкт, до сфери управління якого належать			

	певні державні підприємства, установи, організації, повинен крізь призму визначеної політики власності визначити доцільність збереження такого суб'єкта господарювання та його функціонал».			
	Пропозиція: у конструкції вказати на необхідність розробки Ownership Policy, яку необхідно мати державі відповідно до міжнародних стандартів.	**Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу (UNIC)**	**Враховано редакційно**	
1) усунуто внутрішні конфлікти в органах державної влади при одночасному виконанні функцій власника, регулятора та органу, що формує політику щодо суб'єктів господарювання державного сектору економіки;	**Пропозиція:** викласти пункт у такій редакції: «розмежування виконання в органах державної влади функцій власника, регулятора та органу, що формує політику щодо суб'єктів господарювання державного сектору економіки».	**Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України**	**Враховано**	2) розмежовано функції власника, регулятора та органу, що формує політику щодо суб'єктів господарювання державного сектору економіки;
2) забезпечено періодичний перегляд критеріїв для обов'язкового проведення незалежного аудиту та обов'язкового утворення наглядової ради у суб'єктах господарювання державного сектору	**Пропозиція:** додати про необхідність щорічного незалежного аудиту хоча б для стратегічних державних підприємств та з відповідним оборотом, підприємств, які отримували державну підтримку.	**Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу (UNIC)**	**Враховано** первинною редакцією проекту антикорупційної стратегії.	3) запроваджено щорічний незалежний аудит суб'єктів господарювання державного сектору економіки, які мають стратегічне значення для економіки й безпеки

економіки, у тому числі із врахуванням рівня корупційних ризиків та рівня враженості корупцією сектору економіки;	**Коментарі:** **1.** Щодо періодичного перегляду критеріїв для обов'язкового проведення незалежного аудиту. Частиною третьою статті 14 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначені суб'єкти, які зобов'язані оприлюднювати річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність разом з аудиторським висновком, та строки їх оприлюднення. До зазначених суб'єктів належать великі, середні підприємства, інші фінансові установи, що належать до малих та мікропідприємств (стаття 2 та 14 цього Закону). Враховуючи викладене, положення проекту щодо забезпечення періодичності перегляду критеріїв для обов'язкового проведення незалежного аудиту суб'єктів господарювання не відповідає вимогам зазначеного Закону. **2.** Щодо періодичності перегляду критеріїв для обов'язкового утворення наглядових рад на суб'єктах	**Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Наведений опис нормативно-правового регулювання у зазначених вище сферах не знімає актуальності цього пункту проекту антикорупційної стратегії як одного з очікуваних стратегічних результатів у цій сфері.	держави; забезпечено періодичний перегляд критеріїв для обов'язкового проведення незалежного аудиту та утворення наглядової ради у суб'єктах господарювання державного сектору економіки, у тому числі з урахуванням рівня корупційних ризиків та рівня враженості корупцією сектору економіки;

	господарювання державного сектору економіки. На сьогодні Урядом здійснюється реформа корпоративного управління шляхом впровадження міжнародних стандартів корпоративного управління в державному секторі економіки відповідно до рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку. Суть реформи: розмежування повноважень суб'єктів управління об'єктами державної власності щодо формування та реалізації державної політики стосовно державних компаній, у тому числі шляхом передачі наглядовій раді повноважень щодо призначення та звільнення керівників державних компаній, затвердження фінансових та стратегічних планів державної компанії тощо. Відповідно до статті 5 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» Кабінет Міністрів України визначає критерії, відповідно до яких утворення			

	наглядової ради є обов'язковим на державних унітарних підприємствах (крім підприємств оборонно-промислового комплексу) та, з урахуванням законів України, в господарських товариствах, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі. Постановою Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 142 «Деякі питання управління державними унітарними підприємствами та господарськими товариствами, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі» визначені критерії, відповідно до яких утворення наглядової ради є обов'язковим на державних унітарних підприємствах та в господарських товариствах, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі. Відповідно до затверджених зазначеною постановою критеріїв суб'єктами управління об'єктами державної власності наглядові ради вже			

	утворені у 10 найбільших державних компаніях та здійснюються заходи щодо утворення наглядових рад в інших державних унітарних підприємствах та в господарських товариствах. Утворення наглядових рад в державних компаніях дасть змогу підвищити операційну ефективність діяльності суб'єктів господарювання, тим самим збільшити обсяг надходжень до державного бюджету у вигляді виплачених дивідендів та податків. Це також дозволить зменшити політичний влив на діяльність державних підприємств, знизити рівень корупції та створить довіру до державних компаній з боку інвесторів і залучення інвестицій». Враховуючи викладене, на сьогодні відсутні передумови для перегляду критеріїв щодо обов'язкового утворення наглядових рад суб'єктах господарювання державного сектору економіки.			
3) у суб'єктах господарювання, для яких створення наглядових рад є обов'язковим, таким радам	**Пропозиція:** додати також загалом, що Уряд ґарантує, що Наглядові ради державних підприємств	**Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу**	**Враховано.**	4) у всіх суб'єктах господарювання, для яких створення наглядових рад є обов'язковим, таким радам

передано повноваження на конкурсних і прозорих засадах обирати та призначати менеджмент суб'єктів господарювання, а також повноваження щодо контролю за вжиттям внутрішніх антикорупційних заходів;	створюються через прозорий конкурс, з урахуванням включення до Наглядових рад незалежних членів.	**(UNIC)**		передано повноваження на конкурсних і прозорих засадах обирати та призначати менеджмент суб'єктів господарювання, а також повноваження щодо контролю за вжиттям внутрішніх антикорупційних заходів. Формування складу наглядових рад є конкурсним та прозорим;
	Коментар: «На сьогодні Мінекономіки розроблено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління юридичних осіб, акціонером (засновником, учасником) яких є держава», яким, серед іншого, пропонується врегулювати питання щодо передачі наглядовій раді повноважень щодо призначення та звільнення з посад керівників суб'єктів господарювання. Оскільки зазначений проект Закону не внесено на розгляд Верховної ради України і остаточна редакція його положень не визначена, тому внесення до проекту питання стосовно передачі наглядовій раді повноважень щодо призначення та звільнення з посад керівників суб'єктів господарювання є передчасним».	**Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Факт розробки Мінекономіки проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління юридичних осіб, акціонером (засновником, учасником) яких є держава» не знімає актуальності цього пункту проекту антикорупційної стратегії як одного з очікуваних стратегічних результатів у цій сфері. Більше того, той факт, що цей законопроект знаходиться ще на стадії розробки, суттєво полегшить процес досягнення зазначеного стратегічного результату, адже лише потребуватиме внесення відповідних змін до законопроекту.	

	Коментар: «Пункт 3.4. “Запобігання корупції у державному секторі економіки” Розділу III “Запобігання корупції у пріоритетних сферах” проєкту стратегії містить підпункт 3.4.1, яким визначається проблема існуючої моделі управління та зовнішнього контролю у суб’єктах господарювання державного сектору економіки та встановлюються очікувані стратегічні результати. Зокрема, пунктом 3 зазначених очікуваних стратегічних результатів (абзац 5 підпункту 3.4.1 пункту 3.4) передбачено, що “у суб’єктах господарювання, для яких створення наглядових рад є обов’язковим, таким радам передано повноваження на конкурсних і прозорих засадах обирати та призначати менеджмент суб’єктів господарювання, а також повноваження щодо контролю за вжиттям внутрішніх антикорупційних заходів”. Слід зазначити, що Законом України “Про акціонерні	**Фонд державного майна України**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар:** Попри те, що законодавство врегульовує питання розірвання контрактів з ініціативи наглядової ради акціонерних товариств та державних унітарних підприємств, воно залишається неврегульованим для суб’єктів господарювання державного сектору економіки інших організаційно-правових форм (наприклад, для товариств з обмеженою відповідальністю).	

	товариства” (далі - Закон) визначено порядок створення, діяльності, припинення, виділу акціонерних товариств, їх правовий статус, права та обов’язки акціонерів. Відповідно до статті 1 Закону діяльність державних акціонерних товариств та державних холдингових компаній, єдиним засновником та акціонером яких є держава в особі уповноважених державних органів, регулюється цим Законом, з урахуванням особливостей, передбачених спеціальними законами. Особливості створення акціонерних товариств у процесі приватизації та корпоратизації, їх правового статусу та діяльності у період до виконання плану приватизації (розміщення акцій) визначаються законодавством про приватизацію та корпоратизацію. Управління акціонерними товариствами, у статутних капіталах яких є корпоративні права держави або територіальної громади, здійснюється з урахуванням			

	особливостей, визначених Законом. Розділом VIII “Наглядова рада акціонерного товариства” Закону встановлено вимоги щодо створення та діяльності наглядової ради акціонерного товариства, виключної компетентності наглядової ради, обрання членів та голови наглядової ради, дострокового припинення повноважень членів наглядової ради тощо. Звертаємо увагу на те, що статтею 52 розділу VIII Закону встановлено, що обрання та припинення повноважень голови і членів виконавчого органу належить до виключної компетенції наглядової ради. Таким чином, питання пункту 3 очікуваних стратегічних результатів (абзац 5 підпункту 3.4.1 пункту 3.4) проєкту стратегії врегульовано на законодавчому рівні».			
4) у суб’єктах господарювання державного сектору економіки, які мають особливо важливе (стратегічне) значення для	**Коментар:** «Оскільки у п. 4 опису результатів використано єднальні сполучники «та» і «а також», то з нього випливає, що стандарти	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано редакційно**	5) запроваджено стандарти корпоративного управління у суб’єктах господарювання державного сектору економіки, які мають

економіки України та найвищий рівень корупційних ризиків, а також у найбільш важливих суб'єктах господарювання оборонно-промислового комплексу запроваджено стандарти корпоративного управління, в тому числі встановлено право дострокового розірвання контракту із менеджментом підприємства у разі порушення норм антикорупційного законодавства та правил етичної поведінки;	корпоративного управління мають запроваджуватися лише за сукупності умов: а) суб'єкт господарювання належить до державного сектору економіки, б) він має особливо важливе (стратегічне) значення для економіки України, в) він має найвищий рівень корупційних ризиків, г) він належить до найбільш важливих суб'єктів господарювання оборонно-промислового комплексу. Виникає питання: якщо суб'єкт господарювання має особливо важливе (стратегічне) значення для економіки України, але не характеризується найвищим рівнем корупційних ризиків, то стандарти корпоративного управління не обов'язкові? Слова «в тому числі встановлено право дострокового розірвання контракту із менеджментом підприємства у разі порушення норм антикорупційного законодавства та правил етичної поведінки» можуть і не наводитися у цьому проекті (це може бути			особливо важливе (стратегічне) значення для економіки України, або найвищий рівень корупційних ризиків, або належать до найбільш важливих суб'єктів господарювання оборонно-промислового комплексу (зокрема, встановлено право дострокового розірвання контракту із менеджментом у разі порушення ним норм антикорупційного законодавства або правил етичної поведінки);

	передбачено в урядовому документі з реалізації Антикорупційної стратегії)». **Пропозиція:** сформулювати цей пункт інакше, наприклад, так: «запроваджено стандарти корпоративного управління у суб'єктах господарювання державного сектору економіки, які мають особливо важливе (стратегічне) значення для економіки України, або найвищий рівень корупційних ризиків, або належать до найбільш важливих суб'єктів господарювання оборонно-промислового комплексу».			
	Коментар і пропозиції: «Усі державні підприємства повинні мати програми оцінки корупційних ризиків та службовців з питань відповідності, які відповідальні за здійснення моніторингу відповідності. Відповідальність за дотримання програми повинна лежати на керівництві таких органів. Програми, а також заходи, яких було вжито для мінімізації ризиків, повинні	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту	**Враховано частково** у п. 5 (про запровадження стандартів корпоративного управління у деяких суб'єктах господарювання державного сектору економіки) очікуваних результатів для проблеми 3.4.1. При цьому варто звернути увагу на те, що відповідно до ст. 62 Закону України «Про запобігання корупції» наразі не всі державні підприємства зобов'язані мати антикорупційну програму (по суті це і є «програма оцінки корупційних ризиків та службовців»).	

	бути в громадському доступі».	«ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		
	Коментар: «Відповідно до частини п'ятої статті 58 Закону України «Про акціонерні товариства» права та обов'язки членів виконавчого органу акціонерного товариства визначаються цим Законом, іншими актами законодавства, статутом товариства та/або положенням про виконавчий орган товариства, а також контрактом, що укладається з кожним членом виконавчого органу. Пунктами 8–10 частини другої статті 52 цього Закону встановлено, що наглядова рада акціонерного товариства обирає та припиняє повноваження голови і членів виконавчого органу; затверджує умови контрактів, які укладатимуться з членами виконавчого органу; приймає рішення про відсторонення голови або члена виконавчого органу від здійснення повноважень та	**Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України**	**Не враховано,** оскільки зміст наведеного правового регулювання у цій сфері не вирішує позначеної вище проблеми, а отже й не спростовує потреби у встановленні права дострокового розірвання контракту із менеджментом підприємства у разі порушення ним норм антикорупційного законодавства або правил етичної поведінки.	

	обирає особу, яка тимчасово здійснюватиме повноваження голови виконавчого органу. Частиною першою статті 11-4 Закону України «Про управління об’єктами державної власності» встановлено, що наглядова рада державного унітарного підприємства приймає рішення про тимчасове відсторонення керівника від здійснення повноважень та призначає особу, яка тимчасово виконуватиме повноваження керівника; призначає на посаду та припиняє повноваження керівника, затверджує умови контракту з ним, укладає і розриває з ним контракт, здійснює контроль за дотриманням умов контракту. Враховуючи викладене, питання щодо дострокового розірвання контракту із менеджментом підприємства на сьогодні врегульовано зазначеними нормами законодавства». **Пропозиція:** виключити із пункту питання щодо дострокового розірвання контракту із менеджментом			

	підприємства у разі порушення норм антикорупційного законодавства та правил етичної поведінки.			
	Коментар: «Пунктом 4 очікуваних стратегічних результатів (абзац 6 підпункту 3.4.1 пункту 3.4) проєкту стратегії передбачено, що “у суб’єктах господарювання державного сектору економіки, які мають особливо важливе (стратегічне) значення для економіки України та найвищий рівень корупційних ризиків, а також у найбільш важливих суб’єктах господарювання оборонно-промислового комплексу запроваджено стандарти корпоративного управління, в тому числі встановлено право дострокового розірвання контракту із менеджментом підприємства у разі порушення норм антикорупційного законодавства та правил етичної поведінки”. Зазначаємо, що відповідно до статті 52 Закону до виключної компетенції наглядової ради належить,	**Фонд державного майна України**	**Не враховано,** оскільки зміст наведеного правового регулювання у цій сфері не вирішує позначеної вище проблеми, а отже й не спростовує потреби у встановленні права дострокового розірвання контракту із менеджментом підприємства <u>у разі порушення ним норм антикорупційного законодавства або правил етичної поведінки.</u>	

	зокрема затвердження умов контрактів, які укладатимуться з членами виконавчого органу, встановлення розміру їх винагороди. Відповідно до умов контрактів з керівником та членами виконавчого органу суб'єктів господарювання державного сектору економіки, підпорядкованих Фонду державного майна України, контракт може бути розірваний у будь-який момент за рішенням наглядової ради. Отже, питання пункту 4 очікуваних стратегічних результатів (абзац 6 підпункту 3.4.1 пункту 3.4) проєкту стратегії визначено законодавством України. Враховуючи наведене, пункти 3, 4 очікуваних стратегічних результатів підпункту 3.4.1 пункту 3.4 (абзаци 5, 6 підпункту 3.4.1) проєкту стратегії потребують виключення, оскільки їх стратегічні результати вже досягнуто, або редакція цих пунктів потребують коригування з урахуванням результативності їх виконання».			

5) у суб'єктах господарювання державного сектору економіки запроваджено систему внутрішнього контролю та управління ризиками;	**Пропозиція:** викласти цей пункт у такій редакції: «5) у суб'єктах господарювання державного сектору економіки запроваджено **інтегровану систему управління ризиками, яка також передбачає внутрішні контролі, дотримання норм етики та комплаєнсу;»**	Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу **(UNIC)**	**Враховано частково** редакцією цього та інших положень цього підрозділу.	6) у суб'єктах господарювання державного сектору економіки запроваджено систему внутрішнього контролю та управління ризиками.
6) перед наданням державної допомоги суб'єктам державного сектору економіки обов'язково проводиться аналіз корупційних ризиків у діяльності таких суб'єктів.	**Пропозиція:** виключити з проекту Антикорупційної стратегії цей підпункт	**Олександр Новіков**	**Враховано**	**Виключено**
	Коментар: «Було б корисно уточнити, хто робить цей аналіз, чи буде він оприлюднений та / або наданий НАЗК. НАЗК може створити шаблон для здійснення та контролю аналізу, якщо такий аналіз будуть робити державні органи самостійно. Як мінімум, будь-яка оцінка повинна проводитися на основі керівних принципів НАЗК, і тут слід уточнити роль НАЗК».	**Світовий банк**	Коментар втратив актуальність через прийняте рішення щодо виключення цього підпункту.	
	Пропозиція – викласти у такій редакції: «6) перед наданням державної допомоги суб'єктам державного сектору економіки обов'язково проводиться	**Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу (UNIC)**	Коментар втратив актуальність через прийняте рішення щодо виключення цього підпункту.	

	аналіз корупційних ризиків у діяльності таких суб'єктів. **Рішення про** надання державної допомоги суб'єктам державного сектору економіки **приймається із урахуванням результатів** обов'язково аналізу корупційних ризиків у діяльності таких суб'єктів»			
	Пропозиція: доповнити цей пункт такими стратегічними результатами: «7) проведено аудит діяльності комунальних підприємств та установ за результатами якого мають бути прийняті управлінські рішення щодо підприємств, які неефективно виконують покладені на них функції, та розроблено ключові показники ефективності для комунальних підприємств; 8) затверджено критерії обов'язковості створення наглядових рад для комунальних підприємств, визначено вимоги та відповідальність членів наглядових рад».	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Не враховано** 1. Розділ стосується саме державного сектору економіки. Діяльність комунальних підприємств має свою істотну специфіку, яка пов'язана із тим, що такими підприємствами управляє колегіальний орган – відповідна місцева рада (або уповноважений нею її ж виконавчий орган), що накладає свої особливості на реалізацію подібних заходів та контроль за їх виконанням (у частині обов'язків здійснити певні дії з управління такими підприємствами). 2. Зважаючи на велику кількість комунальних підприємств та задіяних в їх управлінні місцевих рад, ця пропозиція є надто складною в практичній реалізації.	
3.4.2. Проблема. Недостатня прозорість процедур приватизації та невиконання покупцями				**3.4.2. Проблема.** Недостатня прозорість процедур приватизації та невиконання покупцями

умов продажу об’єкта приватизації.				умов продажу об’єкта приватизації.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) проведено оцінку ризиків процедур приватизації державного і комунального майна на предмет чинників, що негативно вливають на кількість учасників та конкуренцію (зокрема, через дискваліфікацію та використання інсайдерської інформації); висновки такої оцінки враховано в практичній діяльності органів приватизації; 2) запроваджено інструменти зменшення необґрунтованого впливу організаторів приватизаційних аукціонів на допуск потенційних учасників;	**Коментар:** «проведено оцінку ризиків» – не схоже на стратегічний результат. **Пропозиція:** сформувати цей очікуваний результат у такій редакції: «негативний вплив на кількість учасників і конкуренцію (зокрема через дискваліфікацію та використання інсайдерської інформації) був зведений до мінімуму (або усунутий) у процедурах приватизації». Або ще краще так: «Органи приватизації мінімізують/усувають негативний вплив на кількість учасників та конкуренцію (зокрема через дискваліфікацію і використання інсайдерської інформації) у процедурах приватизації».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано**	1) запроваджено інструменти запобігання проявам негативного впливу органів приватизації та організаторів приватизаційних аукціонів на кількість учасників та конкуренцію;
	Коментар: «В п. 2 частини «Очікувані стратегічні результати» зазначається про запровадження інструментів зменшення *необґрунтованого* впливу організаторів приватизаційних аукціонів	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано редакційно**	

	на допуск потенційних учасників. З огляду на такий очікуваний результат можна припустити, що певною, невизначеною мірою необґрунтований вплив є допустимим і таким, що відповідає загальній державній моделі протидії корупції».			
	Коментар: «запроваджено інструменти» – також не схоже на стратегічний результат. **Пропозиція:** сформувати цей очікуваний результат у такій редакції: «невиправданий вплив організаторів приватизаційних аукціонів на доступ потенційних учасників до торгів було усунуто/мінімізовано».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано редакційно**	
	Пропозиція: «Враховуючи наведені вище коментарі та пропозиції	**Іван Пресняков**	**Враховано**	

	до підпунктів 1 і 2 пропоную об’єднати ці підпункти та викласти в межах одного підпункту, сформульованого у такій редакції: «1) запроваджено інструменти запобігання проявам негативного впливу органів приватизації та організаторів приватизаційних аукціонів на кількість учасників та конкуренцію;»			
3) проведено оцінку найбільш поширених проблем у виконанні покупцями обов’язків умов продажу та/або експлуатації об’єкта приватизації; висновки такої оцінки враховано в практичній діяльності органів приватизації;	**Коментар:** «проведено оцінку» та «висновки такої оцінки враховано» також не є результатами. **Пропозиція:** сформулювати так: «посилюються зобов’язання покупця щодо виконання умов продажу та/або експлуатації об’єкта приватизації».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Не враховано,** оскільки у цьому підпункті йдеться не про посилення відповідальності покупця, а про коло потенційних рішень органу приватизації, які, зокрема, здатні запобігти невиконанню зобов’язань.	2) проведено оцінку найбільш поширених проблем у виконанні покупцями обов’язкових умов продажу та/або експлуатації об’єкта приватизації; висновки такої оцінки враховано в практичній діяльності органів приватизації;

4) мала приватизація або надання в оренду державного, комунального майна здійснюється шляхом проведення онлайн-аукціонів із застосуванням електронної системи «Prozorro.Sale» з дотриманням принципів добросовісної конкуренції.	**Пропозиція:** викласти цей підпункт у такій редакції: «3) мала приватизація або надання в оренду державного, комунального майна здійснюється із застосуванням електронної системи «Prozorro.Sale» та дотриманням принципів добросовісної конкуренції.»	**Іван Пресняков**	**Враховано**	3) мала приватизація або надання в оренду державного, комунального майна здійснюється із застосуванням електронної системи «Prozorro.Sale» та дотриманням принципів добросовісної конкуренції.
3.4.3. Проблема. Недостатній обсяг публічно доступної інформації про суб'єктів господарювання, в яких держава або територіальна громада має частку власності, істотно знижує прозорість їх діяльності, ускладнює громадський контроль та сприяє корупції.	**Пропозиція:** викласти опис цієї проблеми у такій редакції: «**3.4.3. Проблема.** Недостатній обсяг публічно доступної інформації про суб'єктів господарювання, в яких держава має частку власності, істотно знижує прозорість їх діяльності, ускладнює громадський контроль та сприяє корупції.»	**Іван Пресняков**	**Враховано**	**3.4.3. Проблема.** Недостатній обсяг публічно доступної інформації про суб'єктів господарювання, в яких держава має частку власності, істотно знижує прозорість їх діяльності, ускладнює громадський контроль та сприяє корупції.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) створено та наповнено інформацією єдиний публічний портал, який міститиме перелік усіх суб'єктів господарювання, в яких держава або територіальна громада має частку власності, з обов'язковим оприлюдненням інформації	**Коментар:** «Підпункт 3.4.3 пункту 3.4 проєкту стратегії окреслює проблему щодо недостатнього обсягу публічно доступної інформації про суб'єктів господарювання, в яких держава або територіальна громада має частку	**Фонд державного майна України**	**Враховано частково**	1) на основі Єдиного реєстру об'єктів державної власності створено та наповнено інформацією реєстр державних та комунальних унітарних підприємств, а також господарських товариств, у статутному капіталі яких понад 50 відсотків акцій

про діяльність таких юридичних осіб відповідно до міжнародних стандартів, в тому числі інформацію про отриману державну допомогу; запроваджено автоматизований обмін даними цього порталу з Єдиним державним реєстром державної власності.	власності, що істотно знижує прозорість їх діяльності, ускладнює громадський контроль та сприяє корупції (абзац перший). Запропонована редакція, на нашу думку, звужує коло суб'єктів, щодо яких має оприлюднюватися інформація, лише до суб'єктів господарювання, в яких держава або територіальна громада має частку. Вважаємо за доцільне вимоги щодо публічно доступної інформації поширити на суб'єктів господарювання державного або комунального сектору економіки, зокрема державні, комунальні підприємства, державні, комунальні акціонерні товариства, державні холдингові компанії, товариства, створені за участю державних та/чи комунальних підприємств, господарські товариства, у статутному капіталі яких 50 і більше відсотків акцій належать державі чи територіальній громаді тощо». **Пропозиція:**			(часток) належать державі або територіальній громаді, з обов'язковим оприлюдненням інформації про діяльність таких юридичних осіб відповідно до міжнародних стандартів, у тому числі про отриману державну допомогу.

	«У зв’язку з цим, пропонуємо підпункт 3.4.3 пункту 3.4 проєкту стратегії викласти в такій редакції: “3.4.3. **Проблема.** Недостатній обсяг публічно доступної інформації про суб’єктів господарювання, що діють на основі державної або комунальної власності, а також суб’єкти господарювання, державна або комунальна частка у статутному капіталі яких становить п’ятдесят і більше відсотків, що істотно знижує прозорість їх діяльності, ускладнює громадський контроль та сприяє корупції. **Очікувані стратегічні результати:** створено та наповнено інформацією єдиний публічний портал, який міститиме перелік усіх суб’єктів господарювання, що діють на основі державної або комунальної власності, а також суб’єкти господарювання, державна або комунальна частка у статутному капіталі яких становить п’ятдесят і більше відсотків, з обов’язковим оприлюдненням інформації про діяльність таких юридичних осіб відповідно			

	до міжнародних стандартів, в тому числі інформацію про отриману державну допомогу; запроваджено автоматизований обмін даними цього порталу з Єдиним реєстром об'єктів державної власності, Реєстром корпоративних прав держави або реєстром (переліком) об'єктів комунальної власності відповідної територіальної громади.". При цьому зазначаємо, що створення та функціонування реєстру/реєстрів (переліку/переліків) об'єктів комунальної власності відповідної територіальної громади потребує законодавчого врегулювання. На нашу думку, зазначене питання доцільно включити до заходів проєкту стратегії».			
	Коментар: «Потреба створювати портал, про який йдеться у цьому підрозділі, насправді відсутня. Вже діє єдиний портал відкритих даних data.gov.ua. Для того, щоб на порталі відображалася інформація,	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** 1. Створення окремого публічного порталу, який міститиме перелік усіх суб'єктів господарювання, в яких держава або територіальна громада має частку власності (з відповідними наборами даних),	

	вказана як стратегічний результат, необхідно: 1) внести зміни до постанови Кабінету Міністрів України № 835 від 21.10.2015 р., якими затвердити обов'язкові набори даних для усіх суб'єктів господарювання, в яких держава або територіальна громада має частку власності, 2) розробити форми виду таких наборів, 3) встановити відповідальність керівників та посадових осіб вказаних суб'єктів звітування за порушення вимог щодо оприлюднення інформації про свою діяльність. Якщо в основі функціонування порталу data.gov.ua буде саме концепція відкритих даних, то обмін даними буде суто технічною справою. В основі відкритих даних – максимальна прозорість діяльності завдяки оприлюдненню результатів діяльності у формі відкритих даних, що дозволяє оперативно опрацьовувати та аналізувати дані		переслідує набагато більше цілей і завдань, ніж зазначено у коментарі. 2. Питання визначення та технічних деталей порталу не є предметом антикорупційної стратегії.	

	машиночитним способом. Таким чином, обмін даними стане back up процесом, який відбуватиметься без втручання в роботу автоматизованих систем обробки інформації».			
	Пропозиція: визначити це першою проблемою і результатом в цьому підрозділі. Всі інші заходи випливатимуть з цього транспарентного доступу до інформації.	**Світовий банк**	**Не враховано**, оскільки перші пункти підрозділу стосуються запровадження моделі корпоративного управління та приватизації, відтак створення порталу не є заходом, із змісту якого логічно випливають інші.	
	Коментар: «Допоки портал буде створено, необхідно зобов'язати державні підприємства оприлюднювати на власних сайтах як мінімум таку інформацію: - цілі та діяльність компанії; - фінансові та операційні результатами діяльності; - інформацію про істотні операції з іншими суб'єктами господарювання; - інформацію про винагороди / гонорари членам Правління та керівникам / заступникам».	Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу **(UNIC)**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Таке оприлюднення на веб сайтах юридичних осіб вже передбачено чинним законодавством. (див. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 листопада 2016 року № 1067 «Про затвердження Порядку оприлюднення інформації про діяльність державних унітарних підприємств та господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, а також господарських товариств, 50 і більше відсотків акцій (часток) яких належать господарським товариствам, частка держави в яких становить 100 відсотків»). Говорячи про необхідність	

			опублікування інформації про винагороди / гонорари членам Правління та керівникам / заступникам, варто відзначити, що наразі діє система обов'язкового декларування посадовими особами юридичних осіб публічного права.	
	Пропозиція: положення проекту Антикорупційної стратегії щодо запобігання корупції у приватному секторі викласти у межах пункту 3.4.4. підрозділу 3.4. «3.4. Державний та приватний сектори економіки»	**Іван Пресняков, Дмитро Калмиков**	**Враховано.** Доопрацьована частина тексту, що була розміщена у підрозділі 3.9. оприлюдненого для обговорення проекту Антикорупційної стратегії, в остаточному варіанті розміщена у межах пункту 3.4.4. підрозділу 3.4. «3.4. Державний та приватний сектори економіки». **Увага!** **Тут (у крайній правій колонці) наведено вже допрацьовану редакцію відповідної частини Антикорупційної стратегії.** **Зауваження та пропозиції до цієї**	3.4.4. Проблема. Високий рівень толерування корупції у приватному секторі економіки. Очікувані стратегічні результати: 1) внесено зміни до законодавства, які запроваджують стимулювання приватного сектору для підвищення добропорядності ведення бізнесу; 2) налагоджено постійну та ефективну співпрацю між органами державної

			частини тексту, а також результати їхнього опрацювання наведено у табличці, присвяченій опрацюванню зауважень і пропозицій до підрозділу 3.9. «Запобігання корупції у приватному секторі».	влади, бізнес-середовищем, Радою бізнес-омбудсмена та Всеукраїнською Мережею Доброчесності та Комплаєнсу з питань забезпечення законних інтересів бізнесу, аналізу системних проблем та розробки змін до законодавства, просування культури доброчесного, етичного та відповідального ведення бізнесу; 3) розроблено за участю Ради бізнес-омбудсмена, представників бізнесу, ініціатив колективної дії, об'єднань підприємців та професійних спілок концепцію імплементації антикорупційних стандартів у приватному секторі; 4) надано методичну допомогу суб'єктам господарювання приватного права щодо практики застосування антикорупційних стандартів, виявлення у своїй діяльності корупційних ризиків, а також розробки та реалізації ефективних антикорупційних програм,

				спрямованих на усунення цих ризиків; 5) у співпраці з бізнес-середовищем забезпечено сприяння юридичним особам приватного права у розробці та вдосконаленні кодексів доброчесності на основі провідних практик корпоративного управління; 6) запроваджено ефективні механізми верифікації інформації про кінцевих бенефіціарних власників юридичних осіб приватного права у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань; 7) прийнято Закон України «Про адміністративну процедуру», який, зокрема, визначає право особи бути вислуханою перед загрозою прийняття несприятливого адміністративного акта; забезпечує прийняття збалансованих рішень, які законно врівноважуватимуть публічні та приватні інтереси; визначає

				особливості адміністративного провадження у справах з великою кількістю осіб; закріплює обов’язок мотивувати рішення та зазначати порядок їх оскарження; 8) прийнято Закон України «Про адміністративний збір», який, зокрема, визначає поняття, види та функції адміністративного збору, принципи встановлення, сплати та використання адміністративного збору; 9) на законодавчому рівні встановлено обов’язок внутрішніх аудиторів повідомляти про виявлені ними факти вчинення корупційних і пов’язаних з корупцією правопорушень.

Загальна кількість отриманих пропозицій – **25**, з яких:
- *17 враховано (в тому числі редакційно);*
- *3 враховано частково;*
- *5 не враховано.*

Загальна кількість отриманих та опрацьованих коментарів: **7**.

3.5. Запобігання корупції у митних і податкових органах та під час публічних закупівель

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
3.5. Запобігання корупції у митних і податкових органах та під час публічних закупівель	**Пропозиції:** 1) викласти назву цього підрозділу у такій редакції: «Податки та митниця» (зокрема через те, що проблематика публічних закупівель не пов'язана з питаннями запобігання корупції у митних і податкових органах); 2) структурно розмістити цей підрозділ третім у розділі III проекту Антикорупційної стратегії (така можливість утворилась через те, що текст підрозділу 3.3. було приєднано до підрозділу 3.2.)	**Іван Пресняков**	**Враховано**	**3.3. Податки і митниця**
3.5.1. Проблема. Недостатня прозорість та ефективність роботи митних органів, надмірний обсяг дискреційних повноважень у працівників митниці при ухваленні рішень під час виконання повноважень.	**Пропозиція:** прибрати уточнюючу конструкцію «при ухваленні рішень під час виконання повноважень».	**Олександр Новіков**	**Враховано**	**3.3.1. Проблема.** Недостатня прозорість та ефективність роботи митних органів, надмірний обсяг дискреційних повноважень у працівників митниці.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**

1) мінімізовано вплив суб'єктивних чинників під час виконання стандартних митних операцій, автоматизація операцій забезпечена матеріальним та програмним технічним оснащенням митниці, впроваджено автоматичні модулі для виконання митних формальностей.	**Коментар і пропозиція:** «Обидва заходи 1 і 2 використовують термін «за-впроваджено». Натомість краще було б посилити акцент і зазначити, що вони мають бути працездатними й ефективними».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано редакційно** разом із пропозицією М.І. Хавронюка до п. 5 цього підрозділу, а також редакційна пропозиція М.І. Хавронюка до аналогічного формулювання до очікуваного результату 1 щодо проблеми 3.5.5.	1) необґрунтований вплив суб'єктивних чинників під час митного оформлення мінімізовано завдяки автоматизації та цифровізації;
	Коментар: Одним з ключових завдань з мінімізації корупційних ризиків у діяльності митних органів є зменшення обсягу дискреційних повноважень. Разом із тим, слід мати на увазі, що існують сфери де ці дискреційні повноваження не можуть бути зменшені з тих чи інших обставин. Мінімізації корупції у цій сфері сприятиме суттєве зменшення безпосередніх контактів представників бізнесу з працівниками митних органів, що може бути забезпечено завдяки подальшому запровадженню засобів діджиталізації	**Оксана Кузяків** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Враховано.**	

	відповідних процесів і процедур.			
2) запроваджена ефективна модель регулярної перевірки доброчесності працівників митниці, а також обґрунтована показниками роботи система грошової мотивації працівників митниці.	**Коментар:** «Вказаний очікуваний результат стосовно проведення перевірки доброчесності невиправдано звужено лише щодо працівників митниці. Такий підхід є недоцільним і запровадження перевірок на доброчесність, на переконання Центру протидії корупції, має здійснюватися щодо значно ширшого кола публічних службовців. Саме такий підхід було визначено у Антикорупційній стратегії на 2014-2017 роки і на його виконання навіть було вжито перших заходів (Мін'юст розробив відповідний законопроект і отримав висновок Венеціанської комісії щодо нього із рекомендаціями). Більше того, Прикінцеві положення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» містить зобов'язання Уряду «внести на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо регулювання порядку	**Центр протидії корупції**	**Враховано**. З огляду на невиконання відповідного положення Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки та відсутність єдиного підходу до визначення змісту та форми проведення перевірки на доброчесність, а також до визначення кола осіб, щодо яких такі перевірки повинні здійснюватися, Національне агентство пропонує розглянути питання запровадження інституту перевірки на доброчесність у підрозділі 2.1. Стратегії «Формування та реалізація антикорупційної політики».	**Виключено з підрозділу 3.5.** **Включено до підрозділу 2.1.** *«**2.1.5. Проблема.** ...* ***Очікувані стратегічні результати:*** *...* *4) вивчено зарубіжний досвід та розглянуто питання доцільності запровадження в Україні інституту перевірки на доброчесність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.»*

	проведення перевірки на доброчесність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» – тобто, широкого кола службовців».			
3) при розробці і вжитті заходів із запобігання корупції у митних органах встановлено ефективну співпрацю із громадськістю, бізнес-асоціаціями тощо; запроваджено регулярний моніторинг роботи митних органів шляхом проведення періодичних опитувань підприємців.	**Пропозиція:** проводити опитування працівників митної служби також, щоб дізнатися їх думки щодо процедур та щодо поведінки, або приватних експортерів та імпортерів.	**Світовий банк**	**Враховано**	2) під час розробки та вжиття заходів із запобігання корупції у митних органах налагоджено ефективну співпрацю з громадськістю та бізнес-асоціаціями, а також регулярний моніторинг роботи митних органів шляхом проведення періодичних опитувань підприємців та працівників митних органів.
3.5.2. Проблема. Непрозорість підходів у класифікації товарів, визначенні митної вартості товарів, а також у призначенні перевірок.				**3.3.2. Проблема.** Непрозорість підходів у класифікації товарів, визначенні їх митної вартості та призначенні перевірок.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) на офіційному вебсайті митного органу створена та функціонує відкрита, знеособлена онлайн база даних всіх попередніх				1) на офіційному веб-сайті митного органу створена та функціонує відкрита знеособлена онлайн-база даних усіх

рішень митних органів про класифікацію товарів та визначення митної вартості;				попередніх рішень митних органів про класифікацію товарів та визначення їх митної вартості;
2) з країнами Європейського Союзу запроваджено режим спільного транзиту;				2) запроваджено режим спільного транзиту з країнами Європейського Союзу;
3) запроваджено спільний митний контроль з пріоритетними країнами;				3) запроваджено спільний митний контроль із пріоритетними країнами;
4) для визначення необхідності перевірок на всіх етапах митного контролю ефективно використовується ризик-орієнтований підхід.	**Коментар:** Не є загальновідомим, що таке «ризик-орієнтований підхід». Тому, можливо, слід хоча б додати слова «передбачений антилегалізаційним законодавством».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	4) для визначення необхідності перевірок на всіх етапах митного контролю ефективно використовується ризик-орієнтований підхід.
	Коментар: «До процесу визначення і закріплення критеріїв у ризик орієнтованому підході повинно бути залучено багато суб’єктів, а не лише митні органи».	**Оксана Кузяків** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	
5) повноцінно функціонує система автоматичного митного оформлення та обміну електронними документами.	**Коментар:** «Пункт 5 («повноцінно функціонує система автоматичного митного оформлення та обміну електронними документами») частково дублює за своїм змістом	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано.** Формулювання перенесено до очікуваного результату 1 проблеми 3.3.1.	**Виключено**

	пункт 1 опису результатів в підрозділі 3.5.1. («мінімізовано вплив суб'єктивних чинників під час виконання стандартних митних операцій, автоматизація операцій забезпечена матеріальним та програмним технічним оснащенням митниці, впроваджено автоматичні модулі для виконання митних формальностей»)».			
	Доповнити стратегічним результатом такого змісту: «запроваджена автоматизована система ввезення, визнання та розподілу гуманітарної допомоги, синхронізована із системою митниці»	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Врахована редакційно.** Зміст пропозиції охоплюється оновленою редакцією очікуваного результату 1 до проблеми 3.5.1.	
3.5.3. Проблема. Недосконала процедура адміністративного оскарження дій посадових осіб митних органів.				**3.3.3. Проблема.** Недосконала процедура адміністративного оскарження дій посадових осіб митних органів.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) запроваджено ефективний і прозорий механізм розгляду скарг на дії посадових осіб митних органів;	**Пропозиція:** об'єднати підпункти 1 і 2.	**Іван Преснков**	**Враховано**	1) запроваджено ефективний і прозорий механізм розгляду скарг на дії посадових осіб митних органів, а також моніторинг результатів їх розгляду;
2) впроваджено моніторинг результатів				

розгляду скарг на дії посадових осіб митних органів;				
3) ефективно і прозоро працює механізм притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників митних органів (включаючи звільнення з посади), в тому числі за шкоду, заподіяну їхніми неправомірними діями суб'єктам господарювання.				2) ефективно і прозоро працює механізм притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників митних органів (включаючи звільнення з посади).
3.5.4. Проблема. Втручання правоохоронних органів у роботу митних органів та зловживання при передачі орієнтувань про здійснення переоглядів товарів.	**Коментар:** «Корумповані митники можуть занижувати або завищувати ціну товарів з метою полегшення контрабанди або задля отримання хабаря. Також митниця не має правоохоронних / слідчих повноважень, тому необхідні інші правоохоронні органи».	***Посольство Великої Британії* в Україні**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Ця проблема стосується неправомірного втручання (зловживань) працівників правоохоронних органів у роботу митників під час передавання орієнтувань про здійснення переоглядів товарів. Вказані дії не передбачені КПК України. Заниження або завищення митної вартості товарів, контрабанда та хабарництво – це окремі категорії правопорушень у законодавстві України, які розслідуються органами правопорядку згідно з їхньою підвідомчістю. Розслідування цих злочинів не проводиться шляхом орієнтувань.	**3.3.4. Проблема.** Втручання правоохоронних органів у роботу митних органів та зловживання під час передачі орієнтувань про здійснення переогляду товарів.

Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
мінімізовано підстави для втручання (поза межами кримінального провадження) працівників правоохоронних органів у роботу митних органів та для їх перебування в зонах митного контролю.				1) мінімізовано підстави для втручання поза межами кримінального провадження працівників правоохоронних органів у роботу митних органів та для їх перебування в зонах митного контролю.
3.5.5. Проблема. Надмірний обсяг дискреційних повноважень у працівників органів податкової служби при ухваленні рішень та під час виконання повноважень	**Коментар:** «Статтею I Податкового кодексу України (далі – ПК України) визначено, що ПК України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження й обов'язки посадових осіб під час адміністрування податків та зборів, а також відповідальність за порушення податкового законодавства. Крім того, ПК України визначаються функції та правові основи діяльності	**Державна податкова служба України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Наведені норми законодавства не спростовують наявність проблем в їх практичному застосуванні.	**3.3.5. Проблема.** Надмірний обсяг дискреційних повноважень у працівників органів податкової служби.

	контролюючих органів. Відповідно до статті 41 ПК України контролюючими органами щодо дотримання законодавства з питань оподаткування (крім законодавства з питань митної справи та іншого), законодавства з питань сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок), а також щодо дотримання іншого законодавства (відповідно до покладеної компетенції), є податкові органи, тобто центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику та його територіальні органи. Положенням про Державну податкову службу України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 227 (зі змінами) (далі – Положення про ДПС), визначено, що ДПС є вентральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом			

	Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику з адміністрування єдиного внеску (далі - єдиний внесок). ДПС у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради Укμа·1ни1 прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства. ДПС здійснює повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку її територіальні органи. ДПС та ї територіальні органи є контролюючими органами (органами доходів і зборів). Таким чином, повноваження працівників податкових органів визначаються виключно нормативно-правовими актами, у тому числі і підстави для проведення перевірок платників податків.			

	Відповідно до Методології проведення антикорупційної експертизи, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 24.04.2017 № 139515, дискреційні повноваження є невід'ємною складовою корупціогенного фактору, тобто фактору, що сприяє або може сприяти вчиненню корупційного(их) правопорушення(ь). Питання проведення (здійснення) антикорупційної експертизи врегульовано статтею 55 Закону України «Про запобігання корупції». На сьогодні в ДПС відсутня інформація щодо встановлення Міністерством юстиції України в нормативно-правових актах, які визначають повноваження податкових органів, факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, а також інформація про встановлення таких факторів за результатами проведення громадської антикорупційної			

	експертизи».			
Очікувані стратегічні результати:				
1) мінімізовано вплив суб'єктивних чинників під час виконання посадовими особами органів податкової служби своїх повноважень;	**Коментар:** «В п. 1 частини «Очікувані стратегічні результати» йдеться про мінімізацію впливу суб'єктивних чинників під час виконання посадовими особами органів податкової служби своїх повноважень. До суб'єктивних чинників в загальноприйнятому розумінні відносяться суспільні, колективні (групові) та індивідуальні інтереси членів суспільства. При демократичній формі правління це рішення парламенту. З огляду на те, що проблемою, очікуваним результатом вирішення якої є мінімізація впливу, визначено надмірний обсяг дискреційних повноважень у працівників органів податкової служби при ухваленні рішень та під час виконання повноважень, то бажаним результатом мала би бути визначена недопустимість впливу суб'єктивних чинників при здійсненні посадових	**Центр політико-правових реформ** (М.І. Хавронюк)	**Враховано редакційно.**	1) унеможливлено необґрунтований вплив суб'єктивних чинників під час виконання посадовими особами органів податкової служби своїх повноважень;

	обов’язків, а не його мінімізація».			
2) зменшено перелік підстав для проведення перевірок органів податкової служби;	Слід додати – зменшення кількості перевірок з безпосереднім контактом з платником податку Має бути алгоритм призначення перевірки з безпосереднім контактом. Тобто ризик-орієнтована система з метою зменшення кількості перевірок за ініціативою податковою з безпосереднім контактом з платником Має бути відповідальність посадових осіб за призначення перевірок з безпосереднім контактом всупереч встановленим критеріям	**В. Дубровський**	**Враховано редакційно.**	2) зменшено перелік підстав для проведення перевірок органами податкової служби, а також кількість перевірок з безпосереднім контактом із платником податку.
3) запроваджено автоматичне адміністрування податку на додану вартість.	**Коментар:** «З прийняттям ПК України система адміністрування податку на додану вартість (далі – ПДВ) зазнавала численних змін у напрямі підвищення ефективності системи адміністрування ПДВ та запровадження нових стимулюючих заходів для платників податку. З 2015 року запроваджена система електронного адміністрування ПДВ, метою якої є сприяння ліквідації	**Державна податкова служба України**	**Враховано.**	**Виключено**

	методів махінації з податком, оскільки базується на чіткій відповідності нарахованих і сплачених сум ПДВ. Функціонування системи електронного адміністрування ПДВ та основні її принципи визначено статтею 200[1] ПК України та регламентовано Порядком електронного адміністрування ПДВ, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 569 «Деякі питання електронного адміністрування податку на додану вартість» (далі – Порядок № 569), відповідно до якого ДФС автоматично обчислює суму податку, на яку платник податку має право зареєструвати податкові накладні та/або розрахунки коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних. Крім того, з метою збереження рівних прав для всіх платників ПДВ, які мають право на бюджетне відшкодування та забезпечення відкритості процесу, набрали чинності зміни до порядку			

	бюджетного відшкодування ПДВ. Зокрема, згідно із Законом України від 21 грудня 2016 року № 1797-VI!I «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» з 01 січня 2017 року запроваджено Реєстр заяв про повернення суми бюджетного відшкодування ПДВ (далі – Реєстр). Відповідно до Порядку ведення Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування ПДІ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 січня 2017 року № 26 Міністерство фінансів України забезпечує автоматичну обробку інформації ДФС та Казначейства щодо даних Реєстру та щоденне оприлюднення Реєстру на своєму офіційному вебсайті, завдяки чому платники податків мають можливість в онлайн режимі відслідковувати процес перевірки сум заявлених до бюджетного відшкодування			

	ПДВ. На сьогодні ДПС вживаються заходи щодо реалізації концептуальних напрямів реформування системи органів, що реалізують державну податкову політику. Крім того, у межах нової програми макрофінансової (кредитної) допомоги Європейського Союзу ДПС запропоновано продовження реалізації напрямів реформування та затверджених планів з їх реалізації, зокрема за напрямом вдосконалення системи аналізу ризиків при адмініструванні ПДВ». **Пропозиція:** «На підставі викладеного вважаємо за доцільне підпункт 3.5.5 пункту 3.5 розділу III проекту стратегії виключити».			
	Коментар і запитання: «Аналіз Світового банку виявив проблеми корупції та обліку в адмініструванні відшкодування ПДВ для фірм з політичними зв'язками. Чи охоплюється тут це питання?»	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** У зв'язку із врахуванням пропозиції Державної податкової служби України щодо виключення цього пункту з проекту антикорупційної стратегії цей коментар втратив свою актуальність.	

	Коментар: «Автоматизоване адміністрування ПДВ здійснюється з 2017 року і значна частина корупційних ризиків у адмініструванні ПДВ запровадженням вказаної системи вже було усунуто. У той же час, деякі «схеми» із відшкодуванням ПДВ все ще продовжують існувати, наприклад, щодо безпідставного відшкодування ПДВ на основі фіктивних операцій. Фокус вказаного результату, з огляду на це, мав би бути відмінним і зосереджуватись не стільки на автоматичному адмініструванні ПДВ, а більшою мірою – на усуненні ризиків відшкодування фіктивного ПДВ».	**Центр протидії корупції**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** У зв'язку із врахуванням пропозиції Державної податкової служби України щодо виключення цього пункту з проекту антикорупційної стратегії цей коментар втратив свою актуальність.	
3.5.6. Проблема. Надмірна зосередженість роботи органів податкової служби на функції застосування санкцій призводить до корупційних ризиків.				**3.3.6. Проблема.** Надмірна зосередженість роботи органів податкової служби на функції застосування санкцій призводить до корупційних ризиків.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**

1) на прозорих і конкурсних засадах утворено новий орган із досудового розслідування злочинів у фінансовій сфері, який відокремлений і незалежний від органів податкової служби, митних органів та Міністерства фінансів України. Під час конкурсного добору складу нового органу додержано принцип, щоб як мінімум 50% працівників не мали досвіду роботи на посадах у податкових та правоохоронних органах взагалі або принаймні останні п'ять років;	**Коментар:** «Вказаний очікуваний результат потребує редагування. Тут надмірна увага зосереджена на одному аспекті створення цього органу – потреба забезпечити достатню кількість службовців, які не мали досвіду роботи у правоохоронних органах. У той же час, не менш важливими є гарантії інституційної незалежності (які виявляються не лише у відмежуванні цього органу від ДПС, ДМС і Мінфіну), гарантії забезпечення підзвітності цього органу та прозорості його діяльності, забезпечення дотримання конкурсних процедур добору на керівні та інші посади у новоствореному органі. З цього очевидно, що акцентувати увагу лише на одній з необхідних умов для успіху створення такого органу та досягнення його результативності, є не найкращим рішенням». **Пропозиція:** сформулювати вказаний очікуваний результат у такій редакції: «утворено новий орган досудового	**Центр протидії корупції**	**Враховано редакційно.**	1) на прозорих і конкурсних засадах утворено новий орган із досудового розслідування злочинів у фінансовій сфері; забезпечено гарантії незалежності такого органу, його інституційну спроможність та підзвітність;

	розслідування, до підслідності якого віднесено кримінальні правопорушення у фінансовій сфері, забезпечено гарантії незалежності такого органу, його інституційну спроможність та підзвітність».			
	Коментар: «Наведені вимоги, на нашу думку, суперечать нормам Конституції України, щодо: - частин першої та другої статті 24 – громадяни: мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; - статті 38 – громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів	**Державна фіскальна служба України**	**Враховано редакційно.** Відповідні положення видалені із пропонованого варіанту тексту Стратегії.	

	місцевого самоврядування. Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування. - частин першої та другої статті 43 – кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб». **Пропозиція:** «Задля запобігання виникнення передумов корупційних правопорушень Державна фіскальна служба в межах компетенції вносить пропозиції щодо виключення з пункту 3.5.6 підрозділу 3.5 розділу III Проєкту речення: «Під час конкурсного добору складу нового органу			

	додержано принцип, щоб як мінімум 50% працівників не мали досвіду роботи на посадах у податкових та правоохоронних органах взагалі або принаймні останні п’ять років».			
	Коментар: «Заборону працевлаштування колишніх службовців вище згаданих органів не можна розглядати як перевірку, це може сприяти концентрації контролю з боку зацікавлених сторін. Крім того, це не злочин, який можуть розслідувати недосвідчені працівники».	**Посольство Великої Британії в Україні**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Вказані формулювання видалені із пункту. Досвід роботи нових органів, які були сформовані за таким принципом (НАБУ, ДБР, ВАКС) демонструє, що вони не мають браку компетентності. Вказаний принцип ніяк не може сприяти «концентрації контролю», адже відбір здійснюється шляхом відкритого і прозорого конкурсу.	
	Коментар: «Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 року № 1200 «Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України» (із змінами) Урядом прийнято рішення про утворення центральних органів виконавчої влади – Державної податкової служби України та Державної митної· служби	**Державна податкова служба України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	

	України, реорганізувавши Державну фіскальну службу України (далі – ДФС) шляхом її поділу. Однак постановою Кабінету Міністрів України від 25 вересня 2019 року № 846 «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України) внесено зміни до низки актів Кабінету Міністрів України, відповідно до яких передбачено, що ДФС продовжує функціонувати як центральний орган виконавчої влади до завершення здійснення заходів з утворення центрального органу виконавчої влади, на який покладатиметься обов'язок забезпечення запобігання, виявлення та припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, об'єктом яких є фінансові інтереси держави та/або місцевого самоврядування, що належать до його підслідності відповідно до Кримінального процесуального кодексу Украйни (далі -КПК України).			

	Таким чином, на сьогодні підрозділи податкової міліції які уповноважені, крім іншого, на провадження досудового розслідування відповідно до вимог КПК України, функціонують у складі окремого центрального органу виконавчої влади. З приводу добору до «новоутвореного органу із досудового розслідування" «щоб як мінімум 50 % не мали досвіду роботи на посадах у податкових та правоохоронних органах взагалі або принаймні останні п’ять років», то таке формулювання з урахуванням вимог Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» може містити ознаки непрямої дискримінації».			
	Коментар: «Чи є це абсолютно новий орган, який буде окремим від НАБУ та СБУ? Якщо це дійсно планується, то знадобиться більше обґрунтування для створення іншого слідчого органу».	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Так, це буде новий орган, про що й зазначено у тексті відповідного підпункту.	

2) ухвалено законодавчу базу та здійснено прозору атестацію працівників органів податкової служби, за результатами якої всіх, хто не відповідає критеріям професійності, доброчесності та дотримання професійної етики, звільнено із посад.	Коментар: «Відповідно до статті 342 ПК України посадові особи контролюючих органів є державними службовцями. Правовий статус посадових осіб контролюючих органів, їх права та обов'язки визначаються Конституцією України, ПК України та Митним кодексом України, а в частині, що не регулюються ними, – Законом України «Про державну службу" та іншими законами. Статтею 3 Закону України «Про державну службу» визначено, шо цей Закон регулює відносини, які виникають у зв'язку зі вступом на державну службу, її проходженням та припиненням, визначає правовий статус державного службовця, та поширює свою дію на державних службовців, зокрема, інших центральних органів виконавчої влади. Поняття «переатестація» Законом України «Про державну службу» не визначено».	**Державна податкова служба України**	**Враховано**	**Видалено**
3) запроваджена ефективна модель	**Коментар:** «Цей стратегічний	Антикорупційна ініціатива	**Враховано**. З огляду на невиконання	**Виключено з підрозділу**

регулярної автоматизованої перевірки доброчесності співробітників органів податкової служби та органу із досудового розслідування у фінансовій сфері;	результат передбачає запровадження «регулярної автоматизованої перевірки доброчесності співробітників органів податкової служби та органу із досудового розслідування у фінансовій сфері». Незрозуміло, як може здійснюватися автоматизована перевірка доброчесності. Окрім цього, потрібно обміркувати запровадження перевірки доброчесності для державного сектору в цілому, як зазначено у вступі (загальні коментарі)».	Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	відповідного положення Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки та відсутність єдиного підходу до визначення змісту та форми проведення перевірки на доброчесність, а також до визначення кола осіб, щодо яких такі перевірки повинні здійснюватися, Національне агентство пропонує розглянути питання запровадження інституту перевірки на доброчесність у підрозділі 2.1. Стратегії «Формування та реалізація антикорупційної політики».	**3.5.** **Включено до підрозділу 2.1.** *«**2.1.5. Проблема.** ...* ***Очікувані стратегічні результати:*** ... *4) вивчено зарубіжний досвід та розглянуто питання доцільності запровадження в Україні інституту перевірки на доброчесність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.»*
	Коментар: «Вище зазначалось, що Центр протидії корупції вважає за необхідне запровадити проведення перевірок на доброчесність для значно ширшого кола категорій посадових і службових осіб, а тому цей очікуваний результат слід виключити із розділу 3.5 і вказати у розділі 4 окрему проблему та очікуваний стратегічний результат стосовно запровадження перевірок на доброчесність щодо широкого кола службовців.	**Центр протидії корупції**	**Враховано частково.** З огляду на невиконання відповідного положення Антикорупційної стратегії на 2014 - 2017 роки та відсутність єдиного підходу до визначення змісту та форми проведення перевірки на доброчесність, а також до визначення кола осіб, щодо яких такі перевірки повинні здійснюватися, Національне агентство пропонує розглянути питання запровадження інституту перевірки на доброчесність у підрозділі 2.1. Стратегії «Формування та реалізація антикорупційної політики».	

	Щодо вказаного очікуваного результату виникає додаткове питання, чому йдеться про автоматизовану перевірку доброчесності, адже це суттєво звужує можливі застосовні методи для цілей такої перевірки і не є зрозумілим, як перевірка доброчесності взагалі може бути повністю автоматизована».			
4) виконання плану із надходжень до бюджету не є головним критерієм для оцінки ефективності роботи органів податкової служби та їх посадових осіб;	**Коментар:** «Основні завдання ДПС (податкових органів) визначено пунктом 3 Положення про ДПС, відповідно до яких робота податкових органів зосереджена на забезпечені дотримання платниками податків податкового законодавства, а «надмірна зосередженість на функції застосування санкцій» не є проблемою чи об'єктивним критерієм оцінки їх роботи, оскільки для платників податків міри порушення податкового законодавства не встановлено, а встановлено види юридичної відповідальності за такі порушення (стаття 11 ПК	**Державна податкова служба України**	**Враховано редакційно.**	2) головним критерієм для оцінки ефективності роботи органів податкової служби та їх посадових осіб є ступінь дотримання законодавства зі сплати податків, а не виконання плану із надходжень до бюджету;

	України). При цьому статтею 67 Конституції України визначено, шо кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розм1рах, встановлених законом. Крім того, відповідно до Бюджетного кодексу України податкові органи є органами, що контролюють справляння надходжень до бюджету, та забезпечують своєчасне та в повному обсязі надходження до державного бюджету податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів відповідно до законодавства. Прогнозування та аналіз доходів бюджету здійснює Міністерство фінансів України. При цьому у чинному законодавстві не визначено як критерії оцінки ефективності роботи податкових органів та їх працівників виконання планів із надходження до бюджету. З огляду на викладене не може бути визначено очікуваним стратегічним			

	результатом пункт 4 «виконання плану із надходжень до бюджету не є головним критерієм для оцінки ефективності роботи органів податкової служби та їх посадових осіб».			
	Коментар: «Виконання плану збору податків взагалі не може бути критерієм ефективності. Наглядати за дотриманням законодавства – це інше, ніж виконання плану. Єдиним критерієм – ступінь дотримання законодавства зі сплати податків».	**В. Дубровський** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Враховано редакційно.**	
5) пріоритетним напрямом роботи органів податкової служби є консультації та роз'яснення для платників податків.	**Коментар:** «На сьогодні, окрім іншого, функціями (завданнями) податкових органів відповідно до статей 19^1 та 19^3 ПК України є надання індивідуальних податкових консультацій, інформаційно-довідкових послуг з питань податкового та іншого законодавства, контроль за додержанням якого покладено на контролюючі органи, а також сервісне обслуговування платників податків».	**Державна податкова служба України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** У цьому підпункті йдеться не про зміну законодавства, а про потребу концептуального переосмислення податковими органами підходу до розуміння своєї ролі та місії у відповідній сфері, а також до пріоритизації виконання покладених на них функцій. Консультації та роз'яснення для платників податків мають стати пріоритетним (так само як і контроль виконання податкового законодавства) напрямом роботи органів податкової служби. Це	3) пріоритетним напрямом роботи органів податкової служби є консультації та роз'яснення для платників податків.

			зокрема, означає, що добросовісні платники податків повинні почувати себе комфортно у взаємовідносинах з органами податкової служби, мати можливість отримати у зручний для них спосіб фахову консультацію з будь-якого питання тощо.	
	Коментар: «Важко погодитися з тим, що пріоритетним напрямом роботи органів податкової служби мають бути консультації та роз'яснення для платників податків. З багатьох причин ухилення від сплати податків, інших обов'язкових платежів залишається масовим явищем, тож головним в роботі органів податкової служби залишається контроль виконання податкового законодавства».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей підпункт жодним чином не скасовує тієї беззаперечної обставини, що в роботі органів податкової служби контроль виконання податкового законодавства є однією з основних його функцій. Йдеться лише про зміну існуючої парадигми (див. про це відповідь на попередній коментар).	
3.5.7. Проблема. У замовника закупівель відсутній автоматизований доступ до інформації про юридичні факти, які є передбаченими законом підставами для відмови в участі у процедурі закупівлі (інформація про притягнення учасника до	**Коментар:** Проблематика публічних закупівель не є пов'язаною з питаннями запобігання корупції у митних і податкових органах. **Пропозиція:** Виключити відповідну проблему із тексту Стратегії	**Іван Пресняков**	**Враховано**	**Виключено**

відповідальності за порушення законодавства про захист конкуренції, інформація про притягнення учасника до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією).				
Очікувані стратегічні результати:				
1) створено відкритий та прозорий реєстр, який дозволяє автоматизувати перевірку наявності серед учасників процедури закупівель порушників антимонопольного законодавства, внаслідок чого замовники відмовляють таким особам в участі у процедурі закупівлі;	**Коментар:** «У пункті 3.5.7 визначена проблема очікуваними стратегічними результатами якої, є: 1) *створення відкритого та прозорого реєстру, який дозволяє автоматизувати перевірку наявності серед учасників процедури закупівель порушників антимонопольного законодавства, внаслідок чого замовники відмовляють таким особам в участі у процедурі закупівлі;* 2) *за допомогою даних з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов 'язані з корупцією правопорушення, є можливість автоматизувати перевірку наявності серед учасників*	**Антимонопольний комітет України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Відповідні положення тексту Стратегії виключені під час її доопрацювання.	**Виключено**

	процедури закупівель осіб, що притягалися до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, внаслідок чого замовники відмовляють таким особам в участі у процедурі закупівлі. Враховуючи наведене зазначимо, що відповідно до пункту 4 частини першої статті 17 Закону України «Про публічні закупівлі» замовник приймає рішення про відмову учаснику в участі у процедурі закупівлі та зобов'язаний відхилити тендерну пропозицію учасника в разі, якщо суб'єкт господарювання (учасник) протягом останніх трьох років притягувався до відповідальності за порушення, передбачене пунктом 4 частини другої статті 6, пунктом 1 статті 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції», у вигляді вчинення антиконкурентних узгоджених дій, що стосуються спотворення результатів торгів (тендерів).			

	Чинне законодавство не покладає на Комітет обов'язку ведення реєстру суб'єктів господарювання (учасників або учасників попередньої кваліфікації), які протягом останніх трьох років притягувались до відповідальності за порушення, передбачене пунктом 4 частини другої статті 6, пунктом 1 статті 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції», у вигляді вчинення антиконкурентних узгоджених дій, які стосуються спотворення результатів торгів (тендерів). Разом з тим, з метою забезпечення реалізації норм статті 17 Закону України «Про публічні закупівлі», на веб-порталі Комітету (www.amcu.gov.ua) у розділі «Оскарження публічних закупівель» містяться Зведені відомості щодо спотворення результатів торгів (далі - Зведені відомості). Зведені відомості містять інформацію про прийняті органами Комітету рішення про визнання вчинення суб'єктами господарювання			

	(учасниками торгів) порушення законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченого пунктом 4 частини другої статті 6, пунктом 1 статті 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції» у вигляді спотворення результатів торгів (тендерів) та накладення штрафу. Крім того, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 р. № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» (далі - Постанова КМУ від 21.10.2015 № 835) Зведені відомості оприлюднюються на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних https://data.gov.ua/ (посилання https://cutt.ly/eo68Ej2). Враховуючи зазначене, будь-яка особа (в т.ч. замовник або учасник тендерів) має можливість отримати інформацію про виявлений факт вчинення суб’єктом господарювання - учасником тендеру порушення законодавства			

	про захист економічної конкуренції і про притягнення його до відповідальності за вчинення такого порушення. Отже, наразі вже існує відповідний реєстр суб'єктів господарювання, які вчинили антиконкурентні узгоджені дії, які стосуються спотворення результатів торгів та протягом останніх трьох років притягалися до відповідальності за вчинення такого порушення. Водночас існуючий спосіб введення та отримання інформації зі Зведених відомостей, що оприлюднені на сайті Комітету, потребує вдосконалення, зокрема шляхом розробки програмного продукту, який забезпечить впровадження автоматизації технологічних процесів ведення та пошуку інформації у Зведених відомостях».			
2) за допомогою даних з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, є можливість автоматизувати перевірку				**Виключено**

наявності серед учасників процедури закупівель осіб, що притягалися до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, внаслідок чого замовники відмовляють таким особам в участі у процедурі закупівлі.				
	Коментар: «Українські митники фактично не мають спеціальних повноважень згідно стандартів ЄС та Великобританії. Насправді вони їх мають менше, ніж більшість. Я б припустив, що проблема є. Вони зловживають наданою владою, а митна служба занадто пронизана злочинними мережами. Здається, немає жодної згадки про способи вирішення цієї проблеми».	***Посольство Великої Британії* в Україні**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Структура Антикорупційної стратегії не передбачає окремих заходів по певним категоріям корупційних злочинів. Ця тематика розкривається у розділі II. У цьому ж розділі йдеться про заходи, які могли би запобігати вчиненню злочинів на митниці та у податкових органах.	
	Коментар: «У розділі про тендери та державні закупівлі варто передбачити заборону чи обмеження передачі тендерів від переможця до	**Український Інститут Майбутнього** (Ігор Попов)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Відповідні положення тексту Стратегії виключені під час її доопрацювання.	

	субпідрядників. Однією з корупційних схем на сьогодні є виграш тендеру солідною компанією, яка відповідає всім критеріям – а потім передача виконання на субпідряди фірмам-одноденкам. Після освоєння коштів знайти винних у їх розтраті – нереально».			
	Пропозиція: запровадити обов'язкову перевірку третіх сторін. Безсумнівно, процес публічних закупівель з точки зору прозорості вийшов на новий рівень завдяки впровадженню нового відповідного законодавства та відкритим реєстрам. Однак, проведення моніторингу закупівель все ще знаходиться у процесі удосконалення та потребує змін не тільки в питанні термінів перевірок та підстав їх проведення. ***Першочергові заходи:*** законодавче закріплення обов'язкової (незалежної) перевірки постачальників послуг/товарів (integrity due diligence) перед оцінюванням їх тендерних пропозицій та вибором	**Анастасія Мирошниченко**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Відповідні положення тексту Стратегії виключені під час її доопрацювання.	

	переможця публічних закупівель. ***Заходи середньої пріоритетності:*** розробка та впровадження системи консолідованої перевірки постачальників послуг / товарів для державних органів та державних підприємств.			

Загальна кількість отриманих пропозицій – **21**, з яких:
- *20 враховано (в тому числі редакційно);*
- *1 враховано частково;*

Загальна кількість отриманих та опрацьованих коментарів: **14**.

3.6. Запобігання корупції у оборонному секторі

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
3.6. Запобігання корупції у оборонному секторі	**Пропозиція:** викласти назву підрозділу в такій редакції: «Сектор оборони»	**Борис Малишев**	**Враховано**	**3.6. Сектор оборони**
3.6.1. Проблема. Непрозоре використання та розпорядження землями оборони та відповідними об'єктами нерухомості, надлишковим рухомим військовим майном, а також у споживанні пального, яке закуповується для потреб Збройних Сил України.	**Пропозиція:** відобразити проблему непрозорого використання та/або розпорядження об'єктами інтелектуальної власності.	**Гліб Канєвський** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Враховано**	**3.6.1. Проблема.** Непрозоре та неефективне користування та розпорядження землями оборони, об'єктами нерухомості в оборонно-промисловому комплексі, а також надлишковим рухомим військовим майном, об'єктами інтелектуальної власності; неконтрольоване споживання пального, яке закуповується для потреб Збройних Сил України.
	Пропозиція: відобразити проблему недостатності правових гарантій для військовослужбовців-викривачів.	**Олена Трегуб** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Враховано.** Відповідні правки внесено у підозділ 2.6. Захист викривачів корупції	
	Коментар. «Що означає «надлишкове рухоме військове майно»? Надлишок запасів, прострочені та непридатні до застосування товари, одиниці основних засобів?»	***Посольство Великої Британії* в Україні**	**Відповідь на коментар-запитання.** Відповідно до Положення про інвентаризацію військового майна у Збройних Силах (затв. Постановою КМУ від 03.05.2000р. №748), ***надлишкове військове майно*** – це військове майно, що зберігається на складах, базах та в арсеналах і в якому немає	

			потреби для комплектування військових частин згідно із затвердженими нормами як у мирний час, так і в особливий період, військове майно, що перебуває на обліку у військових частинах понад установлені норми забезпечення, а також застаріле військове майно (з відпрацьованим ресурсом або з перевищеним терміном зберігання), що підлягає списанню. Надлишок військового майна – виявлене за результатами інвентаризації наявне військове майно, що не обліковано за даними облікових документів.	
	Коментар. «Нечітке формулювання проблематики. Тут повинно бути сформовано три проблеми і відповідні очікувані результати: 1. Незаконна передача/ використання землі та нерухомості. 2.Прозора та підкріплена звітами система обліку закупівель та використання пального.	***Посольство Великої Британії* в Україні**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Обрана концепція підготовки проекту Антикорупційної стратегії, на жаль, не дає змоги ділити опис проблеми на частини. Під загальним	

	3. Прозора та підкріплена звітами класифікація надлишків запасів, списання та вибуття»		формулюванням проблеми наведені очікувані результати, які розкривають зміст всіх трьох вказаних у коментарі аспектів. Важливим є те, що всі три аспекти пов'язані передусім із непрозорістю діяльності відповідних суб'єктів. Відтак заходи спрямовані на подолання цієї непрозорості (проведення інвентаризації, проведення державної реєстрації, формування електронного реєстру відповідних даних, встановлення системи обліку).	
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) до системи електронного обліку внесені усі дані, отримані за результатами повної інвентаризації об'єктів державної власності, у т. ч. земельних ділянок суб'єктів господарювання, що належать до сфери управління Міністерства оборони України;	**Пропозиція:** текст «у т.ч.» написати повністю: «у тому числі».	**Дмитро Калмиков**	**Враховано**	1) до системи електронного обліку внесено усі дані, отримані за результатами повної інвентаризації об'єктів у сфері оборони, у тому числі дані про землі оборони і земельні ділянки суб'єктів господарювання оборонно-промислового комплексу;
	Коментар: «Електронна система обліку всіх існуючих даних, поточних та історичних? Можливо доречно говорити про дані до певної встановленої дати? Наприклад, починаючи з 24 серпня 1991 року?»	***Посольство Великої Британії* в Україні**	**Відповідь на коментар.** Стратегія не оперує конкретними датами, якщо вони не мають кардинального змістовного значення. У цьому випадку йдеться про всі наявні на час проведення	

			інвентаризації об’єкти власності, незалежно від того, коли виникло право власності чи інше речове право на них.	
2) забезпечено державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно, що перебуває у суб’єктів господарювання, які належать до сфери управління Міністерства оборони України;	**Пропозиція:** уточнити, що інформація про інвентаризовані землі Міністерства оборони України не просто вносяться у реєстр, а інформація про ці землі також формує спеціальний шар в Геокадастрі.	**Олександра Дрік** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Врахувати**	2) забезпечено державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно суб’єктів господарювання оборонно-промислового комплексу (із включенням відомостей про земельні ділянки до спеціального інформаційного шару в Публічній кадастровій карті);
	Пропозиція: доповнити окремим стратегічним результатом такого змісту: «внесено до Державного земельного кадастру та до Державного реєстру речових прав відомості про земельні ділянки, що належать до земель оборони».	**ГО «Разом проти корупції»** та група залучених експертів	**Враховано частково.** Державна реєстрація вказаних об’єктів нерухомого майна вже передбачена очікуваним результатом 2 щодо проблеми 3.6.1. Врахування цієї пропозиції призведе до необґрунтованого дублювання відповідних положень проекту.	
3) створено автоматизовану систему обліку та моніторингу споживання і якості пального, яке закуповується для потреб Збройних Сил України;	**Коментар:** «Фокус на «автоматизованій системі обліку та моніторингу споживання і якості пального, яке закуповується для потреб Збройних Сил України» є сумнівним, беручи до уваги те, що країна зараз перебуває в стані збройного конфлікту та активно проводить воєнні дії проти набагато численнішого супротивника. Чи існують звіти внутрішньою аудиторської перевірки, де зазначено чисельність «перевищення»	***Посольство Великої Британії* в Україні**	**Відповідь на коментар.** Система обліку та моніторингу споживання пального буде враховувати специфіку стану збройного конфлікту. Більша частина обсягів споживання пального Збройними Силами відбувається не в зоні бойових дій та не пов’язана з ними.	3) створено автоматизовану систему обліку і моніторингу споживання та якості пального, яке закуповується для потреб Збройних Сил України;

	противника? Хто визначив, що ця проблема є і на основі яких даних? Протягом останніх кількох років одним із найбільших пріоритетів Міністерства оборони України було переозброєння збройних сил, враховуючи, що за десятиліття до 2014 року більшість озброєння та рухомого / нерухомого майна ЗСУ було продано, і коли конфлікт виник, армія не мала необхідної кількості зброї, в порівнянні з противником. Протягом 2014–2015 ЗСУ буквально виживали за рахунок краудфандингу (існують офіційні звіти, котрі підкріплюють дану інформацію, їх можна знайти за потреби). Тож тепер зазначати, що ЗСУ наразі є занадто забезпеченими, може призвести до подальшого скорочення фінансування даної галузі, і як наслідок – зменшення обороноздатності до рівня, що мав місце саном на березень 2014 року»		Запровадження вказаної систем підвищить боєздатність Збройних Сил. Система обліку та моніторингу жодним чином не пов'язана зі скороченням державного фінансування галузі оборони.	
4) проведено повну інвентаризацію та оцінку надлишкового рухомого військового майна, запроваджено автоматизований спосіб його обліку та прозору модель його використання і списання.	**Коментар.** «Потрібно включити стандартну процедуру списання обладнання, товарів тощо, яка буде здійснена під наглядом. Поточний розділ передбачає разовий процес щодо поточних невикористаних запасів»	***Посольство Великої Британії* в Україні**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** В очікуваному результаті йдеться передусім не про разову процедуру, а про постійний автоматизований облік та модель використання та списання надлишкового майна.	4) проведено повну інвентаризацію та оцінку об'єктів інтелектуальної власності суб'єктів господарювання оборонно-промислового комплексу.

Відсутній	**Пропозиція:** доповнити новим очікуваним стратегічним результатом щодо проведення інвентаризації підприємств та установ, що знаходяться в управлінні Міністерства оборони України та визначення переліку об'єктів для приватизації	**Гліб Канєвський** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Враховано.** Відповідний результат інтегровано у попередній	
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити новим очікуваним стратегічним результатом щодо особливостей військовослужбовців-викривачів	**Олена Трегуб** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Враховано.** Відповідні зміни внесено до розділу 2.6. *«**2.6.3. Проблема.** Захист викривачів не здійснюється належним чином через недостатню інституційну спроможність уповноважених на це органів та недоліки в законодавчому регулюванні.* ***Очікувані стратегічні результати:*** *...* *4) законодавством передбачено особливості захисту військовослужбовців-викривачів.»*	
3.6.2. Проблема. Закупівля товарів, робіт і послуг оборонного призначення здійснюється в умовах надмірного режиму засекречування та має низький рівень	**Коментар:** «Можливо потрібен механізм, за допомогою якого одна сторона договору, яка опинилася в програшній ситуації, зможе оскаржити процес видачі товару, тобто механізм відкритості і прозорості укладення контрактів»	***Посольство Великої Британії* в Україні**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Оскарження процедур закупівель передбачено	**3.6.2. Проблема.** Закупівля товарів, робіт і послуг оборонного призначення здійснюється в умовах надмірного режиму засекречування та має низький рівень

конкурентності, що сприяє зловживанням та необґрунтованим витратам бюджетних коштів.			чинним законодавством. У проблемі вказується не на неможливості оскаржувати відмову в участі в тендері, а на те, що самі законодавчі правила участі в оборонних закупівлях не сприяють конкурентності, і за наявності таких правил у всіх скаргах (позовах) буде відмовлено. Подальші очікувані результати вирішення цієї проблеми полягають у зміні цих правил.	конкурентності, що сприяє зловживанням та необґрунтованим витратам бюджетних коштів.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) процедуру закупівель у сфері оборони визначено законом, вона є конкурентною і передбачає застосування з певними застереженнями електронної системи закупівель; закрита процедура закупівель застосовується як виняток;	**Пропозиція:** викласти цей стратегічний результат в такій редакції: «1) процедури закупівель товарів, **робіт і послуг оборонного призначення** визначено законом, вони є конкурентними і передбачають застосування з певними застереженнями електронної системи закупівель; закрита процедура закупівель застосовується як виняток, **а процедура закупівлі у єдиного постачальника, визначена законом, має детальне врегулювання на рівні підзаконних актів, в тому числі – щодо формування вартості та рівня прибутку»**	**Олександра Дрік**	**Враховано**	1) процедури закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення є конкурентними і передбачають застосування з певними застереженнями електронної системи закупівель; закрита процедура закупівель застосовується як виняток, а законодавчо визначена процедура закупівлі у єдиного виконавця має детальне врегулювання на рівні підзаконних актів, у

	Коментар. «Цей результат потребує ґрунтовнішого пояснення, що «закрита процедура закупівель застосовується як виняток» підлягає прозорому контролю з боку незалежного наглядового органу»	***Посольство Великої Британії* в Україні**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** На сучасному етапі важливим є встановлення саме виняткового характеру цієї процедури. Контроль за нею здійснюватиметься на загальних підставах.	тому числі – щодо формування вартості та рівня прибутку;
2) секретність у сфері оборонних закупівель знижено до обґрунтованого рівня, за результатами закупівель оприлюднюється визначений законом обсяг відомостей, у тому числі у вигляді наборів даних; діє прозора система ціноутворення на продукцію оборонного призначення;	**Коментар:** **«**Ким «оприлюднюється визначений законом обсяг відомостей», хто/який орган здійснює нагляд/контроль? Цей вираз є досить розмитим»	***Посольство Великої Британії* в Україні**	**Відповідь на коментар.** Визначення суб'єкта оприлюднення – це питання законодавчого регулювання. Воно пов'язане із наданням такому суб'єкту відповідних повноважень, матеріальних кадрових ресурсів, бюджетного фінансування. У контексті проекту Антикорупційної стратегії важливим є саме оприлюднення, а не суб'єкт, який це буде робити.	2) секретність у сфері оборонних закупівель знижено до обґрунтованого рівня, за результатами закупівель оприлюднюється визначений законом обсяг відомостей, у тому числі у вигляді наборів даних; діє прозора система ціноутворення на продукцію оборонного призначення;
3) вжито заходів для підвищення конкуренції в оборонних закупівлях; запроваджено можливість здійснювати закупівлі	**Пропозиція:** доповнити словами: «та з урахуванням інших нецінових критеріїв, необхідних для закупівлі товарів, робіт і послуг, що відповідають потребам Збройних Сил України та інших сил	**Олександра Дрік**	**Враховано**	3) запроваджено можливість здійснювати закупівлі не лише за критерієм найнижчої ціни, а й з урахуванням вартості

не лише за критерієм найнижчої ціни, але й за вартістю всього життєвого циклу продукції;	безпеки і оборони»			життєвого циклу продукції та з урахуванням інших нецінових критеріїв, необхідних для закупівлі товарів, робіт або послуг, що відповідають потребам Збройних Сил України та інших сил безпеки і оборони;
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити новим стратегічним результатом, сформулювавши його у такій редакції: «4) Вжито заходів щодо прозорого формування реєстру виробників оборонної продукції, а також прозорого інформування щодо планів закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення потенційних постачальників;»	**Олександра Дрік**	**Враховано**	4) прозоро сформовано електронний реєстр учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів), а також забезпечено прозоре інформування потенційних постачальників щодо планів закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення;
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити новим стратегічним результатом, сформулювавши його у такій редакції: «5) З метою мінімізації ризиків корупції в закупівлях за імпортом, налагоджено взаємодію з Агенцією НАТО з підтримки та постачання, та здійснюються закупівлі в рамках укладених Угод про співпрацю».	**Олександра Дрік**	**Враховано**	5) з метою мінімізації ризиків корупції в закупівлях за імпортом налагоджено взаємодію з Агенцією НАТО з підтримки та постачання.
3.6.3. Проблема. Неефективна модель контролю продукції (державний контроль продукції у процесі виробництва з наступним	**Пропозиція:** викласти опис проблеми у такій редакції: «3.6.3. Проблема. Неефективна модель контролю **якості** продукції **оборонного призначення** (контроль **якості** продукції у процесі виробництва з	**Олександра Дрік**	**Враховано редакційно**	**3.6.3. Проблема.** Неефективна модель контролю продукції оборонного призначення у процесі виробництва не дає змоги вчасно та у повному

приймальним контролем виробленої продукції) не дозволяє вчасно та у повному обсязі запобігати постачанню бракованих зразків озброєння та військової техніки.	наступним приймальним контролем виробленої продукції) не дозволяє вчасно та у повному обсязі запобігати постачанню бракованих зразків озброєння та військової техніки**, що призводить до втрати часу, коштів та ставить під ризик життя військовослужбовців**».			обсязі запобігати постачанню бракованих зразків озброєння та військової техніки.
	Коментар. «Спростити, заявивши, що немає прозорої і гнучкої системи забезпечення якості як складової частини процесу закупівель»	***Посольство Великої Британії* в Україні**	**Враховано редакційно**	
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) створена система державного гарантування якості оборонної продукції в Україні впроваджує міжнародні вимоги і стандарти оцінювання відповідності системи менеджменту якості виробників, постачальників;	**Пропозиція:** доповнити словами: «які також мають відповідати стандартам та відповідним документам НАТО».	**Олександра Дрік**	**Враховано**	1) створена система державного гарантування якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення в Україні впроваджує міжнародні вимоги і стандарти оцінювання відповідності системи менеджменту якості виробників, постачальників, які також відповідають стандартам НАТО;
2) у Міністерстві оборони України утворений і діє Уповноважений підрозділ з державного гарантування якості оборонної продукції, який проводить аудити постачальників,	**Пропозиція:** викласти цей стратегічний результат у такій редакції: «2) у Міністерстві оборони України утворений і діє Уповноважений **орган** з державного гарантування якості оборонної продукції, який проводить аудити **систем менеджменту якості** постачальників, виробників, а також видає сертифікати відповідності».	**Олександра Дрік**	**Враховано**	2) утворено та функціонує уповноважений орган з державного гарантування якості оборонної продукції, який видає сертифікати відповідності.

виробників, а також видає сертифікати відповідності.	**Коментар:** «Контроль здійснює Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки (регулярність)»	***Посольство Великої Британії* в Україні**	**Відповідь на коментар.** У Законі України «Про оборонні закупівлі» визначено такий орган, і він не має і не може мати (за своїми повноваженнями) стосунку до законодавчої влади.	
3.6.4. Проблема. Неефективне використання бюджетних коштів та зловживання при забезпеченні житлом військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей.	**Коментар-запитання:** «Чи стосується це обслуговуючого персоналу та їхніх сімей чи працівників, котрі на пенсії (або обох)? Необхідно вказати, хто буде керувати цим, щоб забезпечити підзвітність»	***Посольство Великої Британії* в Україні**	**Відповідь на запитання.** Категорії осіб, що мають право на забезпечення житлом, визначено Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», а також Порядком забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями (постанова КМ від 03.08.2006 № 1081)	**3.6.4. Проблема.** Неефективне використання бюджетних коштів та зловживання під час забезпечення житлом військовослужбовців.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**

1) функціонує повністю автоматизована система управління чергами на житло, завдяки якій забезпечення військовослужбовців жилими приміщеннями відбувається прозоро та відповідно до черговості;	**Пропозиція:** перший стратегічний результат доповнити вказівкою на необхідність проведення аудиту існуючої житлової черги військовослужбовців.	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано**	1) проведено аудит існуючої житлової черги військовослужбовців; функціонує повністю автоматизована система управління чергами на житло, завдяки якій забезпечення ним військовослужбовців відбувається прозоро та відповідно до черговості;
2) запроваджено нові механізми задоволення житлових потреб військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей: використовуються державні іпотечні та лізингові програми; житло будується із залученням зовнішніх кредитних коштів; визначений перелік об'єктів незавершеного будівництва, які реконструйовано для житлових потреб.	**Пропозиція:** після слів «запроваджено нові механізми задоволення житлових потреб військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей: використовуються державні іпотечні та лізингові програми;» додати слова **«грошове відшкодування».**	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано**	2) запроваджено нові механізми задоволення житлових потреб військовослужбовців: використовуються державні іпотечні та лізингові програми; застосовується грошове відшкодування; житло будується із залученням зовнішніх кредитних коштів; визначено перелік об'єктів незавершеного будівництва, які реконструйовано для житлових потреб; Житловий кодекс Української РСР втратив чинність;
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити новим стратегічним результатом, сформулювавши його у такій редакції: «4) інформація про надане житло оприлюднюється на офіційному веб-сайті Міністерства оборони із зазначенням площі, вартості, кількості	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано**	3) інформація про надане військовослужбовцям житло оприлюднюється на офіційному веб-сайті Міністерства оборони України із зазначенням площі, вартості, кількості

	квартир та джерела фінансування»			жилих приміщень та джерел фінансування.
	Пропозиція: додати до проблематики оборонних закупівель тези до про зміни до Закону про державну таємницю, а також про необхідність ухвалити Закон про оборонну секретну інформацію	**Олена Трегуб** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Враховано змістовно** оновленою редакцією підрозділу. Так, можливі точкові зміни до Закону про державну таємницю покриваються вже наявним формулюванням АС про зниження рівня секретності під час оборонних закупівель (проблема 3.6.2., очікуваний результат 2). Запропоновані ж тези про новий Закону про оборонну секретну інформацію – виходить далеко за межі предмету АС.	
	Пропозиція: передбачити положення, спрямовані на вирішення проблеми непрозорих кадрових призначень в Міністерстві оборони України на посади, пов'язані із розпорядженням майном	**Олена Трегуб, Гліб Канєвський** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Враховано змістовно** оновленою редакцією підрозділу. Зокрема, в межах вирішення проблеми 3.4.1. (очікуваний результат 4), де йдеться про «суб'єктів господарювання оборонно-промислового комплексу».	
	Пропозиція: врахувати особливості управління та контролю за державними	**Олена Трегуб** *(зауваження,*	**Враховано змістовно** оновленою редакцією	

	підприємствами в сфері імпорту-експорту зброї	*висловлені під час публічного обговорення)*	підрозділу. Зокрема, в межах вирішення проблеми 3.4.1. (очікуваний результат 4), де йдеться про «суб'єктів господарювання оборонно-промислового комплексу».	
	Пропозиція: узгодити розділ із стандартами НАТО. Згідно із вказаними стандартами мають бути комплексні тези , що покривають 4 блоки: 1) персонал; 2) закупівлі 3) операції (маються на увазі військові операції) 4) планування та бюджет.	**Олександра Дрік** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	Оновленою редакцією підрозділу **враховано** стандарти НАТО в частині публічних закупівель. Вирішення інших позначених проблем, на думку Національного агентства, слід здійснювати через розробку та реалізацію щорічних національних програм під егідою Комісії Україна – НАТО та Планів з їх реалізації.	
	Пропозиції та коментарі: «1. Важливо визначитись, за яким принципом обираються пункти до стратегії. У Програмі Уряду наразі обрано 5 конкретних сфер за принципом «болючості» і можливості показати конкретний результат в перспективі кількох років, на основі вивчення аудитів і перевірок Рахункової палати, Держаудитслужби, внутрішніх аудитів та перевірок, іноземних та українських	**Олександра Дрік**	Доопрацьованою редакцією підрозділу 3.6. **враховано** пропозиції щодо: 1) сфери оборонних закупівель; 2) управління нерухомим майном, яке закріплено за Міністерством оборони України; 3) контролю за	

	досліджень, консультацій з іноземними радниками та українськими ГО, проваджень правоохоронних органів та розслідувань журналістів. 2. Якщо НАЗК хоче об'єднати кілька сфер, формуючи таким чином напрямком (як це зараз виглядає), тоді перший пункт слід розділити на два: перший – управління державним майном, закріпленим за військовими частинами, державними підприємствами, іншими підпорядкованими Міноборони структурами (зокрема: землі оборони, будівлі, інше нерухоме та рухоме майно). Сюди ж тоді має сенс віднести житло. Тоді очікувані результати можуть виглядати приблизно так: «100% земель оборони та нерухомих об'єктів обліковується в електронному вигляді та занесено до державних електронних реєстрів»; «100% об'єктів (від загальної кількості) і хід виконання робіт по ним доступні для перегляду через веб-інтерфейс» тощо; другий — автоматизація логістики предметів постачання. Їх 5 класів: продукти харчування, обладнання, паливно-мастильні матеріали, будівельні матеріали, боєприпаси (https://www.mil.gov.ua/content/standarts/_01.300.002.pdf). 3. Якщо звернути увагу на План дій Уряду з цілі 15.5, то там якраз і було передбачено необхідність автоматизації пального та вивчення можливості		використанням паливно-мастильних матеріалів у Збройних Силах України; 4) управління надлишковим рухомим військовим майном. Вирішення інших позначених проблем, на думку Національного агентства, слід здійснювати через розробку та реалізацію щорічних національних програм під егідою Комісії Україна – НАТО та Планів з їх реалізації.	

	автоматизації для інших класів поставок. Це воно і є. 4. Крім того: - важливо врахувати рекомендації програми НАТО BI. Вони виділяють 4 основних групи: персонал, операції, закупівлі, планування і бюджетування - по персоналу можна користуватись окремою ціллю в програмі уряду (ціль 15.4, є тут: https://www.mil.gov.ua/content/other/konzepziya_15_4.pdf); - по закупівлях додаю окремий файл з коментарями; - утилізацію (надлишкове майно) НАТО розглядають в блоці із закупівель, тому ці пункти можна за такою ж логікою скласти в один; - контроль якості я б віднесла туди ж (до закупівель), якщо тільки ви не передбачали чогось особливого, чого я із тексту не побачила; - окремим пунктом у Програмі діяльності Уряду йшла система управління ризиками і внутрішній контроль. Управління ризиками йде окремим пунктом в РНП Україна-НАТО. Вона ширша за корупційні ризики, які проводяться НАЗК і орієнтована на виявлення і усунення ризиків, пов'язаних не тільки з втратою коштів (майна), але й життів і репутації. Для цього в Міноборони розроблявся окремий документ План управління ризиками, який включав в себе корупційні ризики, але не обмежувався			

	ними. Ви можете також розглянути включення цього пункту (система управління ризиками) для всіх держорганів. Окрім того, в частині внутрішнього контролю ми планували в перспективі отримати сертифікат ISO 37001 https://www.iso.org/iso-37001-anti-bribery-management.html. Його, наскільки мені відомо, отримали у нас тільки НАБУ з держорганів, але він підходить для всіх держорганів, тому впровадження цих стандартів ви можете розглянути як пункт для всіх держорганів».			
	Коментар: У підрозділі не враховано, що крім Збройних Сил України існують й інші військові формування – Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, Національна гвардія України та ін. – і в них наявні аналогічні проблеми щодо земельних ділянок, іншого нерухомого майна, пального, житла тощо. Згідно із Законом «Про оборону України», військове формування – це створена відповідно до законодавства України сукупність військових об'єднань, з'єднань і частин та органів управління ними, які комплектуються військовослужбовцями і призначені для оборони України, захисту її суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканності у разі збройної агресії, збройного конфлікту чи загрози нападу шляхом безпосереднього	**Центр політико-правових реформ** (Микола Хавронюк)	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Виключно у сфері оборони діють лише формування Збройних Сил України, які підпорядковуються у своїй діяльності Міністерству оборони України. Діяльність всіх військових формувань не є предметом цього підрозділу, а тому ці проблеми та шляхи їх вирішення не відображаються у цій структурній частині проекту. Разом із тим,	

	ведення воєнних (бойових) дій. Відповідно, різні військові формування перебувають у сфері політичного керівництва не лише Міністерства оборони України, а й Міністерства внутрішніх справ України (щодо Національної гвардії України і Державної прикордонної служби України, Міністерства інфраструктури України (щодо Державної спеціальної служби транспорту), Міністерства цифрової трансформації (щодо Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України) та ін.		Національне агентство у подальшій своїй діяльності врахує це зауваження, зокрема, під час: 1) роботи над ідентифікацією корупційних ризиків у відповідних сферах та інституціях та пошуку шляхів їх мінімізації; 2) координації та надання методичної допомоги щодо підготовки та виконання антикорупційних програм відповідних інституцій, а також їх погодження; 3) роботи з уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами) з питань запобігання та виявлення корупції цих державних органів; 4) здійснення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів у цих сферах; 5) підготовки зауважень і пропозицій до щорічних національних програмах під егідою Комісії	

			Україна – НАТО та Планів з їх реалізації.	
	Коментар: «Сприймається так, що в цьому розділі не розглянуто питання щодо корупції в зоні конфлікту, які спричинюють серйозне занепокоєння. Було б добре додати окремий розділ, у якому навести цю інформацію та інформацію щодо наявних у цій зоні корупційних ризиків».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Корупційні ризики, визначені як проблеми у цьому розділі та відповідні очікувані стратегічні результати вже самі по собі передбачають їх поширення й на зону конфлікту. Окремо специфічні особливості запобігання корупції в зоні конфлікту можуть бути за необхідності враховані вже у Державній програмі з реалізації антикорупційної стратегії, затвердженій Кабінетом Міністрів України.	
	Коментар: «Надлишкове майно має згадуватися у підрозділі про оборонні закупівлі, адже по суті мова йде про утилізацію, на здійснення якої слід оголошувати тендер».	**Олександра Дрік** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	Для проведення утилізації, надлишкове майно має бути спочатку інвентаризовано (очікуваний результат 4 проблеми 3.6.1.). Проведення тендерів щодо утилізації буде одним із заходів, що мають бути вжиті для	

			досягнення очікуваного результату 1 проблеми 3.6.2.	
	Коментар: «Відсутність в Міністерстві оборони України моделі вимірювання ККД посадовця. Від цього – надмірні за кількістю штати працівників».	**Гліб Канєвський** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Модель вимірювання ККД посадовця Міністерства оборони України не має такої специфіки, яка б дозволяла вирішувати це питання в межах аналізованого підрозділу проекту.	
	Коментар: «Це досить унікально в антикорупційних стратегіях. ОЕСР та інші провели цікаву роботу щодо питань корупції у сфері оборони. Банк буде радий підключитися до НАЗК з експертами, які працюють у цьому унікальному секторі».	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Національне агентство відкрите до пропозицій і готове їх розглянути, якщо вони надійдуть від Світового банку до моменту остаточної фіналізації проекту.	

Загальна кількість отриманих пропозицій: **24**, з яких:
- 22 враховано;
- 2 враховано частково;

Загальна кількість отриманих коментарів: 1**5**.

3.7. Запобігання корупції у секторі охорони здоров'я

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
3.7. Запобігання корупції у секторі охорони здоров'я	**Пропозиція:** з метою приведення термінів у відповідність до законодавства про охорону здоров'я назву підрозділу 3.7 розділу III проєкту Антикорупційної стратегії викласти у такій редакції: «3.7 Запобігання корупції у сфері охорони здоров'я»;	**Міністерство охорони здоров'я України**	**Враховано редакційно**	**3.7. Охорона здоров'я та соціальний захист**
	Пропозиція: назву підрозділу 3.7. викласти у такій редакції: «3.7. Запобігання корупції у секторі охорони здоров'я **та соціальній сфері**»	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано редакційно**	
3.7.1. Проблема. Пацієнти та лікарі не отримують лікарські засоби і медичні вироби вчасно та у повному обсязі через незавершений перехід до нової системи організації та контролю медичних закупівель і не повністю врегульовані процеси визначення потреб та обліку лікарських засобів.	**Пропозиція:** у зв'язку з розширенням предмету розділу за рахунок врахування пропозицій, додати у формулювання проблеми після слів «Пацієнти та лікарі не отримують лікарські засоби і медичні вироби вчасно та у повному обсязі» слово «зокрема».	**Борис Малишев**	**Враховано.**	**3.7.1. Проблема.** Пацієнти та лікарі не отримують лікарські засоби й медичні вироби вчасно та у повному обсязі, зокрема, через незавершений перехід до нової системи організації та контролю медичних закупівель і не повністю врегульовані процеси визначення потреб та обліку лікарських засобів.
	Пропозиція: викласти проблему у такій редакції: **3.7.1. Проблема.** Пацієнти та лікарі не отримують лікарські	**БФ «Пацієнти України»** (Інна Іваненко)	**Враховано редакційно.** У тексті акцентується увага на загальній проблемі, яка полягає в тому, що пацієнти та лікарі не	

	засоби і медичні вироби вчасно через ручне регулювання з боку Міністерства охорони здоров'я України та намагання повернути закупівельну функцію назад до Міністерства охорони здоров'я України, що створює корупційний ризик».		отримують лікарські засоби та медичні вироби вчасно та у повному обсязі. Проблема «ручного регулювання» цих процесів цілком охоплюється фразою «через незавершений перехід до нової системи організації та контролю медичних закупівель і не повністю врегульовані процеси визначення потреб та обліку лікарських засобів».	
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) закупівлі лікарських засобів та медичних виробів за кошти державного та місцевих бюджетів здійснюються на професійній основі централізованими закупівельними організаціями за прозорими та детальними процедурами. У разі потреби до централізованих закупівель лікарських засобів та медичних виробів також залучаються спеціалізовані міжнародні організації;	**Пропозиція:** викласти цей пункт у такій редакції: **«**1) закупівлі лікарських засобів та медичних виробів за кошти державного та місцевих бюджетів здійснюються на професійній основі централізованими закупівельними організаціями за прозорими та детальними процедурами **відповідно до об'єктивних потреб, на основі якості та доказовості ефективності таких засобів і виробів.** У разі потреби до централізованих закупівель лікарських засобів та медичних виробів також залучаються спеціалізовані міжнародні організації;**»**	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано**	1) закупівлі лікарських засобів та медичних виробів за кошти державного та місцевих бюджетів здійснюються на професійній основі централізованими закупівельними організаціями за прозорими та детальними процедурами відповідно до об'єктивних потреб на основі якості та доказовості ефективності таких засобів і виробів. У разі потреби до централізованих закупівель також залучаються спеціалізовані міжнародні організації;
	Пропозиція: викласти цей пункт у такій редакції: «1) функцію медичних	**БФ «Пацієнти України»** (Інна Іваненко)	**Враховано редакційно** Результат «закупівлі здійснюються на професійній	

	закупівель на рівні закону виведено з-під юрисдикції Міністерства охорони здоров'я України; представники пацієнтських організацій мають право активної та значимої участі у експертних групах МОЗ України, які задіяні у процесі медичних закупівель за кошти Державного бюджету; закупівлі лікарських засобів та медичних виробів за кошти державного та місцевих бюджетів здійснюються на професійній основі централізованою закупівельною організацією ДП «Медичні закупівлі» та міжнародними спеціалізованими організаціями за прозорими та детальними процедурами».		основі централізованими закупівельними організаціями» більш точно вказує на очікуваний стан справ ніж «функцію закупівель виведено з-під юрисдикції МОЗ», хоча по суті буде відбуватись саме через подібні законодавчі зміни.	
Відсутній	**Коментар і пропозиція:** «Немає жодної згадки про COVID-19 та його наслідки, а точніше – про корупційний ризик, пов'язаний із реагуванням на пандемічні захворювання. Враховуючи обсяг витрат і пов'язані з ними корупційні ризики, це здається упущенням»	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн),	**Враховано**	2) особливості закупівель лікарських засобів та медичних виробів, зумовлені пандемією, або які здійснюються під час пандемії, встановлені таким чином, щоб запобігти корупційним ризикам;

		Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**		
2) українські закупівельні організації, що здійснюють закупівлю лікарських засобів та медичних виробів, мають незалежні наглядові ради, що складаються з представників центральних органів виконавчої влади, міжнародних та громадських організацій;	**Пропозиція:** «З метою узгодження з термінологією Закону України «Про громадські об'єднання» у проекті Стратегії слова «громадські організації» (підпункт 2 підпункту 3.7.1 пункту 3.7 розділу III проєкту Стратегії) слід замінити словами «громадські об'єднання».	**Міністерство юстиції України**	**Враховано**	3) українські закупівельні організації, що здійснюють закупівлю лікарських засобів та медичних виробів, мають незалежні наглядові ради, що складаються з представників центральних органів виконавчої влади, міжнародних організацій та громадських об'єднань;
	Пропозиція: викласти цей пункт у такій редакції: «2) **українська закупівельна організація ДП «Медичні закупівлі», що здійснює** закупівлю лікарських засобів та медичних виробів, має незалежну наглядову раду, що складаються з представників центральних органів виконавчої влади, міжнародних та громадських організацій;»	**БФ «Пацієнти України»** (Інна Іваненко)	**Не враховано,** оскільки у антикорупційній стратегії, яка є законом, не повинно бути настільки високого рівня деталізації, а тим більше згадки про конкретні підприємства. Разом із тим, Національне агентство звертає увагу на те, що задля забезпечення реалізації цієї антикорупційної стратегії в подальшому розроблятиметься державна програма, в якій відповідні положення можуть мати місце. Під час розробки проекту цієї програми Національне агентство візьме до уваги зазначені вище пропозиції.	
3) при закупівлях використовуються	**Пропозиція:** з метою приведення термінів у	**Міністерство охорони**	**Враховано**	4) під час здійснення закупівель

стандартні каталоги та вимоги до продукції, яка закуповується у сфері медицини;	відповідність до законодавства про охорону здоров'я у абзаці п'ятому підпункту 3.7.1 пункту 3.7 розділу III проєкту Антикорупційної стратегії слово «медицини» замінити словами «охорони здоров'я».	**здоров'я України**		використовуються стандартні каталоги та вимоги до продукції, яка закуповується у сфері охорони здоров'я;
	Пропозиція: з метою удосконалення тексту слова «при закупівлях» замінити словами «під час здійснення закупівель».	**Дмитро Калмиков**	**Враховано**	
4) у всіх закладах охорони здоров'я впроваджена публічна система обліку лікарських засобів та медичних виробів, на основі якої розроблені прозорі та детальні методики та системи обрахунку потреб у лікарських засобах та виробах медичного призначення за усіма напрямами закупівель; пацієнти своєчасно забезпечені необхідними якісними, безпечними та ефективними медичними товарами.	**Пропозиція:** викласти в такій редакції: «4) у всіх закладах охорони здоров'я впроваджена **електронна** система обліку лікарських засобів та медичних виробів, на основі якої розроблені прозорі та детальні методики та системи обрахунку потреб у лікарських засобах та виробах медичного призначення за усіма напрямами закупівель; **система обліку лікарських засобів та медичних виробів є інтегрованою в електронну систему охорони здоров'я, що забезпечує додаткові механізми верифікації даних; дані з системи обліку лікарських засобів та медичних виробів публікуються в якості відкритих даних та доступні для зручного перегляду всіма пацієнтами;** пацієнти своєчасно забезпечені необхідними	**БФ «Пацієнти України»** (Інна Іваненко)	**Враховано**	5) у всіх державних і комунальних закладах охорони здоров'я впроваджена електронна система обліку лікарських засобів та медичних виробів, на основі якої розроблені прозорі та детальні методики і системи обрахунку потреб за усіма напрямами закупівель; ця система обліку інтегрована до електронної системи охорони здоров'я, що забезпечує додаткові механізми верифікації даних; інформація з цієї системи публікується у форматі відкритих даних;

	якісними, безпечними та ефективними медичними товарами». **Коментар:** «Про open-data вкрай важливо. Це основне, для чого система потрібна. І це основний антикорупційний інструмент**».**			
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити підрозділ 3.7.1 проекту Стратегії новим очікуваним стратегічним результатом у такій редакції: «Встановлено чіткі правила та процедури щодо визначення наявності та врегулювання конфлікту інтересів учасників робочих та експертних груп, що створюються при Міністерстві охорони здоров'я України та супроводжують закупівлі медичної продукції за кошти державного бюджету (зокрема, визначають переліки продукції, яка закуповується), забезпечується їх неухильне застосування для забезпечення прозорості закупівельного процесу.».	**Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу (UNIC)**	**Враховано**	6) встановлено чіткі правила та процедури щодо визначення наявності та врегулювання конфлікту інтересів учасників робочих та експертних груп (передусім тих, що супроводжують закупівлі медичної продукції за кошти державного бюджету та визначають переліки продукції, яка закуповується), забезпечується їх неухильне дотримання на практиці;
	Напевне, буде справедливим сказати, що коло проблем є значно ширшим, аніж описано у цьому розділі щодо галузі охорони здоров'я. Розділ не заторкує **конфлікту інтересів**, хабарництва та прозорості фінансування стосовно такого:	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського	**Частково враховано.**	

	медичних дорадчих рад, медичних керівництв, лобіювання інтересів фармацевтичних фірм, медичних досліджень, систем медичної освіти та трансплантації органів тощо. Було б дивним, якби в цій галузі не виявилося ще багато сфер, які потребують поліпшення ситуації з доброчесністю**.**	Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити розділ новою проблемою та очікуваним стратегічним результатом у такій редакції: «Проблема. Недосконале законодавство, яке регулює питання етичної взаємодії медичних працівників та фармацевтичних компаній, створює сприятливі умови для численних порушень і зловживань у цій сфері. Очікуваний стратегічний результат: визначено чіткі та детальні правила етичної взаємодії між фармацевтичним компаніями та медичними працівниками, з урахуванням досвіду застосування існуючих законодавчих положень і стандартів у цій сфері, внесено необхідні зміни до чинного законодавства для ефективного застосування таких правил на	**Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу (UNIC)**	**Враховано редакційно**	7) визначено чіткі етичні правила взаємодії між фармацевтичними компаніями та медичними працівниками, дотримання яких унеможливлює зловживання під час призначення пацієнтам лікарських засобів; встановлено юридичну відповідальність за порушення цих правил.

	практиці (у тому числі в частині відповідальності за їх порушення)».			
3.7.2. Проблема. Пацієнти не отримують необхідне лікування за кордоном, а також під час надання медичної допомоги із застосуванням трансплантації через корупційні практики, спричинені недостатньою урегульованістю відповідних процедур та недостатньою прозорістю обліку.	**Пропозиція:** внести такі текстуальні зміни: «**3.7.2. Проблема.** Пацієнти не отримують необхідне лікування за кордоном, а також під час надання медичної допомоги із застосуванням трансплантації через корупційні практики, **обумовлені** недостатньою **врегульованістю** відповідних процедур та недостатньою прозорістю обліку.»	**Дмитро Калмиков**	**Враховано**	**3.7.2. Проблема.** Пацієнти не отримують необхідне лікування за кордоном, а також під час надання медичної допомоги із застосуванням трансплантації через корупційні практики, обумовлені недостатньою врегульованістю відповідних процедур та непрозорістю обліку.
	Пропозиція: викласти в такій редакції: «3.7.2. Проблема. Пацієнти не отримують необхідне лікування за кордоном, а також під час надання медичної допомоги із застосуванням трансплантації в Україні через: 1) корупційні практики, спричинені недостатньою урегульованістю відповідних процедур та недостатньою прозорістю обліку; 2) те, що МОЗ України належним чином не ведеться пошук медичних закладів зарубіжних країн (крім Індії, Білорусії) щодо надання медичної допомоги українським пацієнтами із застосуванням	**БФ «Пацієнти України»** (Інна Іваненко)	**Не враховано**, оскільки занадто широке формулювання проблеми виходить за межі єдиної текстуальної стилістики щодо викладення змісту проблем, а також містить деякі зайві, як для закону, уточнюючі деталі.	

	трансплантації серця, легень, комплексу серце-легені».			
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) діє прозорий і автоматизований порядок обліку громадян України, які потребують направлення для лікування за кордоном; 2) забезпечено функціонування державних інформаційних систем трансплантації;	**Пропозиція:** об'єднати в один підпункт.	**Іван Преняков**	**Враховано**	1) забезпечено функціонування державних інформаційних систем трансплантації та автоматизований порядок обліку громадян України, які потребують направлення для лікування за кордоном;
3) порядок ввезення, вивезення та перевезення анатомічних матеріалів людини в межах території України, правила компенсації витрат донорів, а також інші процедури нормативно врегульовані і не містять корупційних ризиків.	**Коментар:** «Навряд чи нульовий ризик корупції можливий. Слід орієнтуватися на «мінімальний ризик» або «найнижчий ризик».	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Концептуально погоджуючись із наведеним вище твердженням варто визначити, що єдиним стратегічно бажаним результатом у цій (як і будь-якій іншій) сфері є усунення усіх відомих / виявлених корупційних ризиків. Застосування будь-якого іншого підходу у формулюванні кінцевого бажаного результату (цілі) означитиме, ніби держава прагне не до викорінення корупції, а до формування певного «прийнятного» для неї рівня корупції. Такий підхід до формулювання стратегічних результатів та постановки цілей, на думку Національного агентства, є концептуально хибним і демотивуючим.	2) порядок ввезення, вивезення та перевезення анатомічних матеріалів людини в межах території України, правила компенсації витрат донорів та інші процедури нормативно врегульовані й не містять корупційних ризиків;

Відсутній	**Пропозиція:** додати ще одним (новим) стратегічним результатом такого змісту: **«5) наявність рекомендованих МОЗ України медичних закладів зарубіжних країн для лікування за кордоном».**	**БФ «Пацієнти України»** (Інна Іваненко)	**Враховано**	3) оприлюднено перелік рекомендованих Міністерством охорони здоров'я України медичних закладів зарубіжних країн для лікування за кордоном.
3.7.3. Проблема. Електронна система охорони здоров'я містить неповні та неузгоджені дані, що створює можливості для зловживань під час реалізації окремих функцій та надання найбільш поширених медичних послуг (надання виплат за наслідками непрацездатності, проведення професійних та профілактичних медичних оглядів, встановлення групи інвалідності).	**Пропозиція:** викласти в такій редакції: **«3.7.3. Проблема. В державних інформаційних реєстрах відсутні верифіковані дані про фізичних осіб, які б забезпечували високу надійність та достовірність інформації, зокрема, про акти цивільного стану, що створює можливості для зловживань** під час реалізації окремих функцій та надання найбільш поширених медичних послуг (надання виплат за наслідками непрацездатності, проведення професійних та профілактичних медичних оглядів, встановлення групи інвалідності)».	**БФ «Пацієнти України»** (Інна Іваненко)	**Враховано редакційно** *(разом з іншими пропозиціями щодо цього пункту).*	**3.7.3. Проблема.** Електронна система охорони здоров'я є недостатньо інтегрованою з іншими базами даних, що створює можливості для зловживань під час реалізації окремих функцій (зокрема, надання виплат унаслідок непрацездатності, проведення медичних оглядів, встановлення групи інвалідності).
	Коментар: «На нашу думку, формулювання проблеми в п. 3.7.3. Антикорупційної стратегії є не зовсім коректним адже дані в Електронній системі охорони здоров'я (ЕСОЗ) є консистентними, стандартизованими та повними. ЕСОЗ оперує можливо одними з	**БО «100% ЖИТТЯ»**	**Враховано редакційно** *(разом з іншими пропозиціями щодо цього пункту).*	

	найбільш якісних та повних даних не тільки в сфері охорони здоров'я, а в сфері державного управління в принципі. Досягнути такого рівня якості даних стало можливим за рахунок стандартизації, якісно опрацьованих бізнес-процесів, механізмів аутентифікації, авторизації, верифікації, дедуплікації тощо. **При цьому, описані в п. 3.7.3 очікувані результати, насправді є вкрай важливими, а сама проблема повинна бути викладена більш точно».** **Пропозиція:** «Враховуючи вищенаведене, пропонуємо абзац перший п. 3.7.3 викласти в наступній редакції: «**3.7.3. Проблема.** Електронна система охорони здоров'я наразі не має специфічного функціоналу для діджиталізації процесів проведення професійних медичних, обов'язкових профілактичних оглядів, а також оцінки стану функціональності особи на основі Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я. Функції з надання відповідного медичного висновку визначення групи інвалідності та функції соціальної допомоги на основі такого висновку не є чітко			

	розмежовані між державними органами, що в сукупності призводить до можливих маніпуляцій з неоцифрованими даними, виникненню потенційних корупційних ризиків.»			
	Пропозиція: Опис проблеми почати такими словами: «Електронна система охорони здоров'я є недостатньо інтегрованою з іншими урядовими реєстрами, багато з яких є застарілими, неповними і не мають належного контролю доступу та захисту даних. Це створює можливості ...»	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано редакційно** *(разом з іншими пропозиціями щодо цього пункту).*	
	Пропозиція: врахувати такі редакційні зміни: **«3.7.3. Проблема.** Електронна система охорони здоров'я містить неповні та неузгоджені дані, що створює можливості для	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано редакційно** *(разом з іншими пропозиціями щодо цього пункту).*	

	зловживань під час реалізації окремих функцій та надання медичних послуг (**зокрема, найбільш поширених:** надання виплат за наслідками непрацездатності, проведення професійних та профілактичних медичних оглядів, встановлення групи інвалідності).»			
	Коментар. Проблема якості даних , в тому числі в ЕСОЗ, насправді також полягає в площині якості та доступності даних сторонніх державних інформаційних систем, які повинні бути джерелом даних для ЕСОЗ та інших специфічних систем. В першу чергу ми говоримо про: А. Єдиний державний демографічний реєстр, який для ЕСОЗ повинен бути першоджерелом демографічних даних про населення, інструментом ідентифікації особистості. Б. Державний реєстр актів цивільного стану громадян, який має бути першоджерелом даних реєстрації смерті, родинних зав'язків, даних про опікунство та іншої інформації, яка використовується ЕСОЗ. В. Реєстри ДФС, які повинні виступати джерелом додаткової ідентифікації суб'єктів в ЕСОЗ	**БО «100% ЖИТТЯ»**	**Враховано редакційно** *(разом з іншими пропозиціями щодо цього пункту).*	

	Г. Державний реєстр лікарських засобів України, який повинен бути основним довідником всіх зареєстрованих в Україні лікарських засобів для ЕСОЗ (для функціоналу електронних рецептів та призначень), для системи ProZorro (для автоматизованого формування предмету закупівлі лікарських засобів), для систем управління постачанням та логістикою лікарських засобів тощо. Д. Ліцензійний реєстр МОЗ, який повинен виступати інструментом верифікації даних щодо наявності та актуальності відповідних ліцензій суб'єктів сфери охорони здоров'я, які є користувачами ЕСОЗ, отримувачами виплат з боку НСЗУ, тощо. **Інтеграція із зазначеними вище реєстрами, є не виключним, але першочерговим завданням для забезпечення автоматизації отримання даних, а також їх зустрічної верифікації в контексті ефективного функціонування ЕСОЗ.** При цьому, механізми вирішення проблеми інтеграції, в низці випадків лежить в різних площинах, а саме: а) у технічній площині;			

	б) у площині бюрократичних та нормативних перепон. Наприклад, Технології, на яких побудовано Державний реєстр актів цивільного стану громадян, не дозволяють йому витримувати високе навантаження та забезпечувати актуальне надання даних стороннім системам. Як тимчасове рішення, дані надаються раз на місяць на флеш-носії. Якість даних цього реєстру також не є достатньою для подальшого порівняння із даними ЕСОЗ, дедуплікацію та інше покращення якості даних доводиться проводити в напівручному режимі на стороні ЕСОЗ силами співробітників НСЗУ. Вирішення цієї проблеми полягає в докорінному доопрацюванні існуючого Державного реєстру актів цивільного стану громадян, з використання сучасних технологій, актуальних вимог високонавантажених систем, а також актуалізації та підвищенні якості вже наявних в реєстрі даних. Державний реєстр лікарських засобів України також не має доступної для сторонніх систем частини, яка б задовольняла потреби ЕСОЗ з точки зору			

	технологій, актуальності та якості даних. ЕСОЗ не може використовувати цей реєстр, тому тимчасово дублює цей функціонал власним модулем, який містить якісний довідник лікарських засобів для електронних рецептів. Рішення так само полягає в докорінному доопрацюванні існуючого реєстру з використання сучасних технологій, актуальних вимог високонавантажених систем, а також актуалізації та підвищенні якості вже наявних в реєстрі даних. Роботи над вирішенням цієї проблеми вже ведуться. Проблема інтеграції із Єдиним державним демографічним реєстром полягає скоріше в площині бюрократичних та нормативно-правових перепон. Те саме стосується реєстрів ДФС. Вирішення проблеми, відповідно, може базуватись на спрощенні доступу до даних реєстру шляхом внесення нормативно-правових змін. Інтеграція з Ліцензійним реєстром МОЗ ускладнена як з технічної, так і з бюрократичної точки зору, а її вирішення можна вважати окремим антикорупційним стратегічним результатом.			

Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати**
Відсутній	**Пропозиція:** перший стратегічний результат викласти в такій редакції: «1) електронна система охорони здоров'я інтегрована з іншими державними електронними системами та реєстрами поза сферою охорони здоров'я, що забезпечує повноту, узгодженість та додаткову верифікацію даних;».	**БФ «Пацієнти України»** (Інна Іваненко)	**Враховано редакційно** *(разом з іншими пропозиціями щодо цього пункту).*	1) електронна система охорони здоров'я інтегрована з іншими державними базами даних поза сферою охорони здоров'я, що забезпечує повноту, узгодженість та додаткову верифікацію даних, функціонал для автоматизації процесів; відомості з електронної системи охорони здоров'я є основним джерелом інформації про надані медичні послуги в Україні, на основі яких приймаються рішення щодо розрахунку програми медичних гарантій, управлінські рішення, формується необхідна статистика;
	Пропозиція: варто додати такий очікуваний стратегічний результат: «критичні урядові реєстри (народжуваності та смерті, хвороб та інвалідності) вдосконалено завдяки належному доступу до даних, підвищенню точності та безпеки даних, а також інтегровано в електронну систему охорони здоров'я/центральну базу даних системи охорони здоров'я».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано редакційно** *(разом з іншими пропозиціями щодо цього пункту).*	

	Пропозиція: доповнити підрозділ 3.7. ще одним пунктом такого змісту: «**3.7._. Проблема.** Електронну систему охорони здоров'я використовують не всі заклади охорони здоров'я, які фінансуються з державного та місцевого бюджетів (відомчі заклади, заклади НАМН), відповідно їх діяльність залишається непрозорою, відсутня підтверджена та достовірна інформація про надані медичні ними послуги, залишається принцип фінансування «за ліжко-місце», а не за реально надану медичну послугу пацієнту. **Очікувані стратегічні результати:** дані електронної системи охорони здоров'я є головним джерелом даних про надані медичні послуги в Україні, на основі яких приймаються державні рішення (розрахунок програми медичних гарантій), управлінські рішення, формується необхідна статистика».	**БФ «Пацієнти України»** (Інна Іваненко)	**Враховано редакційно** *(разом з іншими пропозиціями щодо цього пункту).*	
	Коментар: проблема електронної системи охорони здоров'я у доступності даних та інтегративності з іншими реєстрами (Демографічний реєстр, Реєстр лікарських	**Олег Свєнтух** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Враховано редакційно** *(разом з іншими пропозиціями щодо цього пункту).*	

	засобів).			
1) електронна система охорони здоров'я містить результати професійних медичних та обов'язкових профілактичних оглядів;				2) електронна система охорони здоров'я містить результати професійних медичних та обов'язкових профілактичних оглядів;
2) в електронну систему охорони здоров'я впроваджено інструменти оцінки стану функціональності особи на основі Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я;				3) в електронну систему охорони здоров'я впроваджено інструменти оцінки стану функціональності особи на основі Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я;
3) функції з надання відповідного медичного висновку визначення групи інвалідності та функції соціальної допомоги на основі такого висновку розмежовані між державними органами з метою зниження корупційних ризиків.				4) функції з надання відповідного медичного висновку щодо визначення групи інвалідності та соціальної допомоги на основі такого висновку розмежовані між державними органами з метою зниження корупційних ризиків;
	Пропозиція. Враховуючи поточний стан впровадження електронної системи охорони здоров'я підпункт 3.7.3 пункту 3.7 розділу III проєкту Антикорупційної стратегії викласти у такій редакції: «В електронній системі охорони здоров'я не реалізовано та не впроваджено функціонал, який	**Міністерство охорони здоров'я України**	**Враховано редакційно** *(разом з іншими пропозиціями щодо цього пункту).*	

	дозволятиме автоматизувати процеси експертизи втрати працездатності та професійних і профілактичних оглядів. Очікувані стратегічні результати: 1) електронна система охорони здоров'я містить результати професійних медичних та обов'язкових профілактичних оглядів; 2) в електронну систему охорони здоров'я впроваджено інструменти оцінки стану функціональності особи на основі Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я; 3) функції з надання відповідного медичного висновку як підстави для визначення групи інвалідності та функції соціальної допомоги на основі такого висновку розмежовані між органами державної влади з метою зниження корупційних ризиків.»			
	Пропозиція: додати ще один стратегічний результат, сформульований таким чином: «4) запроваджено електронний реєстр листків непрацездатності».	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Не враховано**, оскільки такий реєстр вже створено відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2019 року № 328 «Деякі питання організації ведення Електронного реєстру листків непрацездатності та надання інформації з нього» (https://portal.pfu.gov.ua/sidebar/T	5) у промислову експлуатацію введено електронний реєстр листків непрацездатності.

			emplates/WorkInCapacityInfo)	
3.7.4. Проблема. Недостатньо прозорі процедури добору кадрів на керівні посади у закладах охорони здоров'я знижують конкуренцію та створюють можливості для проявів корупції при призначенні на такі посади.	**Коментар:** «Стратегія також може націлитись на створення чітких кодексів етики або етичних правил для цих керівників. Процес відбору повинен бути позбавлений непотизму та фаворитизму чи будь-якого патронажу / покровительства. Питання рекрутингу публічних посадовців слід відносити до питань державної служби і, можливо, позиціонувати більш загальною проблемою та ціллю. Це можна було б додати вище до розділу про державне регулювання або про державний сектор. Це повинно бути більш наскрізним».	**Світовий банк**	Ця пропозиція врахована в інших підрозділах проекту.	**3.7.4. Проблема.** Недостатньо прозорі процедури добору кадрів у закладах охорони здоров'я знижують конкуренцію та створюють можливості для проявів корупції при призначенні на такі посади.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) функціонує єдиний вебпортал вакантних керівних посад у державних та комунальних закладах охорони здоров'я;	**Пропозиція:** викласти цей пункт у такій редакції: «функціонує єдиний вебпортал вакантних керівних посад у державних та комунальних закладах охорони здоров'я **з відкритим доступом для громадськості**».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт	**Враховано**	1) функціонує єдиний веб-портал вакантних посад у державних та комунальних закладах охорони здоров'я з відкритим доступом;

		Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**		
2) добір на такі посади здійснюють конкурсні комісії із обов'язковим представництвом громадськості у їх складі.	**Пропозиція:** викласти цей пункт у такій редакції: «добір на такі посади здійснюють конкурсні комісії з обов'язковим представництвом громадськості у їхньому складі **та за чітким переліком необхідних навичок, компетенцій і критеріїв оцінки**».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано**	2) добір на керівні посади у державних та комунальних закладах охорони здоров'я здійснюють конкурсні комісії з обов'язковим представництвом громадськості та згідно із встановленим переліком необхідних навичок, компетенцій і критеріїв оцінки; розширено коло громадських об'єднань, що можуть делегувати своїх представників до складу конкурсних комісій, а також забезпечено дотримання принципів прозорості й відкритості у їх роботі.
	Викласти цей пункт у такій редакції: «2) добір на такі посади	**ГО «Разом проти корупції» та група**	**Враховано**	

	здійснюють конкурсні комісії із обов'язковим представництвом громадськості у їх складі. **Розширено коло громадських об'єднань, що можуть делегувати своїх представників до складу конкурсних комісій, а також посилено принципи прозорості та відкритості у роботі комісії**».	**залучених експертів**		
	Пропозиція: викласти цей пункт у такій редакції: «2) добір на такі посади здійснюють конкурсні комісії із представництвом громадськості у їх складі **та із залученням ЗМІ.**»	**БФ «Пацієнти України»** (Інна Іваненко)	**Враховано змістовно.** Оновлена редакція цього пункту передбачає обов'язкове дотримання принципів прозорості та відкритості у роботі комісій, що включає й залучення засобів масової інформації.	
Відсутній	**Пропозиція:** доповнити підрозділ 3.7. ще одним пунктом такого змісту: «**3.7._. Проблема.** Відсутність затверджених механізмів оцінки якості надання медичної допомоги (МД) на всіх рівнях, а також галузевих стандартів надання медичної допомоги (медичні стандарти, клінічні протоколи, лікарський формуляр, табель матеріально-технічного оснащення) може вплинути на розвиток корупційних або таких, що можуть мати корупційні ознаки, відносин (взаємодії) між різними ланками надання медичної допомоги.	**БФ «Пацієнти України»** (Інна Іваненко)	**Не враховано,** оскільки пропозиція виходить за межі предмету регулювання антикорупційної стратегії та стосується суто заходів профільної реформи	

	Очікувані стратегічні результати: 1) Наявність механізмів оцінки якості надання МД та її галузевих стандартів забезпечить якісно новий (більш прозорий) рівень правових відносин між ЗОЗ - пацієнт та ЗОЗ - держава; 2) зазначені механізми та стандарти стануть ефективними інструментами моніторингу та контролю надання МД».			
	Зауваження: необхідно зберегти декларування для керівників медичних закладів (можливо і не лише керівників).	**Олена Щербан** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Враховано** у частині проекту антикорупційної стратегії, присвяченій удосконаленню заходів фінансового контролю (результат 1 проблеми 2.4.1.).	
	Пропозиція: викласти проблему інституційної незалежності як окремий пункт (кадрова політика: відбір керівників, залученість громадськості, конкурси без виключень (типу пандемії). Мова йде про такі установи: - Національна службу здоров'я; - ДП «Медичні закупівлі»; - «Центр громадського здоров'я»; - ДП «Електронне здоров'я». Питання КІ під час такого конкурсного відбору, створення наглядових рад при вказаних суб'єктах.	**Олег Свєнтух** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Враховано** у частині проекту антикорупційної стратегії, присвяченій запобіганню корупції у державному та приватному секторах економіки (наразі – підрозділ 3.4.).	

	Коментар: «Ключові інституції в сфері охорони здоров'я, до яких ми в першу чергу відносимо Національну Службу Здоров'я України, Центр громадського здоров'я України, ДП «Медичні закупівлі МОЗ України», ДП «Електронне здоров'я МОЗ України» повинні залишатись незалежними, технократичними, високоспеціалізованими суб'єктами, які ефективно виконують свої функції, незалежно від політичної ситуації, змін в Уряді, особистих амбіцій та вподобань тощо». **Пропозиція:** для стабільної роботи цих інституцій забезпечити таке: 1. Створення відповідних Наглядових рад, із розширеним представництвом громадських організацій, міжнародних партнерів, галузевих об'єднань тощо. 2. Забезпечення незалежного, відкритого конкурсного відбору на керівні посади цих інституцій із залученням громадських організацій, міжнародних партнерів, галузевих об'єднань. Конкурси повинні ґрунтуватись на чітко прописаних недискримінаційних критеріях, оцінці професійних якостей, чітко сформованих ключових	**БО «100% ЖИТТЯ»**	**Враховано** у частині проекту антикорупційної стратегії, присвяченій запобіганню корупції у державному та приватному секторах економіки (наразі – підрозділ 3.4.).	

	показниках ефективності. Жодних винятків для призначень без конкурсу бути не повинно. 3. Оцінка діяльності керівників зазначених інституцій повинна надаватись відповідними наглядовими радами на основі наперед узгоджених ключових показників ефективності.			
	Коментар: «ДП «Медичні закупівлі» повинно мати електронну систему управління залишками та управління постачанням (логістично-інформаційна система). Ця система повинна генерувати відкриті дані для пацієнтів, і бути інтегрованою до Е хелс».	**Олег Свєнтух** *(зауваження, висловлені під час публічного обговорення)*	**Частково враховано** у частині проекту антикорупційної стратегії, присвяченій запобіганню корупції у державному та приватному секторах економіки (наразі – підрозділ 3.4.).	
	Пропозиція: доповнити ще одним (новим) стратегічним результатом такого змісту: «забезпечено виконання Закону України "Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині" в частині самостійного надання особою письмової згоди або незгоди на посмертне донорство».	**БФ «Пацієнти України»** (Інна Іваненко)	**Не враховано,** оскільки це питання врегульоване постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 року № 1211 «Деякі питання реалізації Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині».	
	Коментар: «Чотири обрані пріоритетні галузі у сфері охорони здоров'я обґрунтовано розміром оціненої шкоди суспільному благу та збитками через корупцію: медичні закупівлі, лікування за кордоном/трансплантологія,	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Так, дійсно, конкретні заходи, яких слід буде вжити задля вирішення сформульованих у цьому підрозділі проблем і досягнення відповідних	

	прогалини в державних реєстрах, пов'язані із соціальними виплатами у зв'язку із станом здоров'я, відсутністю інтеграції з електронною системою охорони здоров'я та добором кадрів на керівні посади у закладах охорони здоров'я. Визначені проблеми також є конкретними та можуть бути подолані за допомогою практичного та здійсненного плану дій, створення якого, наскільки ми розуміємо, є наступним кроком у процесі, яким керуватиме НАЗК, після схвалення Стратегії Кабміном та затвердження Радою/разом з поданням КМУ».	Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	очікуваних стратегічних результатів будуть визначені у Державній програмі з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки. Обов'язок розробки проекту цього документу також покладено на Національне агентство (ч. 4 ст. 18 Закону України «Про запобігання корупції»).	
	Пропозиція: доповнити підрозділ 3.7. ще одним пунктом такого змісту: **3.7._. Проблема.** Застаріла система іспитів для студентів-медиків уможливлює корупційні практики купівлі дипломів, шахрайство на іспитах та не створює стимулів для вдосконалення якості медичної освіти. **Очікувані стратегічні результати:** 1) ЄДКІ для студентів-медиків переведено в електронну форму;	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Не враховано,** оскільки виходить за межі предмету цього підрозділу (стосується сфери освіти).	

	2) впроваджено обов'язкову фіксацію проведення іспитів із застосуванням технічних засобів; 3) впроваджено ефективний та незалежний контроль на іспитах.			
	Пропозиція: доповнити підрозділ 3.7. ще одним пунктом такого змісту: **«3.7._. Проблема.** Відсутній належний облік та прозорість у використанні коштів, передбачених в бюджетах на соціальний захист для всіх категорій отримувачів соціальної допомоги, що створює ризики необґрунтованих виплат та неефективного використання коштів. **Очікувані стратегічні результати:** 1) впроваджено E-Social та забезпечено реінжиніринг та електронізацію послуг у соціальній сфері; 2) впроваджено справедливий конкурс на підтримку громадських об’єднань осіб з інвалідністю та припинено необґрунтовані фінансові привілеї для окремих громадських об’єднань осіб з інвалідністю**».**	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано**	**3.7.5. Проблема.** Відсутній належний облік та прозорість у використанні коштів, передбачених у бюджетах на соціальний захист для всіх категорій отримувачів соціальної допомоги, що створює ризики необґрунтованих виплат. **Очікувані стратегічні результати:** 1) впроваджено єдину інформаційну систему соціальної сфери та забезпечено спрощення надання послуг у соціальній сфері; 2) впроваджено справедливий конкурс на підтримку громадських об’єднань осіб з інвалідністю.

Загальна кількість отриманих пропозицій – **43**, з яких:
- *36 враховано (в тому числі редакційно);*

- *1 враховано частково;*
- *6 не враховано.*

Загальна кількість отриманих та опрацьованих коментарів: **2**.

3.8. Забезпечення доброчесності політичних партій

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
3.8. Забезпечення доброчесності політичних партій	**Зауваження та пропозиції:** «Цей розділ щодо фінансування політичних партій потрібно доповнити заходами, що мають на меті запобігання корупції у **виборчих кампаніях**. Зокрема, проект Стратегії міг би запропонувати заходи для обмеження політичної реклами протягом виборчої кампанії для зменшення попиту на тіньове фінансування. Цей підрозділ повинен також враховувати невиконані рекомендації **GRECO**, зокрема рекомендації щодо забезпечення того, щоб положення щодо прозорості виборчого законодавства не можна було обійти через непрямі внески до виборчих фондів, через «власні фонди» партій чи кандидатів або через внески, які не проходять через виборчі фонди, в тому числі – через фінансування третіх сторін і пожертви в негрошовій	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано**	**2.5. Забезпечення доброчесності політичних партій та виборчих кампаній**

	формі. Також існує потреба переглянути повноваження НАЗК та Центральної виборчої комісії щодо контролю фінансування виборів для усунення дублювання та прояснення ролей»			
	Пропозиція: викласти назву цього підрозділу у такій редакції: «Забезпечення прозорості й доброчесності політичних партій і кандидатів на виборах»	Міжнародна фундація виборчих систем (**IFES**)	**Враховано редакційно**	

	Пропозиція: розмістити положення щодо забезпечення доброчесності політичних партій та виборчих кампаній у межах підрозділу 2.5., оскільки вони більшою мірою належать до загальної системи запобігання та протидії корупції, ніж до окремих сфер.	**Іван Пресняков**	**Враховано**	
	Пропозиція: викласти назву цього підрозділу в такій редакції: «Запобігання політичній корупції»	**Антикорупційна громадська спілка «СОВІСТЬ»**	**Не враховано**, оскільки звужує коло суб'єктів, які мають бути залучені до виконання антикорупційної стратегії (зокрема, Міністерство юстиції України, політичні партії тощо) Проте, назву доповнено, з урахуванням інших зауважень	
	Коментар: «Підрозділ у цілому здається недоречним в антикорупційній стратегії. Він, переважним чином, регулює питання умов **функціонування політичних партій**. Проект Стратегії не пояснює, як пропоновані заходи допоможуть запобігати та протидіяти політичній корупції»	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Вирішення проблем, визначених проектом антикорупційної стратегії запобігають незаконному використанню учасниками політичного процесу їх можливостей і повноважень (адмінресурс, бюджетні кошти тощо) з метою їх конвертації у матеріальні цінності та інші особисті вигоди.	

		правосуддя» та **USAID**)		
3.8.1. Проблема. Обтяжливий та непрозорий механізм утворення, припинення та діяльності політичних партій				**2.5.1. Проблема.** Обтяжливий та непрозорий механізм утворення, діяльності та припинення політичних партій.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) політична система очищена від політичних партій, які фактично не беруть участь у загальнодержавних виборах протягом 10 років, не забезпечили виконання вимог закону щодо утворення та реєстрації своїх територіальних організацій;	**Пропозиція:** розмістити цей підпункт другим у переліку очікуваних стратегічних результатів.	**Іван Пресняков**	**Враховано**	2) політична система очищена від політичних партій, які не беруть участі у загальнодержавних виборах протягом 10 років, не забезпечили виконання вимог закону щодо утворення та реєстрації своїх територіальних організацій;
	Коментар: «Стратегія пропонує провести чистки серед зареєстрованих політичних партій. Для цього є юридичні передумови, проте політична обстановка навпаки, вимагає лібералізації сектору створення політичних партій. Зараз при підготовці до місцевих виборів партії уже зустрічаються із надмірними обмеженнями, що вже загрожує праву громадян на свободу об'єднань. А фільтрувати технічні проекти потрібно в рамках виборчого законодавства, не даючи їм права торгувати квотами в комісіях чи висувати кандидатів-спойлерів»	**Український Інститут Майбутнього** (Ігор Попов)	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Йдеться про існуючі політичні партії, які не дотримались законодавства в частині їх утворення, припинення та діяльності та діяльність яких повинна бути юридично припинена. Проте стратегію передбачено створення більш сприятливих умов утворення нових політичних партій та відсутності, у зв’язку з цим, угод з купівлі-продажу партій як бізнес проектів.	

2) приведені у відповідність до вимог законодавства статути політичних партій, усунено формальний підхід до реєстрації установчих документів партій та змін до них;	**Пропозиція:** розмістити цей підпункт третім у переліку очікуваних стратегічних результатів.	**Іван Пресняков**	**Враховано**	3) приведено у відповідність до вимог законодавства статути політичних партій, усунено формальний підхід до реєстрації їх установчих документів;
3) на законодавчому рівні забезпечено умови для утворення нових політичних партій, зокрема шляхом спрощення відповідних процедур. Зазначене призвело до зменшення випадків використання політичних партій як бізнес-проектів та укладення угод з їх «купівлі-продажу»;	**Пропозиція:** розмістити цей підпункт першим у переліку очікуваних стратегічних результатів.	**Іван Пресняков**	**Враховано**	1) на законодавчому рівні забезпечено сприятливі умови для утворення нових політичних партій, зокрема шляхом спрощення відповідних процедур, з метою унеможливлення використання політичних партій як бізнес-проектів;
	Коментар: «Сумнівно, що *стратегічним* результатом слід визначати лише зменшення, а не повне зникнення випадків використання політичних партій як бізнес-проектів та укладення угод з їх «купівлі-продажу».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано**	
4) на законодавчому рівні спрощено процедуру припинення політичної партії та її структурних утворень за власним бажанням;				4) на законодавчому рівні спрощено процедуру припинення політичної партії та її структурних утворень за власним бажанням;
5) на законодавчому рівні запроваджені обмеження на участь у виборчому процесі політичних партій, які систематично порушують вимоги законодавства про політичні партії;	**Коментар:** «Вказаний очікуваний результат має сумнівний стосунок до питань антикорупційної політики та доброчесності політичних партій. Більш того, вказаний захід є	**Центр протидії корупції**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Реалізація зазначеного пункту потребує встановлення чітких законодавчих норм щодо: - виникнення підстав для притягнення до юридичної	5) на законодавчому рівні запроваджені обмеження на участь у виборчому процесі політичних партій, які систематично порушують вимоги законодавства про політичні партії.

	вкрай небезпечним з огляду на те, що Україна все ще залишається країною перехідної демократії і є гібридним режимом (напр., див. Nations in Transit 2020). Обмеження на участь у виборчому процесі є достатньо жорстким заходом і може бути використане для штучного обмеження політичної конкуренції. Ще більш загрозливим цей очікуваний результат є з урахуванням нинішнього стану судової влади, котра досі піддається політичним впливам. Попри те, що у деяких країнах такі обмеження і запроваджені, однак, для України такий очікуваний результат видається передчасним і вкрай небезпечним з урахуванням контексту»		відповідальності; - встановлення суб'єкта правопорушення і дослідження обставин вчинення протиправного діяння; - ухвалення рішення про вид і міру відповідальності. Встановлення таких чітких законодавчих норм повинно повністю нівелювати дискреційні повноваження посадових осіб державних органів, в тому числі органів судової влади та держави в цілому.	
6) створені додаткові стимули для забезпечення гендерного балансу представників політичної партії;	**Коментар і пропозиція:** «Жодним чином не заперечуючи потреби досягнення принципів гендерної рівності у різних аспектах суспільно-політичного життя, у т.ч. у діяльності політичних партій, однак, незрозуміло, як досягнення цього	**Центр протидії корупції**	**Враховано**	**Виключено**

	очікуваного результату матиме позитивний вплив на запобігання корупції у представницьких органах і політичних партіях, а також як вказаний захід дозволить забезпечити доброчесність політичних партій»			
	Коментар і пропозиція: «Важко заперечувати важливість створення додаткових стимулів для забезпечення гендерного балансу представників політичної партії (п. 6 опису результатів). Натомість, ще важче пов'язати це із запобіганням корупції»	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано**	
	Коментар: «не має відношення до корупції. пропозиція вилучити».	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано**	
	Коментар і пропозиція: «Урядовий уповноважений підтримує запропонований підпунктом 3.8.1 пункту 3.8 розділу III зазначеного проєкту очікуваний стратегічний результат «створені додаткові стимули для забезпечення гендерного балансу представників політичної партії». Разом з тим, звертаємо увагу на те, що статтею 17-5	**Урядовий уповноважений з питань ґендерної політики**	Коментар втратив актуальність у зв'язку з виключенням цього підпункту з тексту Антикорупційної стратегії.	

	Закону України «Про політичні партії в Україні» передбачено позитивне стимулювання забезпечення принципу паритетного представництва у списках партій, відповідно до якого додаткові кошти з державного бюджету (рівна частка від 10 % щорічного обсягу державного фінансування статутної діяльності політичних партій) надаються відповідній партії, якщо кількість депутатів однієї статі, які пройшли до парламенту за партійним списком, не перевищує двох третин загальної кількості від партії. При цьому, Виборчий кодекс України містить вимогу щодо присутності щонайменше двох кандидатів кожної статі у кожній п’ятірці партійного виборчого списку (частина дев’ята статті 219 Виборчого кодексу України), у разі недотримання якої Центральна виборча комісія відмовляє в реєстрації всіх кандидатів у депутати, висунутих партією (частина перша статті 159 Виборчого			

	кодексу України). Водночас, для партій, які отримають вищезазначене державне фінансування, відсутній механізм заохочення до використання частки цих коштів для забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у громадсько-політичній діяльності та прийнятті суспільно важливих рішень. Враховуючи викладене, пропонуємо пункт 3.8 розділу III проекту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки доповнити новим пунктом такого змісту: «розроблено порядок цільового використання політичними партіями коштів, передбачених пунктом 1 частини першої статті 17-5 Закону України «Про політичні партії в Україні», з зобов'язанням спрямування частини цих коштів на програмну діяльність партії із забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».			
7) забезпечено прозорість діяльності політичних партій шляхом створення	**Коментар і пропозиція:** «Цей стратегічний наслідок передбачає підвищення	Антикорупційна ініціатива Європейського	**Враховано**	**Виключено**

відкритих реєстрів членів партії, архівів та фіксації всіх юридично значимих документів і заходів;	прозорості діяльності політичних партій через створення відкритих реєстрів членів партій та архівів і реєстрів усіх юридично значущих документів та заходів. Це – дискусійні ідеї, оскільки мета цих заходів є нечіткою, а такі втручання у приватне життя можуть становити проблему в сенсі обґрунтованості та пропорційності»	Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		
	Коментар і пропозиція: «Вказаний очікуваний результат слід виключити, оскільки він, по-перше, має відверто сумнівний антикорупційний потенціал, а по-друге, сумнівно узгоджується із гарантіями прав людини. Конституція України та ЄКПЛ гарантують кожному право на приватне життя і у цьому випадку оприлюднення відкритих реєстрів членів партій є відвертим втручанням з боку держави у реалізацію цього права, тоді як мета такого втручання, а тим більше пропорційність є вкрай сумнівними. Ці ідеї так само	**Центр протидії корупції**	**Враховано**	

	не узгоджуються із настановами БДІПЛ ОБСЄ та Венеціанської комісії»			
3.8.2. Проблема. Вплив на політичну партію через фінанси, з метою задоволення приватних інтересів				**2.5.2. Проблема.** Надмірний вплив на політичні партії та виборчі кампанії з боку окремих фізичних та юридичних осіб призводить до превалювання у представницьких органах приватних інтересів над публічними.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) до переліку обмежень у здійсненні внесків на підтримку політичних партій внесено заборону на здійснення таких внесків юридичними особами;	**Коментар:** «Вказаний очікуваний результат також має сумнівну доцільність. В українській практиці вкрай поширеним є використання громадських об'єднань (причому не завжди створених як юридичних осіб) для тіньового фінансування політичної діяльності та ведення агітації. Це є проблемою і вона потребує вирішення, однак, сумнівно, що повна заборона на здійснення внесків юридичними особами є пропорційним кроком і дозволить досягти мети. Порівняльний аналіз	**Центр протидії корупції**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Безпосереднє рішення про надання внеску юридичною особою приймається відповідно бенефіціарним власником – фізичною особою/особами, а не керівними органами юридичної особи, обов'язок яких - є забезпечення отримання прибутку. З урахуванням викладеного бенефіціарні власники юридичної особи мають змогу здійснити внески як фізичні особи. Юридична особа не наділена конституційним правом обирати та бути обраним. Крім того, вказаний результат сприятиме підвищенню доброчесності бенефіціарних	1) встановлено заборону на підтримку політичних партій юридичними особами;

	свідчить, що заборону на здійснення внесків корпораціями запровадили близько 20% країн, дещо більша к-сть країн має заборону на здійснення внесків профспілками, у деяких країнах встановлені заборони на фінансування компаній з державними контрактами. З урахуванням цього пропонується вказати цей очікуваний результат у такій редакції: «усунуто можливості для непрозорого використання громадських об'єднань для фінансування політичних партій та ведення передвиборчої агітації».		власників – фізичних осіб як внескодавців та відсутності маніпуляцій щодо реальної підтримки тієї чи іншої політичної сили.	
2 встановлено, що граничний розмір внеску від фізичної особи безпосередньо залежить від розміру її сукупного доходу за останні три роки;	**Коментар:** «Здійснення внесків, пропорційних доходам громадян, створює ризик посилення контролю олігархів над політикою»	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар** Впровадження такого механізму забезпечить прозорість фінансування політичних партій та повинно вирішити проблему фіктивних донорів, які надають свої персональні дані для проведення таких банківських операцій.	2) усунуто можливості для здійснення внесків на користь політичних партій фізичними особами, які не мають достатніх легальних доходів для здійснення таких внесків;

		співробітників **USAID/Україна**		
	Коментар і пропозиція: «Вказаний очікуваний результат та сам підхід до протидії явищу фінансування політичних партій є суперечливим. Він сумнівно узгоджується із гарантованими Конституцією України, правами, які гарантують свободу розпорядження власністю особи. Запровадження пропонованого Національним агентством підходу фактично обмежить розпорядження власністю тими особами, які раніше мали суттєві легальні доходи у попередні роки, заощадили такі кошти, але в останні три роки не отримували значних доходів й, відповідно, вони не зможуть розпорядитись так, як вони хочуть, власними грошовими коштами. Запропонований тут підхід не узгоджується із загальними настановами БДІПЛ ОБСЄ та Венеціанської комісії, де застосовуються відмінні підходи до обмеження розміру внесків. Одне з	**Центр протидії корупції**	**Враховано**	

	найбільших комплексних порівняльних досліджень щодо фінансування партій містить вказівку на те, що «прямі заборони на пожертвування коштів незаконного походження використовуються лише в кількох країнах». З урахуванням цього, вважаємо за необхідне викласти цей захід більш узагальнено, із фокусом на кінцевий очікуваний результат, якого слід досягнути, без зазначення чіткої вказівки на спосіб його досягнення. Наприклад, може бути використане таке формулювання: «усунуто можливості для здійснення внесків фізичними особами, які не мають достатніх легальних доходів для здійснення таких внесків на користь політичних партій». Таке формулювання залишає достатньо можливостей для визначення подальших заходів для досягнення цієї мети»			
3) запроваджений новий механізм розподілу коштів державного фінансування, з метою фінансової підтримки партій, які отримали менше	**Коментар і пропозиція:** «Запроваджений новий механізм розподілу коштів державного фінансування, з метою фінансової підтримки	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**),	**Враховано**	3) запроваджено новий механізм розподілу коштів державного фінансування з метою фінансової підтримки партій, які не

голосів на виборах народних депутатів України;	партій, які отримали менше голосів на виборах народних депутатів України;» – це звучить доволі слабко. Імовірно, автори мали на увазі, що тим партіям, які не подолали прохідного бар'єру для проходження до парламенту, потрібно надавати **державне фінансування»**	Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		подолали встановленого Законом прохідного бар'єра на виборах народних депутатів України;
4) встановлено перелік заборон щодо витрачання політичними партіями коштів державного фінансування, а також визначено пріоритетні напрями використання цих коштів з метою дотримання політичними партіями обмежень, встановлених для учасників бюджетного процесу;	**Коментар і пропозиція:** «Перелік заборон, про який йдеться у п. 4 опису результатів, має бути вичерпним – інакше у ньому втрачається сенс»	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано**	4) встановлено вичерпний перелік заборон щодо витрачання політичними партіями коштів державного фінансування, а також визначено пріоритетні напрями використання цих коштів з метою дотримання політичними партіями обмежень, визначених для учасників бюджетного процесу;
5) дозволено політичним партіям витрачати кошти державного фінансування на діяльність, пов'язану з їхньою участю у виборах, з одночасним скасуванням права таких політичних партій на відшкодування витрат на здійснення	**Коментар:** «Неясно, чому у п. 5 опису результатів йдеться лише про вибори народних депутатів України, а не про всі існуючі вибори»	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар** Політична партія має право на відшкодування витрат, пов'язаних з фінансуванням своєї передвиборної агітації на виборах народних депутатів України, якщо на останніх чергових або позачергових виборах	5) політичним партіям дозволено витрачати кошти державного фінансування на діяльність, пов'язану з їхньою участю у виборах, з одночасним скасуванням права таких політичних партій на відшкодування витрат на здійснення

передвиборної агітації на виборах народних депутатів України;			народних депутатів України така партія взяла участь у розподілі депутатських мандатів.	передвиборної агітації на виборах народних депутатів України;
	Пропозиція: ввести законодавчі обмеження на дорогі типи агітації, такі як платна реклама в недрукованих засобах масової інформації (телебачення) та/або зовнішня реклама під час виборів	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано**	6) встановлено порядок використання недрукованих засобів масової інформації, зовнішньої реклами, соціальних медіа та інших онлайн-платформ для цілей виборчої кампанії.
	Коментар і пропозиція: «Одним із дієвих заходів, спрямованих на протидію політичній корупції та забезпеченню доброчесності політичних партій, є зменшення вартості політичних кампаній, з одного боку, через обмеження передвиборчої реклами та, з іншого боку, надання т.зв. непрямого державного фінансування політичним партіям, які беруть участь у виборчому	**Центр протидії корупції**	**Враховано**	

	процесі. У проекті Антикорупційної стратегії жоден із цих стратегічно важливих та, вірогідно, найбільш актуальних напрямів реформ із значним потенціалом не відображені»			
	Коментар: «Одним з потенційних результатів могла б бути вимога оприлюднювати дані про фінансування кампаній, щоб громадяни та НГО могли контролювати внески, до того як це здійснюватиметься під юрисдикцією НАЗК»	**Світовий банк**	**Відповідь на коментар.** Згідно з нині чинним в Україні законодавстом (йдеться передусум про Виборчий кодекс України) така інформація (проміжні та остаточні звіти про накопичення та використання коштів виборчих фондів) й зараз публікується ще задовго до того як вони стають предметом аналізу фахівців Національного агенства.	
3.8.3. Проблема. Система контролю за діяльністю політичних партій потребує удосконалення шляхом запровадження нових методів і підходів:	**Пропозиція:** «Як проблему слід визначити те, що «Система контролю за діяльністю політичних партій є недосконалою», а як «Очікувані результати» – її нова якість, досягнута завдяки визначеним методам і підходам»	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано частково.**	**2.5.3. Проблема.** Система контролю за діяльністю політичних партій та проведенням виборчих кампаній потребує удосконалення.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) функціонує електронна система подання та оприлюднення звітності політичних партій;	Вказані очікувані результати цілком можуть бути вказані більш узагальнено як один	**Центр протидії корупції**	**Не враховано,** оскільки вказані очікувані результати предметно	1) функціонує електронна система подання та оприлюднення звітності політичних партій;

2) запроваджено автоматичний режим проведення перевірок звітів політичних партій шляхом інтеграції з іншими інформаційно-телекомунікаційними і довідковими системами, реєстрами, базами даних;	очікуваний результат щодо автоматизації контролю фінансової звітності політичних партій. З урахуванням цієї пропозиції, замість чотирьох результатів може бути зазначено один із таким формулюванням: «контроль повноти та достовірності фінансової звітності політичних партій про майно, доход здійснюється є дієвим та ефективним завдяки застосуванню автоматизованих засобів перевірки та ризик-орієнтованих підходів до контролю». Ще одним важливим елементом контролю за достовірністю фінансової звітності політичних партій (у т.ч. звітності щодо фінансування політичної агітації) мало би стати застосування дієвих інструментів моніторингу політичної реклами та агітації у ЗМІ та відкритих джерелах (напр., такі підходи застосовує KNAB у Латвії).		відрізняються Щодо моніторингу політичної реклами та агітації у ЗМІ, інших відкритих джерелах, то зазначений результат знайшов своє відображення за змістом **Проблема 3 п. 3**	2) запроваджено автоматичний режим проведення перевірок звітів політичних партій шляхом інтеграції з іншими інформаційно-телекомунікаційними і довідковими системами, реєстрами, базами даних;
3) запроваджено ризик-орієнтовний підхід до здійснення контролю за діяльністю політичних партій, зокрема шляхом оперативного моніторингу ризиків;				3) запроваджено ризик-орієнтований підхід до здійснення контролю за діяльністю політичних партій;
4) прийняті нові порядки подання та проведення перевірки звітності політичних партій, а також форми звіту та висновку за результатами такої перевірки, який забезпечує її прозорість.				4) прийняті нові порядки подання та перевірки звітності політичних партій, а також форми звіту та висновку за результатами такої перевірки;
	Доповнити підрозділ 3.8. таким пунктом: **«3.8.4. Проблема.** Вартість виборів в Україні дуже	Міжнародна фундація виборчих систем (**IFES**);	**Враховано частково** *(цим та іншими пунктами підрозділу)*	5) забезпечено ефективний розподіл повноважень між Центральною виборчою

	висока, і партії й кандидати використовують законодавчі прогалини, щоби приховувати свої доходи й витрати. Це призводить до надмірної залежності партій і кандидатів від великих приватних донорів, ставить перешкоди для справедливої конкуренції перед новими і невеликими партіям, а також сприяє тіньовому фінансуванню політики й виборів. **Очікувані стратегічні результати:** 1) власні кошти кандидатів на виборах, які можуть бути перераховані до їхніх виборчих фондах, обмежені максимальним розміром внесків на підтримку політичних партій; 2) фінансування витрат партій і кандидатів третіми сторонами, а також внески в негрошовій формі на користь партій і кандидатів, врегульовано належним чином, що дозволяє ефективно відображати й контролювати такі витрати і внески; 3) у законодавстві встановлено дієві обмеження на коштовні форми	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**		комісією і Національним агентством щодо контролю за фінансуванням політичної діяльності та передвиборної агітації.

	передвиборної агітації, такі як політична реклама в аудіовізуальних ЗМІ (на телебаченні) та зовнішня реклама; 4) у законодавстві чітко врегульовано використання соціальних мереж та інших онлайн платформ для здійснення передвиборної агітації та розміщення політичної реклами; 5) запроваджено регулярне звітування внесків на звичайні рахунки політичних партій і рахунки виборчих фондів; 6) функціонує єдиний державний реєстр фінансових звітів політичних партій і суб'єктів виборчого процесу, під'єднаний до всіх реєстрів і баз даних, необхідних для здійснення перевірок; 7) повноваження Центральної виборчої комісії (ЦВК) і Національного агентства у сфері контролю за фінансуванням передвиборної агітації розподілено у чіткий і взаємовигідний спосіб; 8) ЦВК і Національне агентство вдосконалили свою спроможність			

	здійснювати моніторинг і виявляти незадекларовані доходи й витрати партій і кандидатів на виборах**».**			
	Коментар і пропозиція: «Ще одним проблемним аспектом є питання дієвості здійснення контролю за фінансуванням передвиборчих кампаній, це питання не відображено належним чином у проекті Антикорупційної стратегії і пропонується вказати його принаймні в якості окремого очікуваного результату до проблеми 3.8.3.»	**Центр протидії корупції**	**Враховано**	
	Коментар: «Потрібно також визнати, що експеримент з державним фінансуванням політичних партій провалився. Проблема залежності від олігархів не вирішена. Партії, які не подолали виборчий бар'єр, уже позбавили фінансування. Тепер ще і найбільша парламентська фракція передає державні кошти на благодійність. Відповідно, роль грошей у політиці потрібно зменшувати іншими методами – обмежувати зовнішню рекламу, збільшувати мінімальну	**Український Інститут Майбутнього** (Ігор Попов)	**Частково враховано** в частині обмеження зовнішньої реклами, збільшення мінімальної тривалості роликів, легалізації витрат на просування в Інтернеті та соцмережах. Не враховано в частині державного фінансування оскільки це міжнародна практика направлена на усунення впливу ФПГ на політичну партію	

	тривалість роликів, легалізувати витрати на просування в Інтернеті та соцмережах»			
	Коментарі: «Новий проект Антикорупційної стратегії істотно відрізняється від попередніх редакцій, які розробило колишнє керівництво НАЗК у 2017–2018 роках. Розділ проекту Антикорупційної стратегії, що стосується питань фінансування, має назву «Сприяння доброчесності політичних партій». Він охоплює лише діяльність, пов'язану з діяльністю та фінансуванням політичних партій. Незважаючи на те, що це завдання залишається важливим напрямком роботи НАЗК, IFES вважає, що охоплення розділу має бути розширено та включати всі питання, пов'язані з виборами і фінансуванням виборчих кампаній. Отже, назва розділу має відображати, що вона стосується не лише партійних фінансів, а й фінансування політичної	Спільний висновок Проекту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано частково:** 1) включення питання, пов'язані з виборами і фінансуванням виборчих кампаній (враховано); 2) зниження обмежень на пожертви партіям і кандидатам (не враховано); 3) установлення лімітів власних витрат кандидатів, які можуть бути перераховані до їхніх виборчих фондів (враховано); 4) регулювання витрат третіх осіб на користь партій та кандидатів, а також пожертвувань у натуральній формі (не враховано; буде врегульовано під час підготовки державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії); 5) відновлення права партій, які не представлено у парламенті, отримувати державне фінансування (враховано); 6) введення законодавчих обмежень на дорогі типи агітації, такі як платна реклама в недрукованих засобах масової інформації (телебачення) та/або зовнішня реклама під час виборів (враховано); 7) адекватне регулювання використання соціальних медіа та інших онлайн-платформ для цілей	

	діяльності загалом, оскільки НАЗК має також мандат нагляду за фінансуванням виборчих кампаній. Позитивним є те, що розділ, присвячений фінансуванню політичної діяльності, упорядкований та сфокусований. Він окреслює конкретні проблеми та встановлює досяжні цілі, що безпосередньо пов'язані з визначеними проблемами. Удосконалена структура розділу є більш привабливою для читачів та полегшує розуміння тексту. Однак новий проект Стратегії не містить належного обґрунтування того, чому необхідні певні кроки для усунення проблем. У результаті цей розділ, як і всі інші розділи, не надає переконливих аргументів щодо цілей, які він встановлює. У розділі про фінансування політичної діяльності визначено три ключові проблеми, з яких дві безпосередньо пов'язані з фінансуванням політичної діяльності, а саме: «Вплив на політичну партію через фінанси з метою задоволення		виборчої кампанії (частково враховано); 8) запровадження регулярної звітності про пожертви, внесені як на звичайні рахунки політичної партії, так і на агітаційні рахунки (не враховано, оскільки це обтяжливий механізм для внескодавця, який може призвести до небажання здійснювати пожертви); 9) створення єдиного електронного реєстру фінансової звітності партій і кампаній та забезпечення його інтеграції з усіма необхідними базами даних та реєстрами для здійснення перехресних перевірок (враховано); 10) забезпечення ефективного розподілу обов’язків між Центральною виборчою комісією (ЦВК) та НАЗК щодо контролю за фінансуванням політичної діяльності (враховано); 11) посилення спроможності ЦВК та НАЗК щодо моніторингу і виявлення незадекларованих пожертвувань та витрат партій і кандидатів (частково враховано); 12) додати стислий аналіз кожної виявленої проблеми, який обґрунтовує встановлені цілі (не враховано, оскільки це не відповідає загальному формату антикорупційної стратегії як стратегічного документу); 13) встановити чіткий зв’язок між	

	приватних інтересів» та «Система контролю за діяльністю політичних партій потребує удосконалення шляхом запровадження нових методів і підходів». На думку IFES, кількість проблем, пов'язаних із фінансуванням політичної діяльності, може бути збільшена. Також може бути змінено формулювання для того, щоб зробити їх більш узгодженими та конкретними. Крім того, ці проблеми взагалі не стосуються фінансування виборчих кампаній. Перелік проблем, поміж іншого, може охоплювати такі питання, як необґрунтована залежність політичних партій від великих приватних донорів, недостатня прозорість фінансування партій і передвиборчих кампаній, відсутність ефективного нагляду з боку держави та надмірні витрати на агітацію. Деякі цілі, запропоновані у згаданому розділі проекту Антикорупційної стратегії, є обґрунтованими та відповідають рекомендаціям, розробленим Групою держав проти корупції (GRECO),		розділом про політичні фінанси та розділом про вдосконалення процесу накладання стягнень за правопорушення (недоцільно дублювати інший розділ Антикорупційної стратегії).	

	Венеціанською Комісією та Бюро з демократичних інститутів та прав людини Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ/БДІПЛ), а також попереднім висновкам IFES з цих питань. До них належать цілі, які можуть підвищити прозорість фінансування політичної діяльності та поліпшити дотримання партіями правил, зокрема: - прив'язання лімітів пожертвувань до задекларованого доходу особи; - регулювання цілей, на які державне фінансування може і не може бути використане; - дозвіл партіям використовувати державні кошти на діяльність, пов'язану з виборами, одночасно виключаючи відшкодування виборчих витрат з державного бюджету; - додавання автоматизованого режиму до аналізу звітів партій шляхом підключення електронної системи звітності до необхідних баз даних та реєстрів; - запровадження			

	орієнтованого на ризик підходу до здійснення діяльності з нагляду за фінансуванням політичної діяльності з боку НАЗК. І все ж у цьому розділі пропущено кілька важливих цілей, які були підкреслені в минулому. До них належать такі (але повний перелік не обмежується ними): - зниження обмежень на пожертви партіям і кандидатам; - установлення лімітів власних витрат кандидатів, які можуть бути перераховані до їхніх виборчих фондів; - регулювання витрат третіх осіб на користь партій та кандидатів, а також пожертвувань у натуральній формі; - відновлення права партій, які не представлено у парламенті, отримувати державне фінансування; - введення законодавчих обмежень на дорогі типи агітації, такі як платна реклама в недрукованих засобах масової інформації (телебачення) та/або зовнішня реклама під час виборів; - адекватне регулювання			

	використання соціальних медіа та інших онлайн-платформ для цілей виборчої кампанії; - слід розглянути можливість запровадження регулярної звітності про пожертви, внесені як на звичайні рахунки політичної партії, так і на агітаційні рахунки; - створення єдиного електронного реєстру фінансової звітності партій і кампаній та забезпечення його інтеграції з усіма необхідними базами даних та реєстрами для здійснення перехресних перевірок; - забезпечення ефективного розподілу обов'язків між Центральною виборчою комісією (ЦВК) та НАЗК щодо контролю за фінансуванням політичної діяльності; - посилення спроможності ЦВК та НАЗК щодо моніторингу і виявлення незадекларованих пожертвувань та витрат партій і кандидатів. Крім того, розділ про фінансування політичної діяльності не розглядає проблем, що виникають			

	унаслідок неефективного застосування штрафів (стягнень за правопорушення) та безкарності правопорушників. Ці проблеми та запропоновані заходи щодо їх усунення окреслено в іншому розділі проекту Антикорупційної стратегії. Слабкою стороною є те, що розділ про фінансування політичної діяльності не згадує та не посилається на відповідний розділ щодо забезпечення юридичної відповідальності. Щоб не заплутувати читача, краще було б у розділі про фінансування політичної діяльності чітко вказати, що проблеми, пов'язані з процедурами стягнень за правопорушення, розглянуто в інших розділах проекту Антикорупційної стратегії». **Рекомендації:** «Загалом розділ про фінансування політичної діяльності нового проекту Антикорупційної стратегії є кроком уперед порівняно з його попередніми версіями, розробленими НАЗК у 2017–2018 роках. Однак дещо все-таки можна поліпшити.			

	Проект Антикорупційної стратегії можна вдосконалювати, враховуючи такі рекомендації: 1. Розширити обсяг розділу про фінансування політичної діяльності та додати питання, пов'язані з виборами та фінансуванням передвиборчих кампаній. 2. Поміняти структуру переліку проблем, щоб зробити його вичерпним та узгодженим. 3. Додати стислий аналіз кожної виявленої проблеми, який обґрунтовує встановлені цілі. 4. Додати кілька важливих цілей, що пов’язані із запобіганням корупції у сфері фінансування політичної діяльності, на яких раніше наголошували міжнародні організації. 5. Встановити чіткий зв’язок між розділом про політичні фінанси та розділом про вдосконалення процесу накладання стягнень за правопорушення»			

Загальна кількість отриманих пропозицій – **24**, з яких:
- *18 враховано (в тому числі редакційно);*
- *4 враховано частково;*

- *2 не враховано.*
Загальна кількість отриманих та опрацьованих коментарів: **8**.

3.9. Запобігання корупції у приватному секторі

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
3.9. Запобігання корупції у приватному секторі	**Пропозиція:** об'єднати положення підрозділів 3.4. та 3.9. розділу III «Запобігання корупції у пріоритетних сферах» проекту антикорупційної стратегії в межах підрозділу 3.4. із загальною назвою «Державний та приватний сектор економіки».	**Іван Пресняков, Дмитро Калмиков**	**Враховано.** Доопрацьована частина тексту, що була розміщена у межах підрозділу 3.9. оприлюдненого для обговорення проекту антикорупційної стратегії, в остаточному варіанті розміщена в межах пункту 3.4.4. підрозділу 3.4. «Державний та приватний сектор економіки».	
	Коментар: «Список очікуваних результатів у цьому розділі виявляються досить амбітними та широкими, включаючи низку важливих законодавчих актів. Чи це можливо зробити у зазначені терміни реалізації Стратегії? Реалізація потребуватиме комплексних законодавчих реформ та широкої координації урядового та приватного секторів. НАЗК, можливо, захоче переглянути деякі з цих цілей».	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** 1. Досягнення зазначених стратегічних результатів у цілому є реалістичним за наявності політичної волі суб'єктів, які будуть визначені відповідальними за реалізацію відповідних заходів у державній програмі з реалізації антикорупційної стратегії. 2. Зміст частини очікуваних стратегічних результатів переглянуто з урахуванням зазначеного зауваження.	
	Коментар: «Вище вже зазначалось, що у багатьох випадках результати, сформульовані як	Центр політико-правових	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Зміст частини очікуваних	

	стратегічні, не виглядають саме стратегічними. Це стосується, зокрема, і всіх результатів, визначених у підрозділі 3.9.1. В окремих випадках такого їх опису можна легко уникнути, якщо змінити формулювання».	реформ (М.І. Хавронюк)	стратегічних результатів переглянуто з урахуванням зазначеного зауваження.	
	Коментар: «На наш погляд, потребує розширення пункт «3.9. Запобігання корупції у приватному секторі» щодо позицій обов'язкового обговорення проектів законів та інших нормативно-правових актів з об'єднаннями бізнес-асоціацій, як-то Українська рада бізнесу, та профільними бізнес-асоціаціями, на кшталт нашої – Асоціації франчайзингу».	**Асоціація роботодавців в галузі франчайзингу**	**Взято до уваги.** **Реакція на коментар.** Разом із тим, слід звернути увагу на те, що питання обговорення проектів законів та інших нормативно-правових актів з громадськістю та представниками бізнес-середовища наразі вже врегульовано постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». Зокрема, згідно з Порядком проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996: 1) консультації з громадськістю проводяться з метою залучення громадян до участі в управлінні державними справами, надання можливості для їх вільного доступу до інформації про діяльність органів	

			виконавчої влади, а також забезпечення гласності, відкритості та прозорості діяльності зазначених органів; 2) результати проведення консультацій з громадськістю враховуються органом виконавчої влади під час прийняття остаточного рішення або в подальшій його роботі; 3) консультації з громадськістю організовує і проводить орган виконавчої влади, який є головним розробником проекту нормативно-правового акта або готує пропозиції щодо реалізації державної політики у відповідній сфері державного і суспільного життя; 5) громадські об’єднання, релігійні, благодійні організації, творчі спілки, професійні спілки та їх об’єднання, асоціації, організації роботодавців та їх об’єднання, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації, інші непідприємницькі товариства та установи, легалізовані відповідно до законодавства, можуть ініціювати проведення консультацій з громадськістю з питань, не включених до орієнтовного плану, шляхом подання відповідних пропозицій громадській раді або безпосередньо органу виконавчої влади. У разі коли пропозиція щодо проведення	

			консультацій з громадськістю з одного питання надійшла не менше ніж від трьох інститутів громадянського суспільства, такі консультації проводяться **обов'язково**; 5) в обов'язковому порядку проводяться консультації з громадськістю у формі публічного громадського обговорення та/або електронних консультацій з громадськістю щодо проектів нормативно-правових актів, які: - стосуються конституційних прав, свобод та обов'язків громадян; - стосуються життєвих інтересів громадян, у тому числі впливають на стан навколишнього природного середовища; - передбачають провадження регуляторної діяльності у певній сфері; - визначають стратегічні цілі, пріоритети і завдання у відповідній сфері державного управління (у тому числі проекти державних і регіональних програм економічного, соціального і культурного розвитку, рішення стосовно їх виконання); - стосуються інтересів територіальних громад, здійснення повноважень місцевого самоврядування, делегованих органам виконавчої влади відповідними радами;	

			- визначають порядок надання адміністративних послуг; - стосуються правового статусу громадських об'єднань, їх фінансування та діяльності; - передбачають надання пільг чи встановлення обмежень для суб'єктів господарювання та інститутів громадянського суспільства; - стосуються присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності, які за ними закріплені, об'єктам права власності, які належать фізичним особам, імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій; - стосуються витрачання бюджетних коштів (звіти головних розпорядників бюджетних коштів за минулий рік).	
3.9.1. Проблема. Високий рівень толерування корупції у приватному секторі економіки.				**3.4.4. Проблема.** Високий рівень толерування корупції у приватному секторі економіки.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати**:
1) прийнято закон про установу бізнес-омбудсмена, спрямований на посилення ролі цієї інституції в питаннях забезпечення законних інтересів бізнесу у органах	**Пропозиція:** виключити.	**Олександр Новіков**	**Враховано**	**Виключено**

державної влади, в тому числі шляхом розширення її повноважень;				
2) внесено зміни до законодавства, які запроваджують стимулювання приватного сектора для підвищення добропорядності ведення бізнесу;				1) внесено зміни до законодавства, які запроваджують стимулювання приватного сектору для підвищення добропорядності ведення бізнесу;
3) налагоджено постійну та ефективну співпрацю бізнес-середовища між органами державної влади, Радою бізнес-омбудсмена та Всеукраїнською Мережею Доброчесності та Комплаєнсу з питань забезпечення законних інтересів бізнесу у органах державної влади, просування ідеї етичного та відповідального ведення бізнесу;	**Пропозиція:** викласти цей підпункт у такій редакції: «3) налагоджено постійну та ефективну співпрацю бізнес-середовища між органами державної влади, Радою бізнес-омбудсмена та Всеукраїнською Мережею Доброчесності та Комплаєнсу з питань забезпечення законних інтересів бізнесу у органах державної влади, **аналізу системних проблем та розробки пропозицій до змін законодавства, просування культури доброчесного,** етичного та відповідального ведення бізнесу;»	Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу **(UNIC)**	**Враховано.**	2) налагоджено постійну та ефективну співпрацю між органами державної влади, бізнес-середовищем, Радою бізнес-омбудсмена та Всеукраїнською Мережею Доброчесності та Комплаєнсу з питань забезпечення законних інтересів бізнесу, аналізу системних проблем та розробки змін до законодавства, просування культури доброчесного, етичного та відповідального ведення бізнесу;
4) надано методичну допомогу суб’єктам господарювання приватного права щодо виявлення у своїй діяльності корупційних ризиків, а	**Пропозиція** – викласти цей підпункт у такій редакції: «4) надано методичну допомогу суб’єктам господарювання приватного права щодо виявлення у своїй	Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу **(UNIC)**	**Враховано змістовно.**	4) надано методичну допомогу суб’єктам господарювання приватного права щодо практики застосування антикорупційних

також розробки та реалізації антикорупційних програм;	діяльності корупційних ризиків, а також розробки та реалізації **ефективних антикорупційних програм на основні аналізу корупційних ризиків;»**			стандартів, виявлення у своїй діяльності корупційних ризиків, а також розробки та реалізації ефективних антикорупційних програм, спрямованих на усунення цих ризиків;
	Пропозиція: доповнити стратегічним результатом щодо забезпечення співпраці з бізнесом в частині роз'яснення та практики застосування антикорупційних стандартів, у тому числі встановлених законом щодо відповідальності юридичних осіб за корупційні правопорушення.	**Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу (UNIC)**	**Враховано змістовно.**	
5) забезпечено сприяння юридичним особам приватного права у розробці та вдосконаленні кодексів поведінки, що охоплюють питання провідних практик у сфері доброчесного корпоративного управління, за участі бізнес-середовища;	**Пропозиція** – викласти цей підпункт у такій редакції: «5) **у співпраці з бізнес-середовищем** забезпечено сприяння юридичним особам приватного права у розробці та вдосконаленні **кодексів норм поведінки та доброчесності,** що охоплюють питання провідних практик у сфері доброчесного корпоративного управління;»	Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу **(UNIC)**	**Враховано.**	5) у співпраці з бізнес-середовищем забезпечено сприяння юридичним особам приватного права у розробці та вдосконаленні кодексів доброчесності на основі провідних практик корпоративного управління;
6) розроблено за участю бізнес-омбудсмена, представників бізнесу, об'єднань підприємців та професійних спілок	**Пропозиція** – викласти цей підпункт у такій редакції: «6) розроблено за участю бізнес-омбудсмена, представників бізнесу,	Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу **(UNIC)**	**Враховано.**	3) розроблено за участю Ради бізнес-омбудсмена, представників бізнесу, ініціатив колективної дії, об'єднань підприємців та

концепцію імплементації антикорупційних стандартів у приватному секторі та забезпечено сприяння розвитку саморегулювання у приватному секторі;	**ініціатив колективної дії,** об'єднань підприємців та професійних спілок концепцію імплементації антикорупційних стандартів у приватному секторі та забезпечено сприяння розвитку саморегулювання у приватному секторі;»			професійних спілок концепцію імплементації антикорупційних стандартів у приватному секторі;
	Пропозиція: у п. 6 зазначити: «6) діють стандарти, розроблені за участю бізнес-омбудсмена, представників бізнесу, об'єднань підприємців та професійних спілок на основі концепції імплементації антикорупційних стандартів у приватному секторі». **Коментар:** «Що ж стосується забезпечення «сприяння розвитку саморегулювання у приватному секторі», то цей результат безпідставно віднесено до антикорупційних».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано частково.** З тексту підпункту виключено слова «та забезпечено сприяння розвитку саморегулювання у приватному секторі».	
	Пропозиція: розмістити цей підпункт третім у переліку очікуваних стратегічних результатів.	**Іван Пресняков**	**Враховано**	
7) запроваджено ефективні механізми верифікації інформації про кінцевих бенефіціарних власників юридичних осіб приватного				6) запроваджено ефективні механізми верифікації інформації про кінцевих бенефіціарних власників юридичних осіб

права, що міститься у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань;				приватного права у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань;
8) прийнято Закон України «Про публічні консультації», який визначає порядок проведення консультацій з громадянами та суб'єктами господарювання усіма органами влади щодо проектів нормативно-правових актів, які вони розробляють, і документів політики;	**Пропозиція:** виключити цей пункт з урахуванням того, що підпунктом 1 пункту 2.1.3. передбачено ухвалення Закону України «Про нормативно-правові акти», який визначатиме види та юридичну силу нормативно-правових актів, встановлюватиме вимоги до процедури їх підготовки (у тому числі громадського обговорення, прийняття та набрання чинності), міститиме правила нормотворчої техніки, тлумачення, обліку і систематизації, регулюватиме порядок подолання прогалин і суперечностей.	**Олександр Новіков**	**Враховано**	**Виключено**
10) прийнято Закону України «Про адміністративну процедуру», який, зокрема, визначає право особи бути вислуханою перед загрозою прийняття несприятливого адміністративного акта; забезпечує прийняття				7) прийнято Закон України «Про адміністративну процедуру», який, зокрема, визначає право особи бути вислуханою перед загрозою прийняття несприятливого адміністративного акта;

збалансованих рішень, які законно врівноважуватимуть публічні та приватні інтереси; визначає особливості адміністративного провадження у справах з великою кількістю осіб; закріплює обов'язок адміністративних органів мотивувати свої рішення та зазначати порядок їх оскарження;				забезпечує прийняття збалансованих рішень, які законно врівноважуватимуть публічні та приватні інтереси; визначає особливості адміністративного провадження у справах з великою кількістю осіб; закріплює обов'язок мотивувати рішення та зазначати порядок їх оскарження;
11) прийнято Закон України «Про адміністративний збір», який, зокрема, визначає поняття, види та функції адміністративного збору, принципи встановлення, сплати та використання адміністративного збору.	**Коментар:** «Чи відрізняються ці збори від розглянутих вище ліцензійних платежів? Якщо так, то пропоную надати уточнення».	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** 1. За видачу ліцензій наразі справляється плата в порядку та у розмірах, визначених ст. 14 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 року № 222-VIII. Видача ліцензій є лише одним з багатьох видів адміністративних послуг, що надаються в Україні. 2. Адміністративний збір сплачується за надання всіх платних адміністративних послуг (державна реєстрація права власності та інших речових прав, державна реєстрація змін до відомостей про юридичну особу, оформлення чи обмін паспорта для виїзду за кордон, надання відомостей з певних реєстрів тощо).	8) прийнято Закон України «Про адміністративний збір», який, зокрема, визначає поняття, види та функції адміністративного збору, принципи встановлення, сплати та використання адміністративного збору;

			3. Закон України «Про адміністративний збір», про який ідеться у цьому підпункті, має визначати поняття, види та функції адміністративного збору, принципи встановлення, сплати та використання адміністративного збору; порядок визначення розмірів адміністративних зборів на основі складу витрат; чіткі критерії розмірів адміністративних зборів; особливості встановлення мінімального (максимального) та підвищеного (зниженого) розміру адміністративного збору; конкретні розміри адміністративних зборів та визначення меж їх розмірів; адміністративні послуги, які надаються на безоплатній основі; чіткий порядок та способи сплати адміністративного збору; принцип цільового використання коштів, що надходять від сплати адміністративного збору. 4. Уточнення щодо змісту цього законопроекту (див. п. 3), буде сформульовано у проекті державної програми з реалізації антикорупційної стратегії.	
	Коментар: «В Антикорупційній стратегії на 2014-2017 роки, затвердженій Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII, було передбачено необхідність на	Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу **(UNIC)**	**Враховано.**	9) на законодавчому рівні встановлено обов’язок внутрішніх аудиторів повідомляти про виявлені ними факти вчинення корупційних і пов’язаних з корупцією правопорушень.

	законодавчому рівні закріпити обов'язок зовнішніх / внутрішніх аудиторів повідомляти про виявлені випадки корупції під час аудиту. Вказане так і не було реалізовано, тому пропонуємо окреслити у Стратегії необхідність обговорення та узгодження механізму такого повідомлення, в тому числі суб'єкта повідомлення».			
	Пропозиція: закріпити у цьому розділі проекту Стратегії положення щодо необхідності створення незалежного каналу повідомлення про корупційні дії для юридичних осіб, та механізму подальшого розгляду таких скарг, можливо на основі гарячої лінії Ради бізнес-омбудсмана. Важливо, щоб цей канал був незалежний та мав довіру від бізнесу.	**Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу (UNIC)**	**Враховано частково.** Положення підрозділу 2.6. «Захист викривачів корупції» передбачають впровадження змін, необхідних для створення ефективних каналів повідомлення про корупційні дії.	
	Пропозиція: додати корпоративну кримінальну відповідальність за корупцію як основний стримувальний фактор проти корупції.	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в	**Не враховано.** Згідно з нині чинним законодавством в Україні до юридичних осіб можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру в межах та у спосіб, визначений	

		Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	статтями 96-3–96-11 Кримінального кодексу України. До підстав застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру (ст. 96-3 Кримінального кодексу України) належить й факт вчинення її уповноваженою особою корупційних злочинів (зокрема, злочинів, передбачених частинами 1, 2 ст. 368-3, частинами 1, 2 ст. 368-4, статтями 369, 369-2 Кримінального кодексу України). Разом із тим, практика реалізації цих положень є надзвичайно обмеженою, що не дає можливості робити релевантні висновки та обирати подальший вектор розвитку цього інституту. Саме тому проект антикорупційної стратегії не містить відповідних положень.	

Загальна кількість отриманих пропозицій – **13**, з яких:
- *11 враховано (в тому числі редакційно);*
- *1 враховано частково;*
- *1 не враховано.*

Загальна кількість отриманих та опрацьованих коментарів: **4**.

IV. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕВІДВОРОТНОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

4.1. Дисциплінарна відповідальність

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
4.1. Дисциплінарна відповідальність				**4.1. Дисциплінарна відповідальність**
4.1.1. Проблема. Порушення вимог антикорупційного законодавства на практиці не завжди розглядається як дисциплінарне правопорушення, що обумовлено суперечністю окремих положень законодавства та низькою правосвідомістю осіб, на яких законодавством покладено обов'язок реалізації такої відповідальності. Значна частина службовців уникають дисциплінарних стягнень через недосконалу законодавчо визначену процедуру і непоодинокі випадки потурання з боку керівництва.	**Пропозиція:** з метою врахування загальних зауважень щодо необхідності використання у проекті антикорупційної стратегії більш точної та юридично коректної термінології пропоную слово «службовців» замінити словами «осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».	**Дмитро Калмиков**	**Враховано.**	4.1.1. Проблема. Порушення вимог антикорупційного законодавства на практиці не завжди розглядається як дисциплінарне правопорушення; значна частина суб'єктів, на яких поширюється дія Закону, уникає дисциплінарних стягнень.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**

1) удосконалено положення законодавства, якими визначено підстави та процедуру притягнення осіб до дисциплінарної відповідальності за порушення вимог антикорупційного законодавства із запровадженням базових правил про те, що:	**Пропозиція:** з метою врахування загальних зауважень щодо необхідності використання у проекті антикорупційної стратегії більш точної та юридично коректної термінології пропоную слово «осіб» замінити словами «осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».	**Дмитро Калмиков**	**Враховано.**	1) удосконалено положення законодавства, якими визначено підстави та процедуру притягнення суб'єктів, на яких поширюється дія Закону, до дисциплінарної відповідальності за порушення вимог антикорупційного законодавства із запровадженням базових правил про те, що:
- порушення будь-яких вимог антикорупційного законодавства є порушенням правил етичної поведінки та підставою для притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності	**Коментар:** «Підпунктом 1 підпункту 4.1.1 пункту 4.1 розділу IV проєкту Стратегії одним із очікуваних результатів пропонується передбачити удосконалення положень законодавства, якими визначено підстави та процедуру притягнення осіб до дисциплінарної відповідальності за порушення вимог антикорупційного законодавства із запровадженням базових правил про те, що *порушення будь-яких вимог антикорупційного законодавства є порушенням правил етичної поведінки* та підставою для притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності. Слід зазначити, що статтею 65 Закону України від 10 грудня	**Міністерство юстиції України**	**Враховано.** Разом із тим, Національне агентство звертає увагу на те, що згідно з п. 9 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про державну службу» до числа **основних** обов'язків кожного державного службовця належить обов'язок додержуватися **вимог законодавства** у сфері запобігання і протидії корупції. При цьому в законі не уточнено, яких саме «вимог» має додержуватися державний службовець, з чого випливає закономірний висновок про те, що він має додержуватися **всіх** існуючих вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції.	- грубе порушення вимог Закону є підставою для притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності;

	2015 року № 889-VIII «Про державну службу» (далі – Закон № 889-VIII) передбачені підстави для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності. Так, згідно з пунктом 2 частини другої статті 65 Закону № 889-VIII дисциплінарними проступками є порушення правил етичної поведінки державних службовців. Відповідно до частини четвертої статті 66 Закону № 889-VIII у разі допущення державним службовцем дисциплінарних проступків, передбачених, зокрема, пунктом 2 частини другої статті 65 цього Закону (порушення правил етичної поведінки державних службовців), суб'єкт призначення або керівник державної служби може попередити такого державного службовця *про неповну службову відповідність.* **Пропозиція:** Враховуючи те, що ступінь порушення вимог антикорупційного законодавства може бути різним, вважаємо доцільним підпункт 1 підпункту 4.1.1 пункту 4.1 розділу IV проєкту Стратегії конкретизувати, за які саме порушення вимог антикорупційного законодавства,		Відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу» факт невиконання посадових обов'язків є дисциплінарним правопорушенням, а отже й однією з підстав притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності. Крім того, у п. 5 Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджених наказом Національного агентства України з питань державної служби від 5 серпня 2016 року № 158 зазначено таке: «*Етична поведінка державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування ґрунтується на принципах державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, визначених Законами України «Про державну службу» і «Про службу в органах місцевого самоврядування», а також* ***загальних вимогах до поведінки цих осіб, визначених Законом України «Про запобігання корупції***». Загальні вимоги до поведінки таких осіб визначені, передусім, Розділом VI «Правила етичної поведінки» зі змісту якого	

	особи можуть притягатись до дисциплінарної відповідальності як за порушення правил етичної поведінки».		випливає, що будь-яке умисне порушення вимог антикорупційного законодавства є порушенням правил етичної поведінки. Таким чином, нині чинне законодавство у сфері державної служби й без цих положень виходь з тієї концепції, що умисне порушення будь-яких вимог антикорупційного законодавства є: 1) порушенням правил етичної поведінки; 2) підставою для притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності (самостійною, як складова порушення посадових обов'язків або як складова порушення правил етичної поведінки). Ідея, закладена в цьому абзаці, якраз і полягала в тому, щоб поширити такий підхід й на всі інші категорії суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції».	
	Коментар: «Теза про те, що «порушення будь-яких вимог антикорупційного законодавства є порушенням правил етичної поведінки та підставою для притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності», підлягає	**Національне агентство з питань державної служби України**	**Враховано.** Разом із тим, Національне агентство звертає увагу на таке: 1. У проекті не пропонувалося ототожнювати зміст понять «етика» та «корупція» чи певним чином співвідносити їхній зміст.	

	виключанню, оскільки терміни «етика» та «корупція» є різними юридичними поняттями. Крім того, відповідно до Закону України «Про державну службу» та Загальних правил етичної поведінки, затверджених наказом НАДС від 05.08.2016 № 158, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 31 серпня 2016 р. за № 1203/29333, передбачено дисциплінарну відповідальність за порушення таких правил у вигляді попередження про неповну службову відповідність. При цьому, юридичну відповідальність за корупційне правопорушення або правопорушення пов'язане з корупцією визначено іншими законодавчими актами.		Інша справа, що у ньому зверталася увага на те, що свідоме порушення вимог антикорупційного законодавства є та завжди буде вважатися порушенням правил етичної поведінки. Навряд чи слід доводити, що корупційна поведінка не може мати місце в межах встановлених правил етичної поведінки (див. додатково Розділ VI «Правила етичної поведінки» Закону України «Про запобігання корупції» та попередній коментар щодо зауваження Міністерства юстиції України). 2. Той факт, що за вчинення корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень передбачено адміністративну та кримінальну відповідальність жодним чином не спростовує загальної тези про те, що за ці ж діяння має бути передбачено й ефективні механізми притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності. Можливість поєднання кримінальної та дисциплінарної або адміністративної та дисциплінарної відповідальності в Україні є усталеним підходом, який виправдав себе.	
	Коментар: «В п. 1 частини «Очікувані	**Центр політико-**	**Враховано.**	

	стратегічні результати» йдеться про базові правила про те, що «порушення будь-яких вимог антикорупційного законодавства є порушенням правил етичної поведінки та підставою для притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності», а в п. 3 цієї ж частини – що «особа, яка порушила вимоги антикорупційного законодавства, притягається до дисциплінарної відповідальності». Такі пропозиції можуть створити правову невизначеність, до того ж порушення не будь-яких вимог антикорупційного законодавства може і повинно створювати вказані правові наслідки. По-перше, поняття «антикорупційне законодавство» є надто широким для цього випадку, оскільки воно включає як чимало законів, так і сотні підзаконних актів. По-друге, навіть якщо обмежитися вказівкою лише на Закон «Про запобігання корупції», то і тоді слід враховувати, що у різних статтях цього Закону йдеться як лише про «вимоги цього Закону», так і про «встановлені цим Законом вимоги, заборони і обмеження»,	**правових реформ** (М.І. Хавронюк)	Разом із тим, Національне агентство так само звертає увагу на те, що згідно з п. 9 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про державну службу» до числа основних обов'язків кожного державного службовця належить обов'язок додержуватися вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції. При цьому в законі не уточнено, яких саме «вимог» має додержуватися державний службовець, з чого випливає закономірний висновок про те, що він має додержуватися всіх існуючих вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції. Відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу» факт невиконання посадових обов'язків є дисциплінарним правопорушенням, а отже й однією з підстав притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності.	

	або «встановлені цим Законом вимоги та обмеження», або «обмеження», або «положення цього Закону» тощо. Крім того, у цьому Законі (пункт 8 частини 1 ст. 12) згадується про «вимоги законодавства щодо етичної поведінки тощо» як дещо відмінного від антикорупційного законодавства».			
	Коментар: «Пропоноване базове правило про те, що «порушення будь-яких вимог антикорупційного законодавства є порушенням правил етичної поведінки та підставою для притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності» є занадто категоричним твердженням. Під час декларування значна частина суб'єктів допускає порушення вимог Закону (йдеться про дрібні, в тому числі технічні помилки). І лише незначна їх частина має значне матеріальне вираження».	**Андрій Пасічник**	**Враховано.**	
- набрання законної сили рішенням суду про притягнення публічного службовця до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення,	**Коментар:** «Підтримуємо також визначені проектом ключові проблеми та стратегічні результати, яких слід досягти з метою застосування дисциплінарної відповідальності за порушення вимог антикорупційного законодавства	**Офіс Генерального прокурора**	**Враховано.**	- окремою підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності є факт набрання законної сили рішенням суду про притягнення такої особи до адміністративної

пов’язаного з корупцією, чи про закриття відповідної адміністративної справи з нереабілітуючих обставин є окремою підставою для притягнення такої особи до дисциплінарної відповідальності	(пункт 4.l). **Пропозиції:** У підпункті «набрання законної сили рішенням суду про притягнення публічного службовця до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, пов’язаного з корупцією, чи про закриття відповідної адміністративної справи з нереабілітуючих обставин є окремою підставою для притягнення такої особи до дисциплінарної відповідальності» потрібно внести зміни через використання термінології на кшталт «публічний службовець», «адміністративна справа», «нереабілітуюча обставина». Вважаємо, що для досягнення дієвого результату має використовуватися термінологія, передбачена законодавством».			відповідальності за вчинення правопорушення, пов’язаного з корупцією, або про закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення у зв’язку із закінченням строку накладення адміністративного стягнення чи у зв’язку зі звільненням правопорушника від адміністративної відповідальності через малозначність вчиненого;
	Коментар і пропозиція: «В абзаці 3 п. 1 частини «Очікувані стратегічні результати» згадано про «закриття відповідної адміністративної справи з нереабілітуючих обставин». Але Кодекс України про адміністративні правопорушення говорить (ст. 247) про закриття провадження в справі про адміністративне	**Центр політико-правових реформ** (М.І. Хавронюк)	**Враховано.**	

	правопорушення, а не про закриття адміністративної справи. До того ж ані цей Кодекс, ані інші закони не визначають, які обставини є нереабілітуючими, що також може створити правову невизначеність».			
- набрання законної сили вироком суду про притягнення публічного службовця до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією злочину, а також закриття відповідного кримінального провадження з нереабілітуючих обставин є безумовною підставою для звільнення особи з посади;	**Коментар і пропозиція:** «Така ж вада властива і для наступного абзацу цього ж пункту, де варто говорити не про «закриття відповідного кримінального провадження з нереабілітуючих обставин», а про набрання законної сили ухвалою суду про звільнення публічного службовця від кримінальної відповідальності за підставами, передбаченими статтями 45–49 Кримінального кодексу України.	**Центр політико-правових реформ** (М.І. Хавронюк)	**Враховано.**	- набрання законної сили вироком суду про притягнення такої особи до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією злочину, а також набрання законної сили ухвалою суду про звільнення такої особи від кримінальної відповідальності за підставами, передбаченими статтями 45–49 Кримінального кодексу України, є безумовною підставою для звільнення особи з посади;
	Пропозиція: внести зміни, обумовлені використання не визначеного в законодавстві словосполучення / терміну «публічний службовець».	**Офіс Генерального прокурора**	**Враховано.**	
2) встановлено юридичну відповідальність безпосередніх керівників та суб'єктів, уповноважених на ініціювання дисциплінарних	**Коментар:** «Потрібно переглянути підпункт про встановлення юридичної відповідальності за невиконання вимог законодавства щодо притягнення осіб до дисциплінарної відповідальності суб'єктів,	**Офіс Генерального прокурора**	**Враховано.**	2) за невиконання вимог законодавства щодо притягнення правопорушників до дисциплінарної відповідальності встановлено дисциплінарну та

проваджень, за невиконання вимог законодавства щодо притягнення осіб до дисциплінарної відповідальності;	уповноважених на ініціювання дисциплінарних проваджень. Це положення потребує уточнення з огляду на те, що відповідно до частини другої статті 45 Закону України «Про прокуратуру» право на звернення до відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо прокурорів, із дисциплінарною скаргою про вчинення прокурором дисциплінарного проступку має кожен, кому відомі такі факти».			адміністративну відповідальність;
	Коментар: «В п. 2 частини «Очікувані стратегічні результати» йдеться про встановлення юридичної відповідальності безпосередніх керівників та суб'єктів, уповноважених на ініціювання дисциплінарних проваджень, за невиконання вимог законодавства щодо притягнення осіб до дисциплінарної відповідальності. Проте, неясно, про яку саме юридичну відповідальність йдеться – дисциплінарну чи адміністративну. Напевно, непритягнення певної особи до дисциплінарної відповідальності не є достатньою підставою кримінальної відповідальності. Так само неясно, чому відповідальність має наставати	**Центр політико-правових реформ** (М.І. Хавронюк)	**Враховано.**	

	лише для безпосередніх, а не на всіх прямих керівників, аж до керівника органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади. При цьому слід враховувати, що ініціювати порушення дисциплінарного провадження щодо деяких публічних службовців відповідно до чинного законодавства можуть як будь-які особи, так і колегіальні органи (наприклад, щодо суддів, прокурорів), а, наприклад, щодо поліцейських – будь-який керівник. Тому слова «безпосередніх керівників та суб'єктів, уповноважених на ініціювання дисциплінарних проваджень» у цьому пункті, а також слова «суб'єкту, уповноваженому на ініціювання дисциплінарного провадження» у пункті 3 цього підрозділу слід уточнити.			
	Коментар: «Вважаю що керівники мають нести відповідальність лише за укриття підстав притягнення йому підпорядкованих осіб до дисциплінарної відповідальності. Розглядом справ про притягнення осіб до дисциплінарної відповідальності повинен займатись не керівник , а ззовні інша структура, яка є	**Василина Панченко**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** 1. Власне пропонована редакція цього підпункту спрямована, передусім, на те, щоб безпосередні керівники не приховували відомі їм факти вчинення підлеглими особами правопорушень (особливо	

	незалежною та не підпорядкованою особою».		корупційних чи пов'язаних з корупцією), а суб'єкти, уповноважені відкривати (порушувати) дисциплінарні провадження та застосовувати (накладати) дисциплінарні стягнення – діяли в межах та у спосіб, визначений відповідним законодавством. 2. На сьогодні існує близько 30 різних процедур притягнення до дисциплінарної відповідальності суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції». У абсолютній більшості випадків дисциплінарне провадження здійснюється повністю чи відносно незалежними суб'єктами (наприклад, дисциплінарне провадження щодо державних службовців здійснюється дисциплінарною комісією.	
3) у Законі України «Про запобігання корупції» визначено такі основні засади притягнення до дисциплінарної відповідальності публічних службовців, які порушили вимоги антикорупційного законодавства:	**Пропозиція:** внести зміни, обумовлені використання не визначеного в законодавстві словосполучення / терміну «публічний службовець».	**Офіс Генерального прокурора**	**Враховано.**	3) у Законі визначено такі основні засади притягнення до дисциплінарної відповідальності суб'єктів, на яких поширюється його дія:
- особа, яка порушила вимоги антикорупційного законодавства,	**Пропозиція:** двокрапку замінити крапкою з комою.	**Дмитро Калмиков**	**Враховано.**	- особа, яка грубо порушила вимоги Закону, притягається до
	Коментар:	**Міністерство**	**Взято до уваги.**	

притягається до дисциплінарної відповідальності незалежно від того, чи встановлено за це правопорушення інший вид юридичної відповідальності, чи розглядається це правопорушення в межах кримінального, адміністративного чи цивільного судочинства, стадії розгляду та наявності кінцевого рішення у таких справах:	«Підпунктом 3 підпункту 4.1.1 пункту 4.1 розділу IV проєкту Стратегії одним із очікуваних результатів пропонується передбачити, що у Законі України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції» (далі – Закон № 1700-VII) буде визначено основні засади притягнення до дисциплінарної відповідальності публічних службовців, які порушили вимоги антикорупційного законодавства, а саме: *особа, яка порушила вимоги антикорупційного законодавства, притягається до дисциплінарної відповідальності незалежно від того*, чи встановлено за це правопорушення інший вид юридичної відповідальності, *чи розглядається це правопорушення в межах кримінального, адміністративного чи цивільного судочинства, стадії розгляду та наявності кінцевого рішення у таких справах.* Щодо цього вважаємо за необхідне висловити застереження та ризики, які можуть виникнути. Насамперед, слід зазначити, що статтею 62 Конституції України передбачено, що особа вважається невинуватою у	**юстиції України**	**Відповідь / реакція на коментар.** Зауваження Міністерства юстиції України щодо цього абзацу викликані, передусім, дещо некоректним тлумаченням його змісту. У зв’язку з цим, звернемо увагу на таке: 1. Національне агентство так само як Міністерство юстиції України виходить із загальновизнаного та закріпленого у відповідних нормах права постулату (принципу) про те, що <u>особа є невинуватою у вчиненні будь-якого з видів правопорушень доти, доки це не буде встановлено компетентним суб’єктом</u>. При цьому одразу ж варто наголосити, що аналізований абзац проекту антикорупційної стратегії жодним чином не порушує цього загальновизнаного постулату. У ньому лише нагадуються основоположні засади функціонування в Україні інституту юридичної відповідальності, які, зокрема, говорять про те, що дисциплінарна відповідальність є <u>самостійним видом юридичної відповідальності</u>, яка настає у разі	дисциплінарної відповідальності незалежно від того, чи встановлено за це правопорушення інший вид юридичної відповідальності, чи розглядається це правопорушення в межах кримінального, адміністративного чи цивільного судочинства, стадії розгляду та наявності кінцевого рішення у таких справах;

	вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Згідно з частиною другою статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку. Європейський Суд з прав людини у рішенні від 07 листопада 2002 року по справі «Лавентс проти Латвії» зазначив, що пункт 2 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основних свобод вимагає від представників держави – насамперед суддів, що розглядають справу, але й від інших представників органів влади, щоб вони утримувалися від публічних заяв про те, що обвинувачений вчинив правопорушення, яке йому ставлять за вину, доти, доки ця вина не буде офіційно встановлена судом. У рішенні від 10 лютого 1995 року по справі «Аллене де Рібермон проти Франції» Європейський Суд з прав людини		вчинення особою **дисциплінарного проступку** та може наставати одночасно з адміністративною чи кримінальною відповідальністю. 2. Для відкриття уповноваженим на це суб'єктом дисциплінарного провадження щодо факту можливого вчинення особою дисциплінарного проступку у виді «грубого порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» (див. п. 1) жодних рішень жодних суб'єктів (в тому числі й суду) не потрібно. Цей факт має бути встановлений (або констатовано факт його відсутності) в межах окремої (самостійної) процедури притягнення особи до дисциплінарної відповідальності. Саме тому у цьому абзаці пропонується закріпити загальне правило про те, що особа, яка грубо порушила вимоги Закону України «Про запобігання корупції», притягається до дисциплінарної відповідальності незалежно від того, чи встановлено за це правопорушення інший вид юридичної відповідальності, чи розглядається це правопорушення в межах кримінального, адміністративного чи цивільного судочинства, стадії розгляду та	

	підкреслив, що сфера застосування принципу презумпції невинуватості є значно ширшою, він обов'язковий не лише для кримінального суду, який вирішує питання про обґрунтованість обвинувачення, а й для всіх інших органів держави. На сьогодні положеннями статті 65 Закону № 1700-VII передбачено, що за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в частині першій статті 3 цього Закону, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку. *Особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак судом не застосовано до неї покарання або не накладено на неї стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади* або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, *підлягає притягненню до дисциплінарної*		наявності кінцевого рішення у таких справах. Іншими словами, наголошується на тому, що у разі виявлення такого факту суб'єкти, уповноважені на відкриття (порушення) дисциплінарних проваджень та застосовування (накладення) дисциплінарних стягнень, повинні невідкладно почати відповідну процедуру та НЕ чекати прийняття тих рішень, про які йдеться у ч. 2 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції». 3. Враховуючи зазначене, Національне агентство наголошує на тому, що зміст ч. 2 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції» слід тлумачити як <u>обов'язкову вимогу</u> щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності осіб, які вчинили корупційні правопорушення або правопорушення, пов'язані з корупцією, <u>однак через ті чи інші обставини до них</u> судом <u>не було застосовано покарання або стягнення</u> у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а це означає, що вони залишилися перебувати на своїх посадах. Одна з основних цілей цієї норми забезпечити обов'язкове вирішення питання (в межах	

	відповідальності у встановленому законом порядку. Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, стосовно якої набрало законної сили рішення суду про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, підлягає звільненню з посади в установленому законом порядку. *З метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення або невиконанню вимог цього Закону в інший спосіб, за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції або приписом Національного агентства з питань запобігання корупції рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації, в якому працює особа, яка вчинила таке правопорушення, проводиться службове розслідування в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.* *Особа, якій повідомлено про підозру у вчиненні нею злочину у сфері службової діяльності, підлягає відстороненню від виконання повноважень на посаді в порядку, визначеному законом.*		відповідної процедури) щодо можливості подальшого перебування такої особи на обійманий посаді та пошуку шляхів забезпечення її подальшої службової дисципліни.	

	Особа, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, якщо інше не передбачено Конституцією і законами України, може бути відсторонена від виконання службових повноважень за рішенням керівника органу (установи, підприємства, організації), в якому вона працює, *до закінчення розгляду справи судом.* *У разі закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, у зв'язку з відсутністю події або складу адміністративного правопорушення відстороненій від виконання службових повноважень особі відшкодовується середній заробіток за час вимушеного прогулу, пов'язаного з таким відстороненням.* Відповідно до положень статті 59 Закону 1700-VII відомості про осіб, яких притягнуто до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної або цивільно-правової відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також про юридичних осіб, до яких			

	застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, що формується та ведеться Національним агентством з питань запобігання корупції. Таким чином, у відповідності до вимог статті 65 Закону 1700-VII судом має бути встановлено факт вчинення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, корупційного або правопорушення, пов'язаного з корупцією, для подальшого притягнення такої особи до дисциплінарної відповідальності з настанням відповідних правових наслідків у зв'язку з притягненням її до певного виду відповідальності (внесення відомостей про особу до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення).			
- днем виявлення порушення вимог антикорупційного законодавства є день, коли суб'єкту, уповноваженому	**Коментар:** «Вважаю п. 3 п. 4.1.1 є аналогією ст. 38 КУпАП, яка наразі є основною підставою	**Василина Панченко**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Більшість існуючих нині	**Виключено**

на ініціювання дисциплінарного провадження, стало відомо про відповідне діяння;	уникнення адміністративної відповідальності винних осіб. Можливо, просто необхідно визначити строк притягнення до дисциплінарної відповідальності - 2 роки з моменту вчинення, без прив'язки до моменту виявлення правопорушення. Тоді не буде неоднакового праворозуміння».		процедур притягнення суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», до дисциплінарної відповідальності «прив'язані» до «дня виявлення» дисциплінарного правопорушення (граничні терміни відкриття провадження, загальний термін здійснення дисциплінарного провадження тощо). Тому наразі відмовитися від цієї категорії не вбачається можливим.	
	Пропозиція: виключити цей підпункт.	**Олександр Новіков**	**Враховано**	
- строки давності накладення дисциплінарних стягнень у випадку порушення вимог антикорупційного законодавства складають не менше трьох років з дня вчинення відповідного правопорушення.				- строки давності накладення дисциплінарних стягнень складають не менше трьох років з дня вчинення правопорушення;
Відсутній	**Пропозиція:** додати п. 3 стратегічних результатів п. 4.1.1. таким реченням: «- висновок НАЗК щодо наявності у діянні особи ознак корупційного правопорушення не є обов'язковою умовою притягнення особи до дисциплінарної відповідальності».	**Андрій Пасічник**	**Враховано.**	- відсутність висновку Національного агентства щодо наявності у діянні особи ознак корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення не перешкоджає притягненню особи до дисциплінарної відповідальності;

Відсутній	**Пропозиція:** «... підтримуючи ідею забезпечення невідворотності відповідальності, що має бути закладена в Антикорупційній стратегії, пропонується розглянути механізм запровадження надсилання судами до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій копій відповідних судових рішень, які набрали законної сили, незалежно від прийнятого рішення (закриття провадження у зв'язку з закінченням на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків накладення адміністративного стягнення; звільнення від адміністративної відповідальності при малозначності правопорушення; звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності; притягнення до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної або цивільно-правової відповідальності). Так, своєчасне інформування відповідних суб'єктів про винесені судові рішення сприятиме дотриманню строків накладення дисциплінарного	**Міністерство юстиції України**	**Враховано.**	4) на законодавчому рівні встановлено, що суди, які розглянули справу про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи справу про визнання необґрунтованими активів, зобов'язані надіслати копію рішення у справі, яке набрало законної сили, до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи чи організації, у якому (якій) працює особа, щодо якої така справа розглядалася.

	стягнення, передбачених законодавством, та уникненню осіб від відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Такий підхід, на нашу думку, забезпечить дотримання вимог Конституції України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та не допустить, у тому числі, зайве витрачання бюджетних коштів, що може виникнути у зв'язку з відшкодуванням у судовому порядку середнього заробітку».			
	Коментар: «Формулювання відповідних результатів не узгоджується з підходом, який задекларований НАЗК, щодо «цілей антикорупційної політики». Ці заходи зосереджені виключно на **внесенні змін до законодавства**, проте їх можна було б сформулювати у більш загальний спосіб, наприклад, через перерахування основних напрямів таких змін: пояснення підстав для дисциплінарної відповідальності та порядку її застосування; подовження позовної давності щодо накладення дисциплінарних стягнень; прояснення положень необов'язкової преюдиції щодо накладення дисциплінарних	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** 1. Доопрацьована та дещо скорочена частина тексту, що була розміщена у межах підрозділів 4.1.–4.3. в остаточній редакції розміщена вже в межах одного підрозділу 2.7. «Забезпечення невідворотності відповідальності за корупцію». 2. Суттєве скорочення або перехід на принципово вищий рівень узагальнення у викладі положень проекту антикорупційної стратегії щодо удосконалення дисциплінарної відповідальності наразі є неможливим через загрозу неправильного розуміння або	

	стягнень; запровадження відповідальності за бездіяльність щодо ініціювання дисциплінарного провадження та/чи накладення дисциплінарного стягнення».		тлумачення цих положень у майбутньому.	
	Коментар (щодо всього пункту 4.1.1.): **«**Вказані формулювання є надмірно деталізованими і надмірно сфокусовані на законодавчих змінах, які необхідні для забезпечення невідворотності дисциплінарної відповідальності, у той час як навіть не всі з вказаних заходів таких законодавчих змін потребують для втілення відповідних ідей – внесення таких законодавчих змін слід розглядати лише як останній крок, коли не спрацювали інші опції (і цього можна досягти завдяки тому, що державна програма з реалізації засад державної антикорупційної політики, яка і конкретизує заходи, спрямовані на досягнення того чи іншого результату, підлягає щорічному перегляду, саме через важливо зберігати достатню гнучкість у тексті Антикорупційної стратегії і вказувати дійсно очікуваний стратегічний результат, а не	**Центр протидії корупції**	**Взято до уваги.** Див. відповідь на попереднє зауваження.	

	вичерпний перелік законодавчих змін). Що стосується формулювань, то вони можуть бути узагальнені та зосередженні на удосконаленні підстав та процедур притягнення до дисциплінарної відповідальності за порушення правил етичної поведінки, вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень; збільшенні строків накладення дисциплінарних стягнень; забезпеченні накладення дисциплінарних стягнень незалежно від наявності рішень або висновків спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції щодо виявлення ознак правопорушень, рішень суду щодо притягнення осіб до іншої юридичної відповідальності. Окремо слід відзначити суперечливість ідеї щодо «встановлення юридичної відповідальності безпосередніх керівників та суб'єктів, уповноважених на ініціювання дисциплінарних проваджень, за невиконання вимог законодавства щодо притягнення осіб до дисциплінарної відповідальності» - така юридична відповідальність вже			

	встановлена, однак, непрямо: Національне агентство у разі такої бездіяльності може внести припис, за невиконання якого може бути накладено дисциплінарне стягнення**».**			

Загальна кількість отриманих пропозицій – **17**, з яких:
- *17 враховано (в тому числі редакційно);*
- *0 враховано частково;*
- *0 не враховано.*

Загальна кількість отриманих та опрацьованих коментарів: **5**.

4.2. Адміністративна відповідальність

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
4.2. Адміністративна відповідальність	**Коментар:** «У розділі обґрунтовано наведено чисельні системні проблеми притягнення осіб до адміністративної відповідальності. Вони обумовлені безальтернативністю абсолютно застарілого КУпАП. Тому вважаю за потрібне запропонувати іншу концепцію, аналогічну до тієї, що застосовується в антимонопольному законодавстві. Зокрема, ЗУ «Про захист економічної конкуренції» передбачає склади правопорушень і власну процедуру притягнення до відповідальності. Видається, що включення до Закону аналогічного розділу і вихід з під юрисдикції КУпАП здатне комплексно розв'язати окреслені проблеми».	**Андрій Пасічник**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** 1. Попри погодження із загальною думкою про недосконалість та певною мірою архаїчний характер положень нині чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення варто відзначити, що Національне агентство наразі виходить із загальної концепції, яка полягає в тому, що адміністративно-деліктне законодавство має розвиватися у кодифікований спосіб з максимальною уніфікацією відповідних норм. Розпорошення норм адміністративно-деліктного законодавства, вирішуючи тактичні проблеми певного інституту чи галузі, в кінцевому рахунку призводить до виникнення низки проблем у правозастосуванні, зокрема у забезпеченні однакових стандартів в межах одного виду юридичної відповідальності	**4.2. Адміністративна відповідальність**
4.2.1. Проблема. Частина правил, заборон та				**4.2.1. Проблема.** Частина правил, заборон

обмежень, встановлених антикорупційним законодавством, не забезпечені заходами юридичної відповідальності. Статті 172-4 – 172-9, 212-15 – 212-21 Кодексу України про адміністративні правопорушення мають низку недоліків, які суттєво знижують їхній забезпечувальний та превентивний потенціал, а також ефективність Національного агентства, Національної поліції, прокуратури та судів.				та обмежень, встановлених антикорупційним законодавством, не забезпечені заходами юридичної відповідальності. Статті 172^{4}–172^{9}, 212^{15}–212^{21} Кодексу України про адміністративні правопорушення мають низку недоліків, які суттєво знижують їхній забезпечувальний та превентивний потенціал, а також ефективність Національного агентства, Національної поліції, прокуратури та судів.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) запроваджена адміністративна відповідальність за порушення обмежень після припинення діяльності, пов’язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;				1) запроваджено адміністративну відповідальність за порушення обмежень після припинення діяльності, пов’язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;
2) за результатами аналізу та узагальнення практики притягнення винних до відповідальності за				2) за результатами аналізу та узагальнення практики притягнення винних до відповідальності за

вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, здійснено системне удосконалення відповідних заборон;				вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, здійснено системне удосконалення відповідних заборон;
3) стягнення за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, на практиці мають значний забезпечувальний і превентивний ефект, при цьому є пропорційними; обов'язкове звільнення за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, застосовується лише у разі накладення судом стягнення у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю;	**Коментар:** «Із редакції пункту 3 частини «Очікувані стратегічні результати» випливає, ніби наразі звільнення [очевидно, з посади] за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, є обов'язковим не лише у разі накладення судом стягнення у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю, а і в якихось інших випадках. Напевно, має йтися про інше, а саме про те, що у разі накладення судом стягнення у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю особа підлягає обов'язковому звільненню з посади і що таке стягнення має накладатися судом в усіх випадках, коли з урахуванням характеру правопорушення збереження за особою права обіймати певну посаду виглядає як потурання порушенням вимог законодавства щодо етичної поведінки або прямо створює	**Центр політико-правових реформ** (М.І. Хавронюк)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** 1. Однією з найбільших вад законодавства про державну службу у 2016–2019 роках було те, що відповідно до чинної на той час редакції п. 3 ч. 1 ст. 84 Закону України «Про державну службу» кожна особа, яка була визнана судом винною у вчиненні адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцію (наприклад, особа подала декларацію із запізненням на 5 хвилин), підлягала обов'язковому та безальтернативному звільненню з посади у триденний термін. Такі наслідки були абсолютно непропорційними вчиненим правопорушенням такими особами. Із набранням чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного	3) стягнення за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, на практиці мають значний забезпечувальний і превентивний ефект, при цьому є пропорційними; обов'язкове звільнення з посади за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, застосовується лише у разі накладення судом стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю;

	загрозу рецидиву».		механізму запобігання корупції» від 2 жовтня 2019 року № 140-IX цю проблему в законодавстві про державну службу було вирішено, оскільки тепер цей пункт сформульовано таким чином: «*3) набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення державного службовця до адміністративної відповідальності за пов'язане з корупцією правопорушення, яким на особу накладено стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування*». 2. Разом із тим, у деяких інших актах законодавства, якими наразі встановлено безумовні підстави для звільнення з посад осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності ця вада залишилося. Наприклад, згідно з ч. 3 ст. 20 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» посадові особи місцевого самоврядування, яких притягнуто до відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією або стосовно яких	

			набрало законної сили рішення суду щодо визнання їх активів або активів, набутих за їх дорученням іншими особами або в інших передбачених статтею 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави, **підлягають звільненню** з посади у порядку, визначеному Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». Аналогічні положення закріплено й у Законі України «Про прокуратуру». Так, у ч. 3 ст. 54 цього Закону зазначено, що «прокурор, щодо якого набрало законної сили судове рішення, яким його визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, не може продовжувати здійснювати свої повноваження». Саме тому цей стратегічний результат сформульовано таким чином. З метою реалізації цього заходу в межах Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки буде передбачено заходи, спрямовані на удосконалення цих та всіх інших подібних норм. 3. Крім того, аналіз законодавчих ініціатив, що мали	

			місце у 2020 році, дозволяє стверджувати, що в будь-який момент баланс між фактом притягнення особи до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією, та її звільненням (що наразі знайдено у законодавстві про державну службу) може бути порушено. Так, на розгляді у Верховній Раді України перебуває проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності протидії корупції в окремих правоохоронних та інших державних органах» від 28 лютого 2020 року № 3133 (далі – законопроект № 3133), який 28 квітня 2020 року Комітет Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності рекомендував Верховній Раді України прийняти за основу. У законопроекті № 3133, зокрема, запропоновано визначити нову підставу для звільнення Директора Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ) – факт притягнення його до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією.	

			Крім того, 07 травня 2020 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо додання підстав для звільнення» від 07 травня 2020 року № 3445, яким аналогічний факт пропонується визнати підставою для звільнення не лише Директора НАБУ, а й Голови Національного агентства. Аналогічні ініціативи було висловлено й у частині законопроектів, альтернативних до законопроекту 3133 (див. законопроекти реєстр. №№ 3133-1, 3133-2, 3133-3, 3133-4 від 12 березня 2020 року; 3133-5, 3133-6, 3133-7, 3133-8, 3133-9, 3133-10 від 13 березня 2020 року; 3133-11, 3133-12, 3133-13 від 16 березня 2020 року).	
4) запроваджено систему електронного провадження у справах про адміністративні правопорушення;	**Коментар:** «Вимагає конкретизації формулювання очікуваного стратегічного результату, визначеного підпунктом 4 пункту 4.2 проєкту Антикорупційної стратегії. Зокрема, потребує уточнення: введення системи електронного провадження стосуватиметься всіх проваджень у справах про адміністративні правопорушення чи лише, пов’язаних з	**Офіс Генерального прокурора**	**Відповідь / реакція на коментар.** У проекті йдеться про запровадження системи електронного провадження у всіх справах про адміністративні правопорушення. Саме тому у відповідному пункті відсутні будь-які уточнення з цього приводу.	**Виключено.**

	корупцією».			
	Коментар: «Вказаний очікуваний результат зазначений як такий, що спрямований на вирішення проблеми 4.2.1, у котрій йдеться про положення законодавства стосовно підстав для притягнення до адміністративної відповідальності. У той же час, запровадження електронної системи управління у провадженні про адміністративне правопорушення очевидно стосується процесуальних аспектів і тому більш доцільно перенести цей очікуваний результат до проблеми 4.2.2.	**Центр протидії корупції**	**Враховано.**	
5) удосконалено підстави для притягнення до адміністративної відповідальності за порушення правил, заборон і обмежень у сфері фінансування політичних партій та подання ними фінансової звітності.	**Коментар:** «Про всяк випадок потрібно додати текст, виділений напівжирним шрифтом: «5) удосконалено підстави для притягнення до адміністративної відповідальності **(та, ймовірно, до кримінальної відповідальності)** за порушення правил, заборон і обмежень у сфері фінансування політичних партій та подання ними фінансової звітності».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове	**Не враховано**, оскільки про удосконалено підстав притягнення до кримінальної відповідальності за порушення правил, заборон і обмежень у сфері фінансування політичних партій та подання ними фінансової звітності йдеться у пунктах проекту, присвячених удосконаленню кримінальної відповідальності (пункт 4.3.1. старої та п. 2.7.4. оновленої редакції проекту антикорупційної стратегії).	4) удосконалено підстави притягнення до адміністративної відповідальності за порушення правил, заборон і обмежень у сфері фінансування політичних партій та подання ними фінансової звітності.

		правосуддя» та **USAID**)		
	Пропозиції щодо удосконалення адміністративного законодавства: 1. Ст. 172-6 КУпАП – визначення переліку поважності причин пропуску строку подання декларації; саме «електронної декларації»; та зазначення на умисному діянні як ознаки даного правопорушення, 2. Усі правопорушення, передбачені статтями 172-4 – 172-9, 212-15 – 212-21, слід доповнити словами «вчинені умисно». 3. Ст. 172-8 КУпАП – у Законі України «Про запобігання корупції» фактично відсутній обов'язок для всіх суб'єктів, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону, не розголошувати або в інший спосіб не використовувати у своїх інтересах інформації, яка стала відома у зв'язку з виконанням службових повноважень. Слід визначити момент закінчення цього правопорушення : - розголошення інформації слід визнавати закінченим з моменту, коли відповідна інформація була доведена до відома хоча б однієї	**Василина Панченко**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** 1. Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	

	сторонньої особи та була сприйнята нею; - використання інформації - з моменту, коли особа, зазначена у примітці до ст. 172-8 КУпАП, застосувала та отримала користь з цієї інформації. Як і розголошення, використання інформації може мати місце лише у випадку активної поведінки суб'єкта, про що слід вказати в ст. 172-8 КУпАП 4. З аналізу судових рішень, постановлених за ст. 172-8 КУпАП, вбачається, що суди стикаються з труднощами, визначаючи таку ознаку об'єктивної сторони цього складу правопорушення, як використання інформації в інший спосіб. Відтак, необхідно передбачити способи використання.			
4.2.2. Проблема. Більшість осіб, винних у вчиненні правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також правопорушень у сфері фінансування політичних партій та подання ними фінансової звітності, уникає адміністративної відповідальності та/або стягнення,				**4.2.2. Проблема.** Більшість осіб, винних у вчиненні правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також правопорушень у сфері фінансування політичних партій та подання ними фінансової звітності, уникають адміністративної

використовуючи системні недоліки існуючої процедури притягнення осіб до адміністративної відповідальності та недосконалість судової системи.				відповідальності та/або стягнення, використовуючи системні недоліки існуючої процедури притягнення осіб до адміністративної відповідальності та недосконалість судової системи.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати:**
1) процедуру притягнення осіб до адміністративної відповідальності за пов'язані з корупцією правопорушення удосконалено, зокрема, завдяки:	**Коментар:** «У визначенні проблеми зазначено про уникнення адміністративної відповідальності з боку осіб, які вчинили «правопорушення, пов'язані з корупцією, а також правопорушення у сфері фінансування політичних партій та подання ними фінансової звітності». В частині ж «Очікувані стратегічні результати» йдеться лише про правопорушення, пов'язані з корупцією, і це означає, що способи вирішення проблеми не пропонуються. Для уникнення цієї вади слід прямо віднести правопорушення у сфері фінансування політичних партій та подання ними фінансової звітності до правопорушень, пов'язаних з корупцією, для чого слова «а	**Центр політико-правових реформ** (М.І. Хавронюк)	**Враховано.**	1) процедуру притягнення осіб до адміністративної відповідальності за пов'язані з корупцією правопорушення, а також за правопорушення у сфері фінансування політичних партій та подання ними фінансової звітності удосконалено, зокрема, завдяки:

	також» замінити словами «у тому числі».			
- спрощенню порядку вручення протоколів про такі правопорушення;				- спрощенню порядку виклику та вручення протоколів про такі правопорушення;
- забороні повернення протоколів для належного оформлення;	**Коментар:** «Підпунктом 4.2.2 пункту 4.2 розділу IV проєкту Стратегії передбачено, що існує проблема, за якої більшість осіб, винних у вчиненні правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також правопорушень у сфері фінансування політичних партій та подання ними фінансової звітності, *уникає адміністративної відповідальності та/або стягнення, використовуючи системні недоліки існуючої процедури притягнення осіб* до адміністративної відповідальності та недосконалість судової системи. Очікуваним стратегічним результатом вирішення зазначеної проблеми є те, що процедура притягнення осіб до адміністративної відповідальності за пов'язані з корупцією правопорушення буде удосконалена, зокрема, завдяки *забороні повернення протоколів для належного оформлення відповідним суб'єктам.*	**Міністерство юстиції України**	**Враховано.**	- забороні повернення протоколів для належного оформлення та встановленню вичерпного переліку істотних порушень при складенні протоколів, які перешкоджають прийняттю рішення;

	Слід зазначити, що відповідно до положень статті 245 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) завданнями провадження в справах про адміністративні правопорушення, зокрема, є своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне *з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності з законом*. Відповідно до положень статті 251 КУпАП доказами в справі про адміністративне правопорушення, є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються, зокрема, *протоколом про адміністративне правопорушення.* Так, протокол про адміністративне правопорушення *не належить до документів довільної форми* і є обов'язковий перелік відомостей та атрибутів, які повинні в ньому міститися. Відповідно до статті 256 КУпАП у протоколі про			

	адміністративне правопорушення зазначаються: *дата і місце його складення, посада, прізвище, ім'я, по батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності (у разі її виявлення); місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення; нормативний акт, який передбачає відповідальність за дане правопорушення; прізвища, адреси свідків і потерпілих, прізвище викривача (за його письмовою згодою), якщо вони є; пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; інші відомості, необхідні для вирішення справи. Якщо правопорушенням заподіяно матеріальну шкоду, про це також зазначається в протоколі.* *Протокол підписується особою, яка його склала, і особою, яка притягається до адміністративної відповідальності; при наявності свідків і потерпілих протокол може бути підписано також і цими особами.* *У разі відмови особи, яка притягається до*			

	адміністративної відповідальності, від підписання протоколу, в ньому робиться запис про це. Особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, *має право подати пояснення і зауваження щодо змісту протоколу*, які додаються до протоколу, а також викласти мотиви свого відмовлення від його підписання. При складенні протоколу особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, роз'яснюються його права і обов'язки, передбачені статтею 268 цього Кодексу, про що робиться відмітка у протоколі. Слід зазначити, що обов`язок щодо належного складання протоколу про адміністративне правопорушення та надання доказів на підтвердження викладених в протоколі відомостей, *покладається на особу, яка має право складати відповідний протокол*, та не може бути перекладено на суд. Якщо ж трапляються випадки коли протоколи про адміністративні правопорушення неодноразово повертаються судом для доопрацювання відповідному суб'єкту, це може			

	свідчити про відсутність належного контролю з боку керівництва за діями підлеглих в частині дотримання вимог законодавства. В разі ж запровадження практики, за якою буде встановлена заборона на повернення протоколів для належного оформлення відповідним суб'єктам, суд, без усунення недоліків у протоколі, *позбавлений можливості прийняти законне та обґрунтоване рішення по справі.* Також слід звернути увагу на те, що запровадження такого підходу може створити прецедент у подальшому для заборони повернення протоколів для належного оформлення відповідним суб'єктам за інші види адміністративних правопорушень, передбачених КУпАП, окрім правопорушень, пов'язаних з корупцією. Як підсумок, необхідно наголосити на тому, що неухильне дотримання вимог, визначених в статті 256 КУпАП щодо оформлення протоколу про адміністративне правопорушення, надасть змогу уникнути вказаних ризиків та притягнути правопорушників до адміністративної			

	відповідальності у встановленому законодавством порядку».			
	Коментар: «Визначення як очікуваного стратегічного результату заборони повернення протоколів про адміністративні правопорушення для належного оформлення не відповідає чинним на цей час нормам КУпАП, якими прийняття такого рішення судом не передбачено».	**Офіс Генерального прокурора**	**Враховано.**	
- забезпеченню розгляду цієї категорії справ щодо національних публічних діячів Вищим антикорупційним судом;	**Коментар:** «Видається, що покладення функцій слідства в адміністративних правопорушеннях на ВАКС не варто підтримувати. ВАКС було створено для забезпечення розгляду справ про корупцію на вищих щаблях влади, і нещодавно було вирішене питання його завантаженості через зміну його юрисдикції до перегляду справ НАБУ. Удосконалення порядку притягнення осіб до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, видається достатнім і більш відповідним, аніж зміна юрисдикції ВАКС, що призведе до дублювання обов'язків суддів ВАКС».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** 1. Узагальнення судової практики, проведене Національним агентством, засвідчило ту обставину, що далеко не всі місцеві суди загальної юрисдикції можуть забезпечити повний та об'єктивний розгляд цієї категорії справ щодо національних публічних діячів. 2. Аналіз же діяльності Вищого антикорупційного суду, як суду, який створювався в Україні саме для розгляду справ про порушення антикорупційного законодавства високопосадовцями, говорить про те, що він має для цього всі необхідні ресурси, а також достатній рівень незалежності та	- забезпеченню розгляду цієї категорії справ щодо національних публічних діячів та суддів Вищим антикорупційним судом;

			незаангажованості. 3. На користь такого рішення говорить й те, що наразі до компетенції Вищого антикорупційного суду належить розгляд як кримінальних, так і адміністративних справ. Розширення його функціоналу ще й справами про адміністративні правопорушення не призведе до будь-яких ускладнень у роботі суду, оскільки всі ці категорії справ є аналогічними тим, які наразі цей суд розглядає в межах кримінальних проваджень.	
- наданню Національному агентству статусу учасника процесу у справах за складеними ним протоколами та права апеляційного оскарження;	**Коментар:** «Попри те, що дійсно надання Національному агентству статусу учасника процесу у справах за складеними ним протоколами та права апеляційного оскарження було б доцільним, слід врахувати, що це питання може бути вирішене лише в контексті вирішення загального питання про надання аналогічних прав уповноваженим на те посадовим особам усіх відповідних державних органів, представникам усіх громадських організацій чи органів громадської самодіяльності. Тому кращим виходом із ситуації було б надання права апеляційного оскарження у справах про правопорушення,	**Центр політико-правових реформ** (М.І. Хавронюк)	**Враховано.**	- наданню Національному агентству статусу учасника процесу у справах за складеними ним протоколами; - наданню Національному агентству права апеляційного оскарження рішень судів, прийнятих у справах за складеними ним протоколами, а прокурору – у справах за статтями 172^4–172^9 Кодексу України про адміністративні правопорушення;

	пов’язані з корупцією, прокурорам».			
	Коментар: «Цілком виправданим, на нашу думку, є визначення одним із важливих стратегічних напрямів діяльності Національного агентства, Національної поліції, прокуратури та судів забезпечення невідворотності відповідальності за порушення вимог антикорупційного законодавства. Зокрема, наявна практика правозастосування вимагає системного удосконалення встановлених антикорупційним законодавством заборон, удосконалення норм Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП) з метою підвищення їх забезпечувального і превентивного потенціалу. Для усунення недоліків процедури притягнення осіб до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов’язаних з корупцією, яка існує нині, вимагають більш чіткого законодавчого визначення повноваження прокурора як спеціально уповноваженого суб’єкта у сфері протидії корупції поза межами кримінального	**Офіс Генерального прокурора**	**Враховано частково.**	

	провадження. Передусім нагальною вбачається потреба розмежувати в КУпАП норми, які стосуються прокурорського нагляду за додержанням законів про відповідальність за адміністративні правопорушення та участі прокурора в розгляді судами справ цієї категорії, закріпити в главі 21 КУпАП «Особи, які беруть участь у провадженні в справі про адміністративне правопорушення» окрему норму про прокурора як учасника судового процесу. Більшої деталізації вимагають положення КУпАП, які регламентують процес доказування у справах про адміністративні правопорушення, у тому числі пов'язані з корупцією. Відповідно до статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Однією з функцій прокуратури згідно зі статтею 131^1 Основного Закону є підтримання публічного			

	обвинувачення в суді. Статтею 7 КУпАП серед основоположних принципів здійснення правосуддя визначено забезпечення законності при застосуванні впливу за адміністративні правопорушення. З цією метою законодавець у статті 250 КУпАП визнав обов'язковою участь прокурора у розгляді справ щодо правопорушень, пов'язаних з корупцією, що повністю узгоджується з висновками Генерального Директорату з прав людини і верховенства права Ради Європи (Страсбург, 18.11.2016) та рішеннями ЄЄПЛ (§ 42 рішення ЄЄПЛ «Карелін проти Росії» № 926/08, 20.09.2016) про обов'язковість участі прокурора у справах зазначеної категорії, що є необхідною умовою для забезпечення неупередженої ролі суддів. При цьому ЄЄПЛ поширює стандарти, які встановлює Конвенція з прав людини та основоположних свобод для кримінального провадження, на провадження у справах про адміністративні правопорушення. Наприклад, у справі «Лучанінова проти України» (рішення від 09.06.2011) провадження у справі			

	про адміністративне правопорушення за частиною першою статті 51 КУпАП стосовно заявниці ЄЄПЛ розцінив як кримінальне для цілей застосування Конвенції з огляду на загальний характер законодавчого положення, яке порушила заявниця, а також профілактичну та каральну мету стягнень, передбачених цим положенням. Отже, участь прокурора в адміністративному провадженні за змістом та наслідками застосованих санкцій фактично тотожна його функції підтримання публічного обвинувачення і є вагомою складовою частиною процесу прийняття судом законного та обґрунтованого рішення відповідно до вимог статті 245 КУпАП. Прокурор під час розгляду справ про адміністративні правопорушення виступає від імені держави та здійснює покладені на нього функції з метою захисту загальних інтересів держави і суспільства. При цьому чинним законодавством чітко визначено повноваження Національного агентства і Національної поліції з виявлення адміністративних			

	правопорушень, пов'язаних з корупцією, збирання доказів, складення та спрямування до суду протоколів про вчинення зазначених правопорушень. Таким чином, з метою забезпечення об'єктивної та неупередженої позиції сторони обвинувачення в суді, захисту прав учасників провадження обґрунтованим є збереження моделі забезпечення обов'язкової участі прокурора у розгляді справ щодо правопорушень, пов'язаних з корупцією, яка існує зараз. Натомість запропоноване як очікуваний стратегічний результат закріплення за іншими органами, у тому числі Національним агентством, статусу учасника процесу у справах за складеним ним протоколами є недоцільним. Зокрема, відповідно до глави 21 КУпАП та ст. 250 КУпАП особами, які беруть участь у провадженні у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, є: особа, яка притягається до адміністративної відповідальності; потерпілий; законні представники та представники; захисник; свідок; експерт; перекладач; прокурор. У			

	статті 255 КУпАП визначено вичерпний перелік осіб, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення. Отже, законодавець чітко розділяє повноваження відповідних державних органів щодо складення протоколів про адміністративні правопорушення і щодо підтримання обґрунтованості цих протоколів (підтримання публічного обвинувачення) під час їх судового розгляду. Конституційний Суд України у рішенні від 05.06.2019 у справі за конституційною скаргою акціонерного товариства «Запорізький завод феросплавів» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення пункту 13 частини першої статті 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» виходив з того, що Верховна Рада України, з огляду на закріплення її повноважень виключно Основним Законом України, при вирішенні питань утворення, формування органів державної влади та визначення їхніх повноважень зобов’язана діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та			

	законами України. Закріплення в Конституції України повноважень органу державної влади, його кількісного складу, порядку формування, суб'єктів призначення/обрання та звільнення його членів та/або керівника тощо унеможливлює зміну засад діяльності такого органу інакше ніж шляхом внесення змін до Основного Закону України. У Рішенні Конституційний Суд України наголошує, що дублювання повноважень/функцій прокуратури іншими державними органами може призвести до зміни конституційно визначеного механізму здійснення державної влади її окремими органами або вплинути на обсяг їхніх конституційних повноважень. Основний Закон України не наділяє Верховну Раду України як єдиний орган законодавчої влади в Україні правом делегувати конституційні повноваження прокуратури як конституційно визначеного державного органу іншим органам поза межами, встановленими конституційними нормами. Окрім того, надання Національному агентству статусу			

	учасника процесу у справах за складеними ним протоколами поставить його в більш привілейоване становище порівняно з іншими державними органами, наділеними такими ж функціями, насамперед Національною поліцією, Зазначена незбалансованість може позначитися на ефективності реалізації положень проєкту і досягнення тих цілей, які у ньому декларуються. Важливим для вирішення на законодавчому рівні є питання щодо надання прокурору права на оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією. За відсутності можливості перегляду рішень у таких справах за ініціативою прокурора в апеляційному порядку судова практика фактично формується судами першої інстанції та є неоднорідною. Статтею 129 Конституції України визначено основні засади судочинства, якими, крім інших, є рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальність сторін, свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, забезпечення			

	права на апеляційний перегляд справи. Положення Конституції України щодо забезпечення права учасників судового процесу на апеляційний перегляд справи реалізовані у статтях 7, 9, 14 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Крім того, право прокурора на оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення узгоджується зі статтею б параграфа 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також статтею 129 Конституції України, якою визначено основні засади судочинства, якими, зокрема, є рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом та забезпечення права на апеляційний перегляд справи. Тому з метою забезпечення належного виконання органами прокуратури вимог ч. 2 ст. 250 КУпАП та усунення наявних прогалин у законодавстві є необхідним внесення змін до статей 287, 295 цього Кодексу щодо надання прокурору права на оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення, пов’язане з корупцією. Відповідні зміни доцільно відобразити у проекті Антикорупційній стратегії».			

- встановленню заборони на звільнення від адміністративної відповідальності за такі правопорушення у зв'язку з малозначністю; - перегляду підходу щодо визначення строків накладення стягнень за такі правопорушення.	**Коментарі та пропозиції:** «Більшої конкретизації вимагає формулювання очікуваного стратегічного результату стосовно «перегляду підходу щодо визначення строків накладення стягнень» за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією. Так, Законом України від 19.09.2019 № 114-IX з 19.04.2020 внесено зміни до статті 38 КУпАП та переглянуто строки накладення адміністративного стягнення. Зокрема, передбачено, що адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, може бути накладено протягом шести місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення. Крім того, у разі закриття кримінального провадження, але за наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення, адміністративне стягнення може бути накладено не пізніш як через три місяці з дня прийняття рішення про закриття кримінального провадження. З огляду на значну кількість справ, провадження у яких закривається через закінчення строків накладення стягнення,	**Офіс Генерального прокурора**	**Враховано**	- встановленню заборони на звільнення від адміністративної відповідальності за такі правопорушення у зв'язку з малозначністю; - скасуванню прив'язки строків накладення стягнень за вчинення таких правопорушень до дня їх виявлення, а також встановленню правила, згідно з яким перебіг цих строків зупиняється у разі, якщо особа умисно ухиляється від явки до суду або з поважних причин не може туди з'явитися;

	зазначені зміни сприятимуть забезпеченню невідворотності покарання за вчинені правопорушення. Водночас чинним законодавством наразі чітко не визначено поняття «дата виявлення правопорушення». Як наслідок, судами застосовуються різні підходи до визначення такої дати, що нерідко призводить до закриття проваджень у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення. у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення. Указане вимагає вжиття відповідних заходів щодо застосування в судовій практиці уніфіковано підходу».			
	Коментарі та пропозиції: «Велика прогалина в законодавстві існує з тим, що неможливо чітко встановити з якого часу розпочалась перевірка додержання, наприклад ст. 172-6 КУпАП, коли виявлено правопорушення, у які строки поліція чи НАЗУ складають протокол, хто збирає докази. Порівнюючи з КПК, в якому є момент реєстрації в ЄРДР відомостей та ст. 219 КПК строків дізнання та досудового слідства. В КУпАП подібне відсутнє. Як на слідок, поліція та НАЗК	**Василина Панченко**	**Враховано**	

	необмежені у строках складання протоколу, у строках збору доказів, що призводить до пропуску строку, визначеного ст. 38 КУпАП. Критерій ЄСПЛ – ефективність та розумність строків є важливим у забезпеченні справедливого суду. Не менш важливим є перегляд існуючих строків розгляду справ про адміністративні корупційні правопорушення, пов'язані з корупцією у суді, шляхом значного їх збільшення, передбачення можливості зупинення перебігу строків, визначених ст. 38 КУпАП (у разі ухилення правопорушника від явок, перебування за кордоном, тощо)».			
Відсутній	**Коментар та пропозиція:** «Необхідно також зазначити, шо для забезпечення розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, у розумні строки, невідворотності відповідальності винних осіб потребує удосконалення порядок застосування заходів примусу до осіб, які без поважних причин ухиляються від явки до суду під час розгляду відповідних справ. Насамперед це стосується виконання постанов суду про	**Офіс Генерального прокурора**	**Враховано.**	- удосконаленню порядку застосування заходів примусу до осіб, які без поважних причин ухиляються від явки до суду;

	привід осіб, які притягаються до адміністративної відповідальності. Через недостатню врегульованість цього питання нормами КУпАП, відсутність відповідних відомчих (у тому числі спільних) нормативних актів, низка судових рішень щодо приводу осіб залишаються невиконаними».			
Відсутній	**Коментар і пропозиція:** «Запровадження електронної системи управління у провадженні про адміністративне правопорушення очевидно стосується процесуальних аспектів і тому більш доцільно перенести очікуваний результат з проблеми 4.2.1. до проблеми 4.2.2».	**Центр протидії корупції**	**Враховано.**	2) запроваджено систему електронного провадження у справах про адміністративні правопорушення;
Відсутній	**Коментар і пропозиція:** «Із такого формулювання проблеми видається, що проблеми з уникненням адміністративної відповідальності за вказані правопорушення є винятково питанням недосконалого регулювання КУпАП та «недосконалості судової системи». Однак, комплексний аналіз судової практики у справах щодо про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, свідчить і про те, що органи, уповноважені на	**Центр протидії корупції**	**Враховано.**	3) забезпечено належну якість роботи Національного агентства та органів Національної поліції щодо збору доказів та складення протоколів про вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також правопорушень у сфері фінансування політичних партій та подання ними фінансової звітності.

	складення протоколів та про такі правопорушення, часто допускають процедурні порушення та демонструють недисциплінованість, причому доводиться констатувати, що такі проблеми спіткали також і Національне агентство. Повернення складених протоколів у багатьох випадках, як вибачається з аналізу судової практики, не було свавільним. Відтак, і до проблеми 4.2.2, і до очікуваних результатів слід включити очікувані результати, пов'язані із забезпеченням належної якості роботи щодо складення протоколів про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, а також щодо збору доказів. Зазначення заходу щодо встановлення заборони на повернення протоколів для належного оформлення не є достатнім кроком для забезпечення невідворотності адміністративної відповідальності, адже від цього проблема неналежної якості зібраних матеріалів та складених протоколів просто знайде свій вияв на наступних стадіях процесу судового розгляду протоколів».			

Загальна кількість отриманих пропозицій – **12**, з яких:
- *10 враховано (в тому числі редакційно);*
- *1 враховано частково;*
- *1 не враховано.*

Загальна кількість отриманих та опрацьованих коментарів: **5**.

4.3. Кримінальна відповідальність

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
4.3. Кримінальна відповідальність				**4.3. Кримінальна відповідальність**
4.3.1. Проблема. Окремі положення кримінального законодавства, які стосуються кримінальної відповідальності за корупційні злочини, не узгоджені між собою, суперечать міжнародним стандартам у цій сфері, а також не узгоджуються з положеннями кримінального процесуального законодавства та Закону України «Про запобігання корупції». Як наслідок, у значній частині випадків особи, що вчинили корупційні злочини, звільняються від кримінальної відповідальності та/або покарання.				**4.3.1. Проблема.** Окремі положення кримінального законодавства, які стосуються кримінальної відповідальності за корупційні злочини, суперечать міжнародним стандартам у цій сфері, не узгоджені між собою та з положеннями кримінального процесуального законодавства і Закону. Як наслідок, у значній частині випадків особи, що вчинили корупційні злочини, звільняються від кримінальної відповідальності та/або покарання.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати**:
1) усунуто розбіжності між положеннями Кримінального кодексу				1) усунуто розбіжності між положеннями Кримінального кодексу

України та Закону України «Про запобігання корупції» щодо визначення корупційних кримінальних правопорушень; визначено вичерпний перелік пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень;				України та Закону щодо визначення корупційних кримінальних правопорушень;
2) санкції за вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень є пропорційними і такими, що мають значний забезпечувальний і превентивний ефект; жоден із корупційних злочинів не належить до злочинів невеликої тяжкості;	**Коментар:** «Підпунктом 4.3.1 пункту 4.3 розділу IV проєкту Стратегії одним із очікуваних результатів пропонується передбачити, що санкції за вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень є пропорційними і такими, що мають значний забезпечувальний і превентивний ефект; жоден із корупційних злочинів не належить до злочинів невеликої тяжкості. Звертаємо увагу на необхідність *приведення застосованої термінології до чинного кримінального законодавства.* Так, Законом України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» внесені зміни до статті 12 Кримінального кодексу України	**Міністерство юстиції України**	**Враховано**	2) санкції за вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень є пропорційними і такими, що мають значний забезпечувальний і превентивний ефект; жодне з корупційних кримінальних правопорушень не належить до категорії кримінальних проступків;

	(далі – КК), відповідно до яких кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини. Кримінальним проступком є передбачене КК діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов’язане з позбавленням волі. Злочини поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі. Нетяжким злочином є передбачене КК діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п’яти років. Тяжким злочином є передбачене КК діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п’яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років. Особливо тяжким злочином є передбачене КК діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого			

	передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п’ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі. Також щодо пропозиції «жоден із корупційних злочинів не належить до злочинів невеликої тяжкості» звертаємо увагу, що внесення змін до санкцій корупційних злочинів задля віднесення їх до тяжких або особливо тяжких злочинів шляхом посилення відповідальності потребує глибокого вивчення державними органами, які наділені повноваженнями щодо практичного застосування положень КК. Так, відповідно до рішення Конституційного Суду України від 02 листопада 2004 року № 15-рп/2004 (справа про призначення судом більш м’якого покарання) окремим виявом справедливості є питання відповідності покарання вчиненому злочину. Категорія справедливості передбачає, що покарання за злочин повинно бути домірним злочину. Покарання має перебувати у справедливому співвідношенні із тяжкістю скоєного діяння.			

	Враховуючи наведене, проект Стратегії в цій частині потребує доопрацювання».			
	Пропозиція: «Розділ проекту АС щодо невідворотності відповідальності доцільно доповнити положеннями щодо посилення кримінальної відповідальності за корупційні злочини, оскільки санкції багатьох складів злочинів не дають можливості віднести їх до тяжких чи особливо тяжких злочинів, що не узгоджується із міжнародними стандартами».	**Руслан Рябошапка**	**Враховано** оновленою редакцією проекту Антикорупційної стратегії, у якій наразі звернено увагу на те, що «жоден із корупційних злочинів не повинен належати до категорії нетяжких», що, зокрема, означає потребу приведення положень національного кримінального законодавства до міжнародних стандартів у цій сфері.	
	Пунктом 2 частини «Очікувані стратегічні результати» передбачено, що жоден із корупційних злочинів не повинен належать до злочинів невеликої тяжкості. Наразі корупційними злочинами невеликої тяжкості є злочини, передбачені частинами 1–3 ст. 254, ч. 1 ст. 364-1, ч. 1 ст. 368-3 та ін. КК України і належних підстав для посилення відповідних санкцій цих статей немає, оскільки навіть ті покарання, які ними передбачені, суди не застосовують. Врешті-решт проблема полягає не у розмірі покарань, а в тому, що ті покарання, які передбачені законом, належно не застосовуються. Те чи інше	**Центр політико-правових реформ** (М.І. Хавронюк)	**Враховано редакційно.** Національне агентство цілком погоджується з тим, що незабезпечення державою невідворотності є основною причиною низької ефективності (в тому числі превентивного характеру) кримінальної відповідальності за корупційні та пов’язані з корупціє правопорушення. Саме тому абсолютна більшість пропонованих у цьому розділі результатів спрямована на забезпечення невідворотності всіх видів юридичної відповідальності, а сам розділ має назву «IV. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕВІДВОРОТНОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ».	

	корупційне кримінальне правопорушення може бути визнане навіть проступком, якби покарання за нього було неминучим та ефективним.			
	Коментар: «Проект Стратегії міг би встановити, що строк давності за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення має становити принаймні 5 років».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано редакційно.** У разі, якщо після удосконалення системи санкцій нетяжких корупційних злочинів не буде, то строк давності складатиме, щонайменше, 10 років (п. 4 ч. 1 ст. 49 Кримінального кодексу України).	
3) внесено зміни до кримінального законодавства, згідно з якими особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом певного часу після припинення такої	**Коментар і пропозиція:** «У п. 3 частини «Очікувані стратегічні результати» згадано про зміни до кримінального законодавства, згідно з якими особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом певного часу після припинення такої діяльності можуть нести	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано.**	3) внесено зміни до кримінального законодавства, згідно з якими особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, після припинення такої діяльності можуть нести

діяльності можуть нести кримінальну відповідальність за незаконне збагачення;	кримінальну відповідальність за незаконне збагачення. Але оскільки точний чи будь-який час після припинення зазначеної діяльності може стати предметом дискусій, крапку в яких поставити нереально, слова «протягом певного часу» краще вилучити: у такому випадку особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, будуть нести кримінальну відповідальність за незаконне збагачення протягом часу, визначеного у ст. 49 КК України».			кримінальну відповідальність за незаконне збагачення;
4) здійснене узагальнення застосування кримінального законодавства щодо протидії корупційним і пов'язаним з корупцією злочинів; слідча та судова практика притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних та пов'язаних з корупцією злочинів, є сталою та передбачуваною.	**Коментар і пропозиція:** «Згідно з п. 4 частини очікуваним стратегічним результатом має стати «здійснення узагальнення застосування кримінального законодавства щодо протидії корупційним і пов'язаним з корупцією злочинів». Проте, узагальнення – це лише інструмент, а здійснення узагальнення – процес. Тому правильно було б спочатку вказати на те, що відповідна слідча та судова практика є сталою та передбачуваною, а лише потім додати, що це стало можливим завдяки вказаному узагальненню».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано.**	4) слідча та судова практика притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних та пов'язаних з корупцією злочинів, є сталою та передбачуваною, зокрема завдяки узагальненню правозастосування.

4.3.2. Проблема. Низька оперативність та якість здійснення досудового розслідування корупційних злочинів (значна частка таких проваджень тривають роками) обумовлена надмірною складністю процедур здійснення окремих слідчих заходів та заходів забезпечення кримінального провадження.	**Коментар і пропозиція:** «У частині «Проблема» вказано на складність «процедур здійснення окремих слідчих заходів». Проте, у Кримінальному процесуальному кодексі України поняття «слідчий захід» («слідчі заходи») не використовується і що під ними розуміється, не відомо. Тому слід писати, ймовірно, про «слідчі (розшукові) дії» або «слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії», або «слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії», або «досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано.**	**4.3.2. Проблема.** Низька оперативність та якість здійснення досудового розслідування корупційних злочинів (значна частка таких проваджень тривають роками) обумовлена надмірною складністю окремих процесуальних дій.
	Коментар: «Ця проблема згадується щодо довгої тривалості **досудового розслідування** (що обумовлена «надмірною складністю процедур здійснення окремих слідчих заходів та заходів забезпечення кримінального провадження»). Видається, що опис проблеми потрібно переглянути. Для забезпечення ефективного здійснення правосуддя у справах про корупцію важливою видається реформа Кримінально-процесуального кодексу, а також відповідних підсистем, таких як	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано Національним агентством змістовно під час: 1) розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки; 2) розробки пропозицій до проекту Концепції / стратегії реформи кримінальної юстиції (у разі надходження такого	

	судова експертиза, тощо».	«ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	документу). У проекті ж антикорупційної стратегії заглиблюватися у реформу кримінальної юстиції, а тим більше судової експертизи не вбачається за доцільне.	
	Коментар і пропозиція: «Слід обґрунтувати цю проблему якими-небуть результатами аналізу НАЗК. Деякі розслідування НАБУ затягуються через складний характер корупції та потребують збору доказів з іноземних юрисдикцій».	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати**:
1) розглянуто доцільність спрощення процедур здійснення окремих слідчих заходів та заходів забезпечення кримінального провадження;	**Коментар:** «Видається, що визначення цього очікуваного результату є щонайменше передчасним, якщо взагалі доцільним. Дійсно, деякі вимоги КПК можуть видаватись надмірними і певною мірою ускладнювати досудове розслідування корупційних та пов'язаних з корупцією злочинів. Однак, разом з цим, такі самі заходи (наприклад, судовий контроль для проведення деяких заходів) є одним із засобів гарантування того, що втручання з боку держави у реалізацію прав і свобод особи не буде свавільним і безпідставним. На жаль, беручи до уваги загальний стан системи	**Центр протидії корупції**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Саме через те, що спрощення процедур здійснення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій може призвести до втручання у реалізацію прав і свобод громадян Національним агентством було прийнято рішення у проекті антикорупційної стратегії передбачити як результат (потенційно – проміжний), який полягає у детальному вивченні <u>потенційної можливості та доцільності</u> спрощення процедур здійснення **<u>окремих</u>** слідчих	1) розглянуто доцільність спрощення процедур здійснення окремих слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій;

	кримінальної юстиції України, спрощення процедур здійснення окремих слідчих заходів та заходів забезпечення кримінального провадження може призвести до свавільного втручання у реалізацію прав і свобод громадян, лише створивши нові корупційні ризики. Крім цього, такий очікуваний результат може призвести і до порушень тих прав, які гарантовані ЄКПЛ. Навіть очікуваний результат «розгляд доцільності спрощення», на нашу думку, слід виключити з проекту Антикорупційної стратегії».		(розшукових) та інших процесуальних дій.	
	Коментар: «Навряд чи логічно визначати як *стратегічний* результат те, що «розглянуто доцільність» спрощення процедур здійснення окремих слідчих та інших заходів (п. 1). Стратегічним результатом може бути саме спрощення досудового розслідування і судового провадження, процесуальних дій».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Взято до уваги.** Щодо причин використання саме такого підходу у формулюванні цього стратегічного результату йдеться у відповіді Національного агентства на попередній коментар Центру протидії корупції.	
2) законодавство передбачає можливість під час розгляду кримінального провадження судом використовувати більший	**Коментар:** «Стратегічний очікуваний результат містить дві окремі цілі. Перша стосується можливості використовувати широкий **обсяг доказів** під час судового	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна	**Враховано.**	2) законодавство передбачає можливість під час розгляду кримінального провадження судом використовувати весь

обсяг доказів, здобутих під час досудового розслідування; запроваджено систему електронного кримінального провадження;	провадження, а друга – запровадження системи **електронного кримінального провадження**. Що стосується першої цілі, неясно, які докази є недопустимими згідно з українським законодавством. Що стосується другої цілі, краще її визначити як окремий результат».	місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		обсяг доказів, здобутих під час досудового розслідування, недопустимість яких прямо не передбачена законом; 3) запроваджено систему електронного кримінального провадження;
	Коментар: «Запровадження такого заходу є некоректними з правової точки зору, адже інститут доказів і доказування в суді визначено главою 4 чинного КПК України. При цьому має бути забезпечено допустимість доказів та дотримання принципів змагальності, зокрема рівності у поданні доказів до суду. Крім того, об’єднання в одному підпункті різних за своїм змістом та обсягом реалізації заходів є недоцільним».	**Офіс Генерального прокурора**	**Враховано частково.**	
	Коментар: «Наразі положення КПК дозволяють використання фактично будь-яких доказів, які є належними та допустимими, для цілей доказування.	**Центр протидії корупції**	**Враховано частково.**	

	Незрозуміло, які докази зараз неможливо використовувати для цілей доказування та, тим більше, які зміни до законодавства при цьому є потрібними. При цьому вказані законодавчі зміни мають у будь-якому разі узгоджуватись з положеннями Конституції України, враховувати попередні позиції, висловлені КСУ, приписи ЄКПЛ і практику ЄСПЛ. З урахуванням цього можливості для внесення будь-яких законодавчих змін щодо використання «більшого обсягу доказів» є вкрай обмеженими. Більше того, подібні зміни не можуть бути застосовані лише у певній категорії кримінальних проваджень і тому стосуватимуться порядку здійснення будь-якого кримінального провадження щодо будь-якого кримінального правопорушення. Охоплене тут питання суттєво виходить за межі антикорупційної політики і повинне визначатись у межах визначення концепції реформування кримінальної юстиції. Крім цього, вказані заходи можуть створити нові корупційні ризики у діяльності органів досудового розслідування та можуть нести загрозу			

	дотриманню прав і свобод людини і громадянина. Крім цього, вказаний очікуваний результат поєднує також і вкрай відмінний від попередньо зазначеного захід – запровадження системи електронного кримінального провадження. Вказаний очікуваний результат слід виокремити і обов'язково зберегти (щонайменше щодо її запровадження у НАБУ і САП)».			
	Коментар: «Із п. 2 неясно, що означає поняття «більший обсяг доказів, здобутих під час досудового розслідування» Можливо, мається на увазі те, що для доказування корупційних злочинів та злочинів і проступків, пов'язаних з корупцією, можуть використовуватися й інші докази, крім передбачених чинним КПК України (якщо так, то слід вказати хоча б на приблизний перелік таких нових доказів), або те, що для доказування зазначених злочинів не повинно бути обов'язковим дослідження їх в суді (з цим взагалі важко погодитися, оскільки такий підхід може відкрити «скриньку Пандори» і для випадків доказування інших видів злочинів)».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	

3) дисциплінарна відповідальність є ефективним засобом забезпечення дотримання вимог кримінального процесуального законодавства та розумних строків розслідування та судового розгляду корупційних і пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень;	**Коментар:** «У підпункті 4.3.2 виокремлено проблему низької оперативності та якості здійснення досудового розслідування корупційних злочинів (значна частка таких проваджень тривають роками). Серед очікуваних результатів її усунення передбачено, що дисциплінарна відповідальність стане ефективним засобом забезпечення дотримання вимог кримінального процесуального законодавства, розумних строків розслідування та судового розгляду корупційних і пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень. Зазначені формулювання доцільно переглянути, оскільки статтею 219 Кримінального процесуального кодексу України чітко визначені граничні строки досудового розслідування, які обраховуються, виходячи з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, тяжкості злочину, часу повідомлення особі про підозру тощо. Досудове розслідування у будь-якій категорії кримінальних проваджень, у тому числі щодо корупційних злочинів, не може здійснюватися поза межами строків, визначених вказаною	**Офіс Генерального прокурора**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	4) дисциплінарна відповідальність усіх учасників процесів є ефективним засобом забезпечення дотримання вимог кримінального процесуального законодавства та розумних строків розслідування та судового розгляду корупційних і пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень;

	нормою. Дисциплінарна відповідальність застосовується виключно у випадку доведення факту вчинення дисциплінарного проступку за наявності вини особи. Саме по собі незабезпечення розумних строків розслідування не може бути безумовною підставою для відповідальності. Більше того, безпідставне застосування заходів дисциплінарного впливу може призвести до створення корупціогенних ризиків, стати способом посягання на незалежність сторони обвинувачення».			

	Коментар: «У п. 3 слід було б вказати, про дисциплінарну відповідальність яких саме осіб йдеться. Якщо слідчих і прокурорів, то неясно, чого саме не вистачає для того, щоб вона вже сьогодні була відповідним «ефективним засобом забезпечення дотримання вимог кримінального процесуального законодавства та розумних строків розслідування та судового розгляду корупційних і пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень». Якщо ж суддів, то існує небезпека посягання на незалежність суддів шляхом поставлення їх під загрозу притягнення до дисциплінарної відповідальності щоразу, коли, зокрема, строки судового розгляду не є розумними, але через сукупність причин, а не лише недбалість суддів».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	

4) гарантії інституційної та операційної незалежності Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури належно визначені та втілені на практиці, зокрема, завдяки:				5) гарантії інституційної та операційної незалежності Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури належно визначені та втілені на практиці, зокрема, завдяки:
- перетворенню Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на окремий орган прокуратури як окремої юридичної особи, на правах обласної прокуратури;	Коментар: «Створення системи спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, зокрема і Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, було не лише вимогою часу, а й частиною взятих на себе Україною міжнародних зобов'язань. Важливість дієвої спеціалізації правоохоронних органів з боротьби проти корупції відзначалася в міжнародних договорах (наприклад, ст. 20 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією) та рекомендаціях У країні з боку міжнародних організацій (Стамбульський план дій Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) і Групи держав проти корупції	**Офіс Генерального прокурора**	**Враховано.**	**Виключено.**

	(GRECO). Відповідно до статті 7 Закону України «Про прокуратуру» систему прокуратури України становлять: Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури, Спеціалізована антикорупційна прокуратура. Офіс Генерального прокурора є органом прокуратури вищого рівня щодо обласних та окружних прокуратур, обласна прокуратура є органом прокуратури вищого рівня щодо окружних прокуратур, розташованих у межах адміністративно-територіальної одиниці, що підпадає під територіальну юрисдикцію відповідної обласної прокуратури. Наказом Генерального прокурора України від 22.09.2015 у структурі та штатному розписі Генеральної прокуратури України утворено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру на правах самостійного структурного підрозділу, до складу якого входять управління процесуального керівництва, підтримання державного обвинувачення та представництва в суді, аналітично-статистичний відділ та відділ документального забезпечення.			

	Згідно з чинним законодавством Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру очолює заступник Генерального прокурора керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Гарантії інституційної та операційної незалежності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури належно визначені у статті 8^1 Закону України «Про прокуратуру» та у Положенні про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора, затвердженому наказом Генерального прокурора від 05.03.2020 № 125. Для забезпечення зазначених гарантій створено матеріально-технічну базу, проведено декілька відкритих конкурсів на зайняття посад прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, один з яких нараз, триває. Таким чином, важко погодитися з можливістю перетворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на окремий орган прокуратури (як окремої юридичної особи), на правах обласної прокуратури. Зазначені зміни можуть створити загрозу незалежності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, зокрема щодо можливості Офісу Генерального прокурора через			

	прийняття відомчих нормативно-правових актів впливати на її роботу. Така зміна статусу призведе до необхідності переведення працівників у новостворену прокуратуру (тобто фактично до органу нижчого рівня), що є для них негативним фактором, Запровадження зазначених нововведень потребує належного обґрунтування, визначення конкретного плану дій, обсягу законодавчих змін, комплексного вивчення питань про вплив цих рішень на незалежність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та органів антикорупційної інфраструктури. Одночасно слід наголосити, що такі перетворення мають базуватися на належному фінансово-економічному аналізі, з урахуванням економічної ситуацій в Україні, а також необхідності передбачити кошти для цих цілей у Законі України «Про Державний бюджет» на відповідний рік, Те ж саме стосується і очікуваного стратегічного результату щодо проведення зовнішньої незалежної оцінки ефективності діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури міжнародними			

	експертами. Реалізація такого заходу містить ризики порушення засад діяльності прокуратури, незалежності прокурора, а також розголошення відомостей досудового розслідування».			
	Коментар: «Створення системи спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, зокрема і Спеціалізованої антикорупційної прокуратури було не лише вимогою часу, а й частиною взятих на себе Україною міжнародних зобов'язань. Важливість дієвої спеціалізації правоохоронних органів з боротьби проти корупції відзначалася і в інших міжнародних договорах (наприклад, ст. 20 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією) та рекомендаціях Україні з боку міжнародних організацій (Стамбульський план дій Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) і Групи держав проти корупції (GRECO). Наказом Генерального прокурора України від 22.09.2015 у структурі та штатному розписі Генеральної прокуратури України утворено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру на правах департаменту, яка	**Спеціалізована антикорупційна прокуратура**	**Враховано.**	

	складається з управління процесуального керівництва, підтримання державного обвинувачення та представництва в суді, до якого входить шість відділів, аналітично-статистичного відділу та відділу документального забезпечення. Для гарантії незалежності новоствореного органу були прийняті законодавчі зміни, створено матеріально-технічну базу, проведено декілька відкритих конкурсів на зайняття посад прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, однин з яких триває досі. Запорукою незалежної роботи прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури є те, що, пройшовши конкурс, вони будуть працювати у структурному підрозділі Офісу Генерального прокурора – найвищого органу в системі прокуратури України. Відповідно до п. 4.2 розд. 4 проекту передбачено можливість перетворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на окремий орган прокуратури (як окремої юридичної особи), на правах обласної прокуратури. Важко погодитися із доцільністю закріплення за Спеціалізованою			

	антикорупційною прокуратурою статусу обласної прокуратури, оскільки гарантії інституційної та операційної незалежності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури належно визначені у ст. 8-1 Закону України «Про прокуратуру» та у Положенні про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора, затвердженому наказом Генерального прокурора від 05.03.2020 № 125. Відповідно тю ст. 7 Закону України «Про прокуратуру» систему прокуратури України становлять: Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури, Спеціалізована антикорупційна прокуратура. Офіс Генерального прокурора є органом прокуратури вищого рівня щодо обласних та окружних прокуратур, обласна прокуратура є органом прокуратури вищого рівня щодо окружних прокуратур, розташованих у межах адміністративно-територіальної одиниці, що включає територіальну юрисдикцію відповідної обласної прокуратури. Таким чином, ймовірне перетворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на			

	прокуратуру обласного рівня створює загрозу її незалежності, зокрема щодо можливості Офісу Генерального прокурора через прийняття відомчих нормативно-правових актів впливати на її роботу. Така зміна статусу призведе до необхідності перевести працівників у новостворену прокуратуру (тобто фактично до органу нижчого рівня), що є негативним фактором для них. Згідно з діючим законодавством Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру очолює заступник Генерального прокурора керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Чи буде керівник «оновленої» Спеціалізованої антикорупційної прокуратури одночасно заступником Генерального прокурора поки не зрозуміло. Також незрозумілими видаються взаємовідносини Спеціалізованої антикорупційної прокуратури з прокуратурами нижчого та вищого рівнів. Так, відомчими наказами Генерального прокурора передбачена можливість прокурорам прокуратур вищого рівня вживати заходів до підвищення ефективності роботи прокуратур нижчого рівня на			

	закріплених напрямах, сприяти усуненню наявних недопіків, надавати фахову практичну та методичну допомогу працівникам у досягненні реальних результатів. Такі обставини, ймовірно, вплинуть на незалежність прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Зазначені обставини потребують належного обґрунтування, визначення конкретного плану дій, обсягу законодавчих змін, комплексного вивчення питань про вплив цих рішень на незалежність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та органів антикорупційної інфраструктури. Одночасно слід наголосити, що такі перетворення мають базуватися на належному фінансово-економічному аналізі, з урахуванням економічної ситуацій в Україні, а також необхідності передбачити кошти для цих цілей у Законі України «Про Державний бюджет» на відповідний рік. Враховуючи наведене, вважаємо недоречним пункт проекту Антикорупційної стратегії щодо перетворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури зі структурного			

	підрозділу Офісу Генерального прокурора на прокуратуру обласного рівня».			
- посиленню статусу та розширенню повноважень керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та його заступників;				- посиленню статусу та розширенню повноважень керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та його заступників;
	Пропозиція: доповнити таким положенням: «- уточненню положень законодавства щодо статусу Національного антикорупційного бюро у системі органів державної влади (зі збереженням існуючих гарантій незалежності), а також суб'єкта призначення та звільнення Директора Національного антикорупційного бюро відповідно до рішення Конституційного Суду України № 9-р/2020;»	**Олександр Новіков**	**Враховано**	- уточненню положень законодавства щодо статусу Національного антикорупційного бюро у системі органів державної влади (зі збереженням існуючих гарантій незалежності), а також суб'єкта призначення та звільнення Директора Національного антикорупційного бюро відповідно до рішення Конституційного Суду України № 9-р/2020;
- проведенню зовнішньої незалежної оцінки ефективності діяльності Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури	**Коментар:** «Запровадження незалежних і професійних механізмів аудиту для оцінки ефективності НАБУ та САП могло б значно підвищити незалежність та ефективність обох спеціалізованих антикорупційних органів».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та	**Враховано.**	- проведенню зовнішньої незалежної оцінки ефективності діяльності Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури за участю

міжнародними експертами;		проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		міжнародних експертів;
	Коментар: «Наша найбільша проблема – це невідворотність відповідальності за топ-корупцію. Майже рік працює Вищий антикорупційний суд, за цей час до нього не надійшло жодної серйозної справи про системну корупцію. В той же час, суд видав тисячі дозволів на прослуховування топ-посадовців за поданнями НАБУ. Стратегія повинна передбачити не просто необхідність проведення організаційного аудиту діяльності Бюро, але і надати рекомендації по основних критеріях для оцінки його роботи».	**Український Інститут Майбутнього** (Ігор Попов)	**Враховано.**	
	Коментар: «Останній абзац п. 4 слід уточнити: Закон «Про Національне антикорупційне бюро України» не передбачає, що зовнішню незалежну оцінку ефективності його діяльності	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей стратегічний результат передбачає необхідність досягнення проміжного	

	мають здійснювати саме міжнародні експерти, а Закон «Про прокуратуру» взагалі не передбачає проведення подібної оцінки».		результату (заходу) у вигляді внесення відповідних змін до законів «Про Національне антикорупційне бюро України» та «Про прокуратуру». Цей та інші необхідні для реалізації зазначеного стратегічного результату заходи будуть визначені у проекті Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	
	Коментар: «Закон вже вимагає формального аудиту. Це питання залишається сильним з ракурсу політики. Цей аудит може охоплювати питання ефективності та повинен виходити за рамки фінансового аудиту. Чи не найкраще було б для цієї мети зосередити увагу на виконанні раніше існуючої вимоги до аудиту, а не на створенні нового окремого процесу оцінки».	**Світовий банк**	**Взято до уваги.**	
	Коментар: «Що стосується забезпечення **незалежності** НАБУ та САП, одним із ключових питань є політизація порядку обрання керівництва НАБУ та САП. Таким чином, у разі деталізації цього очікуваного результату варто зауважити це питання і	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	

	запровадити ціль політики, що процедура обрання керівництва НАБУ та САП здійснюється у вільний від політичного втручання та впливу спосіб, у прозорий та об'єктивний спосіб. Цього можна досягти тільки через внесення змін до Закону «Про НАБУ» та Закону «Про прокуратуру» стосовно складу відбіркових комісій та вдосконалення процесу відбору».	(**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		
5) Національне антикорупційне бюро України та Спеціалізована антикорупційна прокуратура ефективно виконують покладені на них завдання, серед іншого, завдяки:	**Коментарі та пропозиції до проекту майбутньої державної програми:** «Обсяг цієї частини щодо правоохоронних органів обмежений. Оскільки це, імовірно, визначає, що більш детальне регулювання буде представлено пізніше, тут важливо також додати розширені цілі для НАБУ та спеціалізованої прокуратури. Поточні цілі мають переважно процедурний та координувальний характер».	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	6) Національне антикорупційне бюро України та Спеціалізована антикорупційна прокуратура ефективно виконують покладені на них завдання, серед іншого, завдяки:

- віднесенню до підслідності Національного антикорупційного бюро України злочину, передбаченого статтею 159-1 Кримінального кодексу України;	**Коментар:** «Пункт 5 слід було б почати з більш загальних питань, а питання щодо статті 159-1 КК України перенести в кінець або виключити взагалі як таке, що важко віднести до *стратегічного* результату. У цьому ж пункті варто уточнити, про уточнення яких саме «положень законодавства щодо укладення угод» йдеться, а також що розуміється під таким стратегічним результатом як «подальша оптимізація внутрішніх процесів»; без цього відповідні положення є пустими, беззмістовними».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Не враховано,** оскільки ефективна боротьба з політичною корупцією має надзвичайно важливе та стратегічне значення для всієї країни, оскільки дозволить мінімізувати вплив олігархів і фінансово-промислових груп на владу. Національне агентство наразі виходить з тієї думки, що Національне антикорупційне бюро України у співпраці зі Спеціалізованої антикорупційною прокуратурою та Вищим антикорупційним судом здатні забезпечити реалізацію цих амбітних цілей.	- віднесенню до підслідності Національного антикорупційного бюро України злочину, передбаченого статтею 159-1 Кримінального кодексу України;
- уточненню положень законодавства щодо укладення угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях, підслідних Національному антикорупційному бюро України;	**Коментар:** «Інститут «угод про визнання винуватості» дуже важливий, проте неясною є його доцільність у контексті протидії корупції. Що означає «уточнення положень законодавства щодо укладення угод» у пункті 4.3.2? Основною проблемою під час укладання угод про визнання винуватості в корупційних злочинах є заборона у статті 69 Кримінального кодексу накладати пом’якшене покарання за корупційні злочини, аніж те, що встановлене в Кримінальному кодексі. Отже, укладення угод про визнання винуватості	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем	**Відповідь / реакція на коментар.** 1. Так, саме про уточнення положень законодавства щодо укладення угод йдеться в цьому пункті. 2. Більш розгорнуте обґрунтування необхідності досягнення цього результату буде наведене у пояснювальній записці до законопроекту. 3. Чіткі орієнтири такого удосконалення будуть закладені у проекті Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	- уточненню положень законодавства щодо укладення угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів;

	значною мірою втрачає сенс. Усунення такої заборони значно прискорило б розслідування корупційних злочинів. У судді повинне бути право накладати м'якше покарання на обвинуваченого (через укладення угоди про визнання винуватості), наприклад, за надання істотної інформації про всіх учасників корупційного злочину».	**(IFES), New Justice** та співробітників **USAID/Україна**		
- забезпеченню дотримання на практиці правил підслідності кримінальних проваджень із притягненням до дисциплінарної відповідальності прокурорів, які допустили їх порушення;				- забезпеченню дотримання на практиці правил підслідності із притягненням до відповідальності прокурорів, які допустили їх порушення;
- подальшій оптимізації внутрішніх процесів, повноцінному запровадженню системи електронного кримінального провадження;				- подальшій оптимізації внутрішніх процесів, повноцінному запровадженню системи електронного кримінального провадження;
	Серед заходів для підсилення НАБУ проект Стратегії міг би передбачити внесення змін до законодавства для забезпечення можливості ефективно використовувати **моніторинг банківського рахунку** як слідчий захід.	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	

		(**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		
6) налагоджено ефективну взаємодію між Національним антикорупційним бюро України, Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою та іншими державними органами (насамперед, органами досудового розслідування, органами прокуратури, Національним агентством, Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Державною службою фінансового моніторингу).	**Коментар:** «У п. 6, звісно, можна перелічити і ще більше різних державних органів, з якими НАБУ і САП мають налагодити ефективну взаємодію. Але хотілося б, щоб у стратегічному документі, по-перше, цей перелік був обмежений дійсно важливими для співпраці органами і, по-друге, було б хоча б побіжно вказано спосіб, яким ця взаємодія буде, нарешті, досягнута».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	7) налагоджено ефективну взаємодію між Національним антикорупційним бюро України, Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою та іншими державними органами (насамперед органами досудового розслідування, органами прокуратури, Національним агентством, Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Державною службою фінансового моніторингу).

4.3.3. Проблема. Низька результативність процесів розшуку та повернення активів, отриманих від вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією злочинів, а також запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом.	**Коментар:** «Окрема проблема, яка зазначена в проекті Стратегії – низька результативність процесу розшуку та повернення активів. Один з механізмів її вирішення – ухвалення законопроекту 3304, який дозволить залучати до розшуку та повернення корупційних активів незалежні судові фонди. Ця практика себе успішно зарекомендувала в багатьох країнах світу. Мабуть тому проти законопроекту вже сформоване активне лобі, а в першому читанні за нього не голосували представники кількох поколінь минулої влади».	**Український Інститут Майбутнього** (Ігор Попов)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар (в тому числі й щодо проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 6 квітня 2020 року № 3304) буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	**4.3.3. Проблема.** Низька результативність процесів передачі в управління АРМА активів для збереження їх економічної вартості, а також запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом.
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати**:
1) управління активами, на які накладено арешт у кримінальних провадженнях, розшук незаконно здобутих активів за межами України та їх повернення здійснюється ефективно, серед іншого, завдяки посиленню незалежності та інституційної спроможності Національного агентства України з питань	**Коментар:** «Посилення незалежності АРМА» – згідно з чинним законодавством голову АРМА, як і будь-кого іншого з АРМА, легко звільнити, на відміну від інших спеціалізованих АК органів. Можливо, саме це мається на увазі у цій дещо розмитій пропозиції? Проект Стратегії повинен посилатися на потребу мати **Національну стратегію повернення майна** для	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	1) управління активами, на які накладено арешт у кримінальних провадженнях, розшук незаконно здобутих активів за межами України та їх повернення здійснюється ефективно, серед іншого, завдяки посиленню інституційної спроможності Національного агентства

виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, підвищенню прозорості її діяльності; удосконаленню законодавства щодо передачі йому активів в управління; забезпеченню ефективного функціонування механізмів міжнародного співробітництва;	врегулювання прогалин як у законодавстві, так і в реалізації щодо повернення майна».	коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; удосконаленню законодавства щодо передачі активів в управління; забезпеченню ефективного міжнародного співробітництва;
2) випадки можливої легалізації коштів та активів, отриманих корупційним шляхом, виявляються та належно фіксуються завдяки ефективній діяльності Державної служби фінансового моніторингу та нормативному врегулюванню її співпраці з іншими державними органами;	Коментар: «Дещо вражає різниця в пункті 3 (дивіться рядок нижче) щодо того, що в пункті 2 не встановлено мінімальної кількості партнерів для співпраці. Наприклад, з'являється позитивна практика встановлення співпраці в обох напрямках між ДСФМ та органом з декларування майна (скажімо, у Франції на підставі законодавства). Можна повторити цей самий рядок про повноваження, як викладено у пункті 3».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано.**	2) випадки легалізації коштів та активів, одержаних корупційним шляхом, виявляються та належно фіксуються завдяки ефективній діяльності Державної служби фінансового моніторингу та нормативному врегулюванню її співпраці з Національним агентством, Національним антикорупційним бюро України, Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою, Національним агентством України з

				питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, та іншими державними органами;
3) виявлення та відстеження коштів, здобутих корупційним шляхом, спрощено завдяки створенню єдиного реєстру банківських рахунків фізичних та юридичних осіб, який містить інформацію про бенефіціарних власників рахунків та безпосередній доступ до якого буде надано принаймні НАБУ, САП, АРМА, Національному агентству, Державній службі фінансового моніторингу;	**Пропозиція:** замінити вживані у цьому підпункті не обумовлені заздалегідь абревіатури повними назвами відповідних інституцій.	**Дмитро Калмиков**	**Враховано.**	3) виявлення та відстеження коштів, здобутих корупційним шляхом, спрощено завдяки створенню єдиного реєстру рахунків фізичних і юридичних осіб та індивідуальних банківських сейфів, безпосередній доступ до якого буде надано принаймні Національному агентству, Національному антикорупційному бюро України, Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі, Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Державній службі фінансового моніторингу, Державній податковій службі України, Державній

				митній службі України та Державній фіскальній службі України;
	Коментар: «Потрібно додати податкові органи до мінімального переліку органів влади, які мають доступ до нового реєстру банківських рахунків. Податкові органи фактично є важливим учасником протидії корупції (принаймні настільки ж важливим, як і ДСФМ)».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Враховано.**	
	Коментар: «Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами Україні необхідно забезпечити імплементацію відповідних міжнародних стандартів, зокрема стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та	**Міністерство фінансів України**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	

	фінансуванням тероризму (FATF), а також стандартів, рівнозначних тим, які були прийняті Союзом. Європейський парламент та Рада Європейського Союзу 30 травня 2018 року прийняли Директиву (ЄС) 2018/843 «Про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей чи фінансування тероризму та про внесення змін до Директив 2009/138/ЄС та 2013/36/ЄС». У зв’язку з цим, з метою досягнення відповідності правової системи України у сфері протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдження зброї масового знищення з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом (ЄС) до держав, які мають намір вступити до ЄС, національне законодавство потребує змін. П’ята Директива Європейського Парламенту і Ради 2018/843, зокрема, передбачає вимогу щодо створення Єдиного реєстру рахунків фізичних і юридичних осіб та індивідуальних банківських сейфів. Разом з тим у підпункті 3 Очікуваних стратегічних			

	результатів підпункту 4.3.3 пункту 4.3 розділу IV «Запобігання корупції у пріоритетних сферах» Антикорупційної стратегії передбачено перелік органів (НАБУ, САП, АРМА, Національне агентство, Держфінмоніторинг), які матимуть безпосередній доступ до Єдиного реєстру банківських рахунків фізичних та юридичних осіб. Водночас на сьогодні національним законодавством не врегульовано питання функціонування такого реєстру в Україні, зокрема не визначено орган, який буде відповідати за створення Єдиного реєстру рахунків фізичних і юридичних осіб та індивідуальних банківських сейфів, як єдиної державної інформаційної системи, та, відповідно, буде збирати, обліковувати та надавати інформацію про рахунки фізичних та юридичних осіб».			
4) заходи із запобігання легалізації коштів, отриманих корупційним шляхом, визначаються з урахуванням результатів оцінки ризиків, належно реалізуються на практиці;				4) заходи із запобігання легалізації коштів, одержаних корупційним шляхом, визначаються на підставі оцінки ризиків, належно реалізуються на

рекомендації FATF послідовно втілюються на практиці.				практиці; рекомендації FATF послідовно втілюються на практиці;
	Коментар: «Підпунктом 4.3.3. пункту 4.3. розділу IV проєкту пропонується визначити проблему низької результативності процесів розшуку та повернення активів, отриманих від вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією злочинів, а також запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. Очікуваним стратегічним результатом внаслідок вирішення зазначеної проблеми передбачається те, що управління активами, на які накладено арешт у кримінальних провадженнях, розшук незаконно здобутих активів за межами України та їх повернення здійснюється ефективно, серед іншого, завдяки посиленню незалежності та інституційної спроможності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, підвищенню прозорості її діяльності; удосконаленню законодавства щодо передачі йому активи в управління; забезпеченню	**Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів**	**Враховано.**	5) накладення арешту та передача в управління Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, незаконно здобутих активів для збереження їх економічної вартості здійснюється ефективно та своєчасно.

	ефективного функціонування механізмів міжнародного співробітництва. При цьому, відповідно до частини першої статті 2 Закону АРМА є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, та/або з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковано у кримінальному провадженні чи стягнено за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими. Пунктом 3 частини першої статті 9 Закону визначена функція АРМА із здійснення заходів з виявлення, розшуку активів за зверненням слідчого, детектива, прокурора, суду (слідчого судді), яка на сьогодні здійснюється АРМА належним чином, ефективно, що підтверджено			

	зовнішнім аудитом діяльності АРМА за 2018 рік, проведеним відповідно до абзацу сьомого, восьмого частини першої статті 12 Закону Приватним акціонерним товариством Аудиторською фірмою «Де Візу», Звітом про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, затвердженим рішенням Рахункової палати від 10.03.2020 № 5-3. Враховуючи викладене, пропонуємо конкретизувати проблему та очікуваний результат, зазначений підпунктом 4.3.3 пункту 4.3 розділу IV проєкту в частині визначення процесів, пов'язаних з активами, отриманими від вчинення корупційних та інших злочинів, виклавши абзаци перший-третій цього підпункту у такій редакції: «4.3.3. Проблема. Низька результативність процесів передачі в управління АРМА активів для збереження їх економічної вартості, а також запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом.			

	Очікувані стратегічні результати: 1) своєчасне накладення арешту та передача в управління АРМА незаконно здобутих активів для збереження їх економічної вартості;».			
4.3.4. Проблема. Загальна динаміка розгляду судами справ про корупційні та пов'язані з корупцією злочини є низькою (судовий розгляд таких справ триває роками). Станом на 31 грудня 2019 року у судах вже перебувало близько 9 тисяч проваджень цієї категорії, що майже втричі перевищує річний показник надходження таких справ, і більш ніж втричі – середній показник річного розгляду. Відсутність усталеної практики розгляду кримінальних проваджень щодо корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів. Зловживання учасниками судового процесу своїми процесуальними правами та можливостями з метою подальшого звільнення винних осіб від	**Коментарі та пропозиції:** «У частині «Проблема» вказано, зокрема, що «станом на 31 грудня 2019 року у судах вже перебувало близько 9 тисяч проваджень цієї категорії, що майже втричі перевищує річний показник надходження таких справ, і більш ніж втричі – середній показник річного розгляду». Це речення видається зайвим, оскільки Закон діятиме кілька років і з часом цей показник може значно змінитися в той чи інший бік. Наступні речення краще було б викласти в іншій формі, яка б відповідала стану проблеми: «Відсутня усталена практика розгляду кримінальних проваджень щодо корупційних злочинів і пов'язаних з корупцією злочинів та проступків. Часто мають місце зловживання учасників судового процесу своїми процесуальними правами з метою непритягнення обвинувачених до кримінальної відповідальності, незастосування	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано.**	**4.3.4. Проблема.** Загальна динаміка розгляду судами справ про корупційні та пов'язані з корупцією злочини є низькою. Відсутня усталена практика розгляду кримінальних проваджень цієї категорії. Мають місце непоодинокі випадки зловживання учасниками судового процесу процесуальними правами.

кримінальної відповідальності чи покарання або призначення судом необґрунтовано м'якого покарання.	до підсудних покарання або призначення їм необґрунтовано м'якого покарання».			
	Коментар: «Попри те, що в описі проблеми згадано про зловживання учасників судового процесу своїми процесуальними правами, серед очікуваних результатів немає жодного, який би стосувався цієї проблеми».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Досягнення зазначених нижче очікуваних стратегічних результатів опосередковано сприятиме й вирішенню проблеми зловживання учасниками судового процесу своїми процесуальними правами.	
	Коментар: «Зловживання учасниками судового процесу своїми процесуальними правами та можливостями з метою подальшого звільнення винних осіб від кримінальної відповідальності» – у цьому сенсі видається доцільною реформа кримінального процесу та управління справами (як уже зазначено вище).	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Ця проблема потребує не стільки змін до кримінального процесуального законодавства, скільки належної реакції суддів на такі процесуальні зловживання.	

		USAID)		
Очікувані стратегічні результати:				**Очікувані стратегічні результати**:
1) судовий розгляд кримінальних проваджень щодо корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень здійснюється з дотриманням принципу безперервності;	**Коментар:** «Цей стратегічний результат зосереджується на відповідності принципу **безперервності судового розгляду** (розгляд без зупинок). Принцип безперервності судового розгляду передбачений Кримінально-процесуальним кодексом. При практичній реалізації цього принципу постають виклики, які, серед іншого, спричинені недоукомплектованістю судової гілки влади. Таким чином, неясно, що можна зробити для досягнення цієї мети окремо від комплексної судової реформи, певні заходи якої включено до окремого розділу».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	1) судовий розгляд кримінальних проваджень щодо корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень здійснюється з дотриманням принципу безперервності;
	Коментар: «Вказаний принцип вже закріплено у ст. 322 КПК України, а проблеми із практичним дотриманням цього принципу викликані критичною нестачею кількості суддів у більшості судів. Конкретних заходів саме антикорупційної політики, які були би достатніми для досягнення цього очікуваного результату, просто немає, а для досягнення вказаного результату	**Центр протидії корупції**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Цей коментар буде враховано змістовно під час розробки проекту Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.	

	потрібні системні перетворення у судовій системі. На нашу думку, зараз окремі заходи щодо забезпечення безперервності судового розгляду можуть бути передбачені лише у Вищому антикорупційному суді, оскільки у цьому суді є достатня кількість суддів і питання досягнення безперервності судового розгляду у ВАКС зараз лежить у площині більш ефективного планування судового розгляду та більш ефективного тайм-менеджменту у суді. Для цього можуть бути використані інструменти та засоби, запропоновані SATURN (Робоча група щодо судового тайм-менеджменту Європейської комісії з ефективності правосуддя). З урахуванням цього, на нашу думку, цей очікуваний результат міг би бути викладений у такий спосіб: «судовий розгляд у Вищому антикорупційному суді здійснюється з дотриманням принципу безперервності завдяки більш ефективному плануванню судового розгляду і тайм-менеджменту».			
2) уточнено предметну підсудність Вищого антикорупційного суду через збільшення порогу	У п. 2 слово «звужено» краще б відповідало меті відповідного результату, ніж слово «уточнено».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано.**	2) звужено предметну підсудність Вищого антикорупційного суду через збільшення порога

розміру предмета злочину або завданої ним шкоди;				розміру предмета злочину або завданої ним шкоди;
	Коментар: «Цей стратегічний результат зосереджений на звуженні юрисдикції Вищого антикорупційного суду задля запобігання надмірному навантаженню на суддів ВАКС. Проте цей захід є прийнятним тільки за умови запровадження такого самого підходу до юрисдикцій НАЗК та САП. Може бути визначено нове порогове значення на основі результатів аналізу та консультацій з відповідними зацікавленими сторонами, зокрема з НАБУ».	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** Звуження предметної підсудності Вищого антикорупційного суду планується здійснювати за рахунок звуження переліку кримінальних проваджень, підслідних Національному антикорупційному бюро України. Тому жодних проблем у цій сфері не повинно бути.	
	Коментар: «Підсудність ВАКС була розроблена для паралельної підслідності НАБУ та САП. Чи змінює ця ціль корупційну юрисдикцію для всіх цих трьох антикорупційних органів? З метою збереження послідовності в системі та забезпечення розвитку загальних тлумачень було б найкраще забезпечити, щоб юрисдикції НАБУ, САП та ВАКС	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь / реакція на коментар.** На сьогодні предметна підсудність Вищого антикорупційного суду збігається з переліком кримінальних проваджень, підслідних Національному антикорупційному бюро України.	

	залишилися такими, що частково перетинаються».			
	Коментар: «Уточнення підсудності ВАКС має також враховувати і реалізацію заходів, пов'язаних із забезпеченням узгодженості переліку корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень із визначеннями відповідних правопорушень у Законі України «Про запобігання корупції». Крім цього, важливо забезпечити максимальну узгодженість предметної підсудності ВАКС із підслідністю НАБУ, тому відповідні зміни мали би бути відображені також і щодо діяльності НАБУ».	**Центр протидії корупції**	**Взято до уваги.**	
3) створено Антикорупційну палату у Верховному Суді як касаційну інстанцію з добором суддів до неї за процедурою, аналогічною процедурі добору суддів Вищого антикорупційного суду.	**Коментар:** «Пункт 3 певною мірою дублює положення пункту 5 розділу 3.1.4. проекту Антикорупційної стратегії».	Центр політико-правових реформ (М.І. Хавронюк)	**Враховано.**	**Виключено.**
	«Створено Антикорупційну палату у **Верховному Суді** як касаційну інстанцію з добором суддів до неї за процедурою, аналогічною процедурі добору суддів Вищого антикорупційного суду» – це **дублює** подібний захід	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Консультативна місія	**Враховано.**	

	(в іншому формулюванні) в розділі про правосуддя.	Європейського Союзу в Україні (**КМЄС**) та проект «**Право-Justice**» (узгоджено і доповнено коментарями Проєкту «ВзаємоДія», **IFES**, «Нове правосуддя» та **USAID**)		
	Щодо зазначеного у підпункті 4.3.4 пункту 4.3 розділу IV очікуваного стратегічного результату створення Антикорупційної палати у Верховному Суді як касаційної інстанції з добором суддів до неї за процедурою, аналогічною процедурі добору суддів Вищого антикорупційного суду, потрібно врахувати таке. Законом України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що єдність системи судоустрою забезпечується єдиним статусом суддів. У пункті 24 Висновку щодо змін до законодавчих актів, які регулюють статус Верховного Суду та органів суддівського врядування, прийнятому Венеціанською комісією на її 121-му пленарному засіданні (6-7	**Верховний суд**	**Взято до уваги** (додатково див. аналіз зауважень і пропозицій до відповідного пункту у підрозділі 3.1.).	

	грудня 2019 р.) Комісія вказала, що тимчасово міжнародним організаціям та фінансуючим організаціям (донорам), які активно надають підтримку антикорупційним програмам в Україні, повинна бути надана вирішальна роль в органі, який є компетентним щодо відбору до спеціалізованих антикорупційних суддів. Також зазначено, що такі органи повинні бути створені на перехідний період до досягнення запланованих результатів, а постійне існування такої системи може порушити питання конституційного суверенітету. Розгляд кримінальних проваджень щодо злочинів, пов'язаних з корупцією, в Україні здійснюють три судові інстанції: перша - Вищий антикорупційний суд, апеляційна - Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду, касаційна - Верховний Суд. У складі Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду створено Третю судову палату, спеціалізацією якої є розгляд кримінальних проваджень щодо корупційних кримінальних правопорушень.			
	Коментарі: «Одним з проблемних питань у аспекті кримінальної	**Центр протидії корупції**	**Взято до уваги.**	

	відповідальності за корупцію залишається збереження повноважень у сфері протидії корупції за Службою безпеки України (та навіть спроби їх розширення). На наше переконання, СБУ таких функцій має бути позбавлена, оскільки вони не є властивими для органів внутрішньої безпеки і їх збереження не узгоджується з міжнародними стандартами. Відтак, розділ 4 міг би бути доповнений проблемою або принаймні окремим очікуваним результатом щодо усунення невластивих повноважень із протидії корупції у діяльності СБУ».			
	Коментар: «У розділі 4 не приділено уваги питанню застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб за вчинення корупційних кримінальних правопорушень. При цьому, з часу запровадження цього інституту, його застосування так і не набуло широкого поширення. Це свідчить про необхідність проведення аналізу основних проблем у функціонуванні цього інституту, перешкод у його належному застосуванні, аналіз	**Центр протидії корупції**	**Не враховано.** Згідно з нині чинним законодавством в Україні до юридичних осіб можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру в межах та у спосіб, визначений статтями 96-3–96-11 Кримінального кодексу України. До підстав застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру (ст. 96-3 Кримінального кодексу України) належить й факт вчинення її уповноваженою особою корупційних злочинів	

	іноземних практик і подальший розвиток цього інституту в Україні з одночасною розбудовою спроможності уповноважених органів на його застосування. ОЕСР надавало Україні рекомендації щодо розвитку цього інституту та полегшення його практичного застосування. Також при визначенні основних напрямів його реформування можна було би керуватись і більш загальними рекомендаціями ОЕСР, які базуються на порівняльному аналізі відповідальності юридичних осіб за корупцію у різних країнах».		(зокрема, злочинів, передбачених частинами 1, 2 ст. 368-3, частинами 1, 2 ст. 368-4, статтями 369, 369-2 Кримінального кодексу України). Разом із тим, практика реалізації цих положень є надзвичайно обмеженою, що не дає можливості робити релевантні висновки та обирати подальший вектор розвитку цього інституту. Саме тому проект антикорупційної стратегії не містить відповідних положень.	
	Коментар: «Також, вважаємо за доцільне у розділі щодо невідворотності покарання додати новий стратегічний результат щодо опрацювання практики застосування законодавства стосовно відповідальності юридичних осіб за корупційні правопорушення та вироблення рекомендацій для антикорупційних органів із застосування відповідних положень».	**Всеукраїнська Мережа Доброчесності та Комплаєнсу (UNIC)**	**Не враховано.** Див. попередній коментар.	
	Коментар: «У розділі 4 не приділено жодної уваги питанням стратегічного розвитку інституту	**Центр протидії корупції**	**Враховано частково,** зокрема за рахунок положень щодо підвищення ефективності управління активами, посилення	

	цивільної конфіскації необґрунтованих активів, який є достатньо новим для української практики і у наступні роки, вочевидь, неодноразово виникатиме потреба у втіленні певних заходів політики для забезпечення його ефективності. Найпершим напрямом політики у цьому аспекті, який є актуальним вже зараз, є розбудова інституційної спроможності уповноважених органів та судів з питань цивільної конфіскації необґрунтованих активів (через проведення навчань, підготовку методичних матеріалів тощо). Вже пізніше може виникнути необхідність внесення деяких законодавчих змін з урахуванням практики функціонування цього інституту. Відтак, пропонується зазначити у розділі 4 і питання інституційної розбудови для застосування інституту цивільної конфіскації необґрунтованих активів».		незалежності та інституційної спроможності Національного агентства, Національного антикорупційного бюро України, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, підвищенню прозорості її діяльності, Вищого антикорупційного суду, а також удосконалення законодавства у відповідних сферах. Разом із тим, варто відзначити, що наразі практика реалізації цього інституту відсутня, а тому Національне агентство не має можливості на цьому етапі моделювати очікувані стратегічні результати у цій сфері.	
	Пропозиція: доповнити стратегічним результатом такого змісту: «4) практика розгляду кримінальних проваджень Вищим антикорупційним судом є орієнтиром для формування усталеної практики розгляду	**Олександр Новіков**	**Враховано.**	3) практика розгляду кримінальних проваджень Вищим антикорупційним судом є орієнтиром для формування усталеної практики розгляду відповідних категорій

	відповідних категорій проваджень іншими судами»			проваджень іншими судами.

Загальна кількість отриманих пропозицій – **27**, з яких:
- *21 враховано (в тому числі редакційно);*
- *3 враховано частково;*
- *3 не враховано.*

Загальна кількість отриманих та опрацьованих коментарів: **26**.

V. МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ВИКОНАННЯ ЗАХОДІВ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

Положення Антикорупційної стратегії	Зауваження / пропозиція	Суб'єкт надання	Результати опрацювання зауваження, обґрунтування прийнятого рішення	Остаточний текст
V. МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ВИКОНАННЯ ЗАХОДІВ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ	**Коментар і пропозиція:** «Щоб читачі не заплуталися, як саме втілюватиметься Стратегія, було б корисно перенести розділ 5, виклавши його після розділу 1. Це, мабуть, найважливіший розділ документа, але він дуже короткий, розміщений на останній сторінці і не дає читачеві розуміння того, як Стратегія буде реалізовуватися, контролюватися та як саме буде налагоджено звітування. Цей розділ має чітко описувати, Як цілі Стратегії буде перетворено на конкретні ініціативи, ким це буде зроблено, хто координуватиме процеси та проводитиме моніторинг, як буде налагоджено комунікації з громадськістю. Сюди можна додати інформацію щодо агенцій (відомств), які відповідають за впровадження, як саме вони виконують	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано.** Розділ перенесено на початок проекту АС. В частині інших пропозицій див. обґрунтування наведене до наступних пропозицій. Крім того, звертаємо увагу на те, що текст АС було доповнено положеннями щодо обов'язкового щоквартального звітування виконавців, які подаватимуть Національному агентству інформацію про стан виконання заходів, передбачених державною антикорупційною програмою, яка оприлюднюється Національним агентством.	**1.3. Механізм реалізації та оцінка результатів виконання Антикорупційної стратегії**

	координацію, яка роль Ради Президента та НАЗК в антикорупційній сфері. Наприклад, структуру розділу можна змінити так: a. Перетворення стратегічних цілей на дії: міністерства та агенції (відомства) розроблятимуть, а потім реалізовуватимуть програми у відповідь на «визначені проблеми» й «очікувані результати» Стратегії. b. Координація: хто схвалюватиме ініціативи міністерств/агенцій (відомств), координуватиме відповіді та інтегруватиме результати? c. Моніторинг: яким чином буде відстежуватися виконання програм за графіком, хто це робитиме, хто оцінюватиме ефективність виконання? Чи буде запроваджено інформаційну панель (дашборд) у відкритому доступі з постійно поновлюваними результатами? d. Комунікації: Як будуть представлені громадськості програми міністерства/агенцій			

	(відомств)? Як результати моніторингу будуть донесені до уряду і громадськості? Було б також добре мати розділ про ролі та обов'язки з чітко визначеними сферами відповідальності міністерств та відомств/агенцій (включно з ролями уповноважених підрозділів), ролями ВР та ОП, обласних державних адміністрацій та координаційною роллю НАЗК»			
	Коментар і пропозиція: «Цей розділ можна перенести на початок, щоб уточнити, як саме стратегія вписується в більш широку антикорупційну політику, що включає Стратегію та державні програми. Це могло б бути зрозуміліше на початку»	**Світовий банк**	**Враховано.** Розділ перенесено на початок проекту АС.	
	Коментар і пропозиція: «Частина стратегії, що стосується моніторингу та оцінки, потребує детальнішого опрацювання, щоб забезпечити системний і дієвий підхід до відстежування та вимірювання досягнень. Особливу увагу слід приділити налагодженню ефективних механізмів	Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (**EUACI**), Проєкт «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**),	**Враховано.** Проект Закону про затвердження Антикорупційної стратегії (далі – АС) містить зміни до Закону України «Про запобігання корупції», які передбачають наділення НАЗК повноваженнями щодо: - затвердження окремого порядку координації виконання АС та державної антикорупційної	

	координації, які сприятимуть процесу імплементації»	Міжнародна фундація виборчих систем (**IFES**)	програми; - порядку моніторингу та оцінки ефективності реалізації Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми; - створення (за потреби) при Національному агентстві Координаційної робочої групи з питань антикорупційної політики як консультативно-дорадчий органу (аналогічним положенням доповнено текст АС); - впровадження Інформаційної системи моніторингу реалізації антикорупційної політики.	
	Коментар і пропозиція: **«Питання щодо імплементації, моніторингу та оцінювання Стратегії** Кожен розділ Стратегії складається з формулювання проблеми та очікуваних стратегічних результатів. Однак Стратегія не пропонує жодних механізмів та інструментів для досягнення цих результатів. Незважаючи на те, що Стратегія посилається на документ, який буде розроблений пізніше під назвою Програма імплементації, відсутність будь-яких положень щодо впровадження робить цей	**Софія Вілліз**	**Враховано.** Розділ доповнено положеннями, які визначають, що стосовно «кожного з очікуваних стратегічних результатів у державній антикорупційній програмі визначаються заходи, показники результативності виконання кожного заходу, виконавці заходу, строки виконання заходу, а також джерела й обсяги фінансових ресурсів, які необхідні для їх виконання». Крім того проект АС доповнено індикаторами загальної оцінки стану реалізації Антикорупційної стратегії, яка здійснюється на основі результатів оцінки виконання заходів державної програми, підвищення позиції України за	

	проект Стратегії суттєвим недоліком. Як і будь-який стратегічний документ, Стратегія повинна містити **ключові цільові показники (як кількісні, так і якісні)**, наприклад: - якість державних послуг, доступ до публічної інформації та підзвітність державних службовців, доступність та якість електронного урядування та електронних послуг, прозорість процесу прийняття рішень у міністерствах, державних установах, місцевих/регіональних адміністраціях тощо; - відповідні показники юридичної статистики, такі як кількість скарг громадян та/або підприємців, судові справи, кількість навчальних сесій з питань етики та/або антикорупційних питань для державних службовців, правоохоронних органів, суддів тощо; - місце України в міжнародних соціологічних дослідженнях та рейтингах, включаючи інвестиції, ведення бізнесу та конкретні індекси Transparency		показником ІСП, аналізу соціологічних і аналітичних досліджень з вивчення стану корупції, статистичних спостережень та аналізу практики застосування антикорупційного законодавства. Індикаторами ефективності реалізації Антикорупційної стратегії, зокрема, є: - виконання заходів, передбачених державною програмою; - відповідність ухвалених нормативно-правових актів, передбачених державною програмою, міжнародним стандартам та найкращим світовим практикам; - підвищення позиції України в рейтингу ІСП; - збільшення частки населення, яка негативно ставиться до корупційних проявів; - зменшення частки населення, яка мала власний корупційний досвід; - зростання кількості громадян, готових повідомляти про факти корупційних проявів, а також громадян, які заявили про факти корупції, що мали стосовно них місце, компетентним органам.	

	International – Індекс сприйняття корупції (CPI), Глобальний барометр корупції та інші»			
	Коментар і пропозиція: «Положення проекту Стратегії щодо реалізації та моніторингу Стратегії мають **занадто загальний характер.** Проте проект закону, який затвердить нову стратегію, також містить зміни до Закону «Про запобігання корупції». Такі зміни покликані більш детально визначити механізм реалізації Стратегії. Пропоновані зміни до ЗПЗК, зокрема, встановлюють вимоги до державної антикорупційної програми (план заходів на реалізацію стратегії), зокрема, до її змісту, що передбачатиме показники результатів діяльності для окремих заходів. Проект змін також містить положення щодо моніторингу й оцінки реалізації політики. З огляду на це рекомендується зробити посилання на **Закон «Про запобігання корупції»** щодо положень про реалізацію, моніторинг і оцінку. На	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано частково.** (див. обґрунтування наведене до двох попередніх пропозицій).	

	сьогодні проект Стратегії повторює певні загальні положення закону без надання важливих деталей. Як було зазначено вище, проекту Стратегії бракує положень про вплив, якого планується досягти, і як такий вплив (чи успішність Стратегії) буде відслідковуватися і вимірюватися. Те саме стосується і положень про Стратегію і план заходів у запропонованих змінах до ЗПЗК. **Показники ефективності** згадуються лише раз, і не існує чіткого розуміння, що саме такі показники мають передбачати. Враховуючи попередній досвід розробки та реалізації державних програм, такі показники, цілком імовірно, можуть виявитися показниками результатів, які не вимірюють наслідки і вплив. Це має бути виправлене через внесення до закону більш детального опису показників, які має використовувати державна програма. Проект змін до Закону «Про запобігання корупції» також може бути посилено щодо			

	механізму оцінки, зокрема, через запровадження зовнішнього оцінювання реалізації Стратегії і програми. Таке оцінювання має здійснюватися незалежними зовнішніми експертами принаймні наприкінці циклу реалізації політики, а також, можливо, всередині терміну реалізації Стратегії. Міжнародні донори можуть забезпечити фінансову підтримку для проведення такого оцінювання. Ще однією слабкою стороною існуючих рамок антикорупційної політики України є брак ефективного **механізму координації** реалізації політики. Ні проект Стратегії, ні проекти змін до ЗПЗК не передбачають цього. Проект змін підсилює роль НАЗК у координації та обґрунтовано уповноважує його на видання інструкцій у разі неспроможності реалізувати політику. Проте такі повноваження не можуть бути реалізовані, і їх застосування НАЗК буде залишатися обмеженим, зокрема, внаслідок комплексної сфери дії			

	Стратегії, що виходить поза межі виконавчих органів. Зміна до ЗПЗК, що уповноважує НАЗК визначати порядок координації діяльності **суб'єктів, які реалізують політику,** породжує сумніви. Основні положення такого порядку мають визначатися у законі разом з технічними деталями, які обумовлюються підзаконними актами. Для підвищення його статусу було б краще, щоб відповідні підзаконні акти приймав Кабінет Міністрів України, а не НАЗК. Існуюча **Національна рада з питань антикорупційної політики** при Президентові України виявилася **неефективною**, зміна її складу у 2019 році не допомогла реанімувати її. Проект Стратегії чи проект змін до ЗПЗК, таким чином, має містити пропозицію щодо **нової моделі** міжвідомчої координації. Такий координаційний механізм має бути важливим елементом системи реалізації, моніторингу й оцінювання національної			

	антикорупційної політики. Механізм координації повинен залучати учасників із громадянського суспільства, приватного сектору і міжнародної спільноти. Для натхнення розробники могли б скористатися прикладами успішної координації в інших пов'язаних сферах, наприклад, у Партнерстві «Відкритий Уряд», механізмах ІПВГ, RAI тощо»			
	Коментар: «Варто встановити коротко-, середньо- та довгострокові терміни виконання, які визначено виконавчими органами у своїх програмах антикорупційних реформ»	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Деталізація строків виконання, а також перелік виконавців заходів будуть визначатися у державній антикорупційній програмі.	
Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання відповідної державної антикорупційної	**Коментар і пропозиція:** **«Розроблення програми імплементації. Механізми імплементації**	**Софія Вілліз**	**Враховано частково.** Проект Закону про затвердження АС містить зміни до Закону України «Про запобігання корупції», які	Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання відповідної державної антикорупційної

програми, яка розробляється Національним агентством з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про запобігання корупції», та затверджується Кабінетом Міністрів України на термін дії цієї Антикорупційної стратегії.	Відповідно до Розділу 5 “Механізм імплементації Антикорупційної стратегії” “Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання відповідної державної антикорупційної програми, яка розробляється Національним агентством”. “Моніторинг реалізації Антикорупційної стратегії забезпечується Національним агентством … ”. Здається, що Стратегія передбачає єдиного гравця/актора, автора, імплементатора Антикорупційної стратегії – Національне агентство. Розділ 5 не передбачає процедури, часових рамок, стейкхолдерів, механізмів комунікації і колаборації гравців/акторів під час розроблення, імплементації, моніторингу і оцінювання результатів Стратегії. У Стратегії відсутня інформація про її імплементацію на територіях Донбасу і Криму»		передбачають наділення НАЗК повноваженнями щодо: - затвердження окремого порядку координації виконання АС та державної антикорупційної програми; - порядку моніторингу та оцінки ефективності реалізації Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми; - створення (за потреби) при Національному агентстві Координаційної робочої групи з питань антикорупційної політики як консультативно-дорадчий органу (аналогічним положенням доповнено текст АС); - впровадження Інформаційної системи моніторингу реалізації антикорупційної політики. Своєю чергою деталізація строків виконання, а також конкретні виконавці заходів будуть визначатися у державній антикорупційній програмі. Щодо питання реалізації АС на непідконтрольних територіях АР Крим та окремих районів Донецької та Луганської областей, то наразі воно неможливе. Втім, презюмується, що в разі відновлення контролю, АС буде реалізовуватися на цих територіях в загальному порядку, а отже потреба у формулюванні будь-яких	програми, яку розробляє Національне агентств з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) з урахуванням особливостей, встановлених Законом, та затверджує Кабінет Міністрів України на термін дії цієї Стратегії.

			особливостей відсутня.	
	Коментар і пропозиція: «Чи органи-виконавці залучені до розробки програм? Якщо у «виконавців» є обов'язкова вимога щодо виконання заходів, було б добре, якби вони відігравали б певну роль у визначенні заходів - відповідність буде кращою, якщо вони залучені до визначення заходів»	**Світовий банк**	**Враховано.** Ця пропозиція вже реалізована у законодавстві і не потребує окремої згадки у АС. Відповідно до національної процедури підготовки проектів нормативно-правових актів, визначеної Регламентом Кабінету Міністрів України, орган – розробник зобов'язаний провести узгоджувальні процедури із усіма заінтересованими органами, а також організувати його громадське обговорення.	
	Коментар і пропозиція: «В п. 5.1. «Механізм реалізації Антикорупційної стратегії» абзац перший викласти в наступній редакції: «Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання відповідної державної антикорупційної програми, яка розробляється Національним агентством з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про запобігання корупції», ***та після громадського обговорення*** затверджується Кабінетом Міністрів України на термін дії цієї Антикорупційної стратегії.»	**Антикорупційна громадська спілка «СОВІСТЬ»**	**Враховано.** *(див. коментар до попередньої пропозиції).*	

Щодо кожного з очікуваних стратегічних результатів, передбачених цією Антикорупційною стратегією, у державній антикорупційній програмі визначаються заходи (їх складові), необхідні для її виконання.				У кожній із пріоритетних сфер Антикорупційна стратегія визначає ключові проблеми та формулює стратегічні результати, яких слід досягти для їх вирішення. Ці результати сформульовано таким чином, щоб вони давали однозначне розуміння комплексу заходів, необхідних для їх реалізації. Щодо кожного з очікуваних стратегічних результатів у державній антикорупційній програмі визначаються заходи, показники результативності виконання кожного заходу, виконавці заходу, строки виконання заходу, а також джерела й обсяги фінансових ресурсів, які необхідні для їх виконання.
Заходи (їх складові) з досягнення очікуваних стратегічних результатів цієї Антикорупційної стратегії, визначені у державній антикорупційній програмі, є обов'язковими для виконання відповідальними виконавцями.	**Пропозиція:** викласти в такій редакції: «Заходи (їх складові) **на виконання** цієї Антикорупційної стратегії, визначені у державній антикорупційній програмі, є обов'язковими для виконання відповідальними виконавцями **та іншими органами й посадовими**	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Не враховано,** оскільки така деталізація є зайвою, адже під «виконавцями», зазвичай, розуміються як державні органи, так і їх службові та посадові особи безпосередньо відповідальні за реалізацію заходів.	Заходи, визначені у державній антикорупційній програмі, є обов'язковими для виконання в установлені нею строки. У випадках неналежного виконання заходів державної програми Національне агентство вносить керівнику відповідного органу припис

	особами в межах повноважень».			щодо необхідності забезпечення належного виконання таких заходів та порушує питання про ініціювання дисциплінарного провадження щодо керівника такого органу.
Внесення змін до Антикорупційної стратегії без проведення їх громадського обговорення та врахування позиції Національного агентства не допускається.				Внесення змін до Антикорупційної стратегії без проведення їх громадського обговорення та врахування позиції Національного агентства не допускається. Координація реалізації Антикорупційної стратегії і виконання заходів державної програми здійснюється Національним агентством у визначеному ним порядку. За потреби при Національному агентстві може бути створено Координаційну робочу групу з питань антикорупційної політики як консультативно-дорадчий орган. Джерелами фінансування реалізації Антикорупційної стратегії є кошти державного бюджету, кошти місцевих бюджетів, призначені для виконання державної програми, а

				також кошти міжнародної технічної допомоги.
5.2. Моніторинг реалізації Антикорупційної стратегії				**Моніторинг реалізації Антикорупційної стратегії**
	Коментар: «МОНІТОРИНГ – незрозуміло, яким чином НАЗК буде моніторити дії, які повинні вживати інші агентства та гілки уряду України для досягнення зазначених результатів. Чи буде НАЗК вимагати щорічних звітів від виконавчих органів? Чи буде НАЗК мати повноваження щодо перегляду та опитування цих органів щодо їх дій, вжитих для досягнення очікуваних результатів? Хоча ми визнаємо, що етапи впровадження будуть охоплені у наступних державних програмах, Стратегію можна було б вдосконалити, якби вона включала деякий опис процесу моніторингу, який міг би уточнити власну роль НАЗК у відстеженні прогресу за очікуваними результатами»	**Світовий банк**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Опис процесу моніторингу не є предметом правового регулювання АС та буде реалізована в рамках підготовки проекту Порядку моніторингу та оцінки ефективності реалізації Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми.	

	Коментар: «Підрозділ моніторингу має бути значно деталізовано: хто несе відповідальність, як збираються дані, як буде забезпечено прозорість, як громадськість буде задіяна у цьому процесі»	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Наведена у коментарі деталізація буде наведена у проекті державної антикорупційної програми та Порядку моніторингу та оцінки ефективності реалізації Антикорупційної стратегії.	
	Коментар і пропозиція: «Необхідне регулярне поширення інформації/публічне обговорення результатів моніторингу»	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Враховано.** Текст АС доповнено положеннями, згідно яких виконавці щоквартально подаватимуть Національному агентству інформацію про стан виконання заходів, передбачених державною антикорупційною програмою, яка оприлюднюється Національним агентством.	

Моніторинг реалізації Антикорупційної стратегії забезпечується Національним агентством насамперед шляхом здійснення моніторингу та оцінки ефективності виконання відповідальними виконавцями державної антикорупційної програми у визначеному ним порядку.	**Пропозиція:** після слів «Моніторинг реалізації Антикорупційної стратегії забезпечується Національним агентством» додати слова «**із залученням організацій громадянського суспільства та ЗМІ**».	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Не враховано,** оскільки ця пропозиція буде реалізована в рамках підготовки проекту Порядку моніторингу та оцінки ефективності реалізації Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми.	Виконавці щоквартально подають Національному агентству інформацію про стан виконання заходів, передбачених державною програмою, яка оприлюднюється Національним агентством. Національне агентство забезпечує моніторинг реалізації Антикорупційної стратегії шляхом систематичного збору, узагальнення та аналізу інформації щодо виконання заходів, передбачених державною програмою.
Відповідальні виконавці заходів державної антикорупційної програми здійснюють співробітництво у межах своїх повноважень з метою досягнення очікуваних стратегічних результатів Антикорупційної стратегії.	**Пропозиція:** викласти цей абзац у такій редакції: «Відповідальні виконавці заходів державної антикорупційної програми здійснюють співробітництво **з Національним агентством, залученими організаціями громадянського суспільства та ЗМІ** у межах своїх повноважень, **в тому числі на міжвідомчому рівні,** з метою досягнення очікуваних стратегічних результатів Антикорупційної стратегії **та своєчасного, належного та ефективного**	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано редакційно.** Текст АС доповнено змінами до Закону України «Про запобігання корупції», які серед іншого передбачають наділення НАЗК повноваженням щодо створення при Національному агентстві Координаційної робочої групи з питань антикорупційної політики як консультативно-дорадчий органу (аналогічним положенням доповнено текст АС).	

	виконання заходів державної антикорупційної програми».			
5.3. Фінансування реалізації Антикорупційної стратегії	**Коментар:** «Підрозділ про фінансування незрозумілий: які кошти місцевих бюджетів будуть використовуватися, чи можливе фінансування без міжнародної технічної допомоги (ІТА)? «	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Ця пропозиція буде реалізована при підготовці проекту державної антикорупційної програми. Порядок її підготовки передбачає визначення обсягів та джерел фінансування реалізації відповідних заходів.	
Джерелами фінансування реалізації Антикорупційної стратегії є кошти державного бюджету, кошти місцевих бюджетів, призначені для виконання державної антикорупційної програми а також кошти міжнародної технічної допомоги.	**Пропозиція:** після слів «призначені для виконання державної антикорупційної програми» необхідно поставити кому.	**ГО «Разом проти корупції» та група залучених експертів**	**Враховано.**	
5.4. Звіт про стан реалізації Антикорупційної стратегії				**Загальна оцінка та звіт про стан реалізації Антикорупційної стратегії**

Звіт про стан реалізації Антикорупційної стратегії відображається у національній доповіді щодо ефективності антикорупційної політики, яку готує Національне агентство у порядку, визначеному Законом України «Про запобігання корупції».	**Коментар:** «З цього читач не дізнається, як чи хто звітуватиме про реалізацію стратегії боротьби з корупцією. Недостатньо посилання на Закон «Про запобігання корупції» 2014 року»	Спільний висновок Проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (**SACCI**) (Світлана Вінборн, Берт Спектор, Том Девайн та Юхані Гроссманн), Міжнародної фундації виборчих систем (**IFES**), **New Justice** та співробітників **USAID/Україна**	**Взято до уваги.** **Відповідь на коментар.** Ця пропозиція не належить до предмету правового регулювання Закону, яким затверджується АС.	Загальна оцінка стану реалізації Антикорупційної стратегії здійснюється на основі результатів оцінки виконання заходів державної програми, підвищення позиції України за показником ІСП, аналізу соціологічних і аналітичних досліджень з вивчення стану корупції, статистичних спостережень та аналізу практики застосування антикорупційного законодавства. Індикаторами ефективності реалізації Антикорупційної стратегії, зокрема, є: - виконання заходів, передбачених державною програмою; - відповідність ухвалених нормативно-правових актів, передбачених державною програмою, міжнародним стандартам та найкращим світовим практикам; - підвищення позиції України в рейтингу ІСП; - збільшення частки населення, яка негативно ставиться до корупційних проявів;

				- зменшення частки населення, яка мала власний корупційний досвід; - зростання кількості громадян, готових повідомляти про факти корупційних проявів, а також громадян, які заявили про факти корупції, що мали стосовно них місце, компетентним органам. Звіт про стан реалізації Антикорупційної стратегії відображається в національній доповіді щодо ефективності антикорупційної політики, яку готує Національне агентство у порядку, визначеному Законом.
	Коментар і пропозиція: «Антикорупційна стратегія і побудова коаліції На жаль, проект Стратегії орієнтований переважно на державні органи як зацікавлені сторони / стейкхолдери. Стратегія майже повністю виключає з її впровадження та моніторингу/контролю інститути громадянського суспільства, засоби масової інформації, контролюючі	**Софія Вілліз**	**Враховано.** Текст АС доповнено змінами до Закону України «Про запобігання корупції», які серед іншого передбачають наділення НАЗК повноваженням щодо створення при Національному агентстві Координаційної робочої групи з питань антикорупційної політики як консультативно-дорадчий органу (аналогічним положенням доповнено текст АС). Своєю чергою для забезпечення моніторингу з боку громадянського суспільства за ходом виконання АС	

	інституції («watchdog institutions»), бізнес-асоціації та інші, незалежні правозахисні установи, такі як омбудсмен. Найкраща антикорупційна практика передбачає громадський контроль та побудову антикорупційної коаліції як основний принцип, а участь усіх зацікавлених сторін / стейкхолдерів (як державних, так і цивільних) є одним із ключових факторів успіху в реалізації національної антикорупційної стратегії»		та державної антикорупційної програми, проектом передбачається забезпечити впровадження Інформаційної системи моніторингу реалізації антикорупційної політики.	
	Коментар і пропозиція: «Пункт 5.4. «**Звіт про стан реалізації Антикорупційної стратегії»** викласти в такій редакції «Звіт про стан реалізації Антикорупційної стратегії відображається у національній доповіді щодо ефективності антикорупційної політики, яку готує Національне агентство у порядку, визначеному Законом України «Про запобігання корупції», який оприлюднюється разом з висновком Громадської ради при НАЗК щодо нього.»	**Антикорупційна громадська спілка «СОВІСТЬ»**	**Враховано частково.** Разом з тим, варто звернути увагу на те, що ця пропозиція не належить до предмету правового регулювання Закону, яким затверджується АС. Водночас діяльність Громадської ради, в тому числі порядок оприлюднення її рішень вже врегульовано Положенням про Громадську раду при Національному агентстві з питань запобігання корупції, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2019 р. № 952.	

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО
З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

NATIONAL AGENCY
ON CORRUPTION PREVENTION

Національне агентство з питань запобігання корупції
бульвар Дружби Народів, 28, м. Київ, 01103
www.nazk.gov.ua
info@nazk.gov.ua